

Bűbájosok, ördögösök, boszorkányok

**Heves és Külső-Szolnok
vármegyékben**

Összeállította:
Sugár István

**BÚBÁJOSOK, ÖRDÖNGÖSÖK, BOSZORKÁNYOK
HEVES ÉS KÜLSŐ SZOLNOK VÁRMEGYÉKBEN**

ISBN 963 7302 16 6

**BŰBAJOSOK, ÖRDÖNGÖSÖK, BOSZORKÁNYOK
HEVES ÉS KÜLSŐ SZOLNOK VÁRMEGYÉKBEN**

Feltárta
és
összeállította
SUGÁR ISTVÁN

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK
KIADÁSA
BUDAPEST 1987**

KÉSZÜLT
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORTJÁNAK
MEGBÍZÁSÁBÓL

LEKTORÁLTA
HALASY MÁRTA

SZERKESZTŐ
HUBERT ILDIKÓ

MEGJELENT
A KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA
KUTATÁSI FŐIRÁNY PROGRAMJÁNAK KERETÉBEN

ELŐSZÓ

Az utóbbi esztendőekben végre öröndetesen fellendült a tudományos szintű intenzív hazai néphitkutatás. Éppen ezért a feltárt változatos és gazdag adatsorok birtokában indokoltnak és elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy közreadjuk a sokrétű levéltári iratanyagból feltárt Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék minden idevágó adatát.¹

E szándékunkat nem keresztezik Schram Ferenc 1970-ben „Magyarország boszorkányperei 1529–1768” című munkájának első kötetében közreadott e megyebeli peres esetek. A szerző ugyanis több esetben csak hiányosan: a döntő fontosságú ügyészi vádbeszéd mellőzésével, vagy éppen az ítélet elhagyásával, illetve másfél sornyi regesztában, zömében csupán a vármegyei bűnügyek jegyzőkönyveiből (Prothocollum Criminale) közli a vonatkozó pereket. De sajnos még e kötetekből is hagyott ki eseteket. Schram nem ismerve az úgynevezett kettős vármegyét, csupán Heves megye címszó alatt sorolja be a vele törvényesen egyesített Külső Szolnok vármegyei – zömében a mai Szolnok megyei – pereket is; ezzel a tévedésével nem kevésbé félrevezetve a néprajz, közelebbről a néphit tudományos kutatóját. S amíg Schram Ferenc csupán 17 1726 és 1768 közötti peres esetről tudósít munkájában, addig én az egri levéltárak minden állagára kiterjedő feltárás eredményeként 84 1645 és 1814 közötti, a néphit témájába tartozó esetre derítettem fényt.

A Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék közös joghatósága alatt állott hatalmas terület néphitének teljesebb és egységesebb megismerése indokolja – s a fentebbi okok is magyarázzák –, miért tartjuk elengedhetetlenül fontosnak a már Schram által is közreadott esetek besorolását a levéltári forrásoknak a lehetőség keretei közötti maximális teljességre törekvő összeállításunkban. Így ugyanis a kutató együtt találja e közigazgatási egység valamennyi feltárható, s a néphit körébe eső perét, esetét.

A két vármegyének: Hevesnek és Külső Szolnoknak egyesítését 1569-ben törvény rendelte el, miután Külső Szolnok zömében török uralom alá került. A jelen összeállításunkban bemutatott esetek, perek e kettős vármegye törvényszéke előtt folytak le. (Csak 1876-ban a 33. törvénycikk nyomán vált szét a kettős vármegye Heves és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyére, az utóbbiba olvasztva a Nagykunságot és a Jászságot.²

Heves vármegyének török kézre jutása nyomán a vármegyei közigazgatás és így a törvényszék is a Nógrád vármegyei Fülekre tette át székhelyét, ott tartotta üléseit és tárgyalásait. De volt rá eset, hogy Losoncon Gács várában. A török hódoltság felszámolása után kezdetben Gyöngyösön, majd végül Egerben folyt a vármegyei közigazgatási és jogszolgáltatási élet. Ezért szerepel a vármegyei perekben helyszínként Fülek, Gács, majd Gyöngyös, s végül Eger.

* * *

A levéltári iratanyagból feltárt bűbajos, ördögös, illetve boszorkányos esetek bírói megítélése több fórumon történt: a kettős vármegye törvényszékén, Eger város bíróságán (a városi szenátus előtt), az egri püspöki, a káptalani és az egri papnevelő intézeti úriszék előtt. A perekről ezen az alapon a következő megoszlási képet nyerhetjük:

Bírói fórum	Hány személy ellen járt el?	Mikortól meddig?
Vármegyei törvényszék.	66	1664–1768.
Eger város bírósága	19	1711–1818.
Egri püspöki úriszék.	18	1715–1766.
Egri káptalani úriszék.	2	1781.
Egri papnevelő intézet úriszéke	2	1719.

A feltárt források bizonyúsága szerint összesen tehát 107 személy került ilyen vád alapján a kettős vármegye területén bíróság elé.

A bíróságok a 107 személy közül 14 nőt és 1 férfit, összesen tehát 15 személyt máglyahalálra, illetve egy esetben elégetése előtt való lefejezésre ítélték. Egyet pedig a kurucok önhatalmúlag égettek meg (!). Összességében tehát 16 vádlott szenvedett halálbüntetést, mely a feltárt esetek 14,9 %-át jelenti. Más, lényegesen realisabb képet nyerhetünk, ha figyelembe vesszük, hogy a halálos ítéleteket a vármegye bírósága hozta. Ha tehát a 6 vármegyei boszorkányper 15 halálos ítéletének százalékát tekintjük, kiderül, hogy igen súlyosan ítélték meg az elkövetett tetteket, hiszen a perbe fogott vádlottaknak 24,7 %-a, tehát egynegyede halállal lakolt a neki tulajdonított boszorkányos meszterkedésért.

A halálos ítéletek sora így alakult:

1. 1664-ben a kurucok égettek el egy asszonyt.
2. 1675-ben egy személy.
- 3–4. 1676-ban két személy.
5. 1685-ben egy személy.
6. 1698-ban egy személy.
7. 1700-ban egy személy.
- 8–9. 1711-ben egy személy.
10. 1717-ben egy személy.
- 11–13. 1726-ban három személy.
- 14–15. 1730-ban két személy.
16. 1754-ben egy személy.

Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben boszorkányság vádjával 1754-ben égették meg az utolsó vádlottat.

A 15 kivégzett személy közül csupán 1 volt férfi, a többi valamennyi nő volt.

Ezzel a legsúlyosabb ítélettel kapcsolatban fontos tudnunk, hogy Mária Terézia elhatározásából 1756. március 26-án rendeletet bocsátott ki a Helytartótanács a vármegyék részére, hogy a mágia és a bűbájosság jogcímén hozott halálos ítéleteket, jelentés kíséretében fel kellett terjeszteniök végső jóváhagyás végett Pozsonyba a Helytartótanácsához.³ Kutatásaim szerint azonban a jelen vizsgálat alá vont Heves és Külső Szolnok vármegyékben ilyennek nyoma nem maradt a levéltárban.

Magas volt a proskribáltak, azaz az illető joghatóság (vármegye, város, földesúri birtoktest) területéről való személyek kitiltása, száműzetése. Az esetek egy részében a

proskriptióra ítéleteket elbocsátásuk előtt, az ítélet értelmében vesszővel, pálcával, bottal, avagy korbáccsal általában súlyosan megverték. Egy kitiltásra ítélt például szabadulása előtt 100 botot kapott. Az ilyen, valóban kegyetlen megveretés kapcsán megemlítem, hogy 1772. szeptember 8-án a Helytartótanács eltiltotta a delikvensekre rótt 100 botbüntetést.⁴

Kizárólag pálcával való megverésre szóló ítéletet csak Eger város bírósága (szenátusa) hozott. Ilyen esetekben 10–40 ütést mértek a deresre vont elítéltre.

A perek során csak egyetlen olyan eset fordul elő, melyben a hozott ítélet csupán dorgálásból állott. A bíróság hét esetben további vizsgálatot rendelt el, de ezek eredményéről, illetve a végső ítéletről nem maradt fenn levéltári adat.

Nyolc vád alá helyezettet – a bírói eljárás eredményeképp – büntetlennek találtak és szabadon engedtek. Egy delikvens azonban elbocsátása előtt még 30 botot kapott, sőt kezeslevelet kellett a bíróságnak prezentálnia, melyben valaki kellő pénzügyi fedezet terhe alatt kezességet vállalt, hogy az elbocsátott személyt ismételt vétke esetében haladéktalanul előállítja, ellenkező esetben pedig lefizeti a bíróságnak a kezességi biztosíték összegét.

A vármegyei bíróság legtöbb esetben – többszörűgyészi előterjesztés nyomán – kinvallatáshoz, torturához folyamodott, hogy a vádlottól vallomást csikarjon ki. A perek soriban három olyan is található, mely a kinvallatás alatt tett vallomástól tette függővé a vádlott ártatlanságának a megállapítását s ennek folytán szabadon engedését, vagy beismerő vallomása esetében esetleg további vizsgálat, tanukihallgatás lefolytatását, és annak következtében elítélését. A három vádlott további sorsa ismeretlen.

A kinvallatással kapcsolatban tudnunk kell, hogy 1772. augusztus 3-án a Helytartótanács Pozsonyban elrendelte, hogy a torturára ítélt személyt előzőleg egy mesterségében gyakorlott kirurgussal meg kell vizsgáltatnia a bíróságnak, hogy életveszély nélkül véssze-e át a kinvallatást.⁵ Rövidesen pedig, 1778. szeptember 4-én olyan rendeletet hoztak, mely szerint a vármegyékben a bíróság a kinvallatás helyett 60 vagy több botütést alkalmazzon.⁶

Merőben rendhagyó az az Eger város bírósága (szenátusa) által hozott ítélet, melyben egy vádlottat meg nem határozott börtönbüntetésre ítélt.

A boszorkányperek egy részében fennmaradtak a rendkívül becses – sőt legbecsesebb! – vizsgálati tanuvallomások is. Igy ismeretes, hogy 32 perben nem kevesebb mint 387 tanut hallgattak ki: 240 nőt és 147 férfit. Ez annyit jelent, hogy a 32 per mindegyikében átlagban 12 tanu kihallgatására került sor. A valóságban azonban volt olyan eset, melyben csupán három tanut hallgattak ki, ám ismeretese 35, 37, 38 tanu kihallgatásával megejtett vizsgálatok is.

A feltárt bűbajos, ördögös, illetve boszorkányos esetek, hozzászámítva a 2 nézőt is, 10 éves periódusokra tagolva a következő számszerű képet mutatják:

Évkör	A z e s e t e k s z á m a		
	nő	férfi	összesen
1645.	„néhány”	–	„néhány”
1661–70.	4	–	4
1671–80.	4	1	5
1681–90.	2	–	2
1691–1700.	9	2	11
1701–10.	4	1	5
1711–20.	19	1	20
1721–30.	42	6	48
1731–40.	7	–	7
1741–50.	6	1	7
1751–60.	6	–	6
1761–70.	4	–	4
1771–80.	–	1	1
1781–90.	1	–	4
XVIII. sz.	1	–	1
1814.	1	–	1
ÖSSZESEN	110 <	13	123 <

A 123 vádlott között két házaspárt is találunk. Két esetben pedig egy-egy személy két alkalommal is a vádlottak padjára került boszorkányság vádjával. Egy hat főnyi társaságot is kétszer vontak perbe ilyen vád alapján.

Le kell azonban szögeznünk, hogy ezek a számok nem valamennyi témánkat érdeklő esetről adnak számot, hanem pusztán a levéltárilag megőrzött esetekről. Az a tény, hogy például Eger város szenátusa viszonylag gyakorta ítélkezett ilyen esetekben, viszont Gyöngyös városában az egész XVIII. század során csak egy esetről tudunk – az is a vármegyei törvényszék előtt zajlott le –, közel sem jelenti azt, hogy ott ilyen esetek nem fordultak elő. Inkább arra gondolhatunk, hogy a bűnügyeket megőrkítő jegyzőkönyveket nem őrizték meg, vagy azok az idők folyamán elkallódtak. Kutatásaink során rendkívül nagy szerencsénkre szolgált, hogy fennmaradtak – legalábbis az 1710-es évektől kezdődően – az egri püspöki úriszék iratai, melyek számos Heves vármegyei püspöki falu boszorkányáról, bűbajosáról adnak hírt.

A bűbajos, ördögös és boszorkányos esetek 68,2 %-a (azaz 84 személy) az 1691 és 1730 közötti időszakra esik. Ebből arra következtethetünk, hogy ebben a négy évtizedben fordulhatott elő Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben különböző bírói fórumokon a legtöbb ilyen ügy.

Egyébként itt emlitem meg, hogy Egerben és közvetlen környékén, az úgynevezett „Egri Völgy” püspöki helységekben az 1526-ban kiadott protestáns úgynevezett Egervölgyi Hitvallás tesz először említést az ördögösökről, illetve a boszorkányokról – természetesen elítélőleg.⁷

A Heves és Külső Szolnok vármegyék nagy kiterjedésű területére fényt derítő levéltári adatok zömükben különböző szintű bírói fórumok előtt zajlott perekre vonatkoz-

nak, de az idevágó ismeretek minél szélesebb adatbázisának biztosítására néhány egyházi feljegyzést, leveleket, továbbá 5 igen érdekes rágalmazással kapcsolatos jogi esetet is felvettünk jelen forrásközlő összeállításunkba.

Ugyanezen szempontok vezéreltek akkor is, amikor az anyag összeállításában a vizsgálat alá vont kettős vármegyék területével közvetlenül határos, szomszédos, s így idővel Heves, illetve Szolnok megyébe kebeleztetett néhány helységben előforduló adatnak is helyt adtunk (Andornak, Bélapátfalva, Novaj, Felsőtárkány és Túrkeve).

Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék területén – kiegészítve a fenti néhány, később e megyékhez kapcsolt helységgel – a feltüntetett számokban sikerült fényt deríteni bűbájos, ördögös, boszorkányos és néző személyekre:

<i>A helység neve</i>	<i>Az esetek száma</i>
<i>Abád</i>	<i>1</i>
<i>Andornak</i>	<i>2</i>
<i>Átány</i>	<i>1</i>
<i>Bélapátfalva</i>	<i>1</i>
<i>Demjén</i>	<i>1</i>
<i>Dévaványa</i>	<i>2</i>
<i>Eger</i>	<i>29</i>
<i>Erdőtelek</i>	<i>1</i>
<i>Feldebrő</i>	<i>1</i>
<i>Felnémet</i>	<i>2</i>
<i>Felsőtárkány</i>	<i>2</i>
<i>Füzesabony</i>	<i>2</i>
<i>Gyöngyös „néhány”</i>	<i>+3</i>
<i>Gyöngyöspüspöki</i>	<i>6</i>
<i>Gyöngyöstarján</i>	<i>1</i>
<i>Harsány</i>	<i>1</i>
<i>Kisköre</i>	<i>5</i>
<i>Mezőtárkány</i>	<i>1</i>
<i>Nagyfüged</i>	<i>1</i>
<i>Nádújfalu</i>	<i>1</i>
<i>Pásztó</i>	<i>2</i>
<i>Pétervására</i>	<i>2</i>
<i>Poroszló</i>	<i>1</i>
<i>Szentjakab</i>	<i>1</i>
<i>Szolnok</i>	<i>1</i>
<i>Szurdokpüspöki</i>	<i>1</i>
<i>Taksony</i>	<i>1</i>
<i>Tarnabod</i>	<i>1</i>
<i>Tarnalelesz</i>	<i>2</i>
<i>Tarnaméra</i>	<i>1</i>
<i>Tiszaöldvár</i>	<i>2</i>
<i>Tiszafüred</i>	<i>7</i>

<i>Tiszanána</i>	4
<i>Tiszaroff</i>	3
<i>Tiszasas</i>	6
<i>Türkeve</i>	1
<i>Visznek</i>	1
<i>Meg nem nevezett helység</i>	22
ÖSSZESEN	123

A területünk néphitére vonatkozó írott adatokat teljességre törekvően adjuk közre. A sort a (Heves megyei) Népújságban megjelent részletes, hiteles és gondosan megírt cikkel zárjuk, amely 1957 első felében három markazi boszorkánynak a gyöngyösi járásbíróság előtti peréről ad számot. E három rendkívül érdekes perre vonatkozó iratot is meg kívántam szerezni. Ehhez azonban még az Egri Megyei Bíróság elnökének, dr. Ripka Kálmánnak segítőkészsége is hasz talannak bizonyult, mivel felsőbb rendelet értelmében minden magánvádas per iratanyagát 10 év múltán válogatás nélkül(!) ki kell selejtezni.

Ugy véljük, hogy bár az utóbbi esetek nem levéltári forrásokon alapszanak, de hiteelt érdemlő voltak folytán szorosan hozzátartoznak témánkhoz, és minden kétséget kizáróan teljesebbé teszik a területünk néphitére vonatkozó adatokat.

* * *

A szigorúan, időrendi sorrendben, sorszámozva közreadott egyes esetek után azok szövegéhez kapcsolódó és mindenképpen szükségesnek látszó jegyzetek járulnak.

A latin nyelvű iratokat magyar fordításban közöljük, de hogy e részek egyértelműen felismerhetők legyenek, ezeket szögletes zárójelbe [] tettük. Ehhez a gyakorlati eljáráshoz azért volt célszerű folyamodnunk, hogy a néprajzkutatóknak, — akik általában nem ismerik a latin nyelvet — maradéktalan teljességben álljon egy-egy ügy és annak minden apró részlete, rendelkezésére.

A magyar szövegbe ágyazottan előforduló rövid latin részek fordítását a jegyzetben találja meg az érdeklődő, a megadott szám alatt.

Az adatközlő részt szómagyarázat, személy- és földrajzi névmutató egészíti ki.

A kötet függelékében, az említett XX. századi „boszorkánypereken” kívül, a tárgyalt néphit témájához szorosan kapcsolódó további érdekes, s a néprajz kutatói számára rendkívül jelentősnek látszó dokumentumok csatlakoznak:

Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék területéről a különböző levéltári állagokból feltárt olyan jellegű káromkodások, átkozódások és súlyosan rágalmazó kijelentések összeállítása, melyek ördöggel, boszorkányokkal, s a pokollal kapcsolatosak. Itt is időrendi sorrendben, a helység megjelölésével adjuk közre az adatokat.

A következő fejezetet egy olyan összeállítás képezi, mely Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék területén a levéltári iratokból, térképekről, kéziratokból és különböző publikációkból felkutatható, a boszorkánysággal, az ördöggel, a pokollal és a halottlátó asszonyokkal kapcsolatos földrajzi nevekről nyújt tájékoztatást — természetesen a helység és az időpont megjelölésével.

A következő három rész a boszorkányság és a boszorkányperek vizsgáloi részére első kézből ad betekintést a boszorkányság XVII–XVIII. századi értelmezéséhez s

egykorú megítéléséhez. Fény derül ezekből a dokumentumokból arra a lényeges kérdésre, hogy miként látták a boszorkányokat a jogászok: a perekben eljáró bírák, ügyészek és védők, valamint a római katolikus egyház.

A „*Praxis Criminalis*” (büntető gyakorlat) című törvénykönyvből magyar fordításban közöljük a mágiára és a kínvallatásra vonatkozó fejezeteket. Azért tartjuk rendkívül fontosnak e részek közreadását, mivel a közölt perekben számtalanszor szerepel a rájuk való jogi hivatkozás, s csak ezek ismerete nyomán válik maradéktalanul világossá a boszorkányság vádjának mibenléte s annak egykorú emberi és jogi megítélése, illetve hogy mi is volt alapjában véve a kínvallatás, a tortura, mellyel a szerencsétlen vádlottakból vallomást kívántak minden áron kicsikarni.

A *Praxis Criminalis* egy 1656-ban Ausztria számára szentesített törvénykönyv, melyet az 1728–29-es magyar országgyűlés ugyan törvényül el nem fogadott, mégis miután 1687-ben Kollonics bíboros esztergomi érsek azt latin nyelven Nagyszombatban kiadta, szentesítés nélkül(!) bűnvádi eljárásokban rendszeresen használták.⁸

Husztly István a XVIII. század kimagasló hazai jogásza volt. Alapvető fontosságú latin nyelvű munkája: „*Juris prudentia practica seu commentarius novus in Jus Hungaricum*.” (Gyakorlati jogtudomány, avagy új kommentár a magyar jogban.)

Husztly mint ügyvéd és jogtanár éppen a vizsgálatunk alá vett kettős vármegye székhelyén, Egerben volt a püspöki jogi iskola professzora, valamint e vármegyék táblabírája is. E munkája hosszú időn át kézikönyvül szolgált a hazai joggyakorlatban: bíráknak, ügyészeknek és ügyvédeknek egyaránt. A jeles jogi mű először 1745-ben Budán jelent meg, s azt még további 7 kiadás követte.(!) Az utolsó 1795-ben Egerben került ki a sajtó alól.⁹

Ennek a munkának is két fejezetét kapja magyar fordításban az olvasó, a kutató: a mágiáról és a kínvallatásról szólókat.

A szóban forgó kettős vármegye az egri püspökséghez tartozott; s ezért magyar fordításban bemutatjuk az Egri Szertartáskönyvből (*Rituale Agriense*) az ördögűzés („*exorcismus*”) teljes szövegét. Ennek alapján egyértelműen világossá válik, hogy az egyház – egyébként a protestánsok is! – a megszállottságot, az ördögösséget félreérthetetlen határozottsággal az ördög, a gonosz lélek művének tekintették, mely az illető testébe költözött, s így fejtette ki gonosz tetteit, mesterkedéseit. Az 1666. évi szertartáskönyvben helyet kapott exorcizmust iktattuk e kötetbe, de megállapítottuk, hogy az 1768. évi kiadásban szereplő ördögűző szertartás közel azonos e száz esztendővel korábbival.¹⁰ Ezen egyházi szertartás a XIX. század elején kibocsátott szertartáskönyvben már nem szerepel.

Ezzel kapcsolatban itt említem meg, hogy a vármegyei bíróság a XVIII. században nem csupán a feltárt boszorkányperek esetét, hanem a többi számottevő büntetett is (gyilkosság, mérgezés, paráznság, házasságtörés, bigámia, tolvajlás, rablás, gyűjtogatás, stb.) az ördög művének, incselkedésének, a gonosz lélek művének tulajdonította.¹¹

Végül Nagy Ferenc törökszentmiklósi plébános 1796-ból származó, katekizmus-szerűen összeállított írását közöljük, melyből a boszorkányság, babonaság, varázslás, jövendölés XVIII. század végi értelmezését tudhatjuk meg.

Ugy ítéljük meg, hogy teljesebb és realisabb képet nyújtanak a bemutatott esetek, ha röviden szót ejtünk a perek kapcsán azok java részében szereplő igen különböző betegségek gyógyításairól, e kor helyi egészségügyi viszonyairól.

Orvosról, medicusról, „physicus”-ról a XVIII. század első felében kizárólag csak Egerben tudunk, – ahol egyébként már 1693-ban működött physicus, azaz orvosdoktor, sőt 1692-ben patikus is élt a vármegye székhelyén. Kirurgus, sebész, borbélysebész nemcsak Egerben, hanem a megye több nagyobb községében is tevékenykedett. Hatvanban még a kapucinusok patikájának gyógyszerészei, Gyöngyösön pedig a ferencrendi és jezsuita szerzetesek is foglalkoztak gyógykezeléssel. Egerben a püspökök támogatásával 1714-ben patika, 1728-ban pedig kórház kezdte meg működését.

A vármegye tisztikarában orvosdoktor is találunk, s mellette az egyes járásokban egy-egy kirurgus szolgálta az egészségügyi igazgatás ügyét; de ezek legfontosabb hivatásos tevékenysége e korai időszakban jobbra a gyakori járványokkal, óvintézkedésekkel volt kapcsolatos.

A pestis, a „lues epidemica”, a „malum contagionis” egymást váltó járványokban söpört végig a vármegyén: 1700-ban, 1708–12-ben, 1726–30-ban és 1737–42-ben ismeretes a XVIII. század első felében pusztítása. 1710-ben például csupán Gyöngyösön 5500 ember halt meg. 1739–40-ben pedig a vármegyében 5787 volt a járványban elpusztultak száma.

Ismerünk egy Heves megyei falut, ahol a vérbaj öltött járványszerű képet, másutt pedig az úgynevezett skorbut, azaz különböző fekélyekkel járó, ma már meg nem állapítható betegség lépett fel tömegesen. Ezekben az esetekben a vármegye orvosa intézkedett.

A falvak népe a tanulatlan, csupán gyarló és primitív gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező javasasszonyokra és bábákra volt hagyatva. Csak az 1770-es években kezdte meg egy jeles vármegyei orvos a bábák oktatását.¹²

Mindenképpen figyelmet érdemel, hogy Egerben a városi magisztrátus következetes harcot folytatott a laikusok gyógyító mesterkedése, magyarán kuruzslása ellen. Például 1763-ban Jencs Trézsitől kézírását vették, hogy „Sem Iffjakat, Sem véneket, Sem Kicsiket, Sem Nagyott, Sem Aszont, Sem Leányt nem fog gyógyítani vagy kenni.”¹³

Boldogi Györgyné is foglalkozott a városban ilyesfével, de Orosz Maris „Lábát meg nem gyógyította, Sőt . . . a Sebei elmérgesettének.” A városi magisztrátus a panasz nyomán elrendelte, hogy „máskor az olyan curához ne fogjon, melyhez nem ért.”¹⁴

A kirurgusok, a sebészborbélyok túlkapásai ellen a XVIII. század kiváló, a bolognai egyetemen diplomát szerzett Markhót Ferenc vármegyei orvos lépett fel. Arról tájékoztatta a város előljáróságát, hogy Borbély Mihály kirurgus „házi Apothikájából a gyógyítás joga ellenére, melly sem meg nincs authenticé¹⁵ vizsgálva, sem pedig approbálva,¹⁶ Embereket belsőképpen értetlenül gyógyít, és Szegény Lakossainak nagy romlásokkal belé vesz, sőt még . . . meg rontya az Embereket.” Elrendelték, hogy Doctor Uram,¹⁷ vagy Károly Uram¹⁸ hírek és consensusokon¹⁹ kívül Senkit ne merészellenek belső orvoságokkal etetni . . . mivel az Varga nem mehet tovább a Kaptafánál, az sem a borotválásnál.”²⁰

Elképzelhető ezek tükrében, hogy minő súlyos volt a várostól távol fekvő falvak egészségügyi helyzete, ahol természetszerűen bő tere nyílt a tanulatlan javasasszonyok és bábák kuruzsló működésének. Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a falvak

minden rendű és rangú betege rá volt ezekre utalva, noha egyre-másra követték el a kisebb-nagyobb hibákat. Figyelemre méltó, hogy ezek az asszonyok hol éppen azért kerültek boszorkányság gyanújába, mert sikerrel gyógykezelték(!), hol pedig balfogásaik miatt.

Levéltári adatok vallanak arról, hogy „csavargó fusserek” is járták a városokat és falvakat gyógyító útjuk során. Ezek ellen az egri kirurgusok léptek fel – akik egyébként céhbe voltak tömörülve –, feltűnően „parxis”-ukat tőlük. Panaszuk nyomán Eger város magisztrátusa úgy intézkedett, hogy „Senki, ha tsak nem városbéli Chyrurgus, ne Merésszellye Magát e csavargó fusserek keze alá adni, Mivel az kösség egészen el vagy on ámitva ezek által, magokat mondván tudós orvosoknak.”²¹

Itt kapcsolódik szorosan a néphit témaköréhez egy rendkívül figyelmet keltő eset. Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék székhelyén, Egerben megjelent Johannes Teüffel „úr”, aki bemutatott egy 1759-ben Mallegben²² a prefektus által kiállított bizonyítványt s egyben ajánló levelet arról, hogy az illető „a mágikus betegségek” gyógykezelésének a specialistája. „... isteni segítséggel és a legsajátosabb módszerrel és szorgalommal csodálatos módon szerencsésen a legtökéletesebb egészségi állapotot 3 hét alatt visszaállítja ... Hogy az ő legsajátosabb módszere és tudása ne maradjon titokban,” ezért a prefektus segítséget és támogatást kér részére hasznos működése engedélyezésére. A Teüffel útlevelére vezetett feljegyzések szerint 1759-ben Dél-Magyarországon: Temesvárott, Péterváradon és Verőcén tevékenykedett, s onnan jutott fel Egerbe, hogy a kettős vármegyében megszerezze a működési engedélyt.²³ Sajnálatos módon azonban nem maradt fenn adat arra vonatkozóan, hogy Teüffel végül is működött-e megyénkben a mágikus betegségek gyógyítása terén.

Teüffel esete mindenképpen figyelemre méltó, s hasonlóról eleddig nincsen tudomása sem az orvostörténetnek, sem a hazai néphitkutatóknak. Egyben azonban jelzi, hogy e korban, a XVIII. század derekán úgynevezett „mágikus betegségek” olyan számban fordultak elő Magyarországon, hogy egy férfiú megélhetését biztosította azok ismeretlen módon való gyógyítása, illetve gyógyítási kísérlete.

Befejezésül megemlítem, hogy a közölt boszorkányperek java részét dr.Orzós Róbert kórházi osztályvezető főorvos és dr.Guba Ágnes főorvos – mindketten ideg- és elmeszakorvosok – átvizsgálták s rövid kutatásuk nyomán a következő megállapításokra jutottak:

Az anyag szakorvos részére lebilincselő. Pszichológiai-pszichiátriai értékelés szempontjából sokkal értékesebb, mint a régi irodalmi feldolgozások. Véleményük szerint ugyanis ezek az esetrögzítések rendkívül sok átiráson és kiegészítésen mehettek keresztül, melyek mind alkalmasak lehettek arra, hogy az eseményeket egyre inkább kiszínezzék, és így általános és felületes véleményezésekre lehetnek csak alkalmasak. Emellett egyes régi publikációk provinciális jellegűek és politikailag célzatosan hangsúlyozottak. Az a véleményük alakult ki, hogy a peres iratokban a tanuvallomások a legjelentősebbek a lélektani-körlelektani feldolgozás tekintetében.

Ami a boszorkányperek bizonyítási eljárását illeti, állandó motívum: a „post hoc, ergo propter hoc.”

Feltételezik a kutatók azt, hogy ezeket a pereket hosszabb, esetleg több éves „bevezető szak” előzte meg, konfliktusokkal, illetve ezek sorozatával érlelve meg a közösség szembeállítását a „boszorkány”-nyal, mely végül is a perhez vezetett.

Jelentősnek látszik az eljárások során a tanukhoz intézett utolsó kérdés, melyben a tanut arra szólítják fel, hogy újabb tanut, tanukat nevezzen meg. E kérdés feltevésének nyilvánvaló célja a gonosztevő-kör feltárása volt, a bíróságok részéről a szélesebb körű bizonyítás jogos követelését jelentette, de ugyanakkor lélektani szempontból a „tömeg-infekció” – az egyre szélesebb körű lelkifertőzés – eszközének is bizonyulhatott. Ez mintegy láncreakciót eredményezhetett, a valló tanuk nyilván nem rejtették véka alá, hogy mit adtak elő kihallgatásuk során, és így az ötletet megtapadás, ismétlések követhették, melyek a „tömegpszichózisok” alkalmas eszközei.

Dr.Orzóy és dr.Guba megfigyelései szerint a perek sorában határozott elmezavartársági kórformák is felismerhetők. Ezek például alkoholos elmezavar, epilepszia, hisztéria, gyermekkori elmekórforma(!). Ugy találták, hogy egyáltalában nem jellemző, hogy a „boszorkány”, vagy a környezetében található a beteg. Sőt! Ugy tetszik, hogy a „boszorkányok” a legritkább esetben szenvednek ideg-elmebetegségben.

A perek tanulmányozása során elsősorban arra figyeltek fel, hogy mi az, ami a perekben közös, és melyek azok a motívumok, melyek lényegében eltérőek. Feltétlenül közös, az inkriminált időszakban a „boszorkány-ideológia”, szokások, etnikus sajátosságok, melyek végül is a jogalkotó számára alapot teremtettek arra, hogy mindezeket az elemeket a joggyakorlatban receptszerűen felhasználják. Lélektani szempontból azt kell tanulmányozni, hogy milyen különböző mechanizmusok vezettek az egyén, azaz a „boszorkány” és a közösség közötti konfliktus kifejlődéséhez. A konfliktushelyzet megteremtődéséhez sok elem járulhatott: így szokások, „tabuk” megsértése, személyes ellentétek, betegségek, de bűncselekmények is. Abban az időben nagy számban foglalkoztak, kivált asszonyok, tapasztalataikon alapuló népies gyógy módokkal, és ezeket a gyógy módokat az emberek nyilván igényelték is. Éppen ezek közül a gyógyítók közül kerültek sokan a vádlottak padjára, mint boszorkányok.

A vádlottak elmarasztalásában, vagy csak meghurcolásában a közösség a vádlottal szembeni konfliktusát juttatta felszínre „boszorkányper” formájában, mint aktuális joggyakorlási formát.

Dr.Orzóy és dr.Guba főorvosok megemlítik, hogy orvosi gyakorlatukban napjainkban is fordultak elő „boszorkányos” körlelektani esetek, melyek elemzése és egybevetése a közölt történeti anyaggal igen érdekes és tanulságos analógiákat eredményezhet.

Jegyzetek

1. Hiányzik a teljes anyagból egy 1674-es gyöngyösi per, amit a Magyar Nyelv 68; 226–231.p. már közölt.
2. Seres Péterné: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kialakulása. Szolnok, 1975. 3., 5.
3. Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1756. Nr.65. – Ugyanott IV–1/a. 22. kötet 162.
4. Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1772. Nr.259.
5. Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1772. Nr.244.
6. Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1778. Nr.11.
7. Szabó János Győző szíves szóbeli közlése nyomán.
8. Heil F. 1897. 207.
9. Szinnyei J. 1896. 1470–1471.
10. Rituale Agriense. . . 1666. 288–316.
11. Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 1–4. kötetek anyaga.
12. Az eddig közöltek forrása: Sugár István: Heves és Külső Szolnok vármegyék orvostörténete a XVIII. században. (Kézirat.)
13. Heves megyei Levéltár. V–1/a. 22. kötet, 37.
14. Heves megyei Levéltár. V–1/a. 30. kötet, 28.
15. Authentice: hitelesen.
16. Approbál: jóváhagy.
17. Doctor Uram: Markhót Károly vármegyei orvos.
18. Károly Uram: Grau Károly egri orvos, aki Erfurtból származott, s a katonaoorvosságot hagyta ott azért, hogy Egerben telepedjen le. (Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1751. Nr.49.)
19. Consensus: egyetértés.
20. Heves megyei Levéltár. V–1/a. 27. kötet, 226.
21. Heves megyei Levéltár. V–1/b. Nr. B. LXVIII.68.
22. Mallegg: nem sikerült megállapítanom hollétét.
23. Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 5. rsz. Nr. 51.

ADATTÁR

BOSZORKÁNYPEREK
1654–1814

1.

1645. augusztus 4–13 között

Parancslevél a hatvani boszorkányok elfogatására

Nakkás Musztafa budai pasa Ibrahim szultán nevében kiadott parancslevele a hatvani kádihoz.

[A kádik és a törvénybírák mintaképe, a bölcsesség és kegyesség kincsesbányája, óh Mevlánánk!¹ Hatvan kádija, – növekedjék bölcsessége! – a felséges magas jelű iratból ismert legyen, hogy a hatvani szandzsákba tartozó felséges ház-birtokok² falvai közül Gyöngyös város lakosai élénk jöve kérvényt adtak be. Elmondották, hogy városukban varázslással híressé (hírhedtté) vált néhány asszony, akik a város lakóit, a férfiakat és az asszonyokat varázslással és boszorkánysággal zaklatják. Ez okból megfenyítésüket határozták el. Amikor azt a Magas Ser³ törvényei szerint végrehajtják, a vérdíj ürügye alatt az elítélt minden vagyonának kérésével ne zaklassák őket, s a Magas Ser törvénye ellenére erőszakosan ne lépjenek fel. Ezért kérésük szerint a felséges parancs értelmében megparancsolom, hogy a Magas Parancs megérkezével a kádi a kérésük szerinti követelést a Magas Ser erejével lássa el. Mivelhogy ilyen bűneset nincs a Magas Ser ellenére, a vérdíj és a bűnös vagyonának kikérésével, a nevezett szandzsák⁴ bégjei és mások, ez alkalmat a Magas Ser ellenére és a Magas Parancs ellenére, a nevezett ráják⁵ zaklatására ne használják fel. Így tudjátok, s a magas jelre figyeljete. Iratott Dzsemázi ülahir hónap középső harmadában az 1055. évben. a jólvédett Buda székhelyen.]

(Vass Előd fordítása törökből.)

(Hátoldali egykorú magyar nyelvű feljegyzés:) Hasznos Levél.

Die 25. Augustj Anno Domini 1645. Czer Péter és Bakocz Gergely Bjroságokban Buday Vezér Huszain Passa Levele Arrúl való, hogy ennek Utanna valameny Uarázlo, Babonás, és Eördeöngöös Aszszonyok Uarosunkban találtattnak, szabadon, és bátorságossan megh Foghassuk, és megh égettettheseök. Seött sem az Hattuany Béknak, Sem Penig a Cadjának se Senkinnek Semmy Fizetésell nem tartozunk.

(Heves megyei Levéltár. Gyöngyös város levéltára. Török oklevelek. Nr.76.)

*

1. Mevlána: úr, gazda.
2. Hász: török kincstári birtok, s ebben a minőségben szerződéses viszonyban állt a kincstárral, s aszerint egy összegben adót fizetett, mely viszonylag kevesebb zaklatással és visszaéléssel járt, mint a többi hódoltsági birtok.
3. Ser: mohamedán törvényszék.
4. a nevezett szandzsák: a hatvani szandzsákról van szó.
5. Ráják: a török hódítók keresztény alattvalói.

2.

1662. május 20 – június 17 között

Cántor Jánosné és Parja Czortos Margith boszorkányok haláluk utáni elégetéséről

[Az irat megírásának oka a következő: a hatvani szandzsákba tartozó Gyöngyös nevű város lakói közül két asszony meghalt, és ezután egy kis részegségbe esvén néhányan azt mondták, hogy az említett asszonyok boszorkányok voltak. A sírhelyet felnyitva ténylegesen meggyőződve élénk jöttek és elmondották, hogy az asszonyokat el kívánják égetni. Ezt a tezkerét¹ kérésükre kezeikbe adtuk. Kívülről ne avatkozzanak be. Iratott Sevvál hónapban az 1072. évben. Ahmed bin Abdulhakim, a hatvani vár kaim-makámja.²]

(Vass Előd fordítása törökből.)

(Hátoldali egykorú magyar nyelvű feljegyzés:) Anno 1662. Dje 29. May. Hattvani Amhett Bek levele, a Cántor Jánosné, és a másik Parja Czortos Margith syrbúl való feöl asasok, és megh égetesekrül adatott. Gyárfás Mihály és Szécczeni Szabó Gieorgy Uraimék Byrosagokban.

(A török oklevél hátoldalán a hatvani bég pecsétje.)

(Heves megyei Levéltár. Gyöngyös város levéltára. Török oklevelek. Nr.131.)

*

1. Tezkere: engedély.
2. Kaim-makám: a szandzsákbég helyettese.

3.

1662. május 30 – június 9 között

Cantor Jánosné és Czortos Margith boszorkányok sírból való felásásáról

[Az irat megírásának oka az, hogy Gyöngyös lakosai székhelyünkre¹ jöttek és jelentették, hogy a mintegy egy esztendeje meghalt Dorka nevű asszony² boszorkány lenne. Amikor visszatérve a temetőbe sírhelyét felnyitották, ruháját félig lenyelve és romlatlan végtagjait késsel megszúrva, azokból valamennyi vér szivárgásával találták meg. A nevezettek elmondották, hogy saját halottjukat tűzzel akarják elégetni és ahhoz engedélyt kérni jöttek. Mivelhogy a halott nem lévén mohamedán, s úgy is a visszautasítás poklába³ tartozna, a nevezettek tervezett határozata szerint a tűzzel való elégetésre engedélyt adunk. Iratott Sevval hó középső harmadában az 1072. évben. A szegény Ahmed kádi Hatvanban, — bocsátassék meg neki!]

(Vass Előd fordítása törökből.)

(Hátoldali egykorú magyar nyelvű feljegyzés:) Anno 1662. Dje 29. May. az Hattuan Cadia levele, a Cantor Jánosné és Czortos Margith syrbul ualo feöl ásásokrul, és megh Égetésekrül adatott hüczeth⁴ Gyárfás Mihály és Széczeni Szabó Gieorgy Uraimék Byroságokban.

(A török oklevél hátoldalán a hatvani kádi pecsétje.)

(Heves megyei Levéltár. Gyöngyös város levéltára. Török oklevelek. Nr.130.)

*

1. Székhelyünkre: Hatvanba, – ugyanis Gyöngyös város a hatvani szandzsákhöz tartozott.
2. E török oklevél egykorú magyar nyelvű hátoldali feljegyzéséből kitetszőleg Cantor (Kántor) Jánosné volt Dorka asszony.
3. A visszautasítás pokla: ez a török kifejezés azt jelenti, hogy a mohamedán hit szerint a nem mohamedánok lelke a haláluk után nem juthat a paradicsomba, hanem csakis a pokolba.
4. Hüczeth: hűdzset, egy török kádi által kiállított okirat, vagy bizonyítvány.

4.

1664. szeptember 30.

Bujáky István özvegyének boszorkánypere

[1664. szeptember 30-án Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék közgyűlésén Füleken intéztetett.]

Nemzetes Vitézlő Gagyí Báthory László Úr mint Dominus Actor és Magistratus neve alatt Nemes Vitézleő Mocsáry Ferencz, ugy mint legitimus Procurator cum nostris Néhay Bujáky István Özvegyét, ugy mint I.-t Boszorkánysággal vádollya, reflectálván magát aziránt az bizonságokra, mellyek után kívánnya, hogy az I.-nak cselekedeti megbizonyosodván, tűzre ítéltessék.

Az I. Personali compareálván,¹ ártatlannak vallyá magát az Dominus Magistrátus Vádlásátul.

Praemoneálta az Nemes Vármegye, hogy ennek utánna Istenes életben és jó erköltsben foglalván magát, másoknak is jó tanács és Példa adással légyen.²

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 1.kötet 285. oldal.)

*

1. Compareálván: személyesen jelen lévő.
2. Bár a levéltári forrás nem nevezi meg a vádlott lakhelyét a kettős vármegyén belül, de a török hódoltság alatt lévő vármegyéknek csak a hevesi nyugati-északnyugati részére terjedt ténylegesen ki a Füleken ülésező vármegyei törvényszék hatósugara. Tehát a boszorkányság vádjával perbe fogott asszony a vizsgálat alá vett Heves vármegye egy közvetlenül nem ismert helységéből való volt.

5.

1665. szeptember 16.

Bárson Katalin boszorkányperének ítélete

[Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék törvényszéke 1665. szeptember 16-án Füleken vitte véghez.

Hasonlóan vádat emel Bárson Katalin¹ jobbágy ellen, miszerint nem tudni miképpen s mely gonosz lélektől sarkallva, megtagadván az isteni és az emberi törvényeket, az isteni fenséget és a teremtőt, az ördögi hatalomnak önként és odaadóan behódolva boszorkányos életet élt. Ezért ezen utálatos tettéért méltó büntetést kíván statuálni, annak végrehajtásával megfizetendő a törvényszék kezei között lévő bizonyságoknak megfelelően.

Ítélet.

A jelenlévő vádlott ellen nem kis gyanú merült fel, s ezért, hogy az előzően előadott gonosztette minél inkább kiderüljön, előbb tisztító eskü alá vétessék, egyébként pedig a tűznek adassék át.]

(Heves megyei Levéltár. IV-1/a. 1.kötet 331–332. oldalak.)

*

1. Lásd a 4. sorszámú irat 2. jegyzetét.

6.

1675. április 2.

Nagy Ferenczné boszorkánypere

[Az ügy úgy áll, ahogy itt elmondatik, – Istennek legyen dicsőség! – írta a szegény Abdullah kádi Hatvanban, – bocsáttassék meg neki!

(Pecset helye)

Az irat igazi leírásának az oka az, hogy Ali pasa egri beglerbég és főparancsnok pasa magas személyének hivataltiszte, Oszmán aga, szolgálai kezébe Magas Parancs érkezvén, a kívánság értelme ismertté lett. Gyöngyös város és Püspök falu¹ között egy hitetlen asszonyt boszorkánynak mondvá megégettek. Amikor Gyöngyös város lakosai közül Lakatos Mihály, Bádzs Gergely, Szücs Vince, Berényi Máté és Sódí György, valamint Püspök faluból Török János és Pálfi András nevű hitetlenek megjelentek, a két város között boszorkánynak mondott hitetlen asszony elégetéséért az elhunyt Oszmán aga őket perelni

szándékozott. A nevezett hitetlenek könyörgésük után elmondották, hogy a hitetlen asszony boszorkánykénti elégetését a kurucok végezték és ők csupán engedelmeskedtek, mivel engedélyük nem volt. Ötszáz kuruc elfogására képtelenek voltak. A válaszuk elmondása után Oszmán agától perükben a kettejük közötti megegyezést kérték. Ismételtén közölték, hogy a megégetésre maguk képtelenek lettek volna, s engedély nélkül nem tették volna, s az előadásuk bizonyítására az evangéliumra tett kézzel megesküdték. A meghalt Oszmán aga így ellenük mást felhozni nem tudván, s biztosítékot kapván az ügyről a megegyezésükről iratot állított ki, amit a következők hitelesítettek. Az ügy tanui: Szülejmán aga alajbég, Elhadzs Hüszein aga, Memhed aga, Szalih volt alajbég, most basaga, Besir aga és emin, Hüszein hodzsza és müezzin, Szalih Bese, Hüszein diák és odabasi, Memhed Bese.]

(Vass Előd fordítása törökből.)

(A hátoldalán egykorú magyar nyelvű feljegyzés:) Csala Bálint és Lakatos Mihály Uraimék Byroságokban. Hattuani Cadia hüczett Levele, a Kurucziok az Püspeky Feöldreön és Püspeökiben lakos Nagy Ferencznét megh égették. Arrúl adott Levél, melly miatt mind a Város, s mind Penigh a Püspeöjkjek fizettenek Anno Dominj 1675. Tall.²

(Heves megyei Levéltár. Gyöngyös város levéltára. Török oklevelek. Nr.213.)

*

1. Püspök falu: Gyöngyöspüspöki; – ma Gyöngyös város része.
2. Tall: 15.: 15 tallért.

7.

1676. június 3.

Csóke Mátyás özvegye, Gömör Katalin elleni boszorkányper

[Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék közgyűlése 1676. június 3-án Füleken vitte véghez.

Az említett magistratus és vádló úr¹ perfelvétele Giömör Katalin néhai Csóke Mátyás özvegye előállított vádlott ellen, a vádló úr által az alább elmondandó elkövetett és keltett gonosztette miatt.

Én ugyanaz az ügyész, mint előbb² a vádlott ellen a következő vádat emeli.]

Miképpen az meghírt I. nem Tudtaik micsoda gonosz Lélektül viseltetvén, el Szakadván az Fölséges Istentül, magát az Eördögökhöz és boszorkányokhoz csatlotta, és azokkal társalkodván Istentelenül élt, melly ki tetszik az ellene Szedett bizonyságokból. Kívánnya azért az meghírt Dominus A. Procuratora, hogy az I. Országunknak bé vött közönséges Szokása Szerint tűzre ítéltessék. Ha peniglen az Actio Sufficenter megh nem világosodik az bizonságokból, vagy Tortura, vagy Sufficiens purga adinvenialtassék³ néki.

Personaliter adstans I. simpliciter tagadgya az ellene fel teótt Actiot.

Ítélet.

Az előterjesztett bizonyítékok sorából nyilvánvalóvá vált a személyesen előállított előbbi vádlott ellen emelt vád és ebből következőleg őt máglyára és elégetni ítéli.⁴

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 5.kötet 132–133. oldalak.)

*

1. Melczer János vármegyei alispán.
2. nemes Dul Mihály.
3. Adinventál: meggondol, véghezvisz.
4. Lásd a 4. sorszámú irat 2. jegyzetét.

8.

1676. június 15.

Toldy György özvegye, Molnár Ilona elleni boszorkányper

[Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék törvényszéke 1676. június 15-én végezte Füleken.

A magistratus úr¹ perfelvétele a személyesen előállított Molnár Ilona, néhai Toldy György özvegye pásztói lakos, mint vádlott ellen, az alábbiak szerint elkövetett és keltett gonosztette miatt.

A vádló úr részére a vármegye törvényes ügyésze, nemes Szeöghy Márton ezen módon terjeszti elő a vádat a személyesen előállított vádlott ellen.]

Mi képpen az Personaliter adstans I. nem tudatik micsoda gonosz Lélektől vezéreltetve, az Istentől és az Keresztyéni Gyülekezettől el Szakadván, meghát az boszorkányokhoz és Eördögökhöz Csatlotta, azokkal társalkodott és Sokaknak ártalmára való cselekedeteket vit véghez, melly kj tetszik Birói kéznél lévő bjzonságokból. Minthogy Peniglen ez ilyen boszorkányságok, Eördögökkel való társalkodások tűz által, az közön-séges bévött Szokás Szerintit Szoktak Coercealtatni² és el töröltetni, kívánnya azért meghírt Magistratus Ur Procuratora, hogy az I. tűzre ítéltessék, és ha szükséges Tortura is adinvenióltassék.

Personaliter adstans I. simpliciter tagadgya Dominus A. ellene proponált Actioját, S maga Innocentiajáról producalvan bizonyos Absolutionalis Levelet,³ kíván vala tovább is Absolutiot.

[Az ügyész ragaszkodik vádjához, a bíróság kezei között lévő és a vádlott ellen felvett bizonyságokhoz.] Tisztesség, böcsület adassék Farkas György Urnak az I-nak ki adot Levelének, azt Cum honore⁴ kívánnya is rejicialtatnj.⁵ 1-mo Mert az ellene szedett bizonyságok világossan contrariumot fetealnak,⁶ és az Levélnek ki adása után is lehet az I. Boszorkány, az minthogy az is ki tetszik. 2-do olyan Levél nem Szokott Bujáki Kapitánytól, avagy más hasonló véghelyek kapitányaitól emanáltatny,⁷ kinek az ilyen dolognak revisiojához és discutialisához, extra Parochiam Suam,⁸ Semmi Jurisdictionja⁹

nincsen, mert vigore Articuli 16. 1659.¹⁰ minden malefactornak Nemes Vármegye Vice Ispánja és Tisztei kezében Szoktak adatny, és ott Nemes Vármegyén revidealtatny, S onnéti Absolutionalis Levelek, (ha Innocensnak találtatik,) emanáltatny. Azért kíványnya ut supra.

Deliberatum.

Nyilván kitetszik Bírói Kéznél lévő personaliter statualt bizonyságokból Molnár Ilo-nának boszorkánysága, eördögökkel való Társalkodása, és Sokaknak ártalmára járuló cselekedetének végben vitele, avagy megh vesztése. Ezeken communi vota azt tanáltuk, elsőben is megh kínoztassék társainak ki vallására nézve, az után peniglen megh égetes-sék.

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 5.kötet 138–139. oldalak.)

*

1. Molnár János vármegyei alispán.
2. Coerceal: megzaboláz.
3. Absolutionalis levél: felmentő, azaz a vád alá helyezett személy ártatlanságát bizonyító hivatalos irat.
4. Cum honore: tisztelettel.
5. Rejiciál: elvet, elutasít, visszautasít.
6. Contrariumot fateálnak: ellenkezőt tanúsítanak.
7. Emanál: kibocsát, kiad.
8. Az ügy felülvizsgálatához és megvitatásához székhelyén kívül.
9. Jurisdictio: joghatóság.
10. Az 1659. évi 16. cikkely a martalócok, gonosztevők üldözésének módjáról és büntetésükről rendelkezik.

9.

1676. június 15.

Giömör György és felesége, Zsófia elleni boszorkányper

[Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék törvényszéke 1676. június 15-én a füleki várban.

A vádlott perfelvétele a személyesen előállított Giömör György és felesége, Zsófia, mint vádlottak ellen, hasonlóan miként az előbb elkövetett és keltett okból.

A vádló úr előtt ugyanazon ügyész hasonló módon terjeszti be a vádat, kérve és előadva azt; jóllehet mindkét vádlott egyszerűen tagadja azt.

Ítélet.

Az ügy jobb és teljesebb megismerése, valamint a bizonyító anyag kivizsgálása céljából a bíróság a pert elhalasztja a következő közgyűlésre vagy törvényszékre.]¹

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 1.kötet 139. oldal.)

*

1. Lásd a 4. sorszámu irat 2. jegyzetét.

10.

1685. május 20.

Juhász András özvegye, Potar Ilona elleni per

[Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék közgyűlésén Gács várában 1685. május 20. intéztetett.

Az alispán, mint magistratus és vádló úr perfelvétele Potar Ilona, néhai Juhász András jobbágy özvegye fügedi lakos, mint vádlott ellen mérgezési mesterkedés alkalmából és okából az alább bővebben előadandó és megvilágítandó tettek és szándékok miatt.

A magistratus és vádló úr törvényes ügyésze¹ az előállított vádlott ellen az alábbi vádat terjeszti elő.]

Miképen az megh nevezet I. ez múlt való esztendőkbén be menvén Hevesben² a Hevessy Török Nézőben bí bájas Aszonyi álathoz, avval edgyet értvén az ördöghy practicában, mesterségben, és Semmit sem gondolván az Isten eő Szent Fölsége Törvényeivel, és írott Országunk Decretumával,³ abban fel tött erős büntetéssel, azon Török boszorkányos Aszonytúl néminemő étetőt, mérges eszközt meg Szerezvén s Ky hozván, jámbor hitves Társát s Urát, Juhász Andrást intoxicalta,⁴ s megh ölte minden igaz ok nélkül. Más, magához hasonlóhoz Kapcsolván magát, azokkal latorkodott és paráználkodott. Az Törökkel való czimborálás prohibeáltatik⁵ az igaz kereszténységnek, akar mi módon is, sub Poena in Artículo 2o. Anno 1622.⁶ Anyival inkább Szánt Szándékkal való gyilkossághot el követni nem Szabad akarkinek is, az Isten tíz Parancsolati⁷ ellen és Opus Decretorum Tripartitum Partis I. Tituli 15. inseralt büntetése⁸ alatt. Melly I-nak Istentelen sok rendbely hamis cselekedeti bővebben ki fognak teczteni Magistratus Ur eő kegyelme instantiájára Szedett Fassiokból. Ez okára Magistratus Uram Procuratora inhaereálván declaralt⁹ írott Országunk Törvényének, kíván az I. ellen finale judiciumot.

I. Personaliter adstans az ellene föl tett Actiot Simpliciter tagadgya.

Deliberatum est.

Minthogy Magistratus Uram eő Kegyelme instantiájára Szedet Tanu Vallásokból Világossan ky teczik, hogy Potar Ilona Aszony Magha Heves Várából az Néző Aszonytúl hozván az étetőt. Az minémő emberrel volt akkor, azon embernek magha ky vallotta volna: hozot olyan étetőt, akitül az Urának megh kellene halni. Sőt az is maga szava, hogy midőn Doka András némely részét azon étetőnek az Kemenczében Vetette volna; az hamis lölked – úgi mond, – ha azt oda vetetted is, van még nekem a Ládámban olyan. Ezen kívül Nemes Országunk írott Törvényében fel teöt kemény büntetés vagyon. Ahoz képest halálra ítéltetett.

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 7.kötet 12–14. oldalak.)

*

1. A vármegye alispánja: Bulyovszky Ferenc, ügyésze: Laczkovics István.
2. Hevesen török palánkvár és csakis törökök lakta város volt.
3. Decretum: törvény.
4. Intoxicálta: megmérgezte.
5. Prohibeáltatik: tiltatik, megtiltatik, azaz tilos.
6. Az 1622. évi törvény 20. cikkelye tilalmazza a törökökkel, vagy tatárokkal való nyílt, vagy titkos veszedelmes szövetséget. Aki így cselekszik, az hűtlenség vétkébe esik. (Lázadók, pártütők és pártoskodók.)
7. Ne ölj!
8. A Hármaskönyv I. része 15. címe alá besorolt, beiktatott büntetése. — Az idézett törvénycikkely a latrok, gonosztevők, tolvajok, útonálló fosztogatók, gyilkosok és nemesek megsebesítői vagy megverői részére halálos ítéletet ír elő.
9. Inhaerálván declarált: ragaszkodván kihirdetett . . .

11.

1694.

Az egri jezsuiták feljegyzése

[Egy kisleányt egy boszorkány vénasszony mintha eszközzel megvarázsolta volna, jóvendülésnek a révén, látomással is borzalmasan megrémítette; úgy intézte, hogy nem enged magával bánni. Különben öt esztendő alatt nyilvánvalóan több ördögi hiszékeny jóvendüléssel volt rajta és próbálkozott; míglen feldúlt lelke veszélye miatt a mágikus huzugságokat visszautasította.]

(Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus. 3346.kötet 49. oldal.)

12.

1695.

Egri jezsuiták feljegyzése egy gonosz lélek által elragadtatott kislány esetéről

[Egy kisleány valamely állapotban a lelkiismeret kínjától gyötörve és lehetetlen látomástól elborzadva, a gonosz lélektől saját felakasztásáig nyugtalanítva, a föld fölé a levegőbe ragadtatott, némineműleg a ház magasságába ragadva, Jézus és Mária nevét kiabálgatva, a nehéz test titkos egyetértésével megszeliődülve, esküvel megtagadta (tudniillik a gonosz lelket, — S.I.) és nyugodalmat nyert.]

(Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus 3346.kötet 52. oldal.)

13.

1695.

Egri jezsuiták feljegyzése egy katonáról, aki szerződést készült kötni az ördöggel

[Egy katona a kétségbeesés szerencsétlenségében út közben az eleibe akadó gonosz ördögöt befogadva szerződést készült vele kötni, amelytől azonban elállt, a jobb dologra visszatérve.]

(Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus 3346. kötet 52. oldal.)

14.

1695.

Egri jezsuiták feljegyzése egy egri katona szerződéséről az ördöggel

[Egy másik¹ egy valóságos ördögnek aláírta magát, esküvel tagadva meg az Istent és a szenteket, de Isten anyját is meg akarta tagadni, azonban meggyónva, zavarából elméje² nyugalma helyreállt.]

(Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus 3346. kötet 52. oldal.)

*

1. egy másik: tudniillik egy másik egri katona.
2. elméje: azaz lelke.

15.

1696. április 28.

Zohyomy Cecilia boszorkánypere

[Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék 1696. április 28-án intéztetett Gyöngyös mezővárosban.

Végül a 28-iki közgyűlés a következőkben folytatódik.

A magistratus és vádló úr¹ perfelvétele az elvetemült boszorkányként bepanaszolt Zohyomy Cecilia, mint vádlott ellen, mely vádat a kinevezett ügyész² terjeszti elő. Eszerint a vádlott túltéve magát az isteni és az emberi törvényeken, tilalmas boszorkánys

cselekedeteket űzni is különböző esetben sem riadt vissza. A bíróság kezében lévő, a vádlott ellen gyűjtött bizonyítékokból a legvilágosabban kitűnik borzalmas gaztette összefüggéseire hívja fel a bírák figyelmét, melyek tartalma szerint az ország tényleges törvényei alapján kíván a vádlott ellen ítéletet.

A bizonyítékok szövegéből történetesen nem tűnik ki világosan a gaztett, de a vádtól nem tágtva,³ bizonyságul kiegészítésként tisztító esküt kíván alkalmaztatni.

A személyesen előállított vádlott az ellene emelt vádat egyszerűen tagadja, és a már korábban kivett tanúvallomásokra hivatkozik, és ítélet alóli felmentését kívánja.

A személyesen jelenlévő tanúk:]

Michael Varga in possessione Tarján commorans annorum circiter 35 Juratus examinatus. Ad primum de eo utri Punctum nihil, ad 2-dum similiter nihil.⁴ Ad 3. Kaponya Balázs Szájából hallotta a dolgot úgy lenni, amint az Deutumba fel vagyon téve. Száma nélkül Ceciliának Szemben mondotta a dolgot Kaponya Balázs, de Cecilia tagatta: Az Ördögh cselekedte, nem én. Ad 4 nihil, az 5 similiter nihil. Ad 7-um directe. Tudniillik, hogy Kaponya Balázs mondotta azon Fatensnek, a Seprőnek a nagy végét fordicsuk utánna. Utánna fordítván Cicellának, Cicella vissza fordult, s azt felelte: Ki fordította a Seprőnek a nagy végét utánam, és miért fordítottátok? Ti többet tudtok hát ti nálamnál. Ad 8 nihil, ad 9 nihil, ad 10 similiter nihil, ad 11 nihil, ad 12 similiter nihil.

Secunda Testis Anna Kis Providi Alberti Szabo consors annorum circiter 45 Jurata examinata fassa est. Ad primum, 2-dum, 3-um, 4-um, 5-um nihil. Ad 6-tum Látta Sze-meivel, hogy Cicella mikor Sütött, a Kezin a ki Kovász maradt a Kezéről le mosta és begrébe tette. Ezen fatens kérdezte, mi végre cselekszi. Cicella felelte, hogy eő azzal a Tésztával főzni fogh, több Lisztel öszve egyvelétvén, mint hogy akkor Szűk idő volt, mivel akkor malom porral is élt. Kovászt Sem attanak néki, a kivel Sűthetett volna, s néha a kezéről mosott Kovászt másszora el tette.

[Ítélet.

A vádlott kérésére meghallgatott tanuk vallomásaiból a fentemlített Zohyomy Cecilia dolga ellen sem a szövegből, sem másünnen semmi bizonyosat felderíteni és kimutatni nem lehet, s ő az ellene emelt vádat szilárdan tagadja. Ezért őt a bíróság a vád terhe alól felmenti. Nagy Mátyást, aki őt boszorkánynak nevezte, amíg bocsánatát nem kéri, nyelvváltsággal sújtja. A nemes vármegye egyetemén a mondott Cecilia büntetlennek nyilvánítatik.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 10.kötet 198–200. oldalak.)

*

1. Az alispán: Almássy János.
2. Laczkovics István.
3. Tudniillik a vármegye ügyésze.
4. Az első kérdőpontra semmi, a másodikra hasonlóképpen semmi.

16.

1698. szeptember 2.

Tar Erzsébet boszorkánypere

[A vármegyei magistratus úr kérésére a gonosztevők pereinek revisioján Gyöngyös mezővárosban történik.

A magistratus és vádló úr¹ perfelvétele a személyesen előállított, az ezen vármegyében lévő Tiszanánán lakó Tar Erzsébet, mint gonosz boszorkányság büntettének elkövetésével bepanaszolt vádlott ellen, amint az a törvényszék kezében lévő bíróilag nyert tanuvallomásokból világosan kitűnik. Ezért az ügyész² maga is a bíró urak figyelmét azok egybehangzására hívja fel, és az említett vádlott ellen a jog és az igazságosság támogatását szolgáló halálos ítéletet kér.

A bepanaszolt vádlott az ellene emelt vádat állhatatosan tagadja és visszautasítja.

Ítélet.

Amennyiben ugyanis a személyesen előállított Tar Erzsébet ellen emelt vádak körülményei nem tűnnek ki, ezért a boszorkányságra vélhetően kiszabható ítélet végrehajthatósága miatt további beható bővebb vizsgálat rendeltetik el; s vagy kellő kezesség mellett elbocsátható, vagy annak hiányában a börtönben fogva tartandó.³]

(Heves megyei Levéltár. IV-1/a. 11.kötet 133-134. oldalak.)

*

1. Az alispán: Almásy János.
2. Szeleczky Márton.
3. Az ügy további menetére és a vádlott sorsára levéltári adat nem maradt fenn.

17.

1698. szeptember 2.

Szilády Mária boszorkánypere

[1698. év szeptember hó 2-án a vármegyei magistratus úr kérésére a gonosztevők revisioja Gyöngyös mezővárosban tárgyalja.¹

A negyedik per.

Ugyanazon magistratus és vádló úr² kérésére ugyanazon ügyész, mint előbb³ a személyesen előállított Szilády Mária lator gonosztevő boszorkánysággal vádolt vádlott ellen a következő vádat terjeszti elő.

Mely szerint ezen vádlott félretéve és megvetve az isteni és az emberi törvényeket ördögi sugallatra több alkalommal mágikus cselekedeteket követett el. Istentelen vétke a vádlott ellen a bíróilag gyűjtött s a bíróság kezében lévő bizonyságokból a legvilágosabban kitűnik. Ezért annak tartalma átgondolására hívja fel a bíró urakat, és az ország tényleges törvényei és gyakorlata, valamint a bíróság gyakorlata alapján megerősítetten máglyára kéri ítélni.

A bepanaszolt személyesen előállított vádlott az ellene emelt vád tárgyát kereken tagadja, mivel a törökök között vásárlás végett járt,⁴ hogy bizonyos gyógyszereket szerezzen, de az ördöggel sohasem volt szövetségben.

Az ügyész a tanúkihallgatási jegyzőkönyvhöz ragaszkodva kér ítéletet.

Ítélet.

Számba véve és jól mérlegelve mind a személyesen előállított vádlottnak a bíróság kérdéseire adott válaszait, mind a bíróilag gyűjtött és szokás szerint fejre tett vallomások, nyíltan kitűnik, hogy a bepanaszolt vádlott Mária több embert bosszúból megfenygetett, akiken azután a baj be is következett. Poroszló helységben, ahol a fenti vádlottat⁵ elfogták, az asszonyok a bába megérkezése előtt Isten jóságából szerencsésen születtek, mely után majdnem valamennyinek, akik nem hívták, gyermekágyi és különböző más fájdalokat és gyötrő betegségeket, valamint a gyermekek megrontását, több ember megbetegedését okozta, mely bajok azonban a bábaasszony segítő orvoslására, vagy nyálas köpetére mindjárt meggyógyultak. A ház körül éjjel elbarangoló, alkalmatlankodó, vagy megvert sertéseket emberi módon megsajnálta, babusgatta. A tanúktól előadott saját vallomása szerint másik faluban⁶ az ablakon át senkitől sem látva leleskedett és az embereket figyelte. Az újszülött csecsemők első bélsarát elkérte, de akiktől azt nem kapta meg, a gyermekeket megrontotta, és halálát is okozta. Tehát több meg nem engedett cselekedete a betejesztett bizonyítékokból világosan kitűnik, s hogy tette természeti okokkal nincs kapcsolatban, s nem a gonosz szellem műve és sugallata nélkül gyakorolta azokat és vitte végbe. Ezért tehát a vádlott, mint igen gyanús személy az ügy igazságának és a cinkosok kiderítésére először kínvallatásnak vetendő alá, majd pedig többségi szavazattal lefejezésre és máglyán való elégetésre ítéltetik.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 11.kötet 131–133. oldalak.)

*

1. A török uralom megszűnte után Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék közgyűlésüket még hosszú időn át Gyöngyös városában tartották.
2. Almássy János vármegyei alispán.
3. Nemes Szeleczky Márton.
4. Eszerint a vádlott vagy még a török uralom alatt volt érintkezésben a törökökkel, vagy pedig, – ami valószínűbb, – az ország déli részébe visszaszorított hódítókkal állott kapcsolatban.
5. Mint alább látni fogjuk: bábaasszony volt.
6. Sajnálatosan nem említi meg az irat, hogy a vádlott a vármegye melyik helységéből való volt, illetve hol követte el vádbeli tettét.

18.

1700. október 20.

Kis Katalin, néhai Bochi Simon özvegyének boszorkánypere

[Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék magistratus urának kérésére a bűnperek revisioja Gyöngyös mezővárosban tartatott.

Az említett magistratus úr¹ kérésére Kis Katalin, néhai Bochi Simon özvegye pétervásárai lakos nyilvánvaló ördöngösség és mágia bűnével vádolt vádlott perfelvétele; aki ellen az említett ügyész² a következő vádat terjeszti elő.

Amiként a mondott vádlott megvetve az isteni és emberi törvényeket, nem tudni, mily ördögi lélektől indítatva boszorkányos mesterségével különböző embereknek, kivált gyermekágyat fekvő anyáknak, valamint állatoknak egyaránt ártva, különböző és felette sok kárt okozni nem riadt vissza.

A mondott ügyész úr tehát a vádlottat méltó büntetésként mindenképpen a tűzhálál ítéletével kívánja sújtani.

A személyesen előállított vádlott az ellene előterjesztetteket kereken tagadja.

A tanúk vallomását bemutatva³ a személyesen is megjelenteknek a bíróság által való kihallgatását kéri.

A vallomásokból és személyesen a bíróság színe elé rendelt tanúknak fejükre tett bizonyosságából hasonló bűnügyek pereinek figyelembevételével nyilvánvalóan halálos ítélet kiszabása jöhet szóba. Egykor a még nem egészen alvó pétervásárai lakost a vádlott más boszorkányokkal egyetemben megtámadta és őt megjelenésével — így van, — nyugtalanította, és széttépéséről felette tanácskozott. Amikor azonban az illető Isten nevét hívta segítségül, azok heves zaj közepette eltűntek. Végül a nagy félelem miatt szaporán a házba menekülő embert⁴ a nevezett vádlott künn a ház pitvarában így szólította meg: Futsz, menekülsz te, — mondotta, — és félsz talán. Az valóban imígyen válaszolt: Félek bizony, mert tudniillik szét akarsz engem tépni. Ezt a vádlott késve szintén csak tagadta, s álmában az illetőt megrettentette. Végül egy másik esetben, amikor a cséplők a nevezett vádlott fiával a gabonát alkalmas módon ki akarták szelelni, de nem volt szelük, ezen vádlott fia így szólt: Ime, jön az anyám, azonnal alkalmas szél lesz; érkezésére hirtelen elegendő szél támadt fel. Végre a vádlott kérésének megtagadására egy bizonyos asszony teje a kérés és a megtagadás pillanatában teljesen elapadt, de annak kedveskedése után, ugyancsak a vádlott jelenlétében a korábban megrontott asszonynak ismét megjött.⁵ Egy másik gyermekágyas asszony még nem aludt el, és világosságot sem gyújtott még, s bár az ajtó be volt zárva, a vádlott egy másik boszorkánnyal hozzá közelített, s tanácskoztak egymással afelett, hogy megölik-e, vagy pedig elveszejtő betegséggel való támadással rémítsék-e meg? Ezután megfogták és a földhöz vágták. Jézus és Mária segítségül hívása után rögtön eltűntek. Miután a vádlott egy bizonyos asszonyt megfenyegetett, a vádlott azt pálinkával megitta, amitől hét évig nyavalyában sínylődött. A család vádlott egy bizonyos asszonyt babonával gyanúsított, és hogy arról bizonyossága legyen, a vádlott

a dolgot letagadta. Egy kis csecsemő teste a talpától a feje tetejéig fekélyes lett. Midőn a csecsemő édesanyját ez annyira lesújtotta, hogy kedveskedésekkel a vádlotthoz fordult,⁶ az azt a tanácsot adta neki, hogy a gyermeket bűjtassa át az ablakon, majd azután só nélkül főzött köleskásával kitisztította, mely praktikától ezen gyermekekről minden különböző fekélye eltűnt. Hasonlóan egy másik asszony lábfehéjét hasonlóan bűbajos módon, szózs révén azonnal meggyógyította. A vádlott pusztán tekintetével egy szövőasszony leányát megkötötte, és ismét a neki való kedveskedés után feloldozta azt. A vádlott ezen kívül még több hasonló bűbajos cselekedetet követett el szélitében-hosszában.

Ezért a bíróság számbavette a vádlott cinkosait. Elrendelte, hogy először kínvallatásnak vetendő alá, azután pedig mások elriasztására és példájára tűz örvényében égessék el. Egyhangú szavazattal mondatott ki.⁷]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 11.kötet 529–532. oldalak.)

*

1. Almássy János vármegyei alispán.
2. Laczkovics István vármegyei ügyész.
3. Tudniillik a vádat képviselő ügyész.
4. Tehát a tanú házon kívül aludt.
5. Tudniillik a teje.
6. Azért, hogy a gyermeket meggyógyítsa.
7. A 32. sorszám alatt az 1712. november 9–22-i hasonlóan pétervásárai per 19. tanújának vallomásában már mint megtörtént esetként szerepel Kis Katalin boszorkányság vádjával való megégetése.

19.

1700. október 20 – november 24.

Haraszi Borbála, Török Katalin, Török Ilona elleni boszorkányper

A.

[Nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék bűnügyeinek revisioja a magistratus úr kérésére történik Gyöngyös mezővárosban.

Almássy János nemzeti úr, mint Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék alispánja és vádló úr perfelvétele Haraszi Borbála néhai Árpási Gergely özvegye, másik Török Katalin Lengyel András jobbágy felesége és harmadik Török Ilona Török János hitvese a Heves vármegyei Tiszafüred helységben lakók nyilvánvaló boszorkányos gonosztettel és szolgálattal bepanaszoltak, mint vádlottak ellen; kik ellen nemes Laczkovics István, mint a mondott vármegye ügyésze a következő vádat terjeszti elő.

Eszerint a boszorkánysággal bepanaszolt személyek túltéve magukat egyaránt az isteni és az ország törvényein, nem tudni mitől serkentve, a gonosz lélektől indítatva az érintett boszorkányságot, vagyis mágikus tudományt űzni, különböző fajút, rendűt és

módozatút használni, gyakorolni, sőt személyeket testükben és tagjaikban, valamint javaikban és ingóságaikban megrontani és károsítani nem ártallották, az isteni és az emberi törvények sérelmére és kisebbítésére s másoknak elviselhetetlen, súlyos és szerfeletti veszteségére. Az előbb említett vádlottak mágikus mestersége és a gonosz lélekkel való szövetkezése büntetlennek nem ismerhető el, nem pedig azért, mivel példát mutatva vitték véghez. A vármegyei ügyész ezért mások elrettentésére és mások példájára követeli a vádlottaknak bűnügyi megítélését, és azt hogy a vádlottak, ha jogilag szükségesnek mutatkozik, a bűntársak megnevezése céljából kínvallatásnak vettessenek alá, majd pedig a tűz örvényében égettesenek el.

Ezen ügyész előadása igazolására beterjeszti a magistratus úr kérésére bizonyos bíróilag gyűjtött bizonyságokat;¹ ehhez hozzátéve, — amit nem remél, — ha a mondott vádlottak gaztette a vizsgálatból nem derülne ki, úgy a továbbiakban kiegészítésül kívánja tisztító eskü megítélését.

A személyesen előállított vádlottak az ellenük emelt vádat minden pontjában és részletében egészében tagadják. Ehhez szóval hozzáfűzi², hogy ha akár csak a vád egyetlen részében is elegendő volt a bűnösök részére a bizonyíték, úgy a tűz örvényére ítéltessenek.

Az ügyész úr a vádlottak tagadását nem támogathatja, hiszen gonosztettük a bemutatott vizsgálati anyagból részletesen másként tűnik ki. Ezekhez képest kívánja az előállított vádlottakat külön-külön és egyenként kivallatni, és így számot vetve a számba veendőkkal, ellenük halálos ítéletet hozni.

Ítélet.

Mivel a szorosan vett vádoló tanúk más vármegyében laknak, ezért az előbb említett panaszok pontosításáig a vádlottak börtönben maradnak.]

B.

[Nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék közgyűlése és egyben törvényszéke 1700. november 24-én Gyöngyös mezővárosban tartva.

A boszorkányos gonosztettel bevádolt Haraszi Borbála, Török Katalin és hasonlóan Török Ilona bűntette tárgyát az utóbbi vizsgálat után sem lehetett a legkevésbé sem bizonyítani, a magistratus úr vádja alól egyszerűen feloldoztatnak és a börtönből elbocsátandóknak jelentetnek ki.]

(Heves megyei Levéltár. IV—1/a. 11 kötet 526—528. és 556. oldalak.)

*

1. Nem kerültek levéltári megőrzésre.
2. Tudniillik a vármegyei ügyész.

20.

*1701. augusztus 8.***Czigány alias Balog Borbála boszorkánypere**

[Nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék határozataiból. A bűnügyek revisiojának elintézése Gyöngyös mezővárosban 1701. augusztus hó 8-án.

A fentebb írt magistratus és vádló úr¹ második perfelvétele Czigány alias Balog Borbála kétségtelen paráznasággal, mindenekelőtt pedig boszorkánysággal is bepanaszolt gonosz vádlott ellen, aki ellen az ügyész a következő vádat terjeszti elő.

Mely szerint mind az isteni, mind az emberi törvényeket megsértve törvényes férjét elhagyni, a hitvesi ágyat megsérteni és több alkalommal különböző személyekkel paráználkodni, valamint gonosz bűbájosságot elkövetni és általa több személyt testében megrontani és javaiban megkárosítani nem riadt vissza. Ezért kéri a Hármaskönyv I. része 15. cikkelyének² ereje és az ország törvényei szerint a boszorkányság és az ördögösség ellen a peres eljárásokban megtartani szokott és használt törvény és ítélettel használatát. Hivatkozik az eskü alatt készült vizsgálatra.

A személyesen előállított vádlott a paráznaság és az ördögösség vádját kereken tagadja, mivel a férjét nem ő hagyta el, hanem azt állítja, hogy az hagyta el őt.

Mivel a tanúk vallomásaiból kiderül, hogy beteg és megrontott személyeket meggyógyított, ha csak a nagyobb boszorkányok azt nem akadályozták meg, a maga szájából volt hallható; úgy ezért, mint más körülmények vizsgálata és hihetősége miatt a vádlott mérsékelt kínvallatás alá veendő. A vallomás meghallgatására az alispán úr a szolgabíróval, két esküttel és a nemes vármegye jegyzőjével rendeltetik ki.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 11.kötet 754–755. oldalak.)

*

1. Almásy János, a vármegyei alispán.
2. Lásd a 10. sorszámú irat 8. jegyzetét.

21.

*1703. január 19.***Kovács Éva és Németh Anna boszorkánypere**

[Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék törvényszékén a bűnügyek revisioja Gyöngyös mezővárosban elvégezve.

A magistratus és vádló úr¹ perfelvétele Kovács Éva és Németh Anna nyilvánvaló tolvajok, alább tisztábban megvilágosítandó bepanaszolt vádlottak ellen. Akik ellen a vár-

megye ügyésze² a következő vádat terjeszti elő.

Miszerint az előbb megnevezett vádlottak mind az isteni, mind az ország törvényein túltéve magukat, és szigorát megvetve, nem tudni, mily gonosz lélektől vezéreltetve több esztendő óta mágikus mesterkedést folytattak, mely miatt azon helység³ szolgabíró ura őket elővezettette. Különböző helységek vásárain egymást kölcsönösen felváltó kapcsolat révén dolgokat és holmikat titkon elloptak, mágikus dolgokat úgy maguk használni, mint másoknak eladni nem borzadtak. Mely gonosz tettük, hogy annál világosabb legyen a vád ténye, előadja a gyűjtött vizsgálati bizonyítékokat, amiért a vádlottak gonosz tettet felszámolni kéri. A Hármaskönyv I. része 15.⁴, nemkülönben a Praxis Criminalis II. részének 84.⁵ cikkelyei alapján kéri őket ítélettel sújtani. Amennyiben önként nem vallanak, úgy cinkosaik felderítésére kínvallatás végrehajtásának vettessenek alá. Továbbá kéri, hogy a bemutatott mágikus eszközökről adjanak külön-külön és egyenként kielégítő magyarázatot.

A csomag ezeket tartalmazza:

1. Egy darabka száraz anyag, melyet mondanak kocsikerekekről lehullottaknak és többször összegyűjtötteknek.

2. Egy fán termett hólyag, amelyet „Eördög zsákja”-nak neveznek.⁶

3. Nyolc szem búza.

4. Két kígyófejdarabka.

5. Néhány szem köles.

6. Egy köteg fű („herba”).

7. Nyolc darab növényi hagyma [„bulba herbarum”].

Ezeket a tárgyakat mind eladás céljából gyűjtötteknek mondják.

Ítélet.

Mivel az ügy tárgyalása az ellentmondások miatt homályos, ezért Eger püspöki városban mint bebörtönzöttek lakoljanak, hogy az említett vádlottak méltó büntetésüket egyenlőképpen elnyerjék.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 11.kötet 969–970. oldalak.)

*

1. Ordódy György vármegyei alispán.
2. Csöke János.
3. Nem említi meg a per leírása, hogy a vádlottak a kettős megye melyik helységéből valók, s hol követték el vádbeli tettüket.
4. Lásd a 10. sorszámu irat 8. jegyzetét.
5. A Praxis Criminalis hivatkozott része a lopásról és a tolvajok büntetéséről szól.
6. Eördög zsákja: a Természettudományi Múzeum Növénytárának igazgatója, Szujkóné dr.Lacza Julia szakvéleménye szerint ez a hólyagos termés a következő három cserje-, illetve fafaj termése lehet: *Colutea arborescens*, *Staphylea pinnata*, vagy *Koelreuteria paniculata*.

22.

1705. július 1. – október 19.

Kerekjártó László felesége, Tót alias Hegedüs Dorkó elleni boszorkányper

[Nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék közgyűlése Gyöngyös mezővárosban 1705. július 1-én, mely alkalommal]

Leváltatott azon Magistratus Ország Pál substitutus Vice Ispány és Annak második Causája ezen Nemes Vármegyének Pásztó mező Várassában lakos Kerekjártó László felesége, Tót alias Hegedüs Dorkó ellen, mely ellen a fiscalis Procator erigál ilyen Actiot.

Miképpen ezen Személy Szerint jelen lévő Tót Dorkó nem tudatik minémű gonosz lélektől viseltetvén Isten és Ország Törvényével, s azoknak a Vétkesek ellen rendelt büntetéseivel nem gondolván, gonosz és ördögi praktikákkal Sokakat külön féle képpen meg károsítani és Boszorkányi praktikákkal élni, s ezzel az maga lelkét terhelni, s felebarátit károsítani merészelte. Kihez képest, hogy az ő gonosz cselekedeti büntetlenül ne maragyanak, Sőt mások is hasonló Varázslásokat el ne kövessenek, hanem inkább az ő büntetessin tanulván, magokat az illyektől meg ójják, Kívánnya ezen Személyt Országunk bé vett Szokássa Szerint való büntetéssel meg büntetni. Minémű tilalmas és ártalmas dolgokat követett pediglen el, producállyá azon fiscalis az I. ellen tett inquisitiót, kívánván azt annak rendi s módgya Szerint authenticáltatni.

Az felül említett Hegedüs Dorkónak nevében és jelen létében elő állván Nemes ifjabik Csöke János¹ kívánja, hogy a fiscalis Procator Uram elő kegyelme az máj Törvény Székre citáltatott Hegedüs Dorkó Törvényessen vette idéztetéssit, máskint ad mentem Articuli 32. Anno 1681.² kívánnya extensioját és Törvény Szerint való idéztetéssét, mivel az is igaz, hogy nemo nisi legitime citatus in persona vel bonis quoquomodi aggravari et damnificari possit.³ Továbbá reservál magának facultást.

Referállya magát Sarnóczj András Szolga Bíró Uram is mellette való Eskütt Uram relatiójára.

Említett Szolgabíró és Solymosi Mihály Eskütt Uram előkegyelmék referállyák az vádoltatott Személynek ez máj napra való idevezetéssit.

Az I. Protectora felül említett Szolgabíró Uram előkegyelme relatiójából lett citatiót az üdönek rövid voltára nézve is nem impugnállyá, mindazonáltal kívánnya, hogy Fiscalis Protector Uram Actiojában fel tett Isten törvénye ellen való boszorkányságok és az által lett károk világicsa meg, miben, ki ellen, mikor mi módon, mivel minden Actionak világosnak kelletik lenni, hogy tudnia illik az Alperes elleni Actiot meg értvén miben legyen, tudhassa magáru el fordítani. Ezeket meg világosítván fog a Magistratualis Causara annak rendi szerint felelni. Másként kívánnya Principálissának elbocsátássát.

Ki teczik az Producált fassioban az első Tanu vallásából, miképpen azon Tót Dorkó Szent Luca északáján mások udvarában járván az Marhákat kötélről el ódozta, kik is egymást azonnal ökledezték. És meg fogatássakor is azon fatensnek egy marhája megdölgölvén össze törve tanáltatott. Az Második Tanu vallásából miképpen az Serfőző házban

köpdösvén a Ser azonnal meg eczetesedett, és Semmi ize nem lett. Másszor pedig fenegedődvén azon Tót Dorkó a Serfőző ellen, Sere más nap olyan lett, mint a Savó. Ezen kívül citállya az hatodik, 9-dik, 11-dik, 12, 15, 19, 20. 21 és több tanunak vallásaiban való Kártételeket.⁴

Az I. Procuratora: Minthogy producált Inquisitiojára referállya magát fiscalis Procurator Uram eőkegyelme, azon Inquisitionak perlectioját kívánja. Mely Inquisitionak meg olvasását halván azt mondgya, hogy tudniillik azon tanu vallásoknak fassiói semmit világossan nem bizonyítanak az I. ellen, mivel az első bizonyáságnak fassiója Szerint Semmi Kár nem következett abból, hogy tudni illik az udvarban bé ment vala, mivel mindennek az Menetel és járás Szabados. Ami az második bizonyáságnak fassióját illeti, arra azt mondgya, hogy azon üdőben az I-nak az Ura azon Serfőző házban dolgozván Urához ment, és akkoron Serrel kínálván, hogy igyék, de minthogy az I. akkor üdőben terhes lévén nem Szenvedhette a Sernek Szagát, azért köpött a földre, melyből nem következett a sernek el romlása, vagy változása, mivel azon Serfőző annak előtte is rossz, változó Sereket Szokott főzni. A mi a 15-dik tanunak vallását illeti, aztat Simpliciter tagadgya, hogy vállalt vagy más tetemít az Leánkának meg ütötte volna. Kihez Képest Minthogy az fassionak modalitása Szerint lett Sugorodást az I. ellen az leánkának atya vallaná, az nem állhat, mivel atya fián naturaliter Szánakozván azt mondhattya a mit Szánakozása alkalmatost ítill lenni, de így atyafia mellett bizonyáságul nem lehet. Hogy peniglen némely személy bizonyáságoknak fassioja Szerint kívül a Mezőben látták azon üdőben lenni, mikor az Leánkát orvosoltatni vitték volna, abból az I. ellen Semmi nem következik, mert Szabad a Kin való járás. Továbbá a mi némely meg csigázott és el döglött marhákat illeti, abból Semmi ellene nem következik, mivel az olyan marhák is nyavalya alá lévén vettette, könnyen meg döglölhetnek, ugy Szintén az Ludak és tyúkók is. Nem is tartya az bizonyáságok vallása azt, hogy az I. cselekedte volna bizonyossan azokat, hanem csak némely csekély vélekedésekből állítyák az lett dolgokat az I. által történt dolgoknak lenni. De mintha az fő vételben járó halálos Sententiára, annak Executiojára Szedett bizonyáságoknak oly világosoknak kell lenni, mint az világos nap fénynek, és így a csekély gyanóságból az I.-t Actioban fiscalis Protector Ur eő Kegyelme kívánsága meg nem Súlyosbíthattya, mivel Semmi bizonyos és világos ellene nem bizonyíttatik. Mindezekben az producalt bizonyáságoknak fassioját kívánnya ad mentem Articuli 66. Partis 2-dae Praxis Criminalis^{4a} confrontaltatni, mivel semmi ollyas aggravans circumstantiák nem jöttek ki az bizonyáságokbul, hogy az I. halált, vagy még alá való büntetést is nem érdekelhet. Bizonyáságot téssen Kitionich quaestio 7-ma Caput 6.,⁵ melyhez hozzá adván az I. részéről egy bizonyos Inquisitiočskát, melyből is ki teczik az I.-nak jámbor volta, azért Kívánnya az I.-t absolváltatni.

A bíróságnak referállya magát⁶ az elő adott Inquisitiora abban specificalt circumstantiákra és Kár tételekre és ezen vádoltatott Személy Ügye terhelteztésére ad elő egy Csomót, mely meg fogatássának idején ezen I.-nak ládjában találtatott, az mely Csomóban lévő Szerszámokat (mivel igen gyanos állapot) Kívánnya az I. által meg magyaráztatni, ki mire légyen, s a Tanukat is a mennyiben Szükséges lészen more solito⁷ authenticaltatni.

Deliberatum est.

Minthogy világossan ki teczik a Tanuk vallásaiból, hogy az fen írt I. Tót Dorkó midőn Bozók György új búzát cséplett volna, hirtelenséggel oda futván a két kezében búzát akart el vinni, és mingyárt nem sok üdő mulva fen írt Bozók György Súlyos betegségben esvén meg némult s mái napig is, és most is eő reá mutogat. Azon búzának is, mellyet akkor cséplett el romlott az ereje, úgy hogy Kenyere is akár hogy tisztították vagy bántak véle, Széjjel omlott az Kovásza. Item, hogy egy Szopos Gyermekek az válát meg ütötte, mingyárt az lába fel Sugorodott. Meg fenegetvén az I.-t, harmadnapra az Gyermekek lába meg gyógyult. Szent György estin és Szent Luca éczakáján más Istállójában és udvarában járván, azok teheneinek hasznok el vészett, és Szokatlan Képen bőgtek. Item, az Serfőzőt meg fenegetvén az I. az Sere mingyárt feire⁸ lett és el romlott. Másodsor pedig a Serfőző házban Köpvén az földre a Ser eczetté változott azonnal. Illyen és ehez hasonló praesumptiok lévén ellene. Midőn már Pásztóruól Gyöngyösre hozatott volna, a Patai Erdőn azt mondotta: Tudom nékem meg kell halnom, de másoknak is. Pásztóhán⁹ Sokaknak meg kell halni. Ezekre a gravis Suspiciokra és praesumptiokra¹⁰ nézve Torturára ítéltetett, úgy hogy elsőben Száraz Torturával, azután Tűzzel is kínoztassék, ha csak ugyan nem akar vallani. Bízattatik mind az által ebben Exceptér Birák:¹¹ Berinyi Gergely Notarius, Sarnóczaj András és Kada Pál Szolgabírák Uraimék dexteri-tássára az dolognak jó modalitással való végben vitele.

B.

[1705. október hó 19-én a nemes vármegyék Gyöngyös mezővárosban tartott közgyűlésen.]

Tót alias Hegedűs Dorkó Pásztóhán Lakos Személy és jelen való esztendőben die 1 Julii a Nemes Vármegye Székén némely Boszorkányság végett vádoltatván és processualiter Torturára ítéltetvén. Minthogy mind ekkoráig is az Tömlöczben Sanyargott, differáltatván¹² azon Tortura. És mint hogy ennyi üdőtől fogva azon Sententiához aequiparálható¹³ Sanyaruságokat subeált,¹⁴ tum ex Speciali Gratia, mint hogy Sok apró Gyermekei vannak, Sub reversalibus¹⁵ el bocsátatik, mind az által propter scandalum evitandum¹⁶ a Nemes Vármegyéből proscibáltatik.

(Heves megyei Levéltár. IV—1/a. 12.kötet 122—127. és 144. oldalak.)

*

1. A vádlott védőügyvédje.
2. Az 1681. évi 32. törvénycikk az ítélmesterek részére rendelkezik a határidők kitűzésére és meghosszabbítására nézve.
3. Senkit sem lehet törvényes idézés nélkül sem személyében, sem javaiban vádolni és elítélni.
4. A vizsgálat során felvett tanukihallgatási jegyzőkönyv nem került levéltári megőrzésre.
- 4a. A hivatkozott cikkely a csecsemőnek születés közben, vagy azt követően való agyonnyomásáról szól.
5. Kitionich János hivatkozott jogi munkájának idézett helye a gyanú („suspicio”) és a feltevés („praesumptio”) kérdését tárgyalja.

6. Tudniillik a vármegyei ügyész.
7. Solito more: a szokott módon.
8. Feire: fehérre.
9. Pásztóhán: Pásztón; – a régi iratokban rendszeresen ilyen módon szerepel.
10. A súlyos gyanúkra és feltevésekre.
11. Kiválasztott, azaz kiküldött bírák.
12. Differáltatván: elhalasztatván.
13. Aequipareálható: azonosnak tekinthető, azaz azzal felérő.
14. Subeált: kiállott.
15. Sub reversalibus: kezesek által kiállított irat által.
16. Propter scandalum evitandum: a botrány elkerülése miatt.

23.

1708. július 30.

Szabados Márton boszorkánypere

[1708. július 30-án Eger püspöki városban a gonosztevők pereinek revisioján történt.

Ország Pál alispán magistratus és vádló úr pere¹ Szabados Márton, mint vádlott ellen nyilvánvaló ördögös boszorkányság tettének és keltésének vádjá miatt. A magistratus és vádló úr előtt az ügyész² a következő vádat terjeszti elő. Miszerint a vádlott már néhány évek óta már bizonyos visszájára fordított eszköz használatával különféle személyeknek különféleket jósolt, és következőleg a falvak népét és lakosait megcsalni és hi-székenységükben boszorkányságával rászedni merészkedett, mondván, hogy ezen vádlott mindenkinek és egyeseknek kárát és kinek-kinek ígéretésében hamisságot és imitt-amott azoknak igazat tudott mondani. Mivel pedig ilyen boszorkányos cselekedet és a nép ámitása teljességgel tiltott és tilos, ezért az előbbi vádlottat törvényes bírói büntetéssel kívánja sújtatni.

A személyesen előállított előbbi vádlott nem tagadja az ellene emelt vádat, sőt a törvényszék színe előtt elismeri elkövetett ámitó cselekedeteit.

Ítélet.

Az előbbi Szabados Márton, mint a nyomorult nép elámitója említett vétke miatt büntetésül három pénteken a nyílt piacon, – még pedig két alkalommal Egerben, a harmadik nap pedig Szent Jakab faluban³ – 50–50 botütéssel megverendő, üvegszerszáma pedig a botozás alatt a hátára helyezendő és bottal eítörendő. Ezután pedig ezen vármegyéből kiűzendőnek és proskibálandónak ítéltetett egyhangú szavazattal.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 12.kötet 368. oldal.)

*

1. Pere: perfelvétele.
2. Az ügyész Csőke János.
3. A vádlott nyilván a Heves vármegyei Szentjakab faluban lakott, s ott követte el a vádbeli tettet.

24.

1711. június 8.

Szendrei Mátyásné és Nagy János boszorkánypere

[1711. június 8-án az Eger városi magisztrátusi perek felvétele a következő. . .]

A Nemes Magistratus Mint Actor Causaja Nemes Szentgyörgyi István Fiscalis Uram által Szendrei Mátyásné és Nagy János Mint I-k ellen felvételvé [az általános jog tiltakozásának és a gyakorlása lehetőségének a maga részére való fenntartásával] az I-kat [megítélésre a jelenlévő bíró uraknak] proclamáltatni¹ Kívánnya, proclamáltatván, és a Citatio² is referáltatván Actioját ellenük erigállyá³ ilyen Képpen. Miképpen ennek előtte mint egy Két hetekkel Nemzetes Bíró Uram előtt az I-k levén jelen, Szendrei Mátyásné nem gondolván Isten és Országunk Törvényei ellen olyan Szavakkal ártalmas és Istentelen Cselekedendő dolgait világosította hogy Úgy mondván farkas Inat vet Másra jószága megh találására, az ki természet Szerént való dologh ellen vergál,⁴ hanem inkább Mágiának és boszorkányságnak a mint [a Praxis Criminalis második rész 60. cikkelyének kérdéses harmadik pontja⁵ meglehetősen] indicállyá, ahöz Képest kérte, hogy [Szent István második dekrétuma 31. és 32. pontja^{5a} szerint] azon Aszont Kíványa [az ugyanott előadott bűnben] aggraváltatni,⁶ e mellett mint hogy ezen Aszony ez Nagy Jánost Világosan Tolvajnak Mondotta, Nagy János is azon Szókból Magát tisztícsa, Másként abból Magát Ki nem tisztázhatván, ezen I [a Hármaskönyv I. része 15. címe, vagy pedig a Praxis Criminalis második része 82. cikkelyének utolsó pontja szerint a bírának meghatározott bűnben] Convincáltatni⁷ Kívánnya, [és a többi.]

Az I Ugy mint Nagy János tagadván előttünk hogy Tolvaj volna.

[Ítélet.]

Mint hogy Szendrei Mátyásné ex Contumacia⁸ az Terminus napon Törvényre nem compareált,⁹ Nagy János is mint hogy megh nem marathatott az Tolvaj névben, Ezért Nagy János azon becstelen Szóktól absolváltatik,¹⁰ Szendrei Mátyásné Pedigh Convináltatik [az ország törvényei szerint.]¹¹

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 5.kötet 194. oldal.)

*

1. Proclamál: kihirdet.

2. Citatio: idézés.

3. Erigál: előterjeszt.

4. Vergál: hajlik valami felé.

5. Helyesen a Praxis Criminalis 60. cikkelyének 1.§-ának 3. pontja.

5a. Szent István 2. decretuma 31. és 32. fejezetét jelentőségére való tekintettel teljes egészében közöljük:

31. fejezet. Ha valakit boszorkánynak találnak, az ítélő törvény szerint az egyház elé idézzenek és a papoknak javasolva van a bűntől és a hit letétele. Bűt után házába térjen vissza.

1.§. Ha másodszor ugyanebben a bűnben találtatik, hasonlóan bűntől vessék alá. Bűt után pedig kereszt módjára a mellén, a homlokán és a lapockái között „clavi ecclesiastica” beégetve,

a házába térjen vissza.

2.§. Ha pedig harmadszor is, a bírának adatik át.

32. fejezet, Hogy Isten teremtménye minden gonosznak ártalmától ment maradjon és senkitől kárvallást ne szenvedjen, hacsak nem Istentől, ki előmenetelét is adja, tanácsi végzésből vetetünk rettentő tilalmat az ördögösöknek és bűbajosoknak: hogy senki bűbajossággal vagy ördögösséggel tudománnyal egy embert is esztől kiforgatni vagy elveszteni ne merjen.

1.§. De ha mégis ember vagy asszonyember ennekutána illetén dologra vetemednék, adják annak a kezébe, akit megrontott, avagy rokonai kezébe, hogy tegyenek törvényt reá az ő akarat-jok szerint.

2.§. Ha pedig jövendőmondók találtatnának, akik hamuban s más effélékben mesterkednek, igazítsa meg őket a püspök ostorral.

6. Aggravál: súlyosbít.

7. Az idézett büntetőjogi hivatkozások a tolvajokra vonatkoznak. – Convincál: elmarasztal.

8. Ex contumacia: makacsságból.

9. Compareál: megjelenik.

10. Absolváltatik: felmentetik.

11. Nem maradt fenn az ítélet.

25.

1711. június 29.

Seres Istvánné boszorkánypere

[Seres Istvánné kérésére Eger város magisztrátusa vizsgálatot rendelt el, melyről 1711. június 20-i kelettel maradt fenn az elkészült jegyzőkönyv.]

De eo Utrum.

Tudgyae, Láttae, avagy Hallottae az Tanu, hogy az 1711-dik esztendőben Június havában Molnár Mihály említett Seres Istvánnét itt Eger várássában oly hirtelen mocskos Szókkal illetvén, hogy tudni illik bűbajos és boszorkányi Személy illendő Szókkal eő kegyelmét Seres Istvánnét Nevezte és illette.

1 Testis Varadj Kata Annorum Circiter 30. Hiti után Vallya, hogy nevezett Molnár Mihály Két hétigh ezen fatensnél betegh ágyában feküdt, de Semmi olyan Szókot tőle nem hallott, mellyekkel azon (áthúzva: fen írt bűbajos és boszorkányságot illető) említett Seres Istvánnét illette és illethette volna, Ugy mint hogy azon Legént betegségéhez képest megh vesztette volna.

2 Testis Somodi István Annorum Circiter 26. Hiti Után vallya: hallotta Molnár Mihálynétül, az midőn ezen fatenst Kente, hogy, Úgy Mond, ezen fatensnek Mondván Molnár Mihály: Édes Somodi István Uram, Mongya Megh az Kegyelmed Napának,¹ Seres Istvánnénak, ha megh vesztett, megh is gyógyícson, mert Megh veri az Isten őtett.

3 Testis Cseh Györgyné Annorum Circiter 30. Hiti után [vallja], hogy Somodi István Lakadalmában esett ezen legény, Ugy mint Molnár Mihály betegsége és meghvesztése. De hogy hallotta volna tőlle, mert hogy ezen fatensnél is feküdt, Seres Istvánnét olly Mocskos Szókkal illette volna, Semmit nem hallott.

4 Testis Varga Andrásné Annorum Circiter 22. Hiti után vallya: hallotta Molnár Mihálytúl, hogy, *Úgy Mond*, betegségében, betegsége és nyavalyaia ott esett a kinél volt Lakodalomban, *Úgy mint Seresné Lakodalmában, Úgy az Seresnétül*. Kire felelt ezen fatens: Nohát, ha ott esett, Megh Keresheted. Monta Molnár Mihály: Igenis nemis, hagyom abban.

5 Testis Ziska Jankó Annorum Circiter 30 fide mediante fatetur. Sicut Testis Tertius, S nemis, *Úgy Mond az Orvos, Molnár Mihálynak vetették azon krajczárt, hanem az vő legénnek, de Seres Istvánnét Semmi Képpen nem pénzre (?)*, és Molnár Mihály Semmivel Nem illette.

(Heves megyei Levéltár. V–I/a. 5.kötet 195. oldal.)

*

1. Napa: anyós.

26.

1711. július 14.

Bartók Eörsébet boszorkánypere

(Eljárás Eger város bírósága előtt.)

Anno 1711 die 14 Julii.

Series Causaia¹ az becsületes Magistratusban, mint Nemes Szentgyörgyi István Fiscalis által fel vétetett Bartók Eörsébet Aszony, mint I. ellen az aláb dologban. Minek előtte tovább procedályon,² [az általános jog megtartott szabadságával, megőrizve a jogból a jog szokott lehetőségét,] azon Nevezett I.-t Kívánnya domino judici proclamaltatni. Proclamáltatván Actioját ekképpen. Miképpen ennek előtte egy néhány hetekkel az megh nevezett I. mivel a tudományával és ártalmas, Istentelen bűbájosságával, Mesterségével Isten és Országunk Törvényei ellen Természet körül való dolgokban magát avatván, Mostan Városunkban levő egy nemű némi Markotányosnak el vezett öt Száz forintyát, hogy Ugyan itt Városunknak egy lakossa azon Személynek gazdaia, a hol azon Markotányos Lakik, el lopta Másod magával. *Úgy hogy fel osztódván, Ketten véve. Ezen Lakos Már harmad fél forintot el is költött. Úgy mond az I. lenne, és hogy othun légyen azon Summa Pénz. Előttünk ezen becsületes Magistratusnak világossan Mondván, hogy némely eszközökkel élven, még Kis gyermek Korában az Isten Neki Megh ielentette, és reá tanította. Mint hogy Pedigh az ollyatén természet felett való Mesterségek Mind Isten és Orzágnak Törvényei ellen vannak, azért ad Mentis Articuli 60. Partis 2-dae Praxis Criminalis³ Kívánnya az M. és A. Úr Fiscalissa debita poene⁴ az I.-t Megh büntetetni, és Próbállya megh természet Szerént való mesterségnek lenni.*

Másként ut Supra.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 5.kötet 195–196. oldalak.)

*

1. Series causaja: a per sora.
2. Procedál: eljár.
3. A Praxis Criminalis hivatkozott cikkelye a mágiáról szól.
4. Debita poena: büntetés kötelezettségével.

27.

1711. szeptember 19–26.

Györki Zsuzsanna és anyja, Györkiné elleni boszorkányper

A.

(O. betűvel jelölt irat.)

[NB. A következő perfelvételhez tartozik.

1711. szeptember 19-én. Mi alulírottak, nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék szolgabírája és esküttje a magistratus kérésére a nekünk átadott kérdőpontok szerint Györki Zsuzsanna és (anyja, S.I.) Györkiné ellen a vizsgálatot, amiként következnek, lefolytattuk.]

De eo utrum.

1. Tudgya é, Láttá é, vagy hallotta é, hogy Györki Suska micsoda bűbájos mesterségeket és boszorkányságokat követett volna el.

2. Tudgya é, Láttá é, hogy valamely Személyeknek egésségeket meg rontotta volna, nem különben marhákat is.

3. Az Emberi természet ellen micsoda eördögi praktikákat és cselekedeteket vettek észre lenni.

4. Kit tud mind ezekben jó tanúnak lenni.

Testis Prima Catharina Szabó in Possessione Andornak commorans annorum circiter 40 Examinata fatetur. Ad Primum. Boda János nevű Andornakon Lakos majd a Györki Suska Urát hitta a malom házhoz követ emelni. Az mintis elmenvén a malom házhoz, Boda János egy meszely¹ pálinkát adott nekik, aszt meg itták, azután Györki Suska ura üzent a Feleségének: külgyen pálinkát néki. De nem küldött, hanem egy üvegben maga vitt Le. Meg itták azon pálinkát, minnyájan roszú lettek tüle. Annak utánna haza indulván a malombúl. Az után egy Csoport Aszszony eleikben ment, mellyet meg látván Györki Suska Ura, Új István, mongya: Micsoda Sok Aszszonyok ezek? Arra Felelt Györki Suska: Semmi Sincsen. Akkor mingyárt kínszeritik azon Aszszonyok az kiket Látott, hogy állyon közikben Új István. Eő nem akarván állani közikben, mingyárt meg némult, és más fél nap semmit sem Szólhatott. Azon némaságában A Feleségének, Györki Suskának Sokszor az kezivel intett. (A lap szélén más írással:) Authenticáltván, az Fatens

tudgya, s látta, hogy Új István Néma volt soká, fél nap. El annak utánna, hogy meg gyógyult, kérlette a Fatens Új Istvánt: Miért Fenyegtetted az Feleségedet, Györki Suskát. Arra Felelt említett Új István: Azért, hogy mindenkor, amikor eleiben gyüt, Kutya képi-ben látta. Hallotta aszt is Új István szájából a fatens, hogy Györki Suska Anyja Györki Suskát ennehányszor éczakán küldötte Látni Új Istvánt, ha aluszik e, vagy nem. Visza gyüvén Györki Suska, mongya az Anyának, hogy aluszik. Az Anya Györki Suskának csak néki megyen, meg kantároszta, és egy Csontos nyereggel meg nyergelvén oda nyargalázott Új István a Szent Gellér hegyen.

Ad 2-dum nihil.

Ad 3-tium. Vallya, hallotta Molnár Jánosnétül, hogy egykor Új István ki ment nyulászni, és azon nyulászaton mindenkor egy macska előtte futkozott. Ottan futkozván előtte Új Istvánnak a macska, fogta a baltát, az macskához hagyítván úgy találta, hogy mingyárt az első Lába ketté tört az macskának. Új István annak utána haza menvén, Láttya az Feleségének, Györki Suskának az karját ketté törve lenni. Mingyárt kérdezi: mi lelte. Arra felelte Györki Suska: Bizony elestem, s úgy tört el a karom. Arra mondotta Új István: Hamis vagy, mert én hagyítottam, s úgy tört el. Az mint is az időtül fogvást mind úgy van, és az Csontya is ki áll.

Testis Secunda Dorothea Sós ibidem commorans annorum circiter 30 Jurata examinata fatetur. Ad primum. Ezen fatens gyermek ágyban feküdvén, egy fazeka Györki Suskánál volt, a mellyet kértvén tüle, haragudott, vissza sem atta. Azon Éczakán Semmit sem aludván, egy nagy Fekete Lovon Györki Suska az Házban ment be az ablakon, és az ingön által húszta a kezit, s úgy rágtá és rútol el kínoztá, s tugya, hogy eő volt, megeösmérte az csonka kezín is.

Vallya aszt is, hogy Györki Suska kukoriczát kért tüle, s nem adott. Azon Éczaka az Leánya Fel sivalkodván kiáltotta: Ne hagyatok, mert maid meg eöl Györki Suska, hogy kukoriczát nem attunk néki.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium nihil. Vallya, hallotta az édes Leányátül Györki Suskának, hogy mondotta: Én bizony nem mertem Anyámhoz mennyi, mert ha az kezével hozzá értette volna, reám atta volna az Eördögségit, mert enehányszor engemet tizedben adott, de hogy nem akartam oda állani, azért vagyok ilyen nyomorult, mert engem meg ettek s még ki okáttak. S hogy ím az Apja fenegette Györki Suskát, úgy gyógyult meg a Leány lába, de most is minden holnapban ki újul. Nem külömben ugyan ezen Leánykátül hallotta, hogy csak meg Fúrta az Eper fát, s mingyárt elég bora volt.

Hallotta aszt is, hogy mondotta az Leánya, Uj Ilkó, hogy az nagy annyának, Györkinének az hajában egy Dió hajban van az Boszorkányok Zászlóik, és ha pénteken valaki valamit reá beszél, meg tugya.

Ad 4-tum. Az Leányát vallya jó Tanunak lenni.

Testis 3-tia Elisabetha Molnár ibidem commorans consors Georgii Úi Annorum circiter 30 Fide mediante fassus. Ad 1-um. Sicuti Testis prima hoc addita². Mikor az malombúl gyütt volna Új István Györki Suskával és az mely Sereget akkor látott Új István, azok által vitték az Eger vizin Száraz lábbal. Említett Új Istvánt Kérdeszték sokan, úgy az Fatens is: Hova lett? De nem mondott Semmit, hanem Sok üdö mulva Gáborjáni János és Új György Kérdeszték ugyan Györki Suskátül: Hol lészen Új István. Arra Felelt Györki Suska: Az Zúgó Malom Feli keressétek. Az mintis arra menvén éjel éjfél tájban

ottan találták, de harmad napig Semmit sem Szólhatott, hanem annak utánna mondotta a Fatensnek Új István: Valamikor Györki Suskát meg verem, mindenkor így kínoznak ezek engem meg Nagyanyástúl, tudni illik Györki Suska és az Anya Györkiné.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Hallotta Új Istvántul, hogy egykor estve le feküdvén Úi István, magát aluvá tette, és mondotta Györki Suskának az Anya Györkiné: Látod, ha aluszik az Urad, azt az Csontos nyeret ted reá. Be menvén Új Istvánhoz Györki Suska, mivel Új István még nem aludott, mondotta az Anyának: Még nem aluszik. Az mintis észre vénén Új István a dolgokat, egész éjel nem aludot.

Vallya aszt is, hogy hallotta az Leánytúl, Új Ilkótúl, miolta fogva van,³ hozzá ment az Leánya és az kezit kérte tüle az Anya. Az Leánya Felelt: Én bizony nem adom, mert reám adod az tudományodat. Arra mondotta az Anya, Györki Suska: Várj, de el vennéd még. Úgy hallotta azt is az Leánytúl, hogy mondotta az Fatensnak, hogy beszéllet Anyárúl: Ne beszélly Anyámra Péntek, mert bizony valamit Pénteken róla beszéllenek, mind meg tugya. Nem külömben asztis hallotta az Leánytúl, hogy az Nagy Anyának, Györkinének az hajában egy dió haiban van az Boszorkányok Zászlója. És hogy az eő Szöllelit Apám nem kapálhatta. Lád, az én Lábamot is hogy rontották el Anyámmal, az mint is minden holnapban ki újul.

Testis quarta Anna Hermeczi vidua in Possessione Andornak Commorans Annorum circiter 40 Fide mediante fatetur. Az Fatens adós Léven egy kevés Lisztel Györki Suskának mondotta néki: Köld által az Leányodat, mert meg adhatom az mivel adós vagyok. Az mintis másnapra kelve által küldötte maga Leányát, és az Fatens az Tűz előtt való Lóczára ültetvén az Leányát, kérdi tüle: Mit csinál Anyád? Az Leánya mongya: Feküszik, — mongya, — bizony fekszik. Ugyan az Fatens: Mi lelte Szegényt? Arra mongya az Leánya: Ne Szánya kegyelmed, mert bizony bortúl Fáj az Feji. Arra mondotta ugyan az Fatens: Hol vették az bort? Mondotta az Leánya, Új Ilona: Bizony anyi volt az Boszorkány az éjel nálunk, alig fért el. Az pincze eleiben egy Eper fát hengeritettek. Anyám csak neki ment egy hoszu Fúróval, meg fúrta, és Désával úgy horták az Sert, hogy egyik Désa a másikat érte. Ugyan azon fatens kérdi leántúl: Honnan láttad te asztat, és miből itták az bort? Arra felelt az Leánya: Bizon az ágyrúl nésztem. Anyi boka csontot hortak az asztalra, és ahoz minyájan hozzá kapdostak, s mingyárt Ezüst pohárrá változott. Nagy Anyám egy csontos nyeret egy Fekete paripára fel tett, az ablakon ki nyargalt, s ugy nyargalózott ki és bé az ablakon.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Az Fatensnek két Eökre volt, asztat hajtotta az vásárra. Az hol meg szállottak Éczakára egy körtvél Fa volt, és ottan egyrül másrül beszélgetvén, elől hozottak az Boszorkányokrúl. Aszt el hagyván Le feküttek, az fatens fenn imátkozott. Az alatt azon körtvély fát rettenetesül rászták. Oda tekintvén a fatens, hát Györki Suska csak néz, mászkál négy kéz láb, és az fatens Lában fogva el hurczolta, és az Czombját úgy rugta, és azon kínzás között aszt mondotta néki: Te is vágtaal most engem. De a fatens semmit Sem Szólhatott, hanem az kik véle voltak, a nyögésire az fatensnek fel éreztek, s mingyárt kérdezvén: mi lelte. Egészlen nékik meg beszélgette. Ugyan az Fatens Tisza Nánán laktában Sári Geczit⁴ tugya, hogy Tavaszkor az boszorkányok el viték, és Aratás után gyütt meg. Annak hallotta az Szájából, hogy mind az üdötül fogvást Györki Suska Lova volt, és az Nagy Anya Zászlótartó volt. Az Dunán egy dió hajón mentek által, s beszéllette, hogy az melly Zászló Györkiné keziben volt, az Tokai Hegyrül épen a Tiszáig ért, az mikor megerszette.

Vallya aszt is az Fatens: Sári Mátyástúl hallotta midőn kínlódott kimondhatatlan, nyavalyában lévén. Látni oda mentek, és kiáltotta: Jaj, az 30 forintomért, az Fekete ártányomért, és az két eökröm áráért halok meg, mert Györkiné Leányostúl az viaszban az ólmot forrallyák, s asztat töltik az Torkomban. Az mint is sokáig kínlódván Sári Mátyás, utóllýára olyanná lett, mint az Száraz Deszka.

Testis 5-ta Anna Somodi consors Martini Miko Andornakiensis Annorum Circiter 40 Fide mediante fatetur. Györki Suska három ízben ezen fatenstúl Szalonnát kért, s nem adott. Azon éjel mind az három ízben virattig semmi Szalonnája nem maradott. A Szalonák pedig egészek voltak. Másé is elég volt ottan, de Senkié el nem vezett, hanem az enyim. De alia De eo utri puncta nihil.⁵

Testis 6-ta Juditha Zubor consors Martini Tóth Andomakiensis Annorum circiter 50 Fatetur. Az Fatensnak az Györki Suska Ura, Új István panaszolkodott, hogy az vízben eöli az Feleségit. Arra mondotta az Fatens Györki Suska Urának: Ne öld, hanem verd meg inkább. Arra Új István mondotta: Mi haszna, hogy verem, mert valamikor meg verem, anyira kinez éjel, hogy egy hétig nem vehetem fel magamot.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Vallya aszt is, hogy reggel ki menvén az házbúl, látja Györki Suska Leányát, Ilonkát négy kéz láb mászni, jajgatni. Kérdi az Fatens az Leányt: mi lelte. Mondotta az Leány: Anyám Nagy Anyámal az éjel az Fa közé húzott Lábamnál fogva, és az bokám csontyát ki vették. Arra mondotta az fatens: Mért beszélsz Anyádra? Arra az Leány mondotta: De te is ne beszély, mert tudod, hogy Péntek van, valaki Pénteken Anyámra beszél, meg tugya. Vallya asztat is, hogy Új István panaszolkodott néki, hogy az eő Feleségi Anyátúl már eőtet harmad napig meg némitotta. Már el is akartam veszteni, és az vízben akartam taszítani, de soha anyi erőm nem volt, hogy meg mozdíthattam volna az kezemet, mihent akartam hozzá nyúlui. Azon kívül az éjel sok ízben, az Isten tudná, hol hordoztak Anyostúl az Feleségem, hegyrül hegyre.

Nem külömben vallya aszt is, hogy az fatens eöcsi Zubor János Györkinének az mézit el eöntötte játékul, az mellyért meg fenyegette Györkiné. És azon éjel úgy el kínoztá, hogy sok ideig kínlódott vele, és Györkinére reá ösmert az kínzásban.

Testis 7-ma Helena Pakot consors Andreae Úi Andomakiensis Annorum Circiter 30 Fide mediante fatetur. Ad 1-mum. Hallotta Új Jutkátul, Györki Suska Leányátúl, hogy mondotta, hogy az Anya Pakot Andrásné túl Szilvát kért, s nem adott. Azon Éczaka eösze rontotta. Ugy más úttal ugyan attúl Teiet kért. Hogy nem adott, akkor az urát gyötrötte meg.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Hallotta aszt is ugyan azon Leánytul, hogy mondotta, hogy az Anya nem tudott sorban mit adni a Boszorkányoknak, hanem az illető eöcsém Lábát úgy ették meg s rontották el.

Vallya aztat is, hogy Györkinét úgy látta, valamint egyik Ember az másikat Láttya. Hogy éjel az Gyertya égett, reá ment és rútul kínozta az Fatenst, úgy anyira, hogy sokáig rosszul volt, hogy az kéz fogásban nem ment hozzá.

Testis 8-va Catharina Kálmán vidua Andornakiensis annorum circiter 40 Fide mediante fatetur. Az Fatens van 20 Esztendei az miolta Szoptatós nem volt. Györki Suskának Szoptatós Gyermekei Lévén, estve elő álomkor hozzá vitte az Gyermekeit, hogy Szoptassa meg. Az Fatens mentvén magát, hogy gondollya meg, holott eő nála 20 Esztendőtúl fogvást Tej nincs. Györki Suska erővel az Csecsi Fejit az Szájához attá az

Gyermekek és vele meg Szívatta. Azon Éczaka az mellyi Ollyan Lett, mint ha fel fúták volna, és Sokaig kínlódott benne.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Hallotta az fatens Dengi Dórátúl és Sánta Györgynétül, hogy Apostol Tamásné Gyermeke ágyában Feküdvén, hajnalban ki ment és egy Fekete Tehenet az Ház előtt látván egy fát kapott, és az Tehenet meg üti. Arra aszt mondotta Györki Suska: Jaj, átkozott, miért ütötted meg az törött kezemet.

Testis 9-na Anna Pazar vidua Andomakiensis Fatetur. Ad 1-mum audita refert. Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Hallotta, hogy mások mondották, hogy meg érdemli az Tüzet.

Testis 10-ma Juditha Uj consors Martini Herczeg Andomakiensis annorum circiter 17 Jurata Examinata Fatetur. Ad primum. Az Fatensnek az eöcsinek az lábát meg rontották, Sok ideig kínlódott az lábán. Az Leányának az apja meg Fenyegette az Györki Suskát, hogy mongya meg az Anyának, ha meg rontotta az Lábát az Leánynak, meg gyógyicsa, mert ha nem, roszul jár. Az mintis meg veszi az leánkának az lábát, és harmadnap múlva semmi gongya nem lett. Tugya, hallotta aszt is Pakot Andrásnéül, hogy Szilvát kért Györki Suska tüle, és nem adott, s azon Éczaka képiiben meg nyomták. Ad alia puncta nihil.⁶

Testis 11-ma Helena Úi filia Susanna Györki annorum circiter 14 Fatetur. Hogy az mikor az Eper fát meg fúrta az Anya és Désával horta a bort, úgy mikor az nap Anya az ablakon ki s bé a Fekete Lovon nyargalódzott, Szemeivel látta, és valamiben az több Fatensek reá relegálnak, mindeneket úgy Fateál. És mikor az maga lábát meg vesztette az nagy anya, asztatis Látta. Másnap háromszor meg köpte az Lábát, s mingyárt az nap meggyógyult.

Testis 12-ma Andreas Új Annorum 30 in Possessione Andomak commorans fide mediante fatetur. Az el múlt Esztendőben az Pesstiskor Magának is az fatensnek az Fija betegh Léven, semmit az fatens nem aludott, vigyázván betegh cselédire. Említett Györki Suska neki ment az fatensnek és job karját erőssen megh fogván, sok ideig vele húszkódva. Látván úgy az fatens, hogy nem jó dologh volna, tehetsége szerint Istenhez fohászzkodott, úgy hagyította. Személyiben azon csonkán Szemeivel Látta.

Ad 2-dum audita refert. Ad 3-tium. Györki Suskának az Anya Györkiné egh háznál lakván az fatenssel, az eöcse kézfogására indulván mihent az ajtón ki Lépett, mingyárt az fatens feleségit említett Györkiné rútol megh kínzotta, az ágyban rajta menvén az Mellyére is, (ezt) a fatens felesége személye Szerint Látott (látta).

Testis 13-mus Johannes Pakot Andomakiensis Annorum Circiter 35 fide mediante fatetur. Maga az fatens Vallya, hogy most is Györki Suska és Györkiné nyomorultya Légyen. Az mint is most is minden holnapba nyavalyját megh újicsák. Ugy az feleségén is. Nem külömben magát az fatenst mind feleségestül említett Györki Suska és Györkiné Sok ízben öszve kínzották, az kiket is személyekben megh ösmért és azon kínzásokban mindenkor rútol öszve köbdösték.

Ad 2-dum. Fatens vallya, hogy Györki Suska urátúl, Új Istvántúl hallotta, hogy említett Új István Györki Suskát Egerben gyüttökben az Strázsánál⁷ egh pinczében⁸ bé vivén az feleségit Györki Suskát verte, és kérdezte tüle, hogy rontotta volna meg. Melyre mondotta Györki Suska salvis auribus: Az hó Számot itattam megh veled, de azért ne báncs, mert ha az bocskorodot megh főzöm, megh gyógyulsz. Vallya aszt is, hogy Györkiné arra tanította az Malomnál: vegyen fel egy furot fát és azon – salvis auribus –

hugyozzon által és vissza szegezze az híd fájához, s megh gyógyul.

Testis 14. Paulus Kálmán Andornakiensis Annorum circiter 60 fide mediante fateatur. A fatens fényes nappal menvén az Szállására, eleiben menvén Györki Suska, és az fatens előtt mindenitt fel fogván egész övedzésig, sem ide, sem oda nem mehetett tüle, és mingyárt a Szemére megh vakult, és most is úgy vagon.

Vallya aszt is hiti Szerint az fatens, hogy úgy magát az öreg Györkinét Sövént fonynyi hitta. El menvén, a fatens az Lábát megh vesztette, úgy hogy más fél esztendeigh nem is járhatott.

Ad 2-dum nihil. Ad 3-tium. Hallotta magátúl Sári Mártontúl, hogy Györkiné megh akarta ölni egh aranyért és harmincz forintokért. Az mint is említett Sári Mártonnak sivalkodására ezen fatens másokkal együtt oda futott.

Testis 15. Zubor István Andornakiensis Annorum Circiter 34 Juratus examinatus fateatur. Hallotta Új Istvántúl, hogy Györkiné és Györki Suska ugyan Új Istvánt meg nyergelték, és az Maklári Telekre vitték és ottan egy magos köre állították, s mondotta Györkiné: Taszicsuk le. Arra felelt Györki Suska: Ne, hanem édes Anyám mert jó Lé-szen még. Azután onnan Buda alá vitték, és onnan Tokajhoz. Azonkívül Györki Suska az Fatenstúl Szilvát és Szalonnát kért, valamikor nem adott. . .

(A lap alsó széle néhány sorral hiányzik, mivel a kötetbe illesztés után azt levágták.)

[Az ilyenképpen elvégzett vizsgálatot, annak jövőbeli hitelessége végett aláírásunkkal és pecsétünkkel megerősítve kiadjuk és állítjuk.

Egerben, 1711. szeptember 26-án.

Az említett jeles vármegyék szolgabírája és esküttje

Sági Mihály (pecsétje)

Sági Ferenc (pecsétje)

B.

[1711. szeptember 26-án három bűnügy revisiója tartatik Egerben.

A magistratus és vádló úr (harmadik) perfelvétele Györki Zsuzsanna, Új Mihály felesége és Györkiné maklári lakosok, mint vádlottak ellen bizonyos boszorkányság tekintében és alkalmából. Tudniillik az említett vádlottak elfeledve a hazai és az isteni törvényeket és túltéve magukat szigorán, a gonoszlélektől indítatva az elmúlt esztendőök óta mágikus mesterségeket végeztek, és ilyen módon embereket és különböző állatokat nem átallottak megrontani. Ezért kívánja őket a Hármaskönyv I. része 15. cikkelye⁹ és hasonló gonosztettekre vonatkozó más hazai törvények útmutatása szerint rendelt kínvallatásra — cinkostársaikat megtudandó, — majd pedig máglya- vagy tűzhalálra ítélni és azal sújtani. Amelynek igazolására bemutatja az O betűvel jelzett vizsgálati iratokat, melynek nyilvánvaló tartalmát értelemszerűen eredetiben tanúsítja a hat oldal, melynek következtében ilyenképpen

Ítélet.

Mivel a boszorkányságnak utálatos bűne, mellyel mindkét említett vádlottat vádolják, a tanúk fejükre tett vallomásaiból kiviláglik, ezért először és mindenekelőtt cinkostársaik felderítése céljából kínvallatásnak vetendőök alá, mely után pedig ők elevenen elégetendőök.]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 13.kötet 93–105. oldalak.)

*

1. 1 meszely: fél icce, azaz mintegy háromnegyed liternek a fele.
2. Mint az első tanu, hozzátéve. . .
3. Tudniillik mióta Györki Zsuzsanna a jelen per kapcsán letartóztatottan börtönben van.
4. Geczi: Gergely beceneve.
5. A többi kérdőpontra semmi.
6. A többi pontra semmi.
7. Strázsa: Strázsahegy Eger város délkeleti végében, az Andornak felé vezető országút felett emelkedő hegy.
8. Eger város délkeleti végében, az Andornak felé vezető út mentén, a hegy aljában borospincesor húzódik.
9. Lásd a 10. sorszámu irat 9. jegyzetét.

28.

1711.

Tanúkihallgatás Szűcs Istvánné ellen

(Eljárás Eger város magisztrátusa előtt.)

[Tanúkihallgatás Szűcs Istvánné ellen.]

1. Molnár Panna hiti Után Vallya Annorum Circiter 30: Láttá és tudgya azt, hogy az midőn Szűcs Istvánné Utczán Lapuban takarta Ganaiát, Márkus István fel vette volna. Ezen fatensnek Mondotta, hogy mit tanált Szűcs Istvánné Után, de hogy mért takarta legyen Szűcs Istvánné maga ganaiát azon Lapuban, Nem tudhattya. Hogy az fonál iránt mi is legyen Kép irónénak, öreg Sork Páltúl hallotta, hogy megh mondá, Úgy mond, Markus Istvánnak, hogy megh mosta Szűcs Istvánné az Nyálas fonallal Szemét Száiát, hogy ne tán aztán ne hidegh Lelés ellen légyen, hanem más ártalmas dolgoz abban.

2. Chorad Kis Anna Annorum 30 hiti Után Vallya. Nihil aliud ut Utrumque audita simpliciter retulit et fassa est a Domino Markus.¹

3. Szent Péteri Annok Annorum Circiter 26 Hiti Után Vallotta: Hallotta egy Öregh Aszontúl, hogy Úgy mond, Szűcs Istvánné Kérte volna azon öregh Aszont, hogy Cselekedne oly Mesterséget Markus István ellen, Úgy hogy Se ne hallyon Megh, Se jó ne élylyen, hanem Csak Száradgyon. Kinek is, úgy Mond az vén Aszon, egy fél házat ígért Szűcs Istvánné néki fáratságáért. Caeterum Nihil.²

4. Polgár Ilko Annorum Circiter 40 Hiti Után vallya. Fellyeb írt dolgok iránt mindenekben Markus Istvántúl és az Öregh Aszontúl hallotta. Mint proximus Testis.³

5. Fabian Eörsik Annorum Circiter 50. Omnia audita retulit in praeteritis.⁴

6. Korcsmáros Panna Annorum Circiter 26 a Stephano Markus dicta ferert.⁵ Ötvös Simon házában Lakó Olánétúl hallotta, hogy Szűcs Istvánné babot, Szart és Solymot⁶ fogatott. Mi végre, nem tudgya.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 5.kötet 202. oldal.)

*

1. Semmi mást, mint a hallott kérdőpontot egyszerűen előadja és vallja Márkus úrról.
2. Egyéb semmi.
3. Mint a következő tanú.
4. Minden előzőekben hallottat előad.
5. A Molnár Istvántól mondottakat adja elő.
6. Sulyom: gyakori vizinövény volt a Tiszában. Vízi diórak, vízi mogyorónak, vízi gesztenyének, jezsuitadiónak is nevezik. Nyersen és főzve fogyasztani szokták.

29.

1711.

Tanúvallomás a fölnémeti nézőről

(Eljárás Eger város magisztrátusa előtt.)

Zecskóné Annorum Circiter hiti Után Vallotta: Semmit Nem hallott, tud, Látot egyebet, hanem, hogy az Midőn Föl Németről vissza jött volna azon Kovács Legény, Kérdezte volna: Mit Mondott, Úgy mond, az Néző. Felelt az Kovács Legény: Azt Mongya, hogy az veiének Chinálta, de hogy én mentem által raita, én raitam esett. Kinek ezen fatens Mondotta: Ha, Úgy mond, tudgya kegyelmed, neis hadgya.¹

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 5 kötet 203. oldal.)

*

1. Csak feljegyzéstörödé; nem deríthető fel az egész történet.

30.

1711.

Tanúkihallgatás Czigány Istvánné ellen

(Eljárás Eger város magisztrátusa előtt.)

[Tanúkihallgatás Kovács István felesége¹ ellen, aki cigány.]

Szücs Istvánné hiti Után Vallya, hogy Czigány Istvánné hideg lelés ellen attá Szücs Istvánnénak az Nyálas fonalat,² Nem egyebért. De Sem Solymot, Sem babot, hogy Czigány Istvánné fogatott volna, vagy más afféle bűbajos Mesterségekre tanította volna, tagatta, és Sem Nem Látta, Sem nem tudgya kire? Tanácsa Sincs benne.

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 5.kötet 203. oldal.)

*

1. Cigány, vagy mestersége alapján Kovács István (Istók) és felesége Sára „török cigány”-ok voltak Egerben, akik a vár és a város 1687. évi visszafoglalása után is Egerben maradtak, és a mohamedán hitről a katolikus vallásra tértek. A család nevét mestersége alapján néha Lakatosnak is említik az iratok. (Sugár I. 1980. 202.)
2. A jelen összeállítás 28. esetében terheltként szereplő Szűcs Istvánné itt már mint tanú lép fel, egy bevádolt asszony ellen, mint akitől kapta a kritikus „nyálás fonal”-at.

31.

1711. május 12.

Nagy Máthé feleségének Szögedi Márton ellen indított rágalmazási pere

[1711. május 12-én a szenátor urak „congressus”-án Eger püspöki városban] Nemes Magistratus Fiscalissa Nemes Szentgyörgyi István [az általános jog bizonyágtételével] Kivánnya Nagy Máthé Aszonyom [a jelen időpontban] Magát Szögedi Márton által az Tisztes feiéhez előttünk¹ vert boszorkányokat illető Szóktul, más ként Statim et de facto² Törvényessen Actioját ellene fogja erigálni.

Fel Vetődvén Leg elsőbenis Néhai Istenben Üdvözült Nagy Máthé Eözvegyének Bosik Eörsébet Aszonnak az Ügye mely így praeponáltatik³ Maga Törvényes embere Nemes Literati János Uram által. Mi Képen ennek előtte Cir. 15, vagy 16 nappal Ugyan Eger Várassában Lakos Szögedi Márton ielen lévén az Betses Tanács előtt Nem tudatik Mi okbul viseltetvén Országunk Törvényei ellen, az Actrix Aszont oly bötstelen Szókkal illette melybül világosan az I-nak Szavaibül boszorkányságot Isten ellen való vétket igenessen Ki hozta, aki kívánván azért az I. ellen a Kitionichnak 9 részének 2-dik és 21-dik Kérdése Szerintis Convincaltatni.

Felyül említett Szögedi Mártonnak Törvényes Procatora protestálván⁴ az felyül irt A-nak ellene erigált actioján . . . tellyességgel nem Consentialván⁵, Kivánnya hogy Actioját az A. edocallya⁶. . . .

(Rendkívül hosszúra nyúlt, nyakatekert jogi vita kerekedik a bevádolt Szögedi Márton és a felperes özvegy ügyvédje között, mely jelen témánktól igen távol esik.)
... Az I. igenis maga Sem tagadgya Mivel tanuiis vannak . . .

1. Testis Kis Lászlóné Consanguinea Martini Szögedi⁷ hallotta hogy Nagy Máthé-né mondotta, Mivel Panna Perczéhez ment,⁸ aki terhes a Kit én akartam, Azért megh Cselekszem azt, hogy Soha ezzel jól nem fogsz élni.⁹

2. Testis Vargha Susanna. Mater Martini Szögedi; Sicut praecedens Testis fassa affirmat.¹⁰

Az A. feleli, hallatlan dolognak lenni édes Annyát és egy Testvér Attyafiát bizonyágnak bé venni, mivel az biztonságoknak olyanoknak kell lenni Kik Szeretettel el távoztassanak. Azért pedigh lehetetlen hogy ne Kedvezzen, azért Kivánnya rejicialtatni.¹¹ . . .

(A bevádolt Szögedi Márton Eger város szenátori tanácsa nyelvváltásra ítéli; 20 forintot azonnal ki is fizet, „a többieket el engedte”).

Az A. a tekintetes Magistratusnak tett Törvényét köszöni, Kivánván a Deliberatum Szerént autenticatit tetetni.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 5.kötet 179–183. oldalak.)

*

1. Ugyanis egy másik ügyben folyt peres vita során hangzott el a bepanaszolt kijelentés.
2. Statim et de facto: azonnal és a tényálladékból kifolyólag.
3. Praeponál: előad, előterjeszt.
4. Protestál: Tiltakozik.
5. Consentiál: egyetért.
6. Edocál: megismertet, felvilágosít.
7. Szögedi Márton vérrokona.
8. Panna: Csernei Anna, aki Szögedi Márton jelenlegi felesége, az asszony első férje ugyanis Percze Márton volt, aki meghalt. Most Szögedi az asszonyt vádolja, hogy az ő lelkén szárad jelenlegi felesége előző férje halála.
9. Ezzel: tudniillik Szögedi Mártonnal. Valószínűleg féltékenységgel húzódik meg a „boszorkányos” kívánság mögött.
10. Szögedi Márton anyja; miként az előző tanú vallván megerősíti.
11. Rejiciál: elvet, visszavet, elutasít.

32.

1712. november 9–22.

Kovács Erzsók boszorkánypere

A.

[A tanúk vallomása a következő.

Mi, Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék alulírt szolgabírája és segédesküttje a magistratus részére az alábbi kimutatott ügyben a vizsgálatot, amint az következik, végrehajtottuk.]

De eo utrum?

Tugya é, látta é és hallotta é az Tanu, hogy Pétervásáron Lakos Varga Mátyás Felesége Kovács Erzsók valami Boszorkányságot, Bűbájosságot, vagy Varázslást követett volna ell, és a féle mesterségével ártott é valakinek, embereknek vagy marháknak, hiti után az mit tud vallyá meg az Tanu.

Prima Testis Elisabetha Basti consors Petri Matyus Pétervásáriensis Annorum Circiter 40 jurata examinata fide mediante fatetur. Semit nem tud egyebet, hanem ezen Fatensnek és Varga Mátyás feleségének, Kovács Erzsóknak Egyszersmind lévén Csöcsömös Gyermeke, és egy házban Lakván, az Fatensnek töb teje lévén szoptatta a Kovács Erzsók

gyermekét is. Ezen fatensnek elapat az teje. Panaszolkodván eránta, az Fatensnek az édes Anyja mondotta, hogy egy darab kenyeret mit ketten fejnek be teivel és azt két felé szegvén az felét egyik, felét pedig másik egyék meg. Aszt el követvén, meg gyűtt az fatesnek az teje, mert az Annyának Kovács Örsébetre volt gyanúsága eránta, hogy elapat az teje.

2. Testis Petrus Matyus Pétervásáriensis Annorum circiter 40 Juratus examinatus fide mediante fatetur, sicut prima testis. Azt hozzá tévén ezen fatens, hogy akkor Varga Mátyás, Kovács Erzsóknak ura súgva, mint egy titkon az Pitvarban mondotta az Feleségének Kovács Erzsóknak: Te Lilek, beste lilek, kurva az Anyád, ha elvetted az Tejét, vissza ad, mert össze töröm az oldalbordádat, és meg verlek, mert terád gyanakoszik. Arra bemenvén az házban Kovács Erzsók, aszt mondotta ezen Fatens Feleségének: No, Kurvanő, piricsunk egy szelet Kenyeret, az fél oldalát te, az Felét én Fejűk meg tejünkvel, és Felét te, felét én egyűk meg. Rég hallottam én, meg gyűn a Tejed. Aszt el követték, meg gyűtt az Teje az Fatens Feleségének. Item aszt vallya az Fatens, hogy az Tehene eránt tudakozódott volna Kovács Erzsók, hogy sok haszna volna. Az után az fatens tehenének az Teje úgy ell veszett, hogy az után az borja is el dögölt harmad napra.

Látta az Fatens az ő Portáján gyakran hun fácskát, forgácskát és füvet, úgy mások portáján is szödögetet és el vitte Kovács Erzsók. Azért volt reája neheztelések az tej elvesztése eránt is.

3. Anna Géce Consors Demetrii Basti Pétervásáriensis Annorum circiter 25 jurata examinata fide mediante fatetur. Ezen esztendőben Úmapján détáiban,¹ fényes nappal igen beteg lévén ezen fatens, kamarában ágyban feküdvén, Kovács Erzsók harmadmagával egy Aszonval és nagy Leánval, (de azon két Személyeket nem ismeri az fatens,) az aiton be ment hozzá az Kamarában, az ágya eliben álván ezen Fatensnek, egy vizes fekete korsóval kínálta ezen fatenst, hogy igyék belőle, mert ha nem iszik, Soha azon betegségből többet meg nem gyógyul. Az Fatens nem akarván innya, ismét kínálta, harmadszor is, mondván: No, ha nem iszol is, de soha nem gyógyolsz meg többet. Addig áltak az ágya előtt, hogy ezen Fatens Kereszteket hányot reájok. Az aiton ismét visza ki mentek az Kamarából. Meg ijedvén az Fatens ki ment utánnok, le dőlván az Kamara előtt, Látva Kovács Erzsókot, hogy az maga kertiben az Istáló faránál az Sövényen be hágot, az más kettő pedig az ő kertiben be mentek, az vizes fekete kossót is azok vitték ell magokval. Vallya az fatens, hogy éssen volt akor és Személye Szerént Látta Kovács Erzsókot és az más kettőt is. Valamint vallya, de ő nem tudgya, ha valóságosan maga volt é Kovács Erzsók, vagy Képiben volt valami más ördög, vagy mi. De valóságosan az eő Személlye volt, és Szava most elsőben is úgy Szólt neki: Kurvanő, itten az jó hideg víz, — így kínálhatta.

4. Stephanus Lakatos Pétervásáriensis Annorum circiter 25 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Vasárnapi Gyónáskor ezen fatens Kovács Erzsókval Szemközben térdepelvén az oltárhoz áldozni. Látta nyilván, hogy az Ablutio² után Kovács Erzsók egészen valamint az Pap be atta volt neki, ki vette az Szájából az Szentséget. Ismét egykor ezen Fatens Szajlára levelet vivén, visza gyűvet éczaka éjfél tájban. Látta Kovács Erzsókot Ingvál nélkül csak egy alsó ingben az maga Marhájának az inge allyában valamit hozott ki az maga házából. Tovább is nézte volna az Fatens mit csinál, de a Kutya kezte ugatni. Az Fatenset észre vette Kovács Erzsók, ismét csak be szalat az maga házában, de mit hozott volt ki, az Fatens nem tudgya.

5. Juditha László consors Petri Ószdi Pétervásáriensis annorum circiter 35 Jurata examinata fide mediante fatetur. Kovács Erzsók ez előtt circiter 8 esztendővel egykor hozván az mezőről egy csomó füvet az kezében. Ezen fatens az háza fala alatt ülven több Aszonyokkal (Pünkösöd hétfője lévén,) föl ugorván közölök meg Szólította Kovács Erzsókot, mondván: Erzsók Aszonyom, talám most is vaitól való füvet hoztál. Felelte Kovács Erzsók: Kurvanő, nem vaitól való, — azzal elment. Ezen Fatenset feddette az Napa, hogy nem hágy neki békét, mert meg bánya. (Mert akkor is olly Szóbbeli Aszony volt Kovács Erzsók.) Azon napon estve gyertya gyújtáskor az Akolban az hun két bornyas tehene volt az Fatensnek, nagy zördülés eset. Oda fut az fatens és az kapuját ki akarta nyitni, hogy hamar ki nem nyithatta, mind az két tehen az Akolból az akol kapuja és ezen fatens feje fölöt ugrotak ki. Az akol kapuja pedig volt egy ember magassága, de az Lábok se az Kaput, se az Fatens fejét nem érték, hanem fölötte, mintha Szármayon röptek volna ki. Ugyan akkor azon az éczakán éjfél táiban valami tyúkaik voltak az Fatensnek, az Tyúk ólból mind ki röptülvén az Komora hajazattyára, az hun hált ezen Fatens, szalotak. Az Tyúk ól pedig jó volt, hogy egy madár sem röptülhetet volna ki belüle. Reggel is, az mint estve be zárták, úgy zárva találták pedig az Tyúk ólat. Az Fatens ijettében nem alhatván, ki sem mert menni az Komorából. Reggelre kelvén ki ment, már virradat után, az egész Udvara tele volt mindenütt Csunya tei okádással, úgy hogy az talpát sem tehete volna le Sohun az hol okádás nem lett volna. Ezek eránt Kovács Erzsókra volt gyanúságok. Ugyan azon esztendőben meg nyomorodván ezen Fatens maga is, most is nyomorult. Karácsonkor esztendeje volt, Szent István napra virradóra hainalkor ezen Fatensnél az Kemenczében az Tűz égvén, egy esztendő forma südő be menvén az házban, az pitvar aító pedig be volt zárva, erővel az égő kemenczében be akart menni. Ezen fatens egy néhányszor viszarántotta az Tűz padról az Südőt. Adig küszködven vele ugyancsak be ment az égő kemenczében, ismét ki gyűt, Semijét meg nem égette. Varga Pál (ot lévén szálva) föl kélvén, eő húzta ki az Südőt, de ki Südeje let volna és hova ment, nem tudgyák. Akkor ezen Fatensnek az orczáján Fakadások pattantak, most is úgy van, be nem gyógyul.

6. Juditha Pap Consors Andreae Göből Pétervásáriensis Annorum Circiter 20 Jurata examinata fide mediante fatetur. Tavaly Nyáron beteg lévén az Fatens az Pitvarban hálván, az közben zörgést hallott éczaka. Egykor csak láttya az fatens, hogy Kovács Erzsók az Lábánál meg áll éczaka, de látta az Személyét, mert Szép hold világ volt, és lánczot csörgetett magánál. Aszt felelte neki az Fatens: Szűz Leány Szent Margit Aszony, tudom kicsoda. Arra azt feleli neki Kovács Erzsók: Annak köszönd, hogy meg ismertél, mert it köllöt volna meg hálnod. Azzal ki ment Kovács Erzsók az Pitvarbul.

7. Petrus Ignacz opilio³ Pétervásáriensis annorum circiter 60 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ez elmúlt nyáron az mezőn őrizvén az Juhokat, túrót kért tőle Kovács Erzsók. Nem adot neki. Megfenyegette az Fatenst, mondván: No, nem acc, de bizony meg bánod.

8. Gasparus Varga Pétervásáriensis annorum circiter 42 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Nyáron aratáskor ezen Fatens házához mén Kovács Erzsók, Lud ganéit kért. Az fatens az víz partra igazította Szedni. Másod és harmadszor is odament kérni. Akor ki szidogatta onnét az Fatens. Ugyan e nyáron Pünkösöd éczakáján hainal előtt ezen fatens házához be ment lopva és Tüzet vitt onnat ki Kovács Erzsók. Egy Fejős tehénkéje

lévén az Fatensnek, mind annak előtte, mind annak utánna, ha az mezőről haza gyöt estve, és reggel, ha ki haitották, eléb az Kovács Erzsók házához futosot és ott böögöt, úgy ment osztán haza, vagy reggel az mezőre.

9. Andreas Göboly Pétervásáriensis Annorum Circiter 30 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Tavaly nyáron az Fátens Szálásáról Egerben attak férjhez egy Leánt. Az Lakodalom előtt két hétvel Kovács Erzsók vagy harmad vagy negyed napig mindenkor az Fatens házához járt, az férhez adot Leánt tudakozva, (mert egyszersem találta othon.) Egykor othon lelvén az Leánt, aszt mondgya, hogy hallottam, úgy mond, hogy az Szoknya inget (vagy Szoknyáját) mecsette rövidebbre magának az Leán, örömes ő is az maga leányáét el meczené véle. Arra aszt feleli az férhezment leánynak az Annya, hogy akkor ki elmeczheti magának, az mint szereti. Arra az meg hümmgelte magát Kovács Erzsók, elment. Mingyárt azon órában olly rozsol lett az férhez ment leány. Csak az Főthöz ütötte magát, igen meg betegedet. Azután orvoságokkal gyógyíltották meg, valami orvostól hozták. Gyanóságok van Kovács Erzsókra.

10. Paulus Varga Pétervásáriensis annorum circiter 18 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ezen fatens szemeivel Láttá, hogy Kovács Erzsók az maga Kertye alatt az Mocsolyában meg nyüzot és az maga házában bemenvén az Békát is az Kötője alat be vite.

11. Michael Simon Pétervásáriensis annorum circiter 30 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ez előtt circiter három esztendővel Karácson bőitin kapu fát ásván be az maga Udvarában ezen fatens, Kovács Erzsók be menván ezen fatens Udvarában, egy Begre lévén az hóna alat, meg járván az Udvart, Semmit Sem Szólván egyebet, hanem ki menet mongya az Fatensnek: Kaput ásol? Azzal elment. Azon jövendő nyáron öt marhája veszet el dögül az fatensnek. Csak hirtelen dögvel, és marhák testei olyanok voltak, mintha öszve törték volna azokat. Gyanósága Kovács Erzsókra van.

12. Martinus Molnár Pétervásáriensis Annorum Circiter 30 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Kovács Erzsók elmúlt nyáron be ment ezen Fatens házához és az Napától kért egy ülös Tyúkot. Meg mondotta neki ezen Fatensnek Napája, hogy nincsen. Ismét másnap reggel is oda ment Kovács Erzsók ülös tyúkot kérni, akkor sem attak neki. Azon estve az fejős tehenektől vért feitek, és az borja is el döglöt, az Tehennek Sem vehették az után Semmi hasznát. Kovács Erzsókra gyanakodnak eránta.

13. Paulus Varga Senior Pétervásáriensis Annorum circiter 40 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ezen Fatens adós lévén Kovács Erzsóknak egy mérő⁴ Zabval, tavaly hanvazó Szerda táiban az Zabért egy mérő búzát kért az Fatenstől. Hogy nem adott neki Búzát, meg fenyegette, mondván: No, bizony meg bánod te aszt. Azulta hun magának az Fatensnek, hun cselédeinek nincs jó egészségek. Kovács Erzsókra van gyanóságok eránta.

15. Barbara Kovács consors Jacobi Lakatos Pétervásáriensis Annorum Circiter 25 Jurata examinata fide mediante fatetur. Ez előtt circiter 9 esztendővel egykor Kovács Erzsók Szilvát kért ezen Fatenstől. Nem adott neki. Meg fenyegette az Fatenst: No, Kurvanő, meg bánod. Azon a héten egykor éczakának idején circiter fél esztendőös Leánkáját föl oldozták az Böcsőből, takaródzó dunnácskáját lepellel le vettél róla, tiszta szín mezítelen hatták az Böcsőben, és az Nyakát meg rázták vagy ki tekerték, mert az után halála órájáig reszketett az feje. Kínlódott circiter két esztendeig az gyermek. Ezen

Fatensre pedig akkor mikor az gyermeket megrontották olyan mély álom eset, hogy az gyermek rivására mások be menvén az Kamarában az fatenset föl nem keltették, hanem az haját csomóstul tépték ki, még sem kelhetett föl álmából, hanem addig taszigálták, hogy nagy nehezen Eszére gyűtt ezen fatens. Kovács Erzsókra van gyanósága az eránt, hogy meg fenyegette.

16. Petrus Ószdi Pétervásáriensis Annorum Circiter 40 Juratus examinatus fide mediante A sua consorte Audita refert.⁵ Ezen fatensnek az Felesége, az fellyeb írt László Judit Egerben lévén orvosnál, be akart menni érte az Fatens. Éczaka szekeret csinált alája. Kovács Erzsók éjfél előtt éczakának idején ezen fatens házából csak ki gyün, (nem tudja az fatens, mikor és miként ment be,) az Fatenshez az Udvarra, tudakozódván az Fatenstől, hogy Egerben akarna-e menni az Feleségéért. Tudakozza az Fatens is tőle, mit keresne. Az Fatenstől egy pint⁶ sós vizet⁷ kért, egy gúnárt ígért neki érte. Az Fatens, nem kell neki, így mond, a gúnár, Nem adok, mert vagyon nekem Ludam, de feleségem nincs. Arra aszt felelte Kovács Erzsók: Az is meg gyün még onnét. Ismét kinszerítette az Fatenst, hogy adhat, ha többet nem, másfél icze Sósvizet, érte most 10 gúnárt ígért, de anyit sem adot. Vallya pedig az Fatens, hogy akkor egész korszója is volt Kovács Erzsóknak maga házánál. Az Fatens Felesége pedig akkor Egerben ujabban meg nehezedett az orvosnál. Kovács Erzsókra gyanakszik ez eránt.

17. Elisabetha Ottrok Pétervásáriensis annorum circiter 40 Jurata examinata fide mediante fatetur Sicut 12. Testis.

18. Matheus Molnár Molitor Pétervásáriensis annorum circiter 30 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Tavaly nyáron az Fatens Kovács Erzsókkal összeveszet. Az veszekedés után circiter egy héttel az Fatensnek egy Tinaja az Csordán délután csak környül környöl keszte nyargalni az Marhát, estvére behaitván, az Ólban be zárta. Reggel meg döglöt, az Teste egészen össze volt törve, mintha feiszével verték volna. Kovács Erzsókra van minden Gyanósága eránta.

Item az Fatens házából egy Fonal vető szöget el vitt Kovács Erzsók az falból. Az Aszonyok kérték vissza, úgy maga is az Fatens. Aszt felelte Kovács Erzsók, hogy forgács közöt az Kemenczében találta vetni azon Szöget, hanem egy Csép hadarót adott vissza érte. Ezen Fatens meg fenyegette, hogy vissza hozza, mert az Szolgabírónak mondgya meg, ha vissza nem hozza. Míg ezen fatens vissza ment az maga Szállására, Kovács Erzsók az fonalvető el vitt szegét, kit mondott volt elébb, hogy meg égetet, az fatens szállására vissza vitte. Már az előtt fél esztendővel vitte volt pedig ell az említett Szeget.

19. Martinus Katona Pétervásáriensis Annorum Circiter 34 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ez előtt egy néhány esztendővel Pétervásárán Lakos Kis Katát Boszorkánysággal vádoltatván, meg fogtak és Lánczra tették. A Kis Kata Szájából hallotta ezen Fatens, hogy mondotta: Miért nem fogták meg Kovács Erzsókot, ha én boszorkány vagyok, ő szintén olyan, mint én. Ha én meg érdemlem az Tüzet, ő is szintén meg érdemli. Kis Katát pedig ugyan azon Rabságkor meg égették Boszorkányságért, azt vallya az Fatens.⁸

[Kelt Pétervásárán
1712. esztendő november 10-én.

A fentemlített nemes vármegye
szolgabírája
Döbrödy György (sk.)

Ugyanazon vármegye segédesküttje
Borbély Mihály.]

B.

[1712. esztendő november hó 22-én visszatérően folytatódik a közgyűlés Eger püspöki városban.

A magistratus és a vádló úr részéről Nemes Csőke János (vármegyei) ügyész Kovács Erzsébet Varga Mátyás pétervásárai jobbágy felesége, mint vádlott ellen a maga végezte bizonyos ördögi mágia miatt és alkalmából a pert felvéve, a következőkben terjeszti elő a vádat:

Mely szerint tudniillik ezen vádlott nem tudni mily okból, vagy miért másoknak ártalmára ámitó tudománnyal, elhitetett ördögi gyönyörűséggel nem riadt vissza embereket és állatokat különböző módon megrontani, és hasonló tetteivel az ország szentesített törvényeinek büntetését megvetette; ezért mások elrettentésére és példájául, vagy iszonyatára, hogy ilyen veszedelmes praktikák büntetlenül ne maradjanak, a 15. cikkely⁹ értelmében, mint nyilvánvaló gonosztevőt előbb kínvallatásnak kívánja alávetni, és azután a fejét lecsapatni.

Ítélet.

Mivel a mágia bűne a bemutatott tanúvallomásokból nyilvánvalóan nem tűnik ki, viszont a fenti vádlott ellen gyanú merült fel, ezért a büntett kiderítésére mérsékelt kínvallatásnak kell alávetni, és abban az esetben, ha a vádlott továbbra is megmarad állítása mellett, elbocsátandó.

A tanúk vallomásai következnek.

Mi alulírott nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék szolgabírája és esküttje az alább megnevezendő ügyben olyaténképpen, miként következik, végeztük el a vizsgálatot.]

De eo Utrum?

Tugya é, látta é és hallotta é az Tanu? Hogy Pétervásáran Lakos Varga Mátyás Felesége Kovács Erzsók, valami Boszorkányságot, Bűbájosságot, vagy Varázslást követett volna ell és a féle mesterségével ártott é valakinek, embereknek vagy marháknak, hiti után az mit tud vallyá meg az Tanu.

Prima Testis. Elisabetha Basti Consors Petri Matyus Pétervásáriensis annorum circiter 40 jurata examinata fide mediante fatetur. Semmit nem tud egyebet, hanem ezen Fatensnek, és Varga Mátyás feleségének Kovács Erzsébetnek, Egyszersmind lévén Csőcsömős Gyermekek és egy házban Lakván, az Fátensnek töb teje lévén szoptatta a Kovács Erzsébet gyermekét is, ezen fatensnek elapat az teje. Panaszolkodván eránta, az Fátensnek az édes Annya mondotta, hogy egy darab kenyeret mit ketten fejnek be teivel, és azt két felé szegvén az felét egyik, felét pedig másik, egyék meg. Aszt el követvén meg gyűtt az fatensnek az teje, mert az Annyának Kovács Örsébetre volt gyanu-

sága eránta, hogy elapat az teje.

2. Testis. Petrus Mátýus Pétervásáriensis Annorum circiter 40. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Sicut prima testis. Azt hozzátévén, ezen fátens, hogy akkor Varga Mátýás Kovács Erzsóknak ura súgva, mint egy titkon az Pitvarban mondotta az Feleségének Kovács Erzsóknak: te Lélek beste lélek kurva az Anyád ha elvetted az Tejét vissza ad, mert öszve töröm az ódalbordádat is vagy meg verlek, mert terád gyanakodnak. Arra bemenvén az házban, Kovács Erzsébet aszt mondotta ezen Fátens Feleségének, No Kurvanő piricsunk egy szelet kenyeret, az fél oldalát te, az Felit én, együk meg, rég hallottam én meg gyün a Tejed. Aszt el követték, meggyütt az Teje az Fátens Feleségének. Item aszt vallyá az Fátens, hogy az Tehene eránt tudakozódott volna Kovács Erzsébet, hogy sok haszna volna, az után az fátens tehenének az Teje ugy ell vezett, hogy az után az borja is el döglöt harmad napra. Láttá az Fátens az ő Portáján gyakran hun fácskát, forgácskát és füvet, ugy mások portáján is szödögetet és el vitte Kovács Erzsébet Azért volt reája neheztelések az tei elvesztése eránt is.

3. Maria Gécse Consors Demetrii Basti, Pétervásáriensis annorum circiter 25 jurata examinata fide mediante fatetur. Ezen esztendőben Úrnapiján, déltáiban, fényes nappal, igen beteg lévén ezen fátens, kamarában ágyban feküdvén, Kovács Erzsébet harmadmagával egy Aszonval, és egy Nagy Leánval (de azon két Személyeket nem ismeri az fátens) az aítón be ment hozzá az kamarában, az ágya eleiben álván ezen Fátensnek, egy vizes fekete korsóval kínálta ezen fátenset, hogy igyék belőle mert ha nem iszik Soha azon betegségéből többet meg nem gyógyul. Az Fátens nem akarván innya, ismét kínálta, harmadszor is, mondván no ha nem iszol is, de soha nem gyógyolsz meg többet. Addig áltak az ágya előtt, hogy ezen Fátens Kereszteket hányott reájok, az aítón ismét vissza ki mentek az Kamarából, meg ijedvén az Fátens ki ment utánnok, le dőlván az Kamara előtt, Látva Kovács Erzsébetet hogy az maga kertiben az Istálló faránál az Sövényen be hágot, az más kettő pedig az ő kertiben be mentek, az vizes fekete korsót is azok vitték ell magokkal. Vallyá az fátens hogy észen volt akkor és személye Szerént Láttá Kovács Erzsébetet és az más Kettőt is. Valamint vallyá de eő nem tudgya, ha valóságosan maga volt é Kovács Erzsébet vagy Képiben volt valami más ördög, vagy mi. De valóságosan az eő Személlye volt és Szava most elsőben is ugy szólt neki, Kurvanő itten az jó hideg víz, ugy kínálgatta.

4. Stephanus Lakatos. Pétervásáriensis Annorum circiter 25 Juratus, examinatus fide mediante fatetur. Karácsonyi Gyónáskor ezen fátens Kovács Erzsébetvel Szemközben térdepelvén az oltárhoz áldozni Láttá nyilván, hogy az Ablutio után Kovács Erzsébet egészen valamint az Pap be atta volt neki, ki vette az Szájából az Szentséget. Ismét egykor ezen Fátens Szajlára levelet vivén, vissza gyüvet éczaka éjfél tájban. Láttá Kovács Erzsébetet Ingvál nélkül csak egy alsó ingben az maga Marhájának az inge allyában valamit hozott ki az maga házából. Tovább is nézte volna az Fátens, mit csinál, de a Kutya kezdte ugatni az Fátenset észre vette, Kovács Erzsébet ismét csak be szalat az maga házában de mit hozot volt ki az Fátens nem tudgya.

5. Juditha László Consors Petri Ószdi Pétervásáriensis annorum circiter 35 Jurata examinata fide mediante fatetur. Kovács Erzsébet ez előtt circiter 8. esztendővel egykor hozván az mezőről egy csomó füvet az keziben, ezen fátens az ház fala alatt ülvén, több Aszonyokval (Pünkösöd hétfűje lévén) föl ugorván közölök meg Szólitotta Kovács Erzsé-

betet mondván Erzsébet Aszonyom, talám most is vaitól való füvet hozál. Felelte Kovács Erzsébet Kurvanő nem vaitól való, azzal elment. Ezen Fátenset feddette az Napa hogy nem hágy neki békét, mert meg bánnya. (Mert akkor is olly Szóbeli Aszony volt Kovács Erzsébet.) Azon napon estve gyertya gyújtáskor az Akolban az hun két bornyas tehene volt az Fátensnek, nagy zördülés eset, oda fut az fátens, és az kapuját ki akarta nyitni, hogy hamar ki nem nyithatta, mind az két tehen az Akolból az akol kapuja és ezen fátens feje fölöt ugrottak ki, az akol kapuja pedig volt egy ember magassága, de az Lábok se az kaput se az Fátens fejét nem érték, hanem fölötte mintha Szárnyon röptek volna ki. Ugyan akkor azon az éczakán, éjfél táiban valamennyi tyukai voltak az Fátensnek az Tyúk olból mind ki rüplvén, az Komora hajazattyára az hun hált az ezen Fátens szállottak. Az Tyúk ol pedig jó volt, hogy egy madár sem röplhetet volna ki belüle regell is, az mint estve, be zárták úgy Zárva találták pedig az Tyuk ólat. Az Fátens ijettében nem alhatván ki sem mert menni az Komorából, reggelre kélvén ki ment már virradat után, az egész Udvara tele volt mindenütt Csunya tei okádással, úgy hogy az talpát sem tehete volna le Sohun az hol okadás nem lett volna. Ezek eránt Kovács Erzsébetre volt gyanuságok. Ugyan azon esztendőben meg nyomorodván ezen Fátens maga is, most is nyomorult, Karácsonkor esztendeje volt, Szent István napra virradóra hainalkor ezen Fátensnél az kemenczében az Tűz égvén, egy esztendős forma sűdő be menván az házban, az pitvar aitó pedig be volt zárva, erővel az égő kemenczében be akart menni. Ezen fátens egy néhányszor viszarántotta az Tűz padról az Sűdőt, adig küszködvn vele ugyancsak be ment az égő kemenczében, ismét ki gyüt, Semmijét meg nem égette. Varga Pál (ot lévén nálam) föl kelvén az lóczárul eő huzta ki az Sűdőt, de ki Südeje let volna és hova ment nem tudgyák. Akkor ezen Fátensnek az orczáján Fakadások pattantak most is úgy van, be nem gyógyul.

6. Juditha Pap Consors Andreae Göboly Pétervásáriensis annorum circiter 20. Jurata examinata fide mediante fatetur. Tavaly Nyáron beteg lévén az Fátens az Pitvarban hálván, az házban zörgést hallott éczaka, egykor csak láttya azt, hogy Kovács Erzsébet az Lábánál meg áll éczaka, de látta az Személyét, mert Szép hold világ volt és lánczot csörgetett magánál. Aszt felelte neki az Fátens: Szűz Leány Szent Margit Aszony, tudom kicsoda. Arra azt feleli neki Kovács Erzsébet annak köszönd, hogy meg ismertél, mert it köllöt volna meg halnod. Azzal ki ment Kovács Erzsébet a Pitvarból.

7. Petrus Ignác Pétervásáriensis annorum circiter 60. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Az elmúlt nyáron a mezőn őrizvén az juhokat turót kért tőle Kovács Erzsébet. Nem adot neki. Megfenyegette az Fátens mondván no nem acc, de bizony meg bánod.

8. Gasparus Varga Pétervásáriensis annorum circiter 42. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Nyáron aratáskor ezen Fátens házához ment Kovács Erzsébet Lud Ganéit kért, az Fátens, az viz partra igazította Szedni. Másod és harmadszor is odament kérni. Akor ki szidogatta onnat az Fátens. Ugyan e nyáron Pünkösöd éczakáján hainal előtt ezen fátens házához be ment lopva és Tűzet vitt onnet Kovács Erzsébet. Egy Fejős tehénkéje lévén az Fátensnek mind annak előtte, mind annak utánna, ha az mezőről haza gyüt estve, és reggel ha ki haitották, eléb az Kovács Erzsébet házához futosot és ott bögöt úgy ment osztán haza, vagy reggel az mezőre.

9. Andreas Göboly Pétervásáriensis annorum circiter 30. Jurata examinata fide mediante fatetur. Tavaly nyáron az Fátens Szálásárul Egerben attak férjhez egy Leánt, az

Lakodalmom előtt két hétvel Kovács Erzsébet vagy harmad vagy negyed napig mindenkor az Fátens házához járt, az férhez adot Leánt tudakozva, mert egyszer sem találta othon, egykor othon lelven az Leánt aszt mondgya, hogy hallottam úgy mond hogy az Szoknya inget, vagy Szoknyáját meczette rövidebbre magának az Leán örömetst ő is az maga Leányáét el meczené véle. Arra aszt feleli az férhezment leánynak az Annya, hogy akar ki elmechzetj magának az mint szereti. Arra csak meg hummgelt magát Kovács Erzsébet elment mingyárt azon órában olly roszul lett az férhez ment leány. Csak az Főthöz ütötte magát igen meg betegedet. azután orvosággal gyógyiltották meg valami orvostól hoztak. Gyanóságok van Kovács Erzsébetre.

10. Paulus Varga Pétervásáriensis annorum circiter 18. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ezen fátens szemeivel Láttá, hogy Kovács Erzsébet az maga kertye alatt az mocsolyában meg nyuzot és az maga házában bemenvén az Békát is az Kötője alatt be vite.

11. Michael Simon Pétervásáriensis annorum circiter 30. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ez előtt circiter három esztendővel Karácson bőitin kapu fát ásván be az maga Udvarában ezen tanu, Kovács Erzsébet be menven ezen fátens Udvarában, egy Begre lévén az volna alatt, meg járván az Udvar, Semmit Sem Szolván egyebet, hanem ki menet mongya az Fátensnek Kaput ásol azzal elment. Azon jövendő nyáron öt marhája veszet el dögvél az fátensnek. Csak hirtelen dögvél és marhák testei olyanok voltak, mintha össze törték volna azokat. Gyanósága Kovács Erzsébetre vagon.

12. Martinus Molnár Pétervásáriensis annorum circiter 30. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Kovács Erzsébet az elmúlt nyáron be ment ezen Fátens házához és az Napától kért egy ülős tyukot. Meg mondotta neki ezen Fátensnek Napája hogy nincsen. Ismét másnap reggel is oda ment Kovács Erzsébet ülős tyukot kémi, akkor sem attak neki, azon estve az fejős tehenektől vért feitek, és az borja is el döglött az Tehennek Sem vehették az után Semmi hasznát. Kovács Erzsébetre gyanakodnak eránta.

13. Paulus Varga Senior Pétervásáriensis annorum circiter 40. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Az égő kemenczében be ment Sertés eránt sicut Judith László nempe testis 5. per omnia fateatur. Egyebet semmit.

14. Ursula Bíró consors Stephani Pall annorum circiter 42. Jurata examinata fide mediante fatetur. Ezen Fátens adós lévén Kovács Erzsébetnek egy mérő Zabval, tavaly hamvazó Szerda táiban az Zabért egy merő buzát kért az Fátentől hogy nem adott neki Buzát meg fenyegette, mondván nő bizony meg bánod te aszt, azolta hun magának az Fátensnek, hun Cselédeinek nincs jó egészségek. Kovács Erzsébetre van gyanóságok eránta.

15. Barbara Kovács consors Jacobi Lakatos Pétervásáriensis annorum circiter 42. Jurata examinata fide mediante fatetur. Ez előtt circ. 9. esztendővel Egykor Kovács Erzsébet Szilvát kért ezen Fátentől. Nem adott neki. Meg fenyegette az Fátent, no Kurvanő meg bánod, azon a héten egykor éczakának idején circiter fél esztendősz Leánkáját föl oldozták az Bölcsőből takaródzó dunnácskáját lepellet le vették róla tiszta szín meztelen hatták az Bölcsőben, és az Nyakát meg rázták, vagy kitekérték, mert az után halála órájáig reszketett az feje Kinlódott circiter két esztendeig az gyermek. Ezen Fátensre pedig mikor az gyermeket megrontották ollyan mélyl álom esett, hogy az gyermek rivására mások be menven az Kamorában, az fátentet föl nem kelthették hanem az haját

is csomóstul tépték ki és föl nem támaszthatták még sem kelhetett föl álmából, hanem addig taszigálták, hogy nagy nehezen észére gyűtt ezen fátens. Kovács Erzsébetre van gyanosága az eránt, hogy meg fenyegette.

16. Petrus Oszdi Pétervásáriensis annorum circiter 40. Juratus examinatus fiede mediante fatetur. Ezen Fátensnek az Felesége az fellyeb irt László Judit Egerben lévén orvosnál, be akart menni érte az Fátens Éczaka szereket csinált alája. Kovács Erzsébet éjfélt előtt éczakának idején ezen fátens házábul Csak ki gyün (nem tугya az fátens mikor és miként ment be) az Fátenshez az Udvarra tudakozva az Fátentül hogy Egerben akar-e menni az Feleségéért. Tudakozva az Fátens is töle mit keresne. Az Fátentül egy pint sós vizet kért, egy gunárt ígért neki érte. Az Fátens nem kell neki ugy mond az Gunár, nem adok most vagyon nekem Ludam de feleségem nincs. Arra aszt Felelte Kovács Erzsébet az is meg gyün még onnét. Ismét kinszeritette az Fátent, hogy adhat ha többet nem másfél icze Sósvizet érte most 10 gunárt ígért, de anyit sem adot. Vallya pedig az Fátens hogy akor egész korsója is volt maga házánál. Az Fátens Felesége pedig akkor Egerben ujabban meg nehezedett az orvosnál. Kovács Erzsébetre gyanakodik az eránt.

17. Elisabetha Ottrok Pétervásáriensis annorum circiter 40. Jurata examinata fide mediante fatetur Sicut 12. Testis.

18. Matheus Molnár Pétervásáriensis annorum circiter 30. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Tavaly nyáron az Fátens Kovács Erzsébetvel öszveveszet az veszekedés után circiter egy hétel az Fátensnek egy Tinaja az Csordán délután csak környül környül keszte nyargalni az Marhát, estvére behaitván az ólban be zárta. Reggel meg döglöt, az Teste egészen öszve volt törve mintha feiszével verték volna. Kovács Erzsébetre van mind gyanosága eránta. Item az Fátens házából egy Fonal vető szöget el vitt Kovács Erzsébet az Falból. Az Aszonyok kérték vissza, ugy maga is az Fatens. Aszt felelte Kovács Erzsébet, hogy forgács közöt az Kemenczében találta vetni azon Szöget, hanem egy Csép hadarót adott vissza érte. Ezen Fátens meg fenyegette, hogy vissza hozza, mert az Szolgabírónak mondgya meg ha vissza nem hozza. Mig ezen fátens vissza ment az maga Szállására, Kovács Erzsébet a fonal vető el vitt szegét, kit nem adott volt előbb, hogy meg égetet, az fátens szállására vissza vitte. Már az előt fél esztendővel vitte volt pedig ell az említett Szeget.

19. Martinus Katona Pétervásáriensis annorum circiter 34. Juratus examinatus fide mediante fatetur. Ez előtt egy néhány esztendővel Pétervásárán Lakos Kis Katót Boszorkánysággal vádoltatván, meg fogtak és Lánczra tették. A Kis Kata Szájábul hallotta ezen Fátens, hogy mondotta. Miért nem fogták meg Kovács Erzsébetet, ha én boszorkány vagyok, ő szintén olyan mint én, ha én meg érdemlem az Tüzet Ő is szintén ugy meg érdemli. Kis Katát pedig ugyan azon Rabságkor meg égették Boszorkányságért, aszt vallja az Fátens.

Készült Pétervásárán 1712. november hó 10-én.

Az előbb említett nemes vármegyék

szolgabírája

Döbrödy György

Ugyanazon nemes vármegyék

esküttje

Borbély Mihály

(Heves megyei Levéltár. IV–1/a. 13.kötet 265–275. oldalak.)

*

1. Détáiban: déltájban.
2. Ablutio: a katolikus misében a kézmosás.
3. Opilio: juhász.
4. Mérő: 1 pozsonyi mérő 62,49 liter, 1 pesti mérő 93,74 liter.
5. A feleségétől hallottakról számol be.
6. Pint: 1 pint 1,41 liter.
7. Valószínűleg a parádi timsós forrás vízeről van szó.
8. Lásd a 18. sorszám alatti 1700. október 20-i pétérvásárai per anyagát.
9. Lásd a 10. sorszám alatti 9. jegyzetet.

33.

1713. június 12–20.

Vitályos Katalin elleni boszorkányper

[1713. esztendő június hó 20-án Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék közgyűlése Egerben. A gonosztevők végbement revisioja.

Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyének nemzetes és vitézlő alispánja, mint magistratus és vádló úrnak Vitályos Katalin debrői lakos, mint vádlott ellen bizonyos gonosztettek úgymint mágia alkalmából és folytán az alábbiakban tárgyszerűen bemutatott és megindított perének felvétele; és a magistratus és vádló úr helyett törvényes ügyésze előrebocsátandó az előrebocsátandókat és fenntartandó a fenntartottakat terjeszti elő a vádat a következőkben.]

Mi leszzen tudniillik az felül említett Vitályos Kata nem tudatik honnét indíttatván, micsoda gonosz Léleknek javaslatából ösztönözéséből magát az ördög Szolgálattyára kötelezte, és az által Sok ártalmas ördögös Cselekedeteket véghez vitt, ártván embereknek és oktan álatoknak, mellyel magát az Törvényes büntetésre méltónak mutatta. Azért, hogy e féle gonosz Cselekedetek másoknak is rettentő példájára Légyen, Kívánja ad mentem Tituli 15. partis 1.,¹ mint nyilvánvaló boszorkánt és gonosz személt tűzre ítéltetni, és complex társainak megvallására elsőben megh kínoztatni. Melly hogy anyival inkább világosan ki Tessék, egy bizonyos az eránt véghez vitt Törvényes Inquisitiót Sub Litera A. Producal, melynek tenorából az precipitált Törvény szerint kívánja az megh irt büntetést.

[Az ezután bemutatott vizsgálat annak rendje szerint alább következik.]

Mi Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék alulírt szolgabírája és esküttje a magistratus kérésére a vizsgálatot 1713. június 12-én Debrő faluban elvégeztük és annak módja és rendje szerint aláírtuk.

De eo Utrum?

1-mo. Vallya megh hiti után a Tanu, minemű bűbájosságot és boszorkánosságot tud, Látott avagy hallott a Vitályos Kata ellen?

2-do. Kit tud ezen dologban Jó Tanunak Lenni?

Testis 1-ma Anna Majoros Consors Joannis Majoros Döbröiensis annorum circiter 19 jurata examinata.

Ad 1-um vallya a fatens, hogy Gyermekegységben feküdvén, az Szülés után két héttel Vitályos Kata maga Leányát a fatenshoz küldvén pálinkáért, az Vitályos Kata Leányát Farkas Gergelyné ki pirongatta. Azon órában és Napon mingyárt nehéz betegségben esett a Fatens. Gyanusága a Fatensnak Vitályos Katára Léven, Kérte annak utánna a Fatens Vitályos Katát, hogy Tegyen jót véle, kit is Vitályos Kata maga nyálával megh kenegette, mingyárt könnyebedett nyavalyája, de ugyan tellyességgel azon betegségből ki nem gyógyulhatott egész esztendeig.

Testis 2-dus Petrus Kovács Colonus Döbröiensis annorum circiter 35 juratus examinatus fatetur.

Látta a fatens Szemeivel, hogy Vitályos Kata Ersók Nevű Menyecske Leányát Szent György Nap előtt való estvén a maga Tehene alá küldötte, húzogatván a Csecseit, a Tehén pedig még őszel megh rukta volt az borját.² Ahoz képest a fatens kérdezvén az Erzsók nevű menyecskét: Mit Csinálsz az alatt az meddő Tehén alatt. Arra felelvén az Menyecske: Anyám küldött erővel alája, gyütt-e tej a Tehén Csecseiből?

Testis 3-tia Catharina Molnár Döbröiensis Annorum circiter 34 jurata examinata. Vallya hiti Szerint a Fatens, hogy Vitályos Kata házában Léven egy alkalmatossággal, öszve koczódván Vitályos Katával. Akkor vévén Vitályos Kata két tojást a kezében, a komra két Szögletéhez Csapván a hol a Fatens fekütt. Attúl fogva a fatens tovább kínlódott esztendőnél. Látta a mellett a fatens, a mikor Fazekasné (tehene) Szintén borjazott volna, Vitályos Kata Erzsók nevű menyecske Leánya az alatt, ahol a Tehén borjazott, megh kerülte. Annak utána azon Tehénnek a fél Tögye el vészett, a Teje sem olly hasznos, mint annak előtte. Látta azt is a fatens, a mikor Szent György nap előtt való estvén Vitályos Kata Erzsók nevű Menyecske Leányával a maga meddő Tehenét megh fejette, de tejet fejt e tüle vagy sem, nem Látta.

Testis 4-ta Dorothea Tót consors Nicolai Nagy Döbröiensis annorum circiter 37 jurata examinata. Vallya az Fatens, hogy Lakodalom alkalmatosságával Szakácsné lévén a fatens, Vitályos Kata hozzá menvén a konyhára, ételt kért magának. A Fatens nem adhatván már akkor neki ételt, amint egy kevéssé el haladván Vitályos Kata, megh fenyegette a Fatenst, vártam, úgy mond, most megh bánd.

Testis quintus Nicolaus Nagy Döbröiensis Annorum circiter 50 juratus Examinatus. Vallya hiti után, hogy Látta Szemével az előtt egy néhány esztendőekkel, hogy Vitályos Kata maga Tehenét fejevén, a Tehenet Lepedővel egészen be borította.

Testis 6-ta Anna Horvát Consors Gregorii Horváth Döbröiensis annorum circiter 21 Jurata Examinata. Vitályos Kata vejének, Kolozsvári Jánosnak Szájából hallotta a Fatens, hogy ilyen formán panaszolkodott, hogy az én Anyósom Vitályos Kata, mikor Hevesen Szolgáltam, minden éjszakán Hevesről Döbrőre jött rajtam s innét vissza Hevesre. Abban fárattam így ell, most is azért vagyok erőtlen. Nehésségem Anyósomra Vagyon most is. A Fatens Maga Urát, Nagy Gergelyt vallya jó Tanunak Lenni, mivel eő is jelen volt, amikor ezekről panaszolkodott.

Testis 7-ma Clara Tót Consors Malchioris Pelle Döbröiensis annorum Circiter 17 Jurata examinata. Tudgya a Fatens, hogy Vitályos Katával a Fatens Anya, Molnár Kata

összveszélalkozván, ugyan akkor Vitályos Kata két tyúk monyát³ a komra két Szöglet-hez ütött, annak utánna mingyárt Sinlődni kezdett a Fatens Anya egész esztendeigh. A vékonyát fűjtatván az erőtlenség miatt, maid az Szél is fel fűjta. Azon két Tyúkmonyát pedig megh a kutyák Sem ették megh más nap is.

Testis 8-va Helene Vőgyi Consors Stephani Csonka annorum circiter 36 Jurata examinata. Hiti után vallya az Fatens, hogy Vitályos Kata vejének, Kolosvárij Jánosnak a Szájából hallotta a Fatens, mikor mondotta, hogy Vitályos Kata Anyámat az Isten ne mentse meg az Tűztől, mert az eő Nyomorultya vagyok. A mellett vallya azt is a Fatens, hogy Vitályos Kata házátúl a Fatens Gyermeke Több Gyermekekkel egy bordát⁴ és holmi dib-dáb vasat ell tanált hozni, mellyet észre vévén a Fatens, harmad napra az bordát mingyárt haza küldötte. Akkor üzente Vitályos Kata a Gyermekeének, ha a vakaró kést is haza nem hozza, megh jégattya. Amintis azon estvére olyanra dagadott a Gyermeke Lába, mint egy Mosár, úgy hogy a házból ki Sem mehetett. Más nap estven az Fatens ki keresvén a vakaró kést, a Gyermeke társaitúl, több dib-dáb vasakval együtt Vitályos Katának haza küldte. Haza adván, azonnal meg gyógyvult a Gyermeke Lába.

Testis 9-na Catharina Csonka annorum circiter 40 Jurata examinata fatetur. Vitályos Kata Vejének Szájából hallotta a fatens: Az Isten ne mence meg, mint Anyámat a Tűztől, az eő nyomorultya vagyok.

Testis 10-us Joannis Szalaj Döbrőiensis annorum circiter 38 Juratus examinatus fatetur. Láta a fatens Szemeivel, hogy Vitályos Kata a Mezőben egy Lepedőnek a fél végét megh fogta, háromszor a Lepedővel megkerülte a Tehenet, úgy fejte megh. Vallya azt is a fatens, hogy Vitályos Kata Házánál a karórúl Tréfából Le vévén mint egy poltúrás forma olaj merő Tököt, Azon Tököt a fatens el tanálta véletlen törni. Akkor mingyárt olyan rosszul lett a vékonyára, hogy haza nem mehetett, hanem abban a helyben köllött néki maradni. Akkor a fatens Kis Albert nevű Vitályos Kata Attyafiátúl üzent Vitályos Katának, hogy miért Cselekette esztet véle. A Fatens ugyan nem Tugya, ha az üzenetet megh mondotta vagy Sem, de mingyárt jobban kezdett Lenni, maga házához mehetett.

Testis 11-mus Joannes Csőke Döbrőiensis Annorum circiter 34 Juratus examinatus. Vallya hiti után, hogy mikor a Felesége Gyermeke ágyat fekütt, Vitályos Kata az ablakra menvén nappal, és az Kis Gyermekeit kérte a Fatens feleségitúl, Hogy oda nem atta Vitályos Katának, megh ragadván Vitályos Kata az Gyermekeágyast, a földre Csapá, úgy hogy két óráig szót sem vehették Tüle, a mint hogy annak utánna Tizen egy hét mulva megh hótt a Gyermeke Ágyas, az üdő alatt is nagy kínokban Sinlődött.

Testis 12-ma Susanna Szabó Consors Jacobi Szabó Döbrőiensis annorum circiter 31 Jurata examinata. Vallya a Fatens, hogy Szemével Láta, hogy Vitályos Kata Ersók Nevű Leányát a meddő Tehen alá küldötte, hogy fejte megh, a mint meg is fejte.

Testis 13-is Ancsula Nagy vidua annorum circiter 34 Döbrőiensis jurata examinata fatetur directe sicut Testis quarta.⁵

[A fentírt évben és napon a fenti Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék szolgabírája és esküdtje]

Sági Mihály
(Pecsétje)
Endresz György
(Pecsétje)

Deliberatum est.

Az I. personaliter Instálván egész ellene producált Actiot Simpliciter Tagadván, mint hogy az producalt Inquisitiobúl tellyességhel megh nem világosodik azon Cselekedete, azért az dolgának tovább való Investigatiojáigh azon I. hogy jó kezességben ell bocsájtásék, itilletett. Mégh (amíg) pedig kezesek Tanálkoznak az mint eddigh Tovább is rabságban Tartassék.⁶

(Heves megyei Levéltár. IV – 1/a. 13.kötet 339–345. oldalak.)

*

1. Lásd a 10. sorszám alatti 9. jegyzetet.
2. A tehén úgy választja el borját, hogy „elrúgja” a tőgyétől: rúgott borjú.
3. Mony: tyúktojás.
4. Borda: a szövőszék egy alkatrésze, melynek a „fogai” közé húzzák be a vetülékfonalakat, s az biztosítja a fonalak párhuzamos fekvését.
5. Hiteltetve egyenesen ugyanazt vallja, mint a negyedik tanú.
6. Az asszony további sorsára vonatkozó iratanyag nem maradt fenn.

34.

1715. március

Veres Margit boszorkánypere

A.

No. 7.

[1715. esztendő március ...¹ napján. Mi Kelemen György, Trinkel Mátyás és Bagossi Márton ezen Eger városának szenátorai, valamint Lendvay István ezen város rendelt hites aljegyzője távollétében Tassy Ferenc, Rottenstein Antal nemzeti úr előbb említett Eger városa helyettes bírāja megbízásából az igen tisztelt szenátusnak nyilvánosan bevádolt Veres Margit asszony bizonyos tekintetből kétségtelen boszorkány és „nyilván való Boszorkány”² ellen az alulírt vizsgálatot ezen város ügyésze kérésére bíróilag annak módja és rendje szerint az alább leírt módon elvégeztük ilyenképpen és pedig elsősorban]

De eo utrum?

1-mo. Tudgyaé bizonyosan a Tanu, Láttáé, hallottaé s kitül hallotta, hogy Valaha Veres Margit Isten ellen való Ördögös boszorkányságot Vít volna végben, más emberekkel, vagj Marhainál bűbájosságával ártott volna.

1. Testis Nagj Szombathi Cizmadia Imre felesége Kiss Anna Annorum Circiter 40 hiti után Vallotta, hogy a midőn azon Veres Margit ezen fatens házánál lakott, hallotta száma nélkül mintha valakitül gyötrettetett volna, mind Kutya, S mind Macska midőn nyt. Egy alkalmatossággal Pedig Circiter 11 óra tájban éjczaka hallotta hogj fel ugrott

ágyából, mondotta: no hamar Üly fel, Üly fel. S asztis tudgya, S tapasztalta, hogy amidőn imádkozik mindenkor azon sz. nevezeteket³ meg kell Pökdösni nékie, aztat Pedig Nyilván vallyá a fatens, hogy egy koron két fadgyú Gyertyáját meg égetvén azon Veres Margitnak, boszorkodott érette mondván: aha Vérszopó. S azon éjel az fatens lába szára igen meg dagadván, S amint azután is ki fakadt. S minden gyanúságát maj nap is reá neheztel hogy azon Veres Margit vesztette volna meg a fatens lábát.

2. Testis Nagi Szombati Imre praecedens Testis Maritus Annorum Circiter 30. Jurata examinata fatetur. Száma nélkül Hallotta a fatens, hogy mind Kutya mind Macska módon éczakának idején nyt⁴ és mint ha valaki gyötrötte vólna, reszketett. Hallotta, Látta a fatens, másoktól is hallotta, jaj bizony nékem is meg vesztette a Tehenemet, de ki mondotta nem jut esziben a fatensnek, minthogy régen volt.

3. Testis Lukács Szabó János Juratus Civis Agriensis, Annorum Circiter 50. Vallyá hogy egy alkalmatossággal, a midőn Kis Andrisné házában lakott Veres Margit, fényes nappal látta ezen fatens ednehányad magával az folyosórúl hogy az ház tetejire Szállott az eleven tűz, mindhogy Pedig az Ház Teteje Rongyos Sindelű volt, azon tűz bé hullott az Pitvarban mingárást az fatens szeme láttára azonnal holt Szénné vált, S kezében vévén azon Szenet mind falhoz mind földhöz dörgölvén Semmit nem fogott mind természet szerént való holt szén. S mondgya a fatens hogy egy Ilonka nevű Szegény Aszony is ottan lévén Szedett fel azon szénből, és hogy talám még most is vólna körülötte azokból. Ezen kívül minden tellyes Gyanosága reája vagyon, hogy azon Veres Margit vesztette volna meg az leánkája lábát, mely is mindez maj napig majd el szakadó félben vagyon. Ezért innen Próbállyá, a mint egy iffiútúl tanítattott ezen mesterségre, hogy úgy mond, a kire gyanakszol, hogy ártott az leánkának, midőn nélküle elmegy az nyomára vigyáz reá és vesd reá a sz. kereszt jelit. Ezen tanuságot száma nélkül meg próbálta a fatens úgy történt valóságosan, mostis kész meg bizonyítani, meg köttetik Se ide Se tova nem mehet, úgy bömből mind az Marha száma nélkül, Visza fordulván úgy Pökdösött a fatens Szemiben. Ezt nyilván tudgya, S jelen vólt, látta a fatens, hogy Döbrön ezen Veres Margitot az Hajdúk Vízre vetvén Semmi képpen le nem mehetett az Vízben. Sőt az faluban hallotta az fatens, S látta is a Tüzet, no most égetik már Veres Margitot, de hogy őttet égették é avagy mást asztat nem tudgya bizonyosan, Hanem azután a falubéli emberektől hallotta, a midőn nagj üdő mulva meg elé jött Veres Margit, hogy mondták, meg itt jár S elé került Veres Margit hiszen meg égették a minap őtet. Mondgya a fatens, hogy Döbrön léssen még olyan ember az ki is fog emlékezni reája hogy őtet, nem mást égették és mi-ként szabadult akkoron. Még aszt is tudgya, hogy éczakának idején hol Kutya, ha Macska módon nyij.⁵

B.

[1715. esztendő július hó 4. napján.

Méltóságos és főtisztelendő monyorókeréki Erdődi Gábor Antal gróf egri püspök úriszékén nemzeti és vitézlő Tarródi István urnak, az említett püspök úr javai teljhatalmú prefektusának elnöklete alatt, Eger Püspöki város rendszerinti bírója és több szenátora előtt elintézett gonosztevők revisioja.

Az általa üzött mágikus mesterkedés gyanújából bevádolt és néhány héten át töm-

lőcben tartott Veres Margit; mivel azonban ellene semmi bizonyos illetőleg elítélendő mágia bizonyítottan nem merült fel, ezért most szabadon engedtetik.]

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 118.kötet 207–209. (194–196), 228., 230. (215–217. oldalak.)

*

1. A napmegjelölés hiányzik.
2. A latin nyelvű szövegben így magyarul.
3. Sz. nevezeteket, – a kéziratban elírás folytán: nevezeket szerepel.
4. Nyt: nyűszített.
5. Nyij: nyűszít.

35.

1716. március 11.

Szent Péteri János felesége, Sándor Kis Anna boszorkánypere

[1716. március 16. Előttünk, mint Eger város kiküldött szenátorai, Ziska Mátyás és Bagossi Márton előtt az alulírt tanúk vallomásai Sándor Annának, néhai Szentpéteri János özvegyének a kérésére az alábbi mód és rend szerint következnek.]

De eo utrum.

Tudgya é, hallotta é az Tanó hogy az el múlt időkben Vasvári Dávid Uram Felesége Jutka, Néhai Szent Péteri János Uram feleségét Sándor Kis Annát boszorkánynak mondotta és más micsoda böcstelen Szókkal illetve legyen, valya meg az Tano hiti után, és kit tud ezen dologban jó Tanonak lenni. Úgy az Ura Annyára, és Roszdas Őrszére is mit mondot, circumstantialiter valya meg.

1. Testis Catharina Tik, relicta condam Andreae Király Agriensis Annorum circiter 60, jurata etc. fatetur. Kaszáláskor múlt esztendeje mikor hallotta az Fatens Vasvári Dávid uram feleségétől Jutka Aszontól, hogy aszt mondotta hogy eő raita Kötés van, és egyébre nem gyanakszik hanem az Ura Annyára és Szentpéteriné Asszonyomra, mert Szentpéteriné Szemétől nem is néz jó Ki, hanem Tiszta ördög. Ad reliqua nihil.

2. Testis Petrus Thót Agriensis Annorum circiter 58 juratus etc. fatetur. Circumstantialiter hogy az elmúlt Karácson hetin ezen Fatens Vasvári Dávidné Asszonyomhoz ment mézet kérni, mondotta ezen fatensnek Vasvári Dávid Uram Felesége Jutka, hogy az Ura az nézőnél volt, és füvet is hozott nekem az kiben meg fűröszött, és aszt mondotta a néző, hogy Kötés van raitam. És akkor aszt mondotta Vasváriné Asszonyom ezen fatensnek, hogy egyebre nem gyanakszik azon kötés iránt hanem Szentpéteriné Asszonyomra, az Ura anyára, és Roszdas Őrsére, és az Ura Anyára aszt is mondotta, hogy nem egyebre, hanem Csak ágyúban való volna.

3-tis Marinka Kassai, consors Johannis Thot Annorum 21. jurata etc. fatetur. Ezen fatensnek mondota az el múlt időkben Vasvári Dávid Uram felesége Jutka, hogy öttet meg rontották és egyebre nincs gyanósága az eránt hanem az Ura Annyára, mert az

Szöméből sem néz jó Ki, és Szentpéteriné is ha jó Aszon volna nem tartaná az házában, de ő is Szintén olyan mert az házánál tudván tartya. Hanem ezen tanonak aszt mondotta hogy őrizkegyen tőle, úgy mint az ura anyátúl, hogy téged is, úgy mond, meg ne ronsék mint engem.

4-ta Elisabetha Urbán consors Johannis Tóth Agriensis Annorum circiter 47 jurata etc. fatetur. Mondotta ezen fatensnek Vasvari Dávid Uram felesége Jutka, hogy az ágyából kiszedet maga holmi Csontokat, és most az eránt az Ura Annyára van csak minden Gyanosága. Egyebet nem tud, aszt vallyá.

5. Julia Vasvari consors Petri Kozma Agriensis Annorum circiter 26 jurata etc. Maga ezen fatens Szájából Vasvariné Aszonyomnak nem hallotta, hanem Kassai Marinka Szájából hallotta ezen fatens, hogy aszt mondotta Szent Péterinének, hogy meg keresse, mert eő reá is van gyanosága Vasvarinének. És aszt is mondotta, hogy Franciáné is ott volt akkor Vasvariné Aszonyomnál, mikor gyanakodott reája.

6. Juditha Horvárt Relicta Pauli Hainál Annorum circiter 50 jurata etc. Egyebet nem tud, hanem az el mult Nyáron Vasvari Dávidné Aszon meg Szólította ezen Tanot, és aszt mondotta neki: Jó Jutka Aszon, nézd, miként beteges vagyok. Minden gyanoságom arra az Roszdas Őrszike van, mert valamikor arra elmegyen, mindenkor be néz az udvaromban. Mit csinállyak neki? Ezen Tano aszt felelte neki: Mit tudna Kegyelmed csinálni, hiszen Szabad az ucza mindennek, had nézen. Görgéiné háza feliben Lakó Aszont mondotta, Vasvariné Aszon, hogy kente őtet.¹ Aszt gondollyá jó Tanonak lenni ezen fatens.

(Heves megyei Levéltár. V–I/a. 6.kötet 33–34. oldalak.)

*

1. Ebből kiderül, hogy Vasvári Dávidné orvoslással, betegek kezelésével is foglalkozott.

36.

1716. október 12. körül

Polgár Ilona pere Patay György ellen – boszorkányságvád tisztázása

[Tanúkihallgatás nemes Polgár Ilona asszony kérésére vitézlő Patay György ellen Loczy Mihály és Bagossi Márton, Eger város szenátorai előtt 1716. október 12-e körül.]

De eo utrum?

1. Tugya é, hallotta é az Tano? hogy circa diem 24 7-bris Anni modo currenti¹ Patay György Uram Nemes Polgár Ilona Aszont Boszorkánynak és Kurvának Szitta volna, és más micsoda böcstelen szókal illetve legyen vallyá meg az Tano hiti után.

2-do. Miket beszélt akkor Patay György Uram.

1. Testis Juditha Török consors Martini Hainál in Suburbio Agriensi ante Portam Hatvaniensem commorans² Annorum circiter 22. Jurata etc. Az fön nevezet napon hal-

lotta ezen Fatens Patay György Uramtól, hogy Polgár Ilona Aszont Boszorkánnak Szítja, mondván: Meg nyerem az eb atta vén boszorkányát, mondgyátok meg neki.

2. Testis Elisabetha Kelemen Consors Gaspari Mezey in Suburbio Agriensi ante Portam Hatvaniensem commorans Annorum circiter 20. Jurata etc. Per omnia Sic fatetur Sicut prima Testis.³

3. Testis Catharina Négyessi Relicta vidua Michaelis Kovács, in Suburbio Agriensis ante portam Hatvaniensem commorans Annorum circiter 60. Jurata etc. Magától Patai György Uramtól nem hallotta a Fatens, hanem Török Jutka Szájából hallotta, hogy Patay György Uram azt mondotta volna Polgár Ilona Aszonnak: meg Nyerem az boszorkány vén kurvát, ha másszor ell gyüvök négyedik törvényen.

4. Testis Elizabethe Bernáth Relicta vidua Pauli Juhász in Suburbio ante Portam Hatvaniensem commorans Annorum circiter 70 Jurat etc. Patay György Uramtól ezen Tano Semmit nem hallott, hanem akkoron Török Jutkától, és Kelemen Erzsóktól hallotta ezen Tano hogy azt mondták, hogy Patay György Uram azt mondotta nekik, hogy mongyák meg Polgár Ilona Aszonnak, hogy Tizenötödik nap mulva Ollybá tarcsa, mint ha az Tüzes menkő szálna reája, mert ha az Törvény meg Sentiára és Akasztófára való is, még is meg szabadítom akit Szeretek, mint hogy Fay egy néhány esztendeig hált az annyával, mégis meg Szabadította.⁴ És ha akarom és Szólok mind ide gyün, és ez éczaka hozzá megyek virrattig ide is gyüvök vissza. Ezeket pedig az fön nevezet két menyecskéktől hallotta az Tano, azt vallyá.

(Heves megyei Levéltár. V–I/a. 6.kötet 159–160. oldalak.)

*

1. Folyó évi szeptember 7. körül.
2. Eger külvárosában a Hatvani kapu előtt (azaz az úgynevezett hatvani hóstyán – S.I.) lakó.
3. Mindenben úgy vall, miként az első tanú.
4. Egy másik, ismeretlen esetre való utalás.

37.

1717 előtti évek

Feljegyzés egy tiszánánai gyógyító asszonyról

(A tiszánánai 1717. január 11. – március 28-i 38. sorszám alatti peres anyag egy rövid utalásából tudjuk, – lásd a szövegmagyarázat 2. pontját, – hogy a faluban annakelölte egy orvoslással, gyógyfüvekkel foglalkozó öregasszonyt megégettek. Erről az esetről azonban nem maradt fenn iratanyag.)¹

*

1. Felmerül, hogy esetleg a 16. sorszám alatti 1698. szeptember 2-i esetről van-e szó.

38.

1717. január 11 – március 28.

Oláh Bálint özvegyének boszorkánypere

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

(Tanúkihallgatás Oláh Bálint özvegye, mint boszorkány ellen 1717. január 11-én.)

[Nána községben alulírott Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék szolgabírája és esküttje tekintetes és vitézlő Taródi István úrnak, az egri püspöki birtok prefektusának kérésére elvégeztük a tanúkihallgatást, amint az az alábbi lapokon következik.]

De eo utrum?

Pro primo. Vallya megh hiti után a Tanu, Oláh Bálintnéhoz minémű Boszorkánysághoz járuló vélekedéssel vagy on, mi okból, vagyis minémű világos cselekedetéből származott azon véle tudott, a vagy csak hallomásból, mind ezeket circumstantialiter kitűl mit hallott, vagy mikor, hol és mit látott?

Pro secundo. Kit tud jó Tanunak lenni ezen dologban?

Testis 1. Helena Tokai relicta condamnandae Andreae Gál annorum circiter 32 juramento mediante fassa est. Egy korban Oláh Bálintnénál mulatván az Legények, az Oláh Bálintné Leánya vitt egy Üveg Pálinkát Oláh Bálint házához közel lévő istállóhoz, az hol tudniillik ezen fatens Urastűl laktak, és ott lévő Sánta Mihály nevű embert kínált véle, ki nevével ugyan nem tudja. Sánta Mihály pedig el nem vette, hanem mondotta az Leánnak, hogy adná ezen fatensnek. De mivel ezen fatens Pálinkát Soha Sem iszik, recusálta s recusálván ezen fatensnek édes attya kérte, az mint is ivott belőle. Mintegy dél tájban lévén ezen dolog, az Ember igen rosszul lett, el annyira, hogy halálát remínlvén, az Szomszédok oda mentek nézésére. Mindaz által az ívás után mennyi üdőre lett rosszul, nem tuga. És mint egy estvéli harangozás után Oláh Bálintné is hozzá menvén, mintegy szánozkásképpen az feihez borult, és az Attyátűl hallotta, hogy mihent reá fűjt, azonnal jobban lett és azonnal ki hánta volna, s azután jobban volt és fel is költ. Azt is vallya, hogy míg Oláh Bálintné Tokai Jánoshoz nem ment, kényyában az istállótűl az Pástra fetrengett ki, és oda ment hozzája.

Más alkalmatossággal ezen fatens állott az Oláh Bálintné házok előtt, nagyot sóhajtván Oláh Bálintné, mondotta: bár csak a Nánai temetőben temetnék őtet, melyre felelt az Anyja, hogy nem is temethetik őtet oda. És az leánya okát tudakozván: miért? felelt az Anyja, hogy úgy mond tégedet tudniillik a Leányát boszorkánynak mondanak.

Testis 2-da. Anna Tót consors Gregorii Szanyiszló Annorum circiter 40 Juramenta examinata fassa est.

Ad 1-mum. Ezen fatens lévén csecsemős, és mint egy esztendő korájú Leánykája, egynehány ízben hallotta Olá Bálintné, hogy azon Kis Leánykából nyomorult leszen, azt az okát adván, hogy egyik csipője nagyobb volna, noha járó és egészséges volt. Az minap az Leánka járásra kapván egyszer meg betegedett, és fél csipeit lábastúl nem bírta. Sőt reá sem állhatott, mely nyavalyája iránt sokaknak panaszolkodván, mivel nem orvosolhatta, folyamodott bizonyos már megégetett öreg Aszonyhoz,¹ az ki is füvet scindálván nékie, meg hatta, hogy az midőn az fürdőt fogja készíteni, vagyis az leánkáját fürösztetni, az házából Semmit ki ne adjon az nap. Haza gyűvén, azért midőn az fürdő készítéséhez fogott volna, Olá Bálintnének elsőben három Gyermekai, az után maga is, utollyára Öreg Anyja külön külön jártak ezen fatenshez bizonyos állapotokat, az az mit nevezet szerint nem tudja, kémi. Mely Sok kérésre megboszankodván ezen fatens, utollyára az mit kértek, ki hajtotta. Ezen kérés második hétben esett meg jövelete után, és az előtt való héten is practicálván a fürösztést, akkor sem maga, sem cselédgye nála nem voltak valamely állapotot kémi. Az Leánya ezen fatensnek az fürösztés után jönni kezdett, de most is sánta. Egy alkalmatossággal volt ezen fatens Olá Bálintné házában, és tüle hallotta, hogy ez előtt Tót Györgyné, most Sánta Mihályné látván Olá Bálintné leánykáját az földön mászkálni, mondotta, hogy Debrecenben látott volna egy koldust úgy mászkálni. És Olá Bálintné mondotta volna Sánta Mihálynének, hogy még nyomorultabb fog lenni az ő Leánykájából. És reá is tellyesedett. Az minthogy az Leánya most is sánta.

Testis 3-tia Anna Zsemeri Consors Michaeli Sánta annorum circiter 40 Juramenta examinata fassa est. Ezen fatenssel egy házban lakván Olá Bálintné, ugyan ott laktában ösmérte (salvis auribus) egy alsó ingét, mely az után midőn másutt csináltak maguknak hajlékot, ugyan azon alsó inget látta fel akasztva lenni az Sertés ólában, és mind addig, míg ezen inget onnan ki nem vivén az tűzben nem hajította, minden holnapban az természet kétszer járta,² úgy hogy az szél is majd el fújta, de az után azonnal megszűnt.

Testis 4-tus Providus Michael Sánta annorum circiter 44 Juratus examinatus fassus est uti precedens testis, consors ipsius hoc adito. Az fel akasztott ing ocsmány véres volt. Ezen fatensnek az istállójában volt rosszul Takács János, az mint fellyebb az első bizonyosság vallyá, S ott az mely Pálinka az üvegben maradott, két Leginy meg itta, mind az kettő esztendeig sínlett, — de attul E? Isten tudja, és ugyan azon fatensnek vitte volt elsőben is Olá Bálintné Leánya.

B.

Oláh Bálintné ellen Inquisitio qua Saga 1712-dik esztendőben véghez vitetett 28-dik Mártius.

De eo utrum.

Primo. Tudgya é bizonyosan a vagy hallotta é a Tanu és kitül, hogy Olá Bálintné ez előtt tizenkét esztendővel, vagyis akor, mikor másokat fenegetvén, és kiket, nevezze megh. Fenegetése után mingyárt veszedelem, vagyis más kárvallás, és minémű követte az olyan megh fenegetett Személyt, vagy annak Cselédit, a vagy ugyan egyéb Jóságát, és minémű, nevezze megh.

Secundo. Tudgya é bizonyosan a tanu, hogy azon Oláh Bálintné másokat megh fe-
negetvén, és kiket? Vagyis azok ellen Szólván az után mingyárt vagy azon nap, vagyis
hamar utánna, és hány napra kár követe, és az olyan kár miként következett, és miné-
mű volt, nevezze megh.

Tertio. Tudgya é bizonyosan a Tanu és látta é, hogy azon Oláh Bálintné gonoszt
cselekedvén és mit? Vagy Embereknek, vagy pedig Oktalan álatoknak természete fo-
lyása ellen, és mi módon ártott volna, Valya megh az Tanu. Azért is

Quarto Tudgya é bizonyosan a Tanu, avagy csak hallotta é, kitől, mikor és hol, hogy
sokszor említett Oláh Bálintné vagy természet folyása ellen Emberekben betegsítet,
vagy penigh más oktan álatoknak veszedelmet okozván, és miképen, s nékik ártván,
valya megh.

Quinto. Mind ezeknek megh világítására, bizonyítására kiket, hol tudna jó tanuk-
nak lenni, valya megh Hiti Szerint.

C.

Gulyás Máthé Instantiájára való hiteltetések Oláh Bálintné ellen, a következő De-
utrumok tenore Szerint.

De eo utrum?

Circiter tizenkettődik esztendővel ennek előtte az Helység lévén adóssá az Instáns-
nak,³ megh irt Oláh Bálintné, és valamely Daróczát attá az akkori Biró az Instánsnak
kezében, mely felet tett ugyan akkor nagy átkot az Instáns házához Oláh Bálintné ilyen
képpen: Az Isten — ugy mond, — azt a jószágát vegye el, aki leg kedvesebb, a fiát! Azért
ha eleitül fogva mind e Szókat mondani, s mind ehez hasonló egyéb ártalmas cselekedet-
eket látot s vett volna észre a Tanu, vagyis hallotta volna a tanu hozzá, Oláh Bálintné-
hoz, mind maga az Instáns, s mind mások eránt, mondgya meg hiti után.

Magán kívül erre más tanut tudna, azt is adgya elő a Tanu.

1. Tanu Gőz János annorum circiter 30 Juratus Examinatus mediante fide vallyá:
Tokai János, Tót Pál János, Domján Mihály mulatozásban lévén, hitták volna Sánta Mi-
hályt is, de nem ment. Hallottam Sánta Mihálytúl, mondotta: Oláh Bálintné megh halt
leányátúl küldött volna egy üveg pálinkát, azt meg iván, hallottam mondotta Sánta Mi-
hály, hogy megh sínlette volna azt az italt.

2. Kis Tót János Annorum circiter 28 Juratus Examinatus mediante fide fatetur.
Hallottam maga Oláh Bálintné szájából, mondotta a feleségemnek: Akarnátok ti magza-
totok ha lenne? De Tóth Jánostúl soha néktek gyerekeitek nem lészen, de ha én velem
lefeküdnék Tót János, lenne én tülem gyermeke.

3. Tót Pál János Annorum circiter 30 Juratus Examinatus fide mediante fassus est.
Egykor mulattunk az házánál Oláh Bálintnénél egynéhányan. Egyszer a mulatozás köz-
ben úgy el andalottunk s bolondultunk, hogy az ház el fordultnak láttatott előtünk,
egymásnak mentünk mind csak. Onnan akkor el menvén, harmad nap mulva olyan be-
tegség esett reám, hogy az egész nyáron nem dolgozhattam. A többiek is pedig mind
megh betegettek, sőt én reám minden esztendőben azon idő tájban rám jött az betegség,
megh kellett betegednem.

4. Szaniszló Gergely annorum circiter 50 Juratus examinatus fide mediante vallya: A magam Leánykája iránt tudom mondani: egykor kin van az Leányka az Udvaron, hallottuk a Szájából Oláh Bálintnének, azon menvén el, mondotta: Nyomorék léssen a Leányka. Azultától fogva nyomorékká lett a Leány, most is az. Épp volt annak előtte a Leány, mint a tyúkmony.

5. Sánta Mihály annorum circiter 45. Megh esküdvén hiti után vallya: 1. Tudom, egy alkalmatossággal valamely pályinkát itatott megh némely emberekkel, mind edgyik megh betegedtek tőle. 2. A fiacskámnak köttetett a feleségem az Oláhné Urával valamely botoskát.⁴ Hallottam Szájából, mondotta Oláh Bálintné: Mi haszna köttetitek? Mert azt soha nem viseli megh, megh hal az a gyermek. 3. Valamely alsó fertelmes üngit tette a Disznó dombon. Míg ott állott, a Feleségem a gonosz belső nyavalyában majd megh halt. Hogy asztán onnan kivette, azóta egészege vagon a feleségemnek.

6. Sánta Mihály annorum circiter 28 Juratus examinatus fide mediante fatetur. Tudom, a cselédemtől is vettem észben, mondották: tejet kért tőlük Oláh Bálintné, hogy nem attak, a tehén el dülött, megh nem állott. Hogy asztán tejet attak néki, mindgyárt megh állott s tejet adott.

7. Lodi Mártonné annorum circiter 50 Jurata Examinata mediante fide fatetur. Hallotta Pál Istvánnétól, mondotta, hogy úgy mond hajnalban látta volna hogy Oláh Bálintné anya Szült meztelen Jött volna a temetőből.

8. Kis Tót Jánosné annorum circiter 20 Jurata Examinata mediante fide vallya azt, amit fellyebb sub numero 2. az Ura, és minden punctumaiban a Szerint.

9. Szaniszló Gergelyné annorum circiter 40 Jurata Examinata mediante fide vallya: Hallottam fertelmes átkát Gulyás Máté uramhoz Oláh Bálintnének Szemtől Szembe. 2. Hallottam a magam leánykájának mondotta Oláh Bálintné egynéhányszor, hogy nyomorék léssen. Sőt mikor feresztettem, minden cselédestől ki s bé járt hozzám kérőért. 3. Hallottam azt is, Tót Jánosné mondotta: a kis ujján meg süti Tót Jánosné Gyermekeit, ha léssen. 4. Veres Persének az anyától hallottam, mondotta: Csak kicsinybe hogy megh nem hala Tokai János attúl a pályinkátúl, a kit Oláh Bálintné adott néki.

10. Tót Pál Jánosné annorum circiter 25 megh esküdvén hiti után vallya: Tokai Jánosnak adván valamely pályinkát innya Oláh Bálintné, hogy megh itta, mindgyárt le dobbant, csak hogy megh nem halt. Láttam.

11. Öreg Tót Jánosné Annorum circiter 48 Megh esküvén hiti Szerint vallya Tokai János dolgát s állapottyát a pályinkátúl, a mint már mások is mondották.

12. Gyömbér Istvánné Annorum Circiter 20 Jurata examinata mediante fide vallya: Láttam tulajdon Szezeivel hajnalban idején, tehén fejéskor, hogy anya szült meztelen jött a temetőből.

13. Tokai Béla annorum circiter 30 Jurata examinata hiti szerint vallya: Tokai János Apám Uram iránt való pályinka ital bizonyos lévén. Ezt hozzá adván: hogy osztán megh hallotta Oláh Bálintné, hogy Apám Uram majd haló félben esett a tőle adott pályinka ital miatt, mindgyárt futott oda Oláh Bálintné és reá fut a fejére. 2. Sánta Mihályné⁴től hallottam, láttam, mondotta, hogy ő ölte megh a gyermekét, Oláh Bálintné, mert ő néki úgy mond lenne Gyermeke. 3. Hallottam egykor, mondgya Oláh Bálintné: Bár ebben a temetőben vinnének, adná Isten. Erre azt mondgya az Anyja: De oda sem vinnének téged. Mondgya: Miért? Azért, mert boszorkánynak mondanak tégedet.

14. Sánta Mihályné annorum circiter 30 Meg esküvén, hiti után vallya: Terehben⁵ és viselőségben esvén, beszélgettünk egymás között: ki légyen a neve? Mondottam az Apja nevét, holott Oláh Bálintné húszszor is mondotta: Mi haszna örülsz néki, mert soha bizony nem leszen az ember. Abban nem gyönyörködöl soha is. 2. A rút fertelmes üngh allya iránt is, mint Sánta Mihály, Ura vallya. Látta, sub numero 5. Ugy a szerint lenni, vallya, állítya.

15: Tót Györgyné Annorum Circiter 30 Jurata examinata Hiti után vallya: Hallottam rút fertelmes átkát Gulyás Máthé Uramhoz, hogy Szórta Oláh Bálintné.

[Feljegyeztetett Tiszanánán 1717. március hó 28-án.

Bogdány János főbíró és a „senator”-ok jelenlétében, s a falu hites jegyzője által kiadva.]⁶

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1.doboz Nr.11.)

*

1. Ezt a boszorkány hírében állott öregasszonyt nem ismerjük, mivel perére vonatkozó iratanyag nem maradt fenn.
2. Minden hónapban kétszer volt mensese, havivérzése.
3. A kérelmező, – azaz a jelen tanúkihallgatást kérő személy.
4. Botoska: kisgyermek lábára való kis mamusz.
5. Terehben: teherben.
6. Az ügy kimenetele fennmaradt irat hiányában ismeretlen.

39.

1719.

Egri jezsuiták feljegyzése korabeli mágikus szokásokról, hiedelmekről

[Néhány hatalom erőlködik a buzgóságra való indulat és szenvedély dolgában is. Mágikus amuletteket, vagy az akasztófáról származó maradványokat istentelen használatban szokás alkalmazni, melyeket ügyesen szereznek meg, minthogy a hatalmába ejtett mágia bűne is bizonyos jobbítással kapcsolatos. Volt olyannyira szerencsétlen kétségbeesett bizonyos lélek, aki mivel magát kevésnek láthatta, hogy latorként mutatkozzék, hacsak nem mint szentségtörőnek hallják lenni, aki gonosztettet gonosztetre halmozott. Régen a felmagasztalt szent ostyát szentségtörő módon a maga módján, mint elrejtettet hordozgatta, alig kétséges, hogy a szándék magának használni akaró, közbevetőleg benne, mint előre talál, amelyet a lélek orvosságának azonban nem ismer el; tehát az édeskés beszéddel megtört jámboroknál megbánás közepette a zokogás a legfenségebbet egészen visszaállítja.]

(Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus 3346.kötet 142–143. oldalak.)

40.

1719. február 9.

Berczik Zsuzsanna harsányi, Balogh Anna apátfalvai boszorkányok pere

[1719. év február 9-én Handler György főtisztelendő úr, apát és a Telekessi-féle béli-háromkúti apátsági Boldogságos Szűz Mária papnevelőintézet prefektusa pere és ügye.

Vitézlő és nemzetes Csala Sándor úr Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyék alispánja elnöklete alatt összegyűltek és jelenlévők: vitézlő és nemzetes Ságghi Mihály Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyékben a kerületi táblai ülnök, Endrész György ugyanazon vármegyék szolgabírája, Kovácsics György vármegyei eskütt.

Nemes Szent Györgyi István, mint a jelen perbe állított ügyész, mint vádló perfelvétele Berczik Zsuzsanna harsányi, valamint Balogh Anna apátfalvai¹ lakosok, mint vádlottak ellen bizonyos cselekedetek okából és színe alatt, mivel mágikus mesterkedést, állhatatosan folytatni látszottak és a vádlottak által elkövetettek. A vádlottak személyes jelenlétét mindeneelőtt igen kívánván, a vádlottak ellen a következőkben terjeszti elő a vádat.

Ezenképpen a vádlottak nem tudni mitől vezetve, válogatás nélküli megátalkodott merészséggel és halálos rontó tudománnyal túltették magukat az isteni és emberi, valamint az ország törvényein. Súlyos büntetés terhe alatt ily nem engedett és tilalmas mágikus cselekedeteket másoknak fölötte való kárára és közbotrányra együttmunkálkodva különféle ördögi mesterkedéssel elkövetni nem áallottak.

Miértis az ügyész és a vádló ezen vádlottakat az általuk elkövetett gonosz cselekedetek miatt az ellenök lefolytatott és A. valamint B. betűjelek alatt a jelen tárgyalás során beterjesztett vizsgálati jegyzőkönyvben² foglaltak alapján a Praxis Criminalis 60. artikulusa³ értelmében büntető kínvallatásnak vetendők alá, és azt követően törvényes büntetéssel való sújtást és büntetést javasol.

A személyesen jelenlévő Tot alias Berczik Anna vádlott a vizsgálatban ellene felhozottakat állhatatosan egyszerűen tagadja.

Az ügyész szerint, mivel a vizsgálatból előhozott cselekedetek kétségtelenek, s azokat a törvény tiltja és a vádlott azokat elkövette, ezért súlyosabb tettei felderítésére és a vádlott által teendő vallomásért, valamint a távollévő tanúk személyes hitelesítésére kívánja, hogy a vádlottat kínvallatásnak vessék alá.

Ítélet.

Mivel a jelenlévő Tot alias Berczik Zsuzsanna a vizsgálatban minden ellene felhozottat tagad, ilyen formán ugyanis maga sem el nem követte, sem pedig másnak nem ajánlotta; elhatározottat, hogy mivel a jelen nem lévő tanúk hitelesítése nem történhet meg, hogy tőlük a cselekedetek többségét nyíltan megtudják, azért is, mivel nem súlyos, de valóban csekély feltevés lenne levonható, ezért és utolsó kísérletképpen könnyebb kínvallatásnak vettetik alá; ennélfogva tehát a fentebbi bíró uraknak választására hagyatik.

Noha az ítékezés kezdetén a személyesen jelenlévő Tot alias Berczik Zsuzsanna határozottan tagadta a vizsgálatban ellene felhozottakat, a kínvallatás tartama alatt és abahagyása után a 4. és 13. tanúk vallomását tagadta, de a többi elismerte és megerősítette. Hogy azonban a nép között ezután több botrány az ő bűbajos mesterkedéseiből ne történjék, ezért jogosnak látszik az 50 botütés; ezen felül az előbb említett papnevelőintézet birtokairól a vádlottat proskribálják. Azonközben azonban a fent titulált egri papnevelő intézeti főtisztelendő úr, mint prefektus, a botozást elengedi.⁴]

(Külzeten:) Balogh Anna apátfalvai asszony ítélete 1719. február 9.

(Heves megyei Levéltár. XII–9. 24.kötet Nr.954.)

*

1. Apátfalva: ma Bélapátfalva, az idézett vizsgálat idejében Borsod vármegyéhez tartozott, ma azonban már Hevesben fekszik. E falunak a földesura az egri katolikus papnevelő intézet volt, azért vonta annak úriszéke felelősségre az asszonyokat.
2. Sajnálatosan e döntő fontosságú iratok nem maradtak fenn.
3. A Praxis Criminalis vonatkozó helye a mágiáról szól.
4. Megmagyarázhatatlan, hogy bár az ügyész két nő ellen emelt vádat, de Balogh Anna nem szerepel a per folyamán. Egyébként a vizsgálati tanúkihallgatási jegyzőkönyv hiánya folytán nem lehet tudni, hogy hol és minő természetű bűbajosnak minősített mesterkedést folytattak az asszonyok.

41.

1719. május 2.

Tót Dorkó boszorkánypere

(Eger város magisztrátusának protokollumából.)

Anno 1719 die 2. May. Tót Dorkó Szolgáló Leány, mint hogy maga is megh vallotta, hogy némelly port és földet az háznak négy szögletéből egyben vévén, tette azon háznak Söpretében, kit is az vízben kívánt haitani, a végre, hogy azon háznál az Szolgáló meg ne maradhasson, és úgy fusson azon háztúl az Szolgáló, mint az víz. Mely afféle Suspicios dolgokat hogy ez a Tót Dorkó Végben vinni merészlett, azért mások Példáiára, hogy az olyan boszorkányos állapotok mások által is el ne követhessenek, Tíz Pácza Ütésekkel megh büntettük.¹

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 7.kötet 24. oldal.)

*

1. Tót Dorkót az esztendő július 28-án ismét a város bírósága előtt találjuk, mivel „Sok Istentelen Káromkodásokat, Szitkozódásokat, s más efféle másokat botránkoztató Cselekedetivel való Tilalmas dolgokat Sok ízben el Követni merészlett. Azért a Tizedesekkel Mások Példáiára megh Pálcáztatni, úgy hogy ennek Utánna az Városból és határokrul el Takarodgyon. Törvényesen el végeztetett.” (Heves megyei Levéltár. V–1/a. 7.kötet 32. oldal.)

42.

1720. május 11.

Takács Istvánné boszorkánypere

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

De eo utrum.

[Bárkáni István gyöngyöspüspöki lakos kérésére.]

Pro primo. Vallya megh az Tanu Hiti után, Hogy Takács Istvánékhoz mit tudnak, vagy mit hallottak hozzája magátul most, vagy ennek előtte is. Mivel Hogy az Bárkáni István tehene rosszul volt, eő hozzája gyanakodnak, mert tejet sokszor kért tőlük, nem adtak nékiek, mindgyárt rosszul lett az tehin. Az után az leányát is az navalya 13-szor el ütötte.¹

Pro secundo. Kit tudnak Jó tanunak lenni.

Testis Primus Matthias Nagy Annorum circiter 45 Sub juramento examinatus est. Hiti után vallotta, hogy tavalj esztendőben az Csapó András öcse olyan esztelen volt, — az Orvostul Sokan hallották, — hogy Takács Istvánné rontotta megh. Ismét Egyed István Biróságában az fia az Balogh Gyurkának éj idein az Pitar Ajtaja bé volt zárva, mégis mikor már aluttak, az házban az Ágasnál állott, oszt mondotta 3-szor: Szomszéd Úr, ihon hat ökröt hajtottam kiednek. De én aszt mondtam mind a háromszor mivel rosszul voltam: Énnékem nem kell, akár hová tedd. Az után kiment a zellyérem, utánna soha nem látta hová lett. Az ökrököt is kereste mind az Udvaron, mind a kertek alatt, de sehol sem találta, hanem az Rakás fa alól az Udvarban egy fekete sertés ment ki.

Testis 2-da Saára Molnár annorum 31 sub juramento Examinata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy magát Takács Istvánnét látta az Uczán letérgyepelve az Háza aránt. Azt mondotta nagy Szóval: Tudod édes Anyám, Boldogságos Szűz, az Te Szent fiadval, hogy szintén olyan tiszta vagyok, mint a Boldogságos Szűz Szent fiadval együtt. De nagyob boszorkány az az ki engem boszorkánynak mond. A lélek kurva Hunczfut lélek kurvátul szakatt. Ismét az Csapó András Öcsinek az Orvos hogy az fürdőt főzte, mindgyárt hat-szor oda ment, minden füveket injával kérdezett tüle, ki mirül való, miért főzi aszt.

Testis 3-tius Andreas Csapó Annorum 40 Sub juramento examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy tavaly Esztendőben az Öcse olly Esztelen volt, az Orvos alá volt. Még az Házakhoz is nem mehetett az Orvos, hogy Takács Istvánné mindgyárt ott ke-reste, hol van az Orvos ember, az ki Jankót² fürösztetni akarja. Szüntelen oda ment, hol Ott pedig Se annak előtte Sem az óta oda nem Járt, de akkor 2-czer is odament. Sőt az Orvostul minden füveket megh kérdezett ki mire való. Az Orvos pediglen hitivel is Pecsítelte, hogy Takács Istvánné rontotta megh, bár csak az kezit az feire ne tehette volna. Ha kívántatik ezután is fel Jön és akkor is megh mondgya, hogy eő rontotta megh.

Zaidamnét tudgya Jó tanunak lenni. És Molnár György az városban is azután hallotta az Orvostúl, hogy eő rontotta megh.

Testis 4-tus Petrus Czeh annorum 40 Juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy Szent Lucza Éczakáján tizenegy órakor az alvégrül maga jött Takács Istvánné világh nélkül. Nem tudgya hol járt.

Testis 5-tus Michael Berzéki Annorum 30 Sub Juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy az el múlt Télen az Quartély Mesternek a Szolgáia aszt mondotta, hogy ott volt Szálláson. Aszt mondotta: Az az kis fekete Asszony kicsodáné? Mondoták: Takács Istvánné. Azt mondotta: Az Boszorkány. Szent Lucza vagy Karácsony Éczakáján az temetőben volt, ott láttam. Az után az Feleségemnek az kis Leánkája hogy volt, aszt mondotta az feleségemnek: Minek, hiszen nagy az mellyed. Jó volnál fejős tehene. Azóta Semmi teje nincsen.

Testis 6-tus Stephanus Kolláti Annorum 40 Sub juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy magátúl semmit nem hallott, hanem Ladáni Györgytúl hallotta, hogy Takács Istvánnéra van minden gyanuja, hogy az felesége harmadnapig nem Szólhattott. Azonban az feleségétúl Takácsné teifelt kért. Nem adott nékie. Mindgyárt megh betegedett, az tehene tölgye is el romlott, az után semmi hasznát nem vehette, melyért is reá gyanakodott.

Testis 7-mus Paulus Krákcoczi annorum 45 Sub Juramento Examinatus fassus est. Hogy mikor az Csapó Öcsinek az koporsóját Csinálta, az Orvostúl hallotta, hogy Takácsné rontotta meg az Legint. Azontúl hogy Pézes Dorkó Felesége gyógyította aszt mondotta Pézes Dorkó: Takácsné Gyakran Jár reá pelleni,³ hogy miért gyógyíttya.

Testis 8-vus Nicolaus Pénzes Annorum 25 Sub juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy az édes Anya aszt mondotta, hogy mikor az Anya Ladányinét gyógyította, aszt mondotta az Anya: Gyanakszom, hogy most beteg nem volnék ha Ladányinét nem gyógyítanám, mert minden gyanuságom Takácsnéra van.⁴

Testis 9. Éva Kádasi Sub juramento examinata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy magátúl Takács Istvánnétúl hallotta, mikor ugy mondotta, hogy Szintén ollyan tiszta eő attúl, mint az Isten az eő Szent Anyjával.

Testis 10. Paulus Czukor Annorum 28 Sub juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy mikor az eő felesége elsőben rosszú volt, kéczer oda ment. Mikor Halott volt mondotta: Dorkó néne gyűjél oda, látod mégh mi gongya van az feleségemnek vesztése vagy mi Szar. Kire felelte Dorkó: Hiszen most is az Házban van ki Cselekedte. Mire felelte Czukor Pál: Hiszem az Házban sok ember vagyon. Arra mondotta: Takács Istvánné. Kire kérdezte Czukor Pál: Dorkóné néne, hogy Szakácsnak nem hitam az Lakodalomba? Kértem Dorkát, mit lehetne nekie Cselekedni. Azt mondotta: Holnap regvel oda mégyen hozzád. Az mentéjbül lopva Szakács valami Szórt, avval füstöllyétek megh. Azonban valamint Dorkó mondotta, Takács Istvánné hívás nélkül oda ment másnap regvel. Az Legínyvel két felé melléje ültek, hogy valami Szórt lophassanak valami ruhájából, de nem lehetett, hanem maga Szakajtott az mentéjbül valami Szörös bőrt, le vetette az Ház közepire, azzal ki ment az Házból. Az kit is mink fel vettünk, megh füstöltük véle, azután mentem Pénzes Dorkóhoz, meg mondtam: No! Dorkó néne nem lophattam tüle, hanem maga egy kis rókás bőrt le szakaitott, ott hatta az Ház közepin. Az kire Dorkó felelte: Isten Teremtő Úgy segélyen, nincsen Haszna,⁵ mert

megh tudta, hogy reá tanítottalak. Kire kérdeztem: Mit Csinállyak Véle? Én bizony Atyámfia nem tudom mit Csinálsz véle. Én pedig mondtam néki: Noha tudod te ki rontotta meg, kintelen lések Szolga Bíró Urunkhoz menni, és megh is tudod gyógyítani. Kire felelte Dorkó: Oda nem meny, hanem ma vagy holnap fogok menni mikor Senki nem lát. Megh fogom látni, vagy megh kenem, vagy bé kötöm. El is jött Dorkó, megh is kente, aszt mondtotta, másnap is el Jön megkenni, csak valami Szóba ne keverjem. De másnap nem Jött. Nem győztem várni Dorkót, hanem magam oda mentem már akkor ágyban feküdt. Kérdeztem mi lelt Dorkó Aszony? Mind várlak regveltől fogva, miért nem jön el kegyelmed azt a nyomorultat látni. Kire felelte Dorkó: Én nem mehetek, mert öszve törtek az éjjel. Ládd minő nyomult vagyok most is. Hanem kérdeztem tőle: Ki tört. Engem az te feleséged mia, hogy tegnap ott voltam, Takácsné mindgyárt rajtam Jött. Kire is mondtotta: Hát már mit fogjak cselekedni? Csak ugyan kintelen lések az Szolga Bírónak titeket bé adni. Kire felelte: Lássad mit Cselekszel, de én oda nem megyek, mert engem mindgyárt öszve csigáznak, hanem várakozzál. Várakoztam is. Harmadnapra oda is mentem, akkor is montam, hogy Dorkó te lássad mit Cselekeztek, de én az Szolga Bíróhoz megyek. Kire felelte: Lehetetlen. Akár mit Cselekedgy, mert lehetetlen addigh meddigh fű nem léssen. Akkor talám mégis Csak valami Szóban ne keverj. Akkor füvet Szedek, a fűvel talám eleit lehet állani. Kire mondtam: Sokáigh léssen e nékem vámi, mert mind az feleségem nagy nyavalyája és kicsinye rajtam. Nem várhatom! Kire felelte Dorkó: Atyámfia, nem lehet kintelenitenem az fűnek meghneyésit is az nagy nyomorúságban el várni. Ha az Úr Isten fűvecskét megh adgya, akkor mégis valamit megh lehet orvosolni. Hogy megh nyőlt, oda mentem hozzá, oszt mondtam nékie: No Dorkó néne, ki Jött már az a fű, gyógyács megh az feleségemet. Kire is felelte: Mi haszna, oda megyek is, Semmi haszna nincsen már annak. Még is eljött Dorkó egyszer látni. Akkor es kente az feleségemet. Azután még Sokkal rosszabbul kezdett lenni. Hogy én láttam, hogy hamisságban van, csak abban hattam, ötet többet oda nem hitam, hanem Szolga Bíró Uramhoz folyamodtam, abban minden Panaszsomat megg Panaszoltam, azután Esküt tettem is Dorkóra és Takácsnéra. Mihent esküttetni kezdtem, az feleségemnek az nyavalyája csak hamar megh Szűnt. Az Gusin Generály⁶ Borbélya és az városi Borbély István⁷ alá jöttek nézni, mert akkor ott akartam tudni. Úgy mutatta megh az Generális Borbélyának, hogy semmit nem tehetett néki. Akkor az Generális Borbélya kereskedett az Sebben, majd csaknak arasznyi Szőrt ki vett belüle, kire mondtotta az Generális Borbélya Borbély Istvánnak: Ha csak vénasszony meg nem gyógyíttya, ez nem borbélynak való Seb. Azután borbély eleit álhatta. Azután mint hogy nagy nyomorúságban voltam bizonyos végére nem mehettem, – a feleségem is jobban lett.

Ismét másodszor úgy jártam vele, hogy mikor az Lakodalmuk volt az Bátyámnál, az Tymár Mátyás lábát megrontották az Lakodalomban, hogy estvére nem is járhatott tőle, hanem tanították arra, hogy főzze megh az bojtortját.⁸ Megh is főszte Pézes Miklós. Tymár Mátyás azt mondtotta néki: mossa meg az levével, hogy regvel oda mégyen aki meg rontotta, csak az szűrivel kösse bé. Akkor is mindgyárt kora regvel Takácsné oda jött, mindgyárt ételt melegített. Másodszor így jártam véle. Igen haragos vasas Német Szálva volt nálam,⁹ rendelt Portióján kívül bort kért tőlem. Hozattam nékie egy meszely¹⁰ bort, mászlást¹¹ is egy meszelyt tőtöttem közéje. Oda is attam az Németnek, el is vette, azután kimének az Házból, mindgyárt Takácsné odajött hozzám, azt mondá: Bezzegh

megh hígitod az Németnek az bort. Mivel én is tuttam, hogy senki nem látta mikor megh ögvítettem¹² az Bort, Tagattam előtte, hogy én nem ögvítettem. Aszt mondotta mindgyárt: De bizony meg ögvítetted, hanem tudod te aszt, mivel asztat senki nem látta, hanem magam és az Isten. Én bizony tudom, hogy megh ögvítetted. Mire mondtam: Te bizony nem tudod, ha csak ördög nem vagy.

Azonban az kertünkben is Gyakran bėjárt, azonban az feleségeinknek is megh parancsoltuk, hogy bé ne bocsássák. Csak ugyan Szent György napján regvel mikor férfiak otthon nem voltak, akkor is Szent György napján regvel Takácsné erővel is bé akart az Kertben menni nagy erővel, az Aszonyok az ajtónál taszigálták el, mire is felelte Takácsné: Te Eb, tördeljen meg Jézus miért nem eresztess bé. Azért, hogy parancsolták az férfiak, hogy bé ne bocsássunk téged. Azután is így jártunk véle, mikor már az Ugorka Jól termett el kért 3 nagy iborkát, az után Soha egyet sem termett.

Testis 11-mus Dorothea Bognár Annorum 30 consors Andreae Csapó Commorantis Gyöngyös Püspökiensis Sub Juramento examinata fassa est. Hiti után vallotta, hogy mikor az az veszekedés volt, abban semmit sem hallott, hanem mikor Csapó János Sógorát az Orvos Orvosolni Jött, akkor Takács Istvánné is oda ment. Még aszt is mondotta: Lelkes Attyám fia Csak gyógyícsd meg eszt az Legínt, bizony kész fizetők lesznek, Jámborul meg adgyák. Mikor pedig az Ember füvet Szedni elment, mind addig Takács Istvánné valameddig el nem ment. Az Orvos az füvet megh hozta, vas fazekat kért, az tűzhöz tette, az Söprűt is belé tette. Aszt mondotta: Aszszonyom jó reá vigyázz ki Jön ide legh elsőben, mert az Rontotta megh az Legínt. Hát Takácsné ment oda mindgyárt a Vasfazékhoz, a Söprűt megh fogta, a füvet véle megh fordította, aszt mondotta: Lám Söprűt is főztök, miért főzitek? Azontúl az Orvos az Városra ment. Mindenkor eleiben ment Takácsné. Még aszt kérdeszte tüle: micsoda füveket Szedett. Aszt mondgya az Orvos néki: Miért kérdeszed. Azt mondotta néki: Sok Gyermekem van, ha nyavalyás lesz, más után nem Járok. De az Orvos aszt mondotta, hogy az feire is mindgyárt reá teszi az kezit, hogy ő rontotta megh Esküszik.

Testis 12-dus Michael Czukor Annorum 31 Sub juramento Examinatus fatetur, hogy Semmiről nem emlékezik, nem is hallott Semmit is.

Testis 13 Balaz Helene annorum 23 Juxta conscientiam fatetur, hogy semmit másról hozzája nem hallott, Sem nem látott, hanem mikor Német Szállójuk¹³ volt, egy meszelly Bort másállással megh ögvítette Czukor Pál, az kit is mások nem láttak, hanem Csak magok hárman az házban valók, de másnap oda ment Takácsné, aszt mondotta: No Czukor Pál megh ögvítetted a Bort Másállással. Kinek mondták ők: Ki mondgya? Csak tudom én, hogy megh ögvítettétek, — holott pedig senki is nem látta.

Testis 14 et 15 Tóth Catharina et Elizabethe sub Juramento examinatae sunt, fatentur Semmit nem láttak hozzája, hanem mikor az Tehene Rosszú volt, ők is oda mentek, akkor mondták, hogy úgy mondotta volna Takácsné: az tehene ugyan Jobban lesz, de maga fogh Szenvedni érette.

Testis 16 Georgius Molnár Annorum 60 Sub juramento examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy ezen veszekedésekben Semmit nem tud, hanem az Városban attúl az embertől, ki az Csapó Őcsit fűröszötte azt kérdezi: Lelkem Jó akaró Uram, talám neheztelnék az Attyafiak én reám, hogy megh holt.¹⁴ Én mondtam: Nem bizony, azok mit tehetnek róla. Én asztán kérdeztem: Lelkem barátom, ugyan aránzd e ki dol-

ga volt bizonyosan az. Ki is megh esküdött, átkozta magát, aszt mondotta: Akkor is meg mondtam, az melly asszony leghelsőben oda ment. Mikor a fűvet főzte, mindgyárt aszt kérdezte: Minek főzitek a Söprőt is. De úgy mond az feire tészem az kezemet, megh Esküszöm, hogy eő rontotta megh, ki is Csegén lakik.

Testis 17 Elizabetha Tóth Consors Joanni Madai Annorum 30 Sub juramento examinata fassa est. Hiti után vallotta, hogy mikor a Borjukat haza haitották, csak úgy látta, hogy a Pitvarban kínlódik Zusa. Remínkedett, hogy ne hadgyák. Akkor 12-czer el ütötte az Nyavalya, de nem tudgya honnan lett nekie.

Testis 18 Katharina Csapó Annorum 40 Consors Stephani Egyed Jurata examinata fassa est Hogy Ő is oda ment mikor Sok Asszonyok ott voltak, mikor kínlódott Zusa. Az nyavolya 12-czer egymás után elütötte, úgy hogy hárman vagy négyen is nem tart-hatták megh. Mikor jobban lett Zusa aszt mondotta, hogy Takácsnéra gyanakszik, mert mikor a Borjukat alá haitotta az Uczán, az Takácsné Leánya egy Szakaitó Szemetet öntött eleiben, és mindgyárt akkor rosszul lett, arra gyanakszik.

Testis 19 Elizabeth Szakmári Annorum 40 consors Stephani Szakmári Juxta conscientium fatetur hogy az Szöllőben is panaszolkodott néki Zuza, hogy az Takácsné Leánya egy Szakaitó Szemetet Öntött eleibe. Mindgyárt mintha ösze törték volna őtet olyan rosszul lett. Azóta mind rosszul vagyon. Mégh vissza ment, addigh el ütötte az nyavalya Sok ízben, de csak Takácsnéra gyanakodott.

Testis 20 Elisabeth Komrás annorum 30 Consors Pauli Pádár Sub Juramento Examinata fassa est. Mikor ő oda ment már akkor rosszul volt, 12-szer el is ütötte az nyavolya, de nem tudgya honnan esett, hanem hogy jobban lett mondotta: csak arrúl az Szemetről hozzanak, az kit eleiben öntött az Takácsné Leánya, avval kössék bé, mert mióta eleiben öntötték mindgyárt rosszul lett.

Testis 21 Elisabeth Horváth Annorum 25 Consors Matthiae Tymár Sub Juramento Examinata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy Mástúl nem hallotta, hanem magától Takács Istvánnétúl, hogy panaszolkodott nékie, hogy Őtet boszorkánynak mondgyák, de eő olyan tiszta attúl, mint a Boldogságos Szűz az eő Szent Fiával. Akkor is mondtam: Miért mondd aszt? De akkor is csak aszt mondotta: Hogyan? Mikor az Csapó András Öcsit Orvosolták az Orvostúl hallotta, hogy mondotta: Az Söprőt majd a fazékba tészem, az ki Cselekette legh elsőben az Jön ide az házban. Az mint is másoktúl hallotta, hogy Takács Istvánné ment oda.

Testis 22 Michael Illés Annorum ...¹⁵ eo Jure quo Judice Juratus est. A Hitére vallotta, Hogy az maga házánál történt Takácsnéval, Hogy az Lúdgya ült, azonban oda ment Takácsné a hol a Lúd ült, asztán alája nyúlt, az Tojását ösze Kavarta, az után nem ülte az Lúd az Tojást. Az Deszkával, kövel megh nyomtatták, tiszta Támasztó kövekkel, kettővel is, mégis nem ülte, el is ment az Tojása, mert két vagy három Libájánál több ki nem költ. Az után is, mikor az Tyúkai ültek, akkor is 3 ülő Tyúkiával is úgy Cselekedett valamint az Lúddal, — Semmi hasznát nem vehették. Sőt az után úgy este Tikmonyért¹⁶ 3-szor maga is, Leánya is ment egy egy Péz áráért. Maga Aszt mondotta, hogy az Cselédeknek viszi, de az Leánya Ki vallotta, hogy Tyúk alá viszi. Az után az Tyukiainak két esztendeigh Semmi hasznát nem vehették.

(NB. Törvény Bírák Uraimék az felül megh írt fatenst hitire kérdették, ha azért nem költé ki az Lúd avagy Tyuk Toiás, de nem esküdött megh.)

B.

2-da inquisitio

Ki mit hallott Veres Mátyásné túl vagy az Urától, hogy Takács Istvánné rontotta meg Veres Mártonnét.

1 Testis Saára Molnár Annorum 45 Sub Juramento fassa est. Hiti után vallotta, hogy az Urától, Veres Mártontól Semmit nem hallott, hanem Veres Mártonnétől hallotta, hogy minden bizonyal Takácsné rontotta meg, mert mert minden Gyermekestől boszorkány.

2-mus Testis Georgius Molnár fatetur sicut Praecedens.¹⁷

3-tius Testis Catharina Csábi Consors Andrae Kormos Sub juramento examinata fassa est sicut praecedens, hogy minden bizonyal Takácsné rontotta meg, és az Ura is tolvai, mert az Házában éczakának idein bé ment.

4-tus Testis Boldizar Molnár sicut praecedens, és maga az Ura is az házát éczakának idein megh hágtá, az komorájába ment, ha észre nem vette volna, humit elvitt volna.

5-tus Testis Mathias Tymár fatetur sicut praecedens, hogy minden Gyanosága Takácsnéra van, hogy ő rontotta meg, még az Ura is Gyanukoszik, mert az házát Éczakának idein megh hágtá.

C.

[Tanúkihallgatások Takács István kérésére.]

De utrum

Pro Primo. Vallya meg az Tanu Hiti után, Hogy minémű mocskos Szókval illeték és boszorkánynak is mondták Tóth Márton Bárkányi Istvánné és az Leánya Bárkányi Zusa Takács Istvánnét.

2-do. Kit tudnak Jó tanunak lenni, az kik hallották volna.

Testis Primus Georgius Scálinczki Incola Püspökiensis Annorum circiter 35 ex fide qua Senatui adstrictus est fassus est.¹⁸ Hogy Maga Semmi veszekedést nem hallott, hanem az maga feleségétől hallotta, hogy Bárkányiék rútul veszekedtek Takács Istvánnéval, hogy az Tehenek rosszú van, de mi képpen Mocskolták a vagy boszorkánynak mondták volna, nem hallotta.

Testis 2-dus Michael Czukor Incola Püspökiensis Annorum 29 Sub Juramento Examinatus fassus est. Hiti után vallotta, hogy Magától Tóth Mártonnétől hallotta, hogy Takács Istvánnéhoz ment az Bíróval. Aszt mondtotta nékie: Minden Gyanoságom terád vagy az tehenem végett, hogy rosszú vagy, mert te jártál minden nap az házamhoz tejet kérni. Máskint ha Jobban nem lészen, az Szolga Bíró is megh keresem végette. Más egyebet nem hallott.

Tertius Testis Elisabetha Molnár Consors Georgius Scálniczki Annorum 24 Sub Juramento Examinata fassa est. Hiti után vallotta, hogy ő Semmi veszekedéseket nem hallott, hanem Berzéki Mihálynétől, mellette volt, hogy megh volt az Harcz¹⁹ Takácsnéval, de nem is beszélte nékie mi képpen esett.

Testis 4-ta Helene Baláz Consors Michaelis Czukor Annorum 22 Sub Juramento examinata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy más egyebeket nem hallott, hanem Bárká-nyiné mondotta Takács Istvánnénak: Minden Gyanóságom te reád vagy az tehen végett, hogy rosszú van. Mert az estve Semmi gondgya nem volt, hanem hogy az Leányá-nak estve tejet nem adhatott, csak hamar mindgyárt rosszú lett, azért reád gyanakodom. Az anyádra is volt a gyano Szó mindenkor. Aszt tudtam, hogy megh halt Pézes Dóri,²⁰ de még él.

Testis 5-ta Catharina Kaszap Annorum 23 consors Joannis Tóth Sub Juramento examinata fassa est. Hogy eő Semmi veszekedéseket nem hallotta, hanem mikor estvére haza Jött a Szöllőből Maga Takács Istvánné Tisztelendő Umak hogy panaszkodott. Aszt hallotta, hogy mondotta, Szintén olyan tiszta eő attúl, mint a Boldogságos Szűz. Egyebeket Semmit nem hallott.

Testis 6-tus Matthias Nagy Annorum ...²¹ Commorans Püspökiensis Sub Jura-mento examinatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy az Uczán fel ment volna az vesze-keést hallotta ugyan, de egyebet nem értett, hanem Bárkáni Susa aszt mondotta: Ha megh rontottad. Semmi más egyebet nem értett.

Testis 7-mus Michael Berzéki Annorum 30 Incola Püspökiensis sub juramento exa-minatus fassus est. Hiti után vallotta, Hogy az veszekedésben az Zait hallotta az Házban. Az ablakon ki nézett Bárkáni Susátúl hallota, hogy mondotta Takács Istvánnénak: Te rontottad megh az Tehenet. Ha meg nem gyógyul, az Szolga Bíróhoz mégyek. Mást nem hallott.

Testis 8-va Helena Kis Annorum 23 consors Matthiae Nagy sub juramento exami-nata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy az veszekedések az Ház előtt volt. Tóth Márton-nétúl hallotta, hogy minden gyanósága reá vagy az tehene végett, mert estve semmi gondgya nem volt. Hogy az borjú megh Szopódott, teiet nem adhatott nékie. Mindgyárt estve után Csak el bődült, Szemei ki dagadott, regvel fel Sem kelhetett. Az után Balogh Ferencznek panaszkodott Takács Istvánné, aszt mondotta: Szintén olyan tiszta eő attúl, mind a Boldogságos Szűz.

Testis 9-na Elisabetha Farkas Annorum 22 consors Michael Berzéki sub Juramento examinata fassa est. Hiti után vallotta, Hogy az veszekedést hallotta az maga Házában, egyebet nem értett, hanem Bárkáni Sussa úgy mondotta Takács Istvánnénak: Aszt tu-dom én, hogy megh halt Pézes Dorkó, de még maradott az másik boszorkány. De nem érthette az házban, gyanósággal mondotta é, vagy nem. Az után Takács Istvánnétúl úgy hallotta, hogy eő olyan tiszta mint az Isten, arra a végre, hogy eő Boszorkány. A Korcs-márost mondgya, hogy jobban hallotta.

Testis 10 Péter Miser et Mendicus²² Juxta conscientiam fassus est, Hogy mikor Tóth Márton a Bíróval Takácsnéhoz ment, az zaiban hallotta, hogy Takácsné aszt mon-dotta: Csak úgy hát, fogjatok boszorkánynak, csak égessetek megh! Azután az felesége is oda ment. Bárkáni Susa az is reá támadott, hogy eő rontotta megh az tehenet, mert harmadnapja mióta tejet kért hogy nem adhatott, mindgyárt rosszú lett az tehene, azért te rontottad megh. Ismét Bárkáiné is oda ment, az is: Te etted megh az Tehenünket, te, mert az Anyád is olyan Szóbeli volt. Gyanósággal mondom, hogy Te is olyan vagy. Kár még az faluban is tartani.

Testis 11 Catharina Szökő Consors Domini Andreae Karoli Provisoris Reverendissimi Episcopi Agriensis Juxta conscientiam fassa est.²³ Hallotta ugyan az Sok veszeke-dést, de elsőben Semmit nem értett, hanem harmadczor, hogy Bárkáiné az Házhoz ment nagy perrel: Te, kár teneked az világon élned. Kár. Miért élsz e világon? Megh halt Pézes Dorkó, de te élsz. Te rontottad el az tehenemet. Kire mondotta Takács Istvánné: Csak úgy, csak tegyetek boszorkánnak. Hadgyon ha az vagyok, csak égessetek megh. Ha az Úr egy Pénzvel megh váltana is, nem hadnám, mert tiszta vagyok tüle, mint az Boldogságos Szűz. Isten országába mennék érette. Hiszem, várjatok, had jöjjön haza az Uram. Addig is hadgyatok békít. Ha megh érdemlem, égessetek megh.

Testis 12 Judith Szadai Consors Georgii Nagy Annorum 34 juxta conscientiam fassa est, hogy egyebet nem értett veszekedésekben, hanem hogy az Székből²⁴ alá Jött Bárká-niné, a tisztartó házánál eleibek ment. Úgy fenegette Takácsné: Te Kata, te Kati. Azu-tán az házához is ment, de eő csak alá Jött. Semmi Szavakat nem értette, hanem Takács-né mondotta: Reám fogtad. De nem tudom, mire mondotta.

Testis 13 Catharina Úyfalusi Annorum 18 Juxta conscientiam fassa est, Hogy Sem-mi egyebet nem hallott, hanem magától Bárkáni Istvánnétől hallotta, hogy Takács Ist-vánnénak mondotta: Az Anyád is Boszorkány volt. Régen megh érdemletted volna Te is az Tüzet. Az vagy.

Testis 14 Georgius Molnár annorum 60 Sub Juramento examinatus fassus est. Egye-bet nem hallott tülök, hanem mikor az Tehenit látni mentek, akkor hallotta Marczytúl: Az Tehenemet is elsőben el rontották, azután az feleségemet is elrontották.

Testis 15 Balthazar Molnár Annorum 25. Hiti után vallotta, Hogy Susától hallotta, hogy Takács Istvánnénak mondotta: El rontottad az Tehenemet Te Takács Istvánné. Azért etted megh, hogy háromszor tejet kérni voltál nálam, nem adtam. Nem vagy mël-tó, hogy az Faluban tarcsanak. Nem kár volna megh égetni. De az Szolga Bíróhoz me-gyek.

D.

De eo Utrum.

Primo. Tudgya é avagy Hallotta é a Tanu, hogy ez elmúlt 1719 Esztendőben Szent Iván nap után egynehány héttel Bárkányiné Aszszonyomat Takács Istvánné mocskolta volna, mi módon és miért mocskolta volna, mi módon és miért mocskolta volna Bárká-nyiné Aszszonyomot, mondgya meg hiti után a Tanu.

Secundo. Ezt is vallya meg hiti után a Tanu, hogy ha hallotta é Szájából Takács Ist-vánnétől a midőn Rostált volna búzát, s ugyan akkori alkalmatosságban felkiáltván Bár-kányiné Aszszonyra ily Szavakkal: Te Bárkányiné, te mondod aszt, hogy én Boszorkány vagyok minden Cselédestül. És ezen Szavára szóllott é Bárkányiné Aszszonyom Takács Istvánnénak valami ellene való szót, mondgya meg a Tanu.

Tertio. Mongya meg a Tanu Tudgya é, a vagy hallotta é Takács Istvánné szájából, hogy mondotta volna Bárkányiné Aszszonyomnak ezen szokat: Te Bárkányiné nagyobb Boszorkány vagy te mint én. Te Lélek kurva.

Quarto. Láttá é a szemeivel a Tanu, hogy Takács Istvánné az uczán térdepelvén ma-gát hasonlította a Boldogságos Szűzhöz, és az eő Szent Fiához, mondván, hogy eő olyan

Tiszta, mint a Boldogságos Szűz Szent fia volt. És ha szájából ezen szókat hallotta volna a Tanu, ezt hiti után mongya meg.

Quinto. Hallotta é, a vagy Tudgya é a Tanu, hogy ezen Szókot mondotta volna Takács Istvánnétül ily böcstelen és nagy kisebbségre való Szót, hogy tudni illik kiáltván és mondván Bárkányiné Aszszonyomnak, hogy még akitül Szopot is Bárkányiné Aszszonyom az is Lélek Lustus Kurva volt, és Boszorkány, magad is Lélek Vas kurva vagy és Boszorkány.

Sexto. Mondgya meg hiti után jó Lelki ösméretire a Tanu, kit tud jó Tanunak lenni ezen matériában.

Gyöngyös Püspökiben lakos Czukor Pál Hites Társa Szökő Ágota Aszszony Annorum 22 az Méltóságos Gróff Erdődi Gábor Antal jobbágya.

Ad Primum, Secundum, Tertium nihil. Ad quartum Vallya hiti után, hogy hallotta Szájából Takács Istvánnénak illetén Szókkal mondotta: Én, – úgy mond, – olyan tiszta vagyok, mint az Boldogságos Szent Szűz Mária az ő Szent Fiával. Ad quintum, sextum nihil.

Testis secunda Gyöngyös Püspökiben lakos Gróff Erdődy Gábor Antal jobbágya Nagy Mátyás felesége Kis Ilona aszszony annorum circiter 30 hiti után Ad primum, secundum, Tertium nihil. Ad Quartum Vallya ezen fatens hiti után, hogy füleivel hallotta Takács Istvánné Szájából hogy ezen Szókot mondotta: Én olyan tiszta vagyok, mint Boldogságos Szent Szűz Mária az ő Szent Fiával. Ad quintum, sextum nihil.

[Az Úr 1720. évében május 11-én. Gyöngyöspüspöki.

Hites bíró Buzáti Mihály

Hites esküttek Egyed István, Illés Mihály]²⁵

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1. dobozban darabszámozás nélkül.)

*

1. A megbetegedés, – mely nyilvánvalóan epilepszia volt, – részletesebb körülményeit a 17–20. tanúvallomások világítják meg.
2. Azaz Csapó Jankót, Csapó András fivérét. Mint a 7. tanú vallomásából kiderül, meg is halt.
3. Perelni: veszekedni.
4. Tehát vetélkedés, „konkurrencia” volt a faluban a két gyógyító asszony között. Egyes tanúk mindkettőjüket boszorkánynak mondták.
5. Tudniillik a vele való füstölés haszontalannak bizonyult.
6. Generály: generális.
7. Borbély István egri kirurgus volt.
8. Az apró bojtorján, vagy párlófű (Agrimonia officinalis), melyet országszerte orvoslásra használtak.
9. Német katona volt nála beszállásolva.
10. 1 meszely: 1/2 icce, azaz mintegy 3/4 liternek a fele.
11. Másolás: lőre.
12. Őgyít: elegyít, kever, hígít.
13. Német szálló: beszállásolt német katona.
14. Tudniillik Csapó Jankó.
15. Átírási javítás miatt olvashatatlan az életkort jelző szám.
16. Tikmony: tyúktojás.
17. Vallja, mint az előző.

18. Vallja, melyet hitére a szenátus vett ki tőle.
19. Harcz: veszekedés, civakodás.
20. Pénzes Dóri: Pénzes Dorkó szerepéről az első vizsgálat során a 19. tanú, Czukor Pál vall, akit Takácsnéhoz hasonlóan, boszorkánynak mondott. Erre az állításra utal az itt szereplő mondat is. Egyébként ezt állítja az alábbi 9. tanú is.
21. Javításos átírás folytán az életkort jelző szám olvashatatlan.
22. Nyomorult és koldus lelkiismeretére vallja.
23. Szökő Katalin, Károli András úrnak, a főtisztelendő egri püspök provizorának a felesége lelkiismeretére vallja.
24. Szék: mészárszék.
25. Takács István az 1724. január 5-i keletű, 47. sorsszám alatt közölt perben is szerepel.

43.

1720. június 8–22.

Antal Mihályné boszorkánypere

A.

[1720. év június 8. A szenátorok gyűlésén határozottat el,] Hogy Andrassy György Uramnak eő Nagyságának írni kívántatik,¹ itten megh fogott, s régtől fogva árestomban lévő bűbajos eöregh Aszszony iránt.

B.

[1720. esztendő június 22-én Eger püspöki városban méltóságos és főtisztelendő monyorókeréki Erdődy Gábor Antal úriszékén a gonosztevők revisioja alkalmából; nemzetes és vitézlő Hááz Károlynak, a püspöki javak prefektusa, mint az előbb titulált püspök úr, másként földesúr delegátusának elnökle alatt és társaságában a bírói tisztségben nemzetes és vitézlő Tarródy István úr Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék helyettes alispánja, Szent Györgyi István ugyanazon vármegyék szolgabírája és Sáárközy István esküttje, Rottenstein Antal bíró,² nemkülönben az ez alkalmából melléjük csatlakozott szenátor urak.

A földesúr ügyésze, mint vádló perfelvétele Antal Mihályné Zsófia nevezetű gonosz asszony, mint vádlott ellen. A vádló úr helyett nemes Gönirej Antal törvényes tiszti ügyész előrebocsátott ünnepélyes tiltakozással a fenntartandók fenntartásával és az előrebocsátandók előrebocsátásával a magának tulajdonított teljes hatósági hatalommal a pert így módon terjeszti elő:

Miképpen kétségtelenül a mondott Antal Mihályné Zsófia nem tudni mily ördögi szándékkal való indíttatásra, feledve lelke és saját üdvösségét, határozott szándékkal és megfontolt gonosszágból ismételt esetben mágikus mesterséget üzni, magának az üdvözítő Istenünktől küldött leveleket tulajdonítani és ezen levelek erejénél fogva magának prófétáló méltósággal kérkedni, és így az embereket megcsalni és rászedni, következőleg ártani és magát önként az ördög rabságába hajtani nem félt, ami által nyilvánvalóan büntetendő dolgot követett el, melynek kiegészítésére és támogatására beterjeszti 1. szám

alatt a vizsgálat iratait, 2. szám alatt pedig krasznahorkai tekintetes és nagyságos Andrassy György báró úr ajánlásait;³ és mivel a hasonló cselekedetet, úgy az isteni, mint az emberi törvények tiltják, s a Praxis Criminalis 60. cikkelye⁴ is főbenjáróként büntetni rendeli; az ügyész a mondott Antal Mihályné Zsófiát a 35. cikkely⁵ alapján előbb kínvallatásnak alávetni, s ezen vádlott kínvallatás alatti vallomásának meghallgatására törvényszéki hites emberek kiküldését, és azután tűzben elégetni kívánja; minthogy pedig a törvényes büntetéstől való félelem ilyen gonosz tettektől visszaszorítani nem képes, a máglya bosszújának szigora nyilvánvaló. Egyébként fenntartja a fenntartandókat.

Ítélet.

A gonosz asszony hatósági vizsgálata és vallomása jog szerint egybe lett vetve, s kiderült, hogy a bilincsekben előállított vádlott hatósági vizsgálatában semminemű terhelő körülményeket és vallomása semmiféle mágikus cselekedeteket nem tartalmazott; mivel vallomásában nyilván ingadozott, inkább bolondnak, mint gonosznak lehet mondani; semmi sem nyilvánvaló annyira a hatósági vizsgálatból, hogy kínvallatásnak alávetni, még kevésbé máglyán elégetni lehessen; így történt, hogy ezért ezen vádlott asszonyt a hatósági ügyész kérésének megfelelően sújtani nem véleményezte, büntetlenül hagyatik; de Eger városából és külvárosaiból őt hóhérral kivezetni és a határon a hóhér által megvesszőzni s azután proskribálni rendeli.]

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 7.kötet 88. és 97–99. oldalak.)

*

1. Nem tudjuk, hogy a bebörtönzött asszony eredetileg hova való volt, de az bizonyos, hogy bűbájos mesterkedését Eger városában követte el.
2. Rottenstein Antal Eger püspöki város főbírája volt.
3. Az 1. és 2. számmal jelölt irat nem került levéltári megőrzésre.
4. A Praxis Criminalis hivatkozott cikkelye a mágiáról szól.
5. A Praxis Criminalis hivatkozott cikkelye a kínvallatásra ítéletesség okait és indokait tárgyalja.

44.

1722. december 29. – 1724. február 3.

Szikszainé elleni boszorkányper

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

Méltóságos Gróff Erdődj Gábor egri Püspök Úrnak eő Nagysága Praeffectussának,
Tekintetes Haasz Carolj Uramnak eő Kegyelmének érdemlet becsületel adassék

Egerben.

Tekintetes és Bizodalmas jó Urunknak ez Úrnak Ajánljuk alázatos Szolgálatunkot is, hogj Isten az Urat Sok jókkal áldgya meg Szívessen kívánjuk. Íme nem Edgyebet kívántunk az Úrnak Kegyelmednek, hanem mind hogj az Úr eő Kegyelme Parancsolta Szikszainét be hozni, mellyet el Sem kívántunk mulatni, hogj ne cselekednénk, de mind hogj nehezkes és az Szülésnek ideje is csak közel vagyon, erre való nézve íme ezen három emberséges ember, Úgy mint Vida János, Pap István, Miklovics Ádám Uraimék ött Szász forintig kezesek lesznek addig mig az Szülésnek ideje el jó. Ha az Úrtól kegyelmedtől anyi Gratiaja lehet, hogj azon emberséges embereknek kezességére ki lehet adni az Úr Eő Kegyelme jó akarattjából, és mikor asztán Szül, annak Utánna mindgyárt kézben venni, mint Ollyan Személyt, és az ő idejében, a mint érdeme is lészen, vegye el. Ezzel maradunk

Az Úrnak Kegyelmednek

alázatos jó akaró Szolgái
a Tisza Nánay lakosok.

[Tiszanána, 1722. esztendő november hó 29.]

(Kívül rájegyzés: [Kezességek.])

B.

[1723. esztendő október hó 24.¹]

Elisabetha Bodnár consors Stephani Szabó annorum circiter 28.

Ad primum nihil.

Ad aliud. Hanem egy alkalmatossággal az fatensnek Ablakja alá menvén Szikszainé, és ezen Fatensnek az Napja² mondotta volna Szikszainénak, hogj Szőné meg már az fonalat, melyre is Szikszainé mondotta, hogj nem Szövem bizony én, mert azt mondotad, hogj én ettem volna meg az özvegy Asszony Tehenét.

[A másik pontra valóban teljességgel semmi.]

Secunda Testis Elena Csizmadia consors Georgii Szőke annorum circiter 53.

Ad primum. Nem külömben hallotta az fatens, hanem hogj mondotta volna ezen Fatens előtt, hogj jó Ersók Aszony, azt mondgya az özvegy Aszony, hogj én ettem volna meg az Tehenet.

[A másik pontra hasonlóan semmi.]

Tertia Testis Elisabetha Kovács consors Gregorii Tarko annorum circiter 55.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum hallotta Rácz Pitémítűl, hogj Szikszainé a tüzes katlanon által vont volna egy gyermeket.

Ad Quartum. Hallotta Szikszainétűl egy alkalmatossággal, ezen Fatensnak az házánál lévén Szikszainé, mondotta volna, hogj tudgyátok é hol hálók én ez Iczaka? Melyre is a Fatens azt mondotta, hogj ithon hálsz a magad házánál a Faluban. Kire is említett Szikszainé mondotta: Bizony nem hálók én, mert én Ördögöt lesni megyek. És az fatens mondván néki: Hogy gondolod, hiszen az keresztény az ördögöt nem eméri. Hagy békét, mert meg ígettet Gulyás Máté. Melyre mondotta Szikszainé: De ugyan meg vált engemet Gulyás Máté száz forintig.

Quarta Testis Elisabetha Nagy consors Joannis Balogh annorum circiter 26.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Gál Mátténitől hallotta az Fatens, hogy Szikszainé egy gyermeket vont volna által tüzes Katlanon.

Ad Quartum. Egyebet nem látott, Sem nem hallott az Fatens, hanem egy alkalmatossággal hallotta Szikszainétől, hogy mondotta volna, hogy tud eő az Kötísről olvasni, mert elébb tudtára atták volna, a Gulyás Máté Fiát is meggyógyította volna.

Quinta Testis. Elisabetha Fazekas consors Francisci Földházi annorum circiter 28.

Ad Primum, ad Secundum nihil.

Ad Tertium. Hallotta magától Szikszainétől, hogy mondotta volna, hogy ez iczaka Semmit sem aluttam, mert Gulyás Mátinak Fürdőt tsináltam, és 9 Kútból 9 rocska vizet hortam, és mind a 9 Kútra lakatot vetettem. Az üstre peniglen, melyen Fürdőt Fősztem 4 lakatot vetettem, de meg nem álott rajta, hanem vissza csuktam reá, és úgy álott meg rajta. Borom, pecsenne elég volt.

Sexta Testis Catharina Dorkó Joannis Fazekas conthoralis annorum circiter 50.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Gál Mátínitől hallotta a Fatens, hogy azt mondotta volna, hogy mihelyst az eő gyermekét által bujtatta volna Szikszainé az Katlanon, mindgyárt jobban lett.

Ad Tertium. Igenis magától Szikszainétől hallotta az Fatens, hogy mondotta volna, hogy ez iczaka nem aluttam, jóllehet itelem, italom elég volt, de 9 Kútból 9 rocska vizet hordottam fördőnek Gulyás Mátinak, a mely Kutakra 9 lakatot vetett volna.

[A negyedikre teljességgel semmi.]

Septima Testis Dorothea Karasz vidua annorum circiter 56.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Karasz Mária Menyitől hallotta az Fatens, hogy rosszul lévén az gyermeke, az kit is eleget föresztettek, de mihelyst az Katlanon által bujtatta Szikszainé, jobban kezdett lenni.

[A többi pontra valóban semmi.]

Octava Testis Maria Karasz vidua annorum circiter 56.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Tudgya, hogy ezen Fatens Leányának az gyermeke betegedvén, és sok ideig roszul volt, az melyet is említett Szikszainé háromszor az Katlanon által bujtatta nappal circiter 9 óra tájban, és az sem használván fördőt csinált néki, és Virata³ előtt Kilenczer meg füröszttette, és az fördőt ki hordotta.

[A többi pontokra teljességgel semmi.]

C.

[1723. év október hó 25.]

De eo utrum.

Primo. Tudja e az tanu, vallya meg hiti után, hogy ha hallotta e az Szikszainé Szájából, hogy ő ette volna meg az Eözvegy Aszszony tehenét.

Secundo. Azt is vallja meg az tanu, Ugyan ezen igaz hiti Után, hogy ki Gyermekeit vonta által Szikszainé az tüzes Katlanon.

Tertio. Vallja meg azt is az tanu, hogy Szikszainé mit csinált az Kilencz lakattal és micsoda mesterséget vitt végben véle.

Quarto. Azt is vallja meg a tanu, hogy magátúl Szikszainétúl mit látott és mit tud hozzá.

Prima Testis Elisabetha Bodnár annorum circiter 28.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum nihil.

Ad Tertium hallotta magátúl Szikszainétúl, hogy mások azt monták, hogy eő ette volna meg az Eözvegy Aszszony tehenét. És ő meg is gyógyította. És hogy valamely fonalat Szóttt volna, de nem Szőhette meg mert Szikszainé meg rontotta.

Secunda Testis Borbala Notariai annorum circiter 29 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Hallotta Ballóknétúl, hogy Mari Péter gyermekét által vonta Szikszainé az tüzes Katlanon.

Ad Tertium nihil.

Ad Quartam. Hallottam magátúl Szikszainétúl, hogy a Gulyás Máté fiát meg főrsztötte kilencz kútból virattig, és ugyan virattig azon fürdőt vissza horta a kilencz kútba.

Tertia Testis Elisabetha Csizmadia annorum circiter 53 Jurata Examinata fassa est.

Ad Primum. Hallottam magátúl Szikszainétúl, hogy az özvegy aszszony azt monta neki, hogy ő ette meg az ő tehenét. De Szikszainé Magát nem mentette.

Ad Secundum nihil.

Ad Tertium. Hallottam magátúl Szikszainétúl, hogy Kilencz Kútból vit vizet a Gulyás fiának, és a 9 lakatot a vederre vetette, míg onnan le nem vette, Senki vele nem meríthetett.

Ad Quartam nihil.

Quarta Testis Elisabetha Kovács annorum circiter 55 Jurata examinata fassa est.

Ad primum nihil.

Ad Secundum. Notariai Péternétúl, hogy Mari Péter gyermekét vonta által a tüzes Katlanon Szikszainé.

Ad Tertium nihil.

Ad Quartam. Hallottam magátúl Szikszainétúl, hogy azt kérdezte tülünk: Tudgyátok e, én hol hálok az éjjel? Erre azt feleltük neki, hogy otthon. De erre eő azt felelte Szikszainé, hogy ithon bizony nem hálok, hanem el megyek ördög lesni Gulyásékhoz.

Quinta Testis Elisabetha Nagy annorum circiter 26 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Hallottam Mari Jánosnétúl, hogy Mari Péter gyermekét vonta által Szikszainé a tüzes katlanon.

Ad Tertium nihil.

Ad Quintum. Hallottam magátúl Szikszainétúl, hogy kötésrül tud olvasni, mert ha hamarab érte volna, a Gulyás Máté fiát meggyógyította volna.

Sexta Testis Elisabetha Nyiri annorum circiter 30 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum nihil.

Ad Tertium. Hallottam, hogy Szikszainé a maga leányát az házból Elő hította és bejött a házba és a Seprüre ült és az házban Edgyik Szegetbül az másik Szegetben

nyargalódzott. Azt el hatta, és a töviről az Seprűt fel fordította és hogy lovát meg fogta. Az pedig azért volt, hogy akkor milícia⁴ jött a faluba, hogy ő hozzá ne Szálljon, ha Szál is, jó Ember szálljon.

Septima Testis Elisabetha Fazekas annorum circiter 29 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum nihil.

Ad Tertium nihil.

Ad Quartam. Hallottam magától Szikszainétül, hogy kilencz kútra 9 lakatot vetet, és fördőt főzöt virattig, és virattig megint vissza horta azon 9 Kútba, és az Üstre lakatot vetet kétczer, de meg nem állott, és addig nem méríthettek a kútból, míg ő nem mérített és az lakatot le nem vette az Üstről.

Octava Testis Chatarina Sajtos annorum circiter 32 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum. Hallotta magától Szikszainétül, hogy mások azt mondgyák neki, hogy ő ette volna meg az özvegy Aszszony tehenét. De én aztán edgy kis füvet attam neki, mely fű még az Szegény anyámról marat, az mely fű volt 30 Esztendő. Mihet azt meg attam innya, Semmi gondgya nem lett a tehénnek.

Ad Secundum. Hallottam magától Szikszainétül, hogy az Éjjel nem aluttam, mert a Mari Péter fiát háromszor által vontam a tüzes katlanon.

Ad Tertium. Hallottam magától Szikszainétül, hogy az Éjjel nem aluttam, mert Gulyás Mátyást meg fűrosztöttem 9 Kútból és virattig visza is hortam és az lakatot az Üstre vetettem, de mindgyárt le pattant. De hogy Bal felül vetettem, mindgyárt meg állottak.

Nona Testis Chatarina Dorka annorum circiter 49 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum. Hallottam magától Szikszainétül, hogy azt kiáltották, hogy ő ette volna meg az özvegy Aszszony tehenét, melyből nem mentette magát.

Ad Secundum. Hallottam magától Szikszainétül, hogy Mari Péter Gyermekeit háromszor által vonta a katlanon.

Ad Tertium. Hallottam Ugyan magától Szikszainétül, hogy a Gulyás Máté fiát meg fűrosztöttem 9 kútból, és 9 lakatot vettem az Üstre, és Senki le nem vehette és Senki nem is mérített vele.

Ad Quartam nihil.

Decima Testis Maria Karasz annorum circiter 53 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum. Láttam magától Szikszainétül, hogy a Mari Péter fiát hatszor által vonta a tüzes katlanon.

Ad Tertium. Mások monták, hogy azon beteg Gyermekek az ganéját az füstre fel kössük, és az ki Dolga, az fog leghamarabb hajnalban oda jönni. Azt meg cseleketük és Szikszainé jött leg elsőben oda.

Ad Quartam nihil.

Undecima Testis Dorkó Kárasz annorum circiter 43 Jurata examinata fassa est.

Ad Primum nihil.

Ad Secundum nihil.

Ad Tertium nihil.

Ad Quartam. Hallottam Szikszainétül, hogy az kis Mátyás fiút Gyógyította és más Aszszonyra volt a gyanu, és azon Aszszon akkor otthon nem lévén a faluban, erre

Szikszainé azt felelte, hogy ha annak az Aszszonynak a Dolga volna, Eddig vissza kellett volna jönni neki, tudni illik az Utbul.

[Ítélet.]

Mivel Semmi Világos reája ki nem kött, mindazonáltal, hogy magát emitt amott javítsa, 20 Pálcza ütésekkel abszolvaltatta.

Die 25. ocobris 1723.

D.

Én alább is meg írt Haász Caroly, Méltóságos Egri Püspökséghez tartozandó Jóságoknak Praefectussa, adom tudtára mindeneknek kiknek illik ez Levelem rendiben, hogy Nagy Kata nevő Aszszony Tisza Nánán, az meg nevezett Püspökséghez tartozandó Helységben lakos Szikszay Mihály felesége vádoltatván előtte némely Boszorkányosságos állapotokban, mely végett meg is fogattatván, és az elmúlt 1723-ik esztendőben Mind Szent havának második Napján⁵ előttem, mint azon Törvény Széknek Praesese előtt sok Törvény tudó és igazság Szerető Úri Embereknek jelenlétekben az több állapotok között azon Nagy Kata nevű Aszszony dolga is revideáltatván: Jól lehet tanálkoztatnak olyas Tanuk, akik azt vallották, hogy maga dicsekedett volna ezen Aszszony némely Cselekedetiről, maga Szava vallásin kívül (az kit Törvény előtt tagad,) Semmi olyas Cselekedeti ki nem Világosottanak, az kibun Csak Suspicio is lehetne Bűbájosságára s tudományára, azért mint afféle Boszorkány semmiben sem convoncaltatott. Hogy Pedigh dicsérgetés képpen magát olyasnak lenni kívánta, az illetin ide s tova való beszédivel másokat botránkoztatott, huszonnégy ütésekkel megh Pálczáztatott. Minthogy Pedigh azon hivalkodásból esett Cselekedetiért való érdemlett büntetését el vette, tehát légyen mindenkétől (tovább való rossz Cselekedetiig) ment. Melyről való pecsétes Levelemet attam

Egerben

[1724. esztendő február hó 3.]

Haasz Carolj

Azon fönt megírt Méltóságis Egri Püspökséghez
tartozandó Jóságoknak Praefectusa

[Pecséetlenomata.]

(Heves megyei Levéltár. XII-3/b. 2.doboz 3.a. Nr.19., ugyanaz 3.b. Nr.5., ugyanaz 3.d. Nr.3.)

*

1. A kérdőpontok (de eo utrum) hiányoznak.
2. Napja: anyósa.
3. Virata: virradta, virradata.
4. Katonáság
5. Mintszent hava: október.

45.

1723. július 17.

Fóris Mátyásné bűbájoskodásáról

[Július hó 17-én a nagy szenátus¹ közgyűlésén] Törvényes Terminus napja lévén [azon alkalomból] Revidealtatott Foris Mátyásné Dolga az ki is Coram Jure² maga megh Vallotta, Hogy másoknak nagy botrányoztatásával bizonyos Holt Embernek feje Koponyáját maga alsó üngében bé takarván fazékban megh főzte arra nézve, hogy Törvén re-ája ne Szolgálhasson,³ Kire nézve másoknak Példájára az Váras Piarczán 40 Pálcával megh Verettetni, Pridie⁴ pedig egy óráig Kalodában fogh állani.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 7.kötet 200. oldal.)

*

1. Nagy szenátus: Eger püspöki város külső és belső szenátusa, tanácsa.
2. Coram jure: a törvény(szék), azaz a bíró előtt.
3. Hogy bíróság elé ne lehessen állítani törvény alkalmazása: elítélés végett.
4. Pridie: az előtte való nap ~ napon.

46.

1723. július 20.

Mlinkó Erzsébet és Czombor Suska babonás cselekedete s büntetésük

Eadem Occasione¹ Mlinkó Erzsébet Sztanicski Tamás Felesége coram Amplissimo Magistratu² meg jelenvén, mint Actor declaralta, miképpen Egerben Lakos Kreskó János Mások előtt meg böcstelenítette Mlinkó Eörzsébetett, mondván, hogy eő Kreskó János Feleségét Czombor Suskát, az ki is ez előtt ednehán Esztendővel Szolgálója volt Mlinkó Erzsébetnek, az Váras Piarczán lévő Akasztófához küldötte volna, hogy onnen valamely darab forgácsot meczené és a Sörös hordó alá tenné, hogy annál is jobban kelne a Sör. Az mint hogy Coram Judice³ nem tagagya mondását, és az felesége is Czombor Suska reiterálta,⁴ hogy eő igenis iöl reggel az Akasztófához menvén egy darab forgácsott az Aszonya Parancsolatyából el meczett volna, és hozzá vivén, az hordó alá tette volna az Pinczében, hogy a Ser jobban kelne. De mivel Semmi módon meg nem bizonyosodott, hogy Mlinkó Erzsók Parancsolta volna, azonban Czombor Suskának magának való Szája vallássa aequipareáltatnak⁵ az bizonsághoz, hogy azért efféle bűbájos állapotott el követni merészlett, Városunk Statutumuma Szerint 12 Pálcza verésekkel megh fog Veretetni. Kreskó János Peniglen, mint hogy Mlinkó Erzsókott mások előtt difflamálta,⁶ az mint maga is nem tagadgya, eő is Váras Statutumuma Szerint 12 Pálcza ütésekkel megh fog veretni.

Medio tempore⁷ minek előtte az Executio⁸ Véghez ment volna, az Parsok⁹ egy más között meg alkudván, Kreskó János feleségestül meg követték Mlinkó Ersókot és Mlinkó Ersók is contentáltatott¹⁰ véle.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 7.kötet 357–358. oldalak.)

*

1. Eadem occasione: ugyanazon alkalommal; azaz Eger püspöki város teljes szenátusának, azaz külső és belső tanácsának ülésén.
2. A teljes magisztrátus előtt.
3. Coram iudice: a bíró előtt.
4. Reiterálta: ismét előhozta.
5. Aequipareál: összehasonlít.
6. Difflamálta: meggyalázta.
7. Medio tempore: idő közben.
8. Az ítélet végrehajtása.
9. Parsok: a peres felek.
10. Contentál: kielégít.

47.

1724. január 5.

Pataky Istvánné Sorbu Kata, Szakmári Istvánné Szakmári Eörse, Gyarmathi Istvánné Bötös Kata és Tóth Márton felesége, Bárkányi Susánna elleni boszorkányper

(Peres eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

Boszorkányok:

Pataky Istvánné, Sorbu Kata¹
 Szakmári Istvánné, Szakmári Eörse
 Gyarmathi Istvánné, Bötös Kata
 Tóth Márton Felesége, Bárkányi Susánna

B.

My Gyöngyöspispekj Bírak és Esküttek Helységünkben Lakos Pataki István, Gyarmathi István és Szakmári István Jobbágy társaink instantiájukra az meg írt De eo Utrum Szerint tettünk ilyen inquisitiót.

De Eo Utrum.

1-mo. Vallya meg a Tanu hiti után tugya e, látta e, Hallotta e minemű böcstelen és gyalázatos Szokat Szóllott Bárkányi Susánna Tót Márton Hitves Társa², Pataki István,

Gyarmaty István és Szakmárj István Hitves társaik ellen, tudniillik, hogy oda hordozták az Mátra hegyen, völgyeken, és az Kálváriát körül köbdösték.

2-do. Hogy Farkas Gergelyné kérdezgetése után nevezte és vallotta az meg írt személyeket, hogy azokat látta oda jártában és hordozásában.

3-tio. Timár Mátyás mondotta é, hogy ez meg fogh halni, vasban fogh Csörgei mindegyik.

5-to. Kit tud jó Tanunak lenni.

Első Tanu Nagy Gergely Annorum Circiter 62 fide mediante fassus est.

Ad 1-mum. Az midőn Bárkányi Susanna rosszul Lett volna, egy néhányunkat öszve hittak hozzá, és akkor is nem Szólhatván csak hánkolódott és az aszonyok tartották. És az midőn kérdezték mi lelte, egykor meg Szóllalt és Patakj István Feleségét kívánta, hogy hozzá híják, és ismeg el halgatott. Es oda híván a kívánt Személyt ismeg meg Szóllalt és aszt mondotta: Isten hozta kegyelmedet édes Kata Aszon. És azt is mondotta az: Sokat kiáltottam Utánnad édes Kata Aszon, de nem vártál meg. Azt kérdezte Patakj Istvánné: Mid fáj Suska? Azt mondotta, hogy mindene, és kérte, hogy kenne meg. S amaz meg kenvén írós vajjal, kérdezte, hogy jobban van é. S azt felelte, hogy jobban, s az után az ágyra vitték. Az után is azt kérdezte az Takácsné, — mint hogy a patiens azt mondotta, hogy Sokat kiáltott utánna és nem várta meg, — hogy hol jártam hát én? És amaz azt mondgya: hiszem oda jártunk az Hegyekben és Palotákban. Az midőn kérdezték: Mit csináltak ott? Azt mondotta, hogy ittunk. Azt is kérdezték, merre mentek el. Felelt: az Kálvária felé, S még az többj reá köpdösött az Kálváriára, de én nem. És ismeg kérdezték: Ismertél e valakit közülök? Úgy nevezte, hogy az Patakj István és az Szakmárj István Feleségeik az Hintóban ültek, az Gyarmaty István felesége pedig Kocsis volt, és egy Öreg ember is ült a Hintóban, kinek azt mondotta Patakj Istvánné: Már én bé vettem az kezit, te is ved bé. De hogy annak bé nem atta a kezit, Szakmáriné ki taszította a Hintóbúl, és lónak fogták, s úgy el verte Gyarmatiné, hogy most is fáij az vállaj.

Ad 2-dum Tudgya, hogy Fargas Gergelyné kérdezkedett tüle, de hogy annak előtte monta é vagy sem az nevezett Személyeket, nem jut elméjében.

Ad reliquum nihil, hanem ad 5-tum maga Felesége, Farkas Gergelyné, Czukor Pál, Tisztartóné Asszonyom, és Oláh Tamás jelen voltak.

2-dik Tanu. Czukor Pál annorum circiter 36 fide mediante fatetur. Az patienshez ment prae aliis.³ Jóllehet öregebbek is voltak, maga kívánta próbálni, miként fog felelni azon dolgok iránt. Mellyeket is látván hogy hányódásában az Asszonyok tartanak, azt mondotta, hogy ereszik el, had lássa mit Csinál. És el eresztvén mindgyárt az maga kezét kezdette facsarni, s törni, melyre az Ura el ijedvén azt mondotta, hogy el rontya magát ha eleresztik. És az fatens is azt mondotta, ha Úgy van, ne engedgyék el rontani magát. Azután azt mondotta, hogy tölcsünk Szentelt vizet a Szájában, és ha az eördög van is véle, el hagyja. Az mint is az Szájában töltvén Kanálbúl az Szentelt vizet, meg szóllalt, és Tisztartóné Asszonyom, mondotta: No Susa, itt van már a Takácsné, beszély véle. És azt mondotta: Mit tudok beszélni? Viszont aszt mongyák nékj: Az mit eddig beszéllettel. Edig mindétig az borát sóhajtottad. Arra azt mongya: Bizony, jó bor is volt az. Arra az Tisztartóné mondotta: Majd én is adok bort, akar az Méltóságos Ur⁴ borábúl. Arra felelt: Nem olyan jó az. Ezek után az Fatens mondotta nékj: No Susa, nagy dolgok ezek. Tudod é, hogy néked egy Istened van és egy lelked. Tudom, — felelt. Te az Istennek tárta azt az egész lelked, — felelt annak. — Ha Te ezeket nem igazán mondod, a Teremtő

Isten téged úgy meg ver, hogy az mennyej Boldogságot Soha nem látod. Hogy ha pedig ez igaz, és tudod nyilván, hogy úgy van, és meg tagadod, Szintén úgy Isten Országát nem látod, — most van előtted. Ha csak eszed nélkül beszéltél, még jóra vesszük ezen dolgot. Senkiért el nem veszejted a lelked. És ugyan hogy ha így van ezen dolog vagy nem, most vald meg. Azt felelte: Ha négy felé vágnak is, bizon így van. A fatens továbbra kinszerítette: hogy atta közikben magát. Azt felelte, hogy Szilvát kért tüle az Patakj István felesége, és ugyan maga vitte oda, és akkor bort adott innya, és az kezit kérte, hogy agygya oda, és oda atta. A fatens azt Kérte: Mit mondott, mire kérte a kezit? Azt mondotta, hogy nem szóllott egyebet, hanemcsak meg fogta a kezit, és eő beatta. Tovább a fatens kérte: Mit mondott, hogy el jöttél? Felelt: Nem egyebet, hanem csak azt, járj hírvél. A fatens kérte: Hát nem monta Isten hírvél? Arra felelt: Nem. Tovább kérte a fatens: Voltél e valami Szövetségbe vélek. Felelte: már kétszer volt vélek. Tovább kérte az fatens: Tucz é már te valamit? Felelte: Nem, semmit. Tovább a fatens mondotta: Hiszen ha társok voltál, kell tudnod. Azt felelte nem engette magát megh pecsételni, azért nem tud. És az méhiben lévő gyermekét kérték, hogy jó pecsenye lész belőle, adgya nékik. És egy öreg ember lévén vele, kérte a kezit, hogy ha a Takácsnének bé atta, adgya bé neki is. Kérdezte a fatens: Mit csináltak néked, és hová mentek, hogy bé nem attad az kezedet. Az Kálvárián mentek el, S hogy ő nem köbdöste, hanem meg hajtotta a feit, ki tásztították az Hintóbúl, és az lovak közben fogták, és Gyarmatjné vagdalta az korbácsával, és az Mátrára mentek. Kérte a fatens: Mit Csináltok ott. Felelte: Ettünk, ittunk. Ismég kérdezvén: mit ettek és ittak. Felelt: Jaj, minden elég volt ott. Hát hogy szabadultál és jöttél el közülök. Hogy meg nem pecsételtem magamat, csak kitaszítottak közülök. És egy lovas embert találtam az Mátrában, az hozott el. Az fatens azt is kérte tüle: közülök való volt é az a lovas. Felelt: Nem. Kérte ismeg: Micsoda ember volt hát? És hogy hozott haza? Felelt: micsoda ember volt nem tudgya, de az Jézus Mária nevében kérte, hogy el hozza, és azt mondotta: Én is keresztény vagyok, miért nem vinnélek el. Tovább a fatens azt mondotta: Susa, ez a fajta beszéllés irtóztató dolog. Kinszeritelek téged lelked üdvösségire, ha igazak é ezek az Szók, vagy nem? Mert Te Sok ezer lelkekben olyan botránkozást tészesz, az kit Soha Senki nem tett. Ha Ezek nem igazak és ugyan vald meg, ha úgy vannak é, mind akit beszéltél. Felelt: Bizony úgy van az. Ezek után el oszolván mind az fatens, s mind az környüllállók. És viszont idő mulva oda menvén a fatens többekkel együtt. Senki nem kérdezte, aszt mondotta, hogy az olta már ott volt Takácsné, az ki Patakj István felesége, és azt mondotta: csak hadgyon békét, nem viszik már el többször, és hogy nagyon meg ijedt az Takácsné.

3-dik Tanu. Nagy György annorum circiter 27 fide mediante fatetur. Hallotta a fatens bizonyosan az patiens szájából, maga tartván az midőn az földön vergődött, Sok ideig nem Szólván. A midőn nagy fohászkodások után meg szóllalt, két ízben Jézus Máriát említett, és ismeg el halgatván, mig Takácsnét oda nem hitták, nem Szólt, hanem csak rázódott az Szent nevek említése után. Az midőn pedig az Takácsné oda ment, az többi Asszonyok mondották Takácsnének: szólljon nékj, mert csak őt kívánta. És Takácsné Szólt: Suska, Suska. De arra Sem Szólt, hanem Szentelt vizet adattak nekj véle, s így Szóllalt meg, s azt mondotta: miért ad nékj olyan bűdös vizet, az előtt nem illyet attál. Minő jó bort attál, és minő Szép pohárbúl ittunk az hol együtt voltunk. Az után üdő mulva azt mondotta, hogy csak ne báncsuk, már Soha többé el nem visznek, mert

már Sok ember van körülöttem. Azt is mondotta, hogy az Kálváriát is körülköbdösték. És midőn kérdezték: miért nem Szólhat, talán meg kötték, arra is Csak intett, hogy meg. És midőn kérdezték: talám Takácsné? Intett, hogy nem. Tovább, talán Gyarmatiné? Arra is nem. Mikor pedig Szakmárinét említették, arra oly jelt adott, hogy az. Tovább azt is mondotta, hogy ha most elvitték volna, a pecsétet reá ütötték volna.

Ad reliquum nihil.

4-dik Tanu Juhász Katalin Annorum Circiter 30 fide mediante fatetur, hogy az mostani utolsó történetről Semmit nem tud, hanem az első dolga iránt, mely Aratás tájban esett. Akkor is már mintegy két héttel utánna Szóba egyeledvén az patiens Személlyel, kérdezte: ugyan mi lett volna dolga, és úgy van é, az mit hírelnék felőle. S azt mondotta: bizony igaz az. És az fatens kérdezte: Miért nem szóllottál, mikor kérdeztek. Azt mondotta: Nem lehetett, mert éles borotvával metélték az nyelvemet, de ha Kata⁵ Asszonyval Szólhattam, az kj leg elől járt, mindgyárt könnyebb voltam. Az mostani történetben is volt az fatens egyszer, de nem Szóllott, csak hánkolódott.

5-dik Tanu Mészáros Katalin Annorum Circiter 40 per omnia nihil fide mediante.⁶

6-dik Tanu Tót Anna annorum circiter 17 fide mediante per omnia nihil.

7-dik Tanu Szezenyi Dorottya annorum circiter 33 fide mediante fatetur. Az midőn rosszul kezdett lenni is mingyárt ötet hitták, és oda menvén kérdezte: mi lelte. S azt mondotta, hogy a Dereka fáj, s azonnal az Bába is érkezett, S le fektették, hogy terhítül lenne rosszul. És az Bába kezdvén fenyegetni, le vette⁷ az ágyrul magát, s csak meg merevedett, s nem Szóllott. S azonban több Asszonyok is érkeztek, s kérdezték: Susa, Susa lelkem, mi lelt? De valameddig az Kakas meg nem Szóllalt, nem Szóllalt, s az után eő is Szóllott, és azt mondotta: Jésus Mária légy velem, de el fáratam. Kérdezvén hol fárat el. Oda jártam, — úgy mond, — a Takácsnéval az Erdőkön. Az Kálváriátul mentünk el, és környűl köbdösték az Kálváriát, de én nem, hanem fejet hajtottam, és Azért le taszítottak az Hintóbúl, és az lovak köziben fogták, Gyarmatyné verte az ostorral, S most is fáj az nyakam. Szakmáriné csak az Hintóban ült. Takácsnénak pedig az Leánya is ott volt, és táncz mester. Ezek után egy is más is kérdezte magát, ha ott voltak é ők? Felelt: Majd olyan Csunya vén Asszony némelyik, majd olyan vén ember kell ott. S Tisztartóné Asszonyomnak is azt mondotta: majd olyan fő fájó kell ott, S még hogy eő is annak az nyomoruttya. És azon nevezett három Aszont, melyeket ott látott Senkj nem nevezte előtte akkor, hanem magátul nevezte ki elsőben. Hogy pedig az Takácsné oda ment, Szemiben mondotta, hogy köztök volt. S azt mondotta: az Takácsné: Miben voltam hát? És azt mondotta: Tiszta feirben voltam és a többj feketében. Azt is kérdezték: hogy jött azután haza. És azt mondotta, hogy egy öreg ember hozta haza. Azt is mondották nékj: Hiszen itt voltál előttünk. S arra azt mondotta, hogy csak teszlik kegyelmeteknek. Az midőn elsőben úgy volt, és pedig akkor is csak Takácsnét és Szakmárinét emlegette, hogy azokkal járt.

8-dik Tanu Tóth Sónia Annorum Circiter 40 fide mediante fatetur, hogy egyebet nem tud, hanem oda híván az patiens Asszonnak az Ura mint Bábát, azt vélvén, hogy Szülni akar. Kérdezvén az fatens: Miolta? Azt felelte, hogy az dereka fáj. És eő kenni kezdvén, az ágyrul le vette magát, és megh sem tarhatták, le roskadott. Az fatens többekért ment, és midőn többben lettek volna, az Takácsnét emlegette. Mint hogy pedig Ferke Gergelyné és Takácsné ott volt, mondották, hogy itt van az Takácsné. Azt mon-

dotta, hogy nem az kell nékj, hanem Takács Istvánné. Többeket is beszéllett, de az fatens nem értvén jól magyarul, nem observálhatta⁸ annyira mint az többj.

9-dik Tanu Molnár Sára annorum circiter 37 fide mediante fatetur. Az mastani történetről Semmit Sem tud, hanem még eleve, mint egy öt esztendeje az fatens házánál lakván Bárkányi Susa, gyermek ágyat fekütt. És mulatásban voltak az többj az fatens házánál, gyermek ágyból fel költ Susa is és az Asztalhoz ment, és az kéz uiján föl akart ugrani az asztalra. Onnan el pirongatván egyik is, másik is, az kemenczére fekütt, és Onnan az Urára Szitkozódván, le rántotta az Ura lábánál fogva, és úgy meg merevedett, hogy valameddig jeges vízzel meg nem öntötték, fel nem vehették az földről.

10-dik Tanu Szadaj Judit annorum circiter 35 fide mediante fatetur. Az midőn az fatenst oda hitták, aszt vélték, hogy Szülni fogh. Elment, és Sokáig mintha az nehéz nyavalya törte volna, úgy hanyódott, Sokszor pedig Sírt és nem Szólhatott, úgy öszve volt az Szája kapcsolva, hogy erővel Sem nyithatták föl Sokáig. És hogy meg nyílt, Szentelt víz által, úgy fakadozott hol magához, hol máshoz. Néha pedig nagy Söhajtással az Istent emlegette, és az Boldogságos Szűzet hitta Segítségül. Azon közben egyik is, másik is kérdezkedett tüle, de ritkán szólt. És egykor azt mongya magátúl: Gyarmatiné most ment ki az Ablakon. Hallotta azt is tüle az fatens, hogy az Kálváriát körül köpdösték, és hogy eő nem köbdöste, ki taszították az Hintóbúl, tovább, hogy az Takácsné jó bort adott nékj és igen Szép pohárból, és az pinczéjek az Mátra oldalában van. Az Szentelt vizet büdösnek mondotta, és hogy láb szárból atták neki azt, de az bort igen szép pohárból. És hogy kérdezték: miért Sírt annyit, és miért nem volt nékj kedve, felelte: mert mindegyik el vitte az gyermekeit és annak az uiját Szopták, és eő nekj az hasából akarták ki hasítani az gyermeket, és az Takácsné forgódott az késsel körül, maga zászló tartó, és az leánya táncz mester. Szakmárynét akkor látta, hogy az lovak között verték és vissza tekintett. Gyarmatiné hajtotta, Szakmáriné és Takácsné az Hintóban ült. Azt is mondotta, hogy az Isten álgya megh az Szakállas Barátot, mert ha meg nem gyóntatta volna, má oda lett volna, és meg pecsételték volna.

11-dik Tanu Boroczky Susanna Annorum circiter 42 fide mediante fatetur sicut testis proxime praecedens,⁹ aszt változtatván, hogy Szakmáriné külön kocsin jár, és azt hozzá tévén, hogy Nagy Sereg az, és hogy ha meg nem gyovont¹⁰ volna, meg ölték volna, mert nem akarta fölvenni az pecséttyeket. És Az Takácsné Zászló tartónak tették volna, ha ötet közikben állothatta volna. De mihent az öreg Embernek bé nem atta a kezit, az feinél volt az pecséttyek is, el vették az Zászlót az Takácsnétúl és Korcsmárosnak tették. Utólyán: Leány, Asszony, férfi mind egy aránt van közöttök, és hogy egy Emberek remínkedett, hogy haza hozza, de lovasnak a vagy kocsiával lenni mondotta azt az embert, nem tudgya. Hanem azon ember azt mondotta nékj: Miért ne vinnélek, én is keresztény vagyok.

[Melyet illetéknéppen elvégezve, jövőbeli hitelére részben sajátkezű aláírásunkkal és jóváhagyásunkkal megerősítve kiadunk.

1724. január 5-én.

Simon György
a fentemlített helység bírāja
az esküdtekkal.]

(Heves megyei Levéltár. XII-3/b. 3.doboz rájegyzett régi jelzet: Fasc.N. Lad.20. Nr.22.)

*

1. Az alábbi 2. tanú vallomásából kitetszőleg az 1720. május 11-i, 42. sorszám alatt közölt gyöngyöspüspöki vizsgálatban már szereplő Takács Istvánnéról van szó, aki nyilván férje halála után Pataki István felesége lett.
2. Ez az asszony is ismeretes, mert a gyöngyöspüspöki 1720. május 11-i vizsgálat során tett sorozatos tanúvallomások szerint sokszor „elütötte a nyavalya”, azaz már akkor epilepsziás beteg volt.
3. Prae aliis: többek előtt.
4. Gyöngyöspüspöki földesura az egri püspök, az adott időben gróf Barkóczy Ferenc volt.
5. Sorbu Katáról, a korábbi Takács Istvánnéról, a jelenlegi Pataki Istvánnéról van szó.
6. Hite alatt semmit sem tud.
7. Le vette: levetette.
8. Nem observálhatta: nem figyelhette meg.
9. Hite alatt vallotta, mint a közvetlenül következő tanú.
10. Gyovont: gyónt.

48.

1724. augusztus 16.

Német Anna, Bravarus György felesége elleni boszorkányper

[Eger város belső és külső szenátusának ülésén néhai Lengyel János özvegyének Kutasy Katalinnak, mint felperesnek perfelvétele Német Anna Bavarus¹ György felesége, mint alperes ellen. Az ügyben a főbíró rendelkezésére a vizsgálatot már megtartották.]

De eo utrum.

1-mo Vallya megh az Tanu le tett hiti után, az el múlt hetekben az Vallisné Szolgálója féle, Német Annok az Pamsz Pinczéjében, az hol lakot és Sert árult, mit beszélt Lengyel Jánosné ellen, és micsoda böcstelenítő Szókkal illette, tudnia illik, hogy Sült boszorkánnak mondotta, és hogy az mely tejet és Vajat el ad Lengyel Jánosné, Csak Szar, mind teje vaja, és hogy az Gyermekeit is, úgy Pedig az eő Tehenének a Vaját eő ette volna meg.

2-o Kit tud jó Tanunak lenni ezen dologban.

Prima Testis Catharina Horváth Agriensis Annorum Circiter 36 fide mediante fatetur.

Ad 1-dum Hallotta az Fatens, hogy Német Annok beszéllete az Fatensnek Házánál: Mind Tehenemet, S mind Gyermekeket meg emésztették a boszorkányok (acsargatván a fogát), mondván, ez az eb volt a Lelke, ez a Borbély Samuné megette azén Gyermekeket és Tehenemet, Pénteken is az én Köpüllőmben köpüllött, ne vegyél úgy mond tejet, vajat, mert mind teje vaja az kit el ad (salva venia) szar, magának javát tartya.

Ad 2-dum nihil.

Secunda testis Elisabetha Rác Agriensis Annorum Circiter 60 fide mediante fatetur.

Ad 1-um Hallotta az Fatens, hogy a Szomszédgyait boszorkányosza, de senkit Sem nevezet.

Ad 2-um nihil.

Tertia testis Anna Szórát Agriensis Annorum Circiter 60 Juramento mediante fate-tur.

Edneány ízben az Házához menvén az Fatensnek azon Német Aszony, Sokszor be-széllette a Fatens előtt, hogy a Tehennek el vették a hasznát a boszorkányok, mint Bor-bély Samuné, Vallisné és Hegedüs Ersók.

[Az ügyész a vizsgálat alapján az ország törvényei és Eger város statutuma alapján vádat emel Német Anna ellen.

A jelenlévő vádlott nem tagadja idézett kijelentését, de arra már bővebben nem em-lékszik.

Ítélet.

A bíróság Bavarus Györgyné Német Annát bűnösnek találja a becsületsértő rágalma-zásban, s a Hármaskönyv 2. rész 72. cikkelye és a város statutuma értelmében nyelvvált-ságra és a vizsgálat költségeinek s a velejárt fáradtság megfizetésére ítéli, s annak behaj-tásával nemzetes Loczy Mihály és Tolnaj István urakat bízva meg. A felperes köszönetet mond az ítéletért.]²

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 8.kötet 25-27. oldalak.)

*

1. Bavarus: magyarul bajor. (A felesége is német volt.)
2. Figyelmet érdemel, hogy a feljelentő felperes asszony ellen a kihallgatott három tanú közül egyik sem vall terhelően, sőt eszerint éppen a vádlott boszorkányozta le a másik asszonyt.

49.

1725. szeptember 26.

Ítélet Rácz Éva boszorkány ellen

Anno 1725. Die 26 Mensis Septembris Sub Generali Amplissimi Senatus Episcopalis Civitatis Agriensis Congregatione Examináltatván¹ Jászberinyi Lakos Rácz Éva Varás-lása és Álmitása véget. Az Ki is előttünk maga indulattyából nyilvánlagossan meg vallot-ta hogy Épen Sem Gyógyításhoz, Sem más Varáslásokhoz nem tud, hanem hogy el Sze-gényedvén és nehéz Aszony lévén, más képpen nem tudot élni, azért atta magát álmitás-ra és álmitotta az Embereket hogy azzal magát táplálhassa. Kihez való Képpest is az Ki-től menyí Pénzt Ki csalt, hogy vissza adgya, és azon álnokságáért az Város Piarczán 24 Pálcaival megh veretessék² és az Városbúl amandáltassék³ úgy hogy többet ide ne győ-jön, el végeztetett.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 8.kötet 100. oldal.)

*

1. Eger püspöki város teljes szenátusának (tudniillik külső és belső tanácsának – S.I.) ülésén megvizsgáltatván.
2. Súlyosabb ítélettel állunk szemben, mivel Egerben a nőket általánosságban csak megvesszőzték.
3. Amandáltassék: kivetettessék, – azaz a városból száműzetessék.

50.

1726. április 4 – szeptember 28.

Kató István és felesége, Pető Judit, valamint Nagy Erzsébet boszorkánypere

[1726. szeptember 28-án az említett Eger városában a törvényszék folytattatik.

A hatósági ügyésznek, mint vádlónak perfelvétele a bilincsen előállított Kató István és felesége Pető Judit, és Nagy Erzsébet, mint nyilvánvaló boszorkányok ellen.

És a magisztrátus és vádló úr részére nemes Nagy Miklós hatósági kiváltsággal, hasonlóképpen kellő cselekvőképességével és illő ügyési belátással s képességgel ügyészi vádját a következőkben terjeszti elő.

Miképpen ezen személyesen előállított vádlottak nem tudni mily ördögi lélekkel, annak ösztönzésére a szigorú isteni és emberi törvények büntetésével az idő különféleisége és a helyek különbözősége szerint jövőmondásnak és babonának ördögi segedelelem közbejöttével való behozatalával és természeti kedvezéssel úgy embereknek, mint értelmetlen állatoknak és bomak is nyilvánvaló károkozásával és ördögi mesterkedéseikkel ártani és így magukat a Teremtő Istentől elfordítani, az ördögnek átadni és zászlója alá magukat önként beírni semmiképpen sem irtóztak, lelkeiknek és Krisztus hűségének romlására, felette súlyos és nyilvánvaló kárára. Valóban az ország törvényei óvták volna, hogy Isten teremtményei minden gonoszok sértésétől védettek legyenek, hogy minden károsodástól mentek maradjanak. Ezért ezen hatósági ügyész kéri őket az előző okokból először a cinkosok nyilvánvaló kipuhatólására kínvallató vizsgálatnak alávetni, és az ország szokásához híven kifejti, hogy a hasonló esetekben figyelembe venni szokott Praxis Criminalis szerint tűzre kéri ítéltetni. Amely előrebocsátott hatósági vád bizonyításában a nemes hatósági törvényszéknek előterjeszti ezen vádlottak ellen való vallomásokat, nemkülönb az elkészített vizsgálat iratait.

A vádlott Nagy Erzsébet bilincsekben személyesen előállítva módosít, mégpedig hogy nem boszorkány, azonban nem tagadja, hogy egy bizonyos éjjel Kató Istvánnal és az ő feleségével, Pető Judittal egy nádból készült bizonyos kocsin két lóval, tudniillik mágia révén arra rendelt emberekkel a bizonyos Borshalma¹ nevű dombig jelen volt és ugyanazon kocsiban ült, mely alkalommal Pető Judit bizonyos Kenőcsöt állatok és emberek s mások rontásában repülésre valót magával vitt volna, mondja, és visszatéréskor, vallja, a kantárt a ló, vagyis az alárendelt ember fejéből kivette, és maga mindenkor semmiképpen sem mint álommal elnyomott volt jelen.

Maga Kató István mindenben tagadja úgy felesége előadott vádját, mint Nagy Erzsébet vallomását, miértis azon Nagy Erzsébetet ismételten a törvényszék színe elé állítja,

hogy ismételje meg előtte, [hogy személyesen volt vele, vagy velük hármójukkal az előbb említett kocsi nappal, órában és éjjel rendelkeztek]. Saját vallomásához ragaszkodik (tudniillik Nagy Erzsébet – S.I.) és a következő kenőcsök hatóerejét magyarázza el.]

1-mo Az Dió haiban való Kenőcs oly erejű, az melyel megh kenven magát az hova akar oda megyen hip hop hírvél ott lesz az hol akarja.

2do Az Sotús Iskatulában való kenőcs oly erejű hogy az Lisztben avagy Tésztában mikor valamely keveset beleje reit, ha csak két kenyérnek való tészta lészen is úgy megh szaporodik, hogy az egész kemencze teli leszen véle.

3-io Az cserépben lévő kenőcs oly erejű, hogy akar mely jó Lelkü embert megh kennek hozzá kel magát adni, és az ördögségben részesülni.

4-to Az Rész Gyűszőben lévő kenőcs oly erejű az is mind az előbeni.

5-to Egy darab kék keskenőben lévő fű oly erejű hogy ha valakit megh vesz, és reája fogják hogy eő vesztette, az megh törvén reája hinti megh gyógyúl.

6-to Az Spanyol Viaszk arra való hogy midőn az Pinczében az bort megh itták azzal ismét bé pecsételték az hordót.

7-mo Az kék kő² és Timsó oly erejű, hogy az mely embert megh vesz, s azután megh bánván midőn hozá folyamottak hogy gyógyicsa megh azzal kente, és ha bé orban-czosodott is megh gyógyúlt.

8-vo Az Csepü maczag oly erejű, hogy akar mely Embernek az fejéhez csapják azo-nal Lová válik mert az kantár volt, és más fonot Sinor forma maczag gyeplő volt mikor szekeren járt.

Testis Gregorius Bata annorum cir. 40 juratus examinatus valya midőn az Leánya Kató Istvánétül nemely szókat hallott volna, és az Anyának megh mondotta volna Kató Istváné megh fenegette annak utána egy éjjel el vitte, és igen rútlú bánt vele az czomb-ját megh szorítván úgy anyra, hogy az kesze miat eset kékséget sok ideig kellett hordozni [és az ő leánya jelenleg 13 éves ugyanazt vallja].

Testis Andrea Toth conjunx annorum 24 jurata examinata authenticata fassa est: hogy midőn volt volna betegségben két Boszorkányok reá mentek, s minek utána az világ előtte el aludot a Katóné képiben való Boszorkány nékie azt mondotta Kutya tagad megh az Istent mert maid gonoszul lesz dolgoth megh ölöm az Leánod.

Testis Nicolaus Imre annorum circ. 40 juratus et examinatus valya, hogy midőn eő kereszteltetett volna bé ment hozzájuk Katoné és az gyermeket fel vette ezt kérdezvén nagy é már az Gyermeke, mely üdőtül fogva az Gyermeke nyomorék, [és ugyanannak a felesége, Menyhért Judit ugyanazt vallja.]

Testis Elisabethe Sz: Királyi annorum cir. 20 jurata et examinata valya hogy Katoné az eő urát kérdezte hogy ha volna é az Úr ugymint Borbély Mihály Uram³ kertiben Seregély, és minek utána ezt mondotta volna azonnal az Dinyekről ott termet az kertben az sok seregely azt is tudgya az fatens hogy éczakán oda jártak, de hol voltak nem tudgya, hanem az karjai kékek voltanak.

Testis Anna Körösy annorum cir. 30 jurata examinata fassa ezt hogy az midőn az Malomban örlöt volna az urával Katoné kérte hogy örlőne nékie egy keveset, de hogy tőlök nem lehetett, az Lovakon azután oly nehezen örlött, hogy az Lovak az karfát is rágták az köteleket el szaggattak, az karfát által ugrottak,⁴ annak utána az földön

mint az megh döglöttek nyulva feküttek mászor pedig ugyan őrleni kívánván legh elsőben is Katonének ajánlotta jó akaratyát mondván, ha örölnének kegyelmednek is egy keveset örölnék Katoné pedig biztatván ezt mondotta: bizony ha akarsz örölhecz, örölhetet is mert az Lovaj úgy mentek, hogy az Malmot megh nehezíteni kinszeritettek, megh feletéb is mentek [akinek a férje is ugyanazt vallotta].

Testis Michael Orbán annorum cir. 36 juratus examinatus valya, hallotta midőn Katoné fenegette az Bata Gergely Leanyát, mondván megh emlegetz még ez világon élsz. 2-do ezt is hallotta hogy Esztin György halálának oráján azt kiáltotta Katoné feit megh.

Testis Joannes Murányi annorum cir. 30 juratus examinatus valya, hogy 1725. csősz lévén midőn az mezőre akarna menni az Katona Mihál Kutyája megh harapta, melyért midőn az Kutyát megh akarné löni az Katona Mihálné Anya megh intete Muranyit hogy az Kutyát ne bántana, melyet ambár eő megh fogadot, mind azon által akor midőn járták az Dinyéket, egykor mind ha fel emelték volna a földről és földhöz csapták s fél térdire is esett, ottan azonnal az job keze csak el esett, mind addig meglen Katona Anya megh nem kenegette, úgy azután megh gyógyúlt.

Testis Joannes Borbély annorum cir. 24 juratus examinatus valya hogy mivel az Katona Mihálné Anyanak kenyeret kölcsön nem adhattak, akor éjel az borját megh törte, mely reggelig megh is döglöt, fenegetvén eőtet formalibus adnál mégh.

Testis Catharina Muranyi annorum cir. 26 jurata examinata valya: hogy az öreg Varga Jánosnének az Katona Mihálné Anya ezt mondotta ám az Vén Aszony öröke kin ül mind az ördögh az fontban, de ecer olyast gorditek eleiben, hogy még el sem gászol ki belőle, az mint hogy azután megh vakúlt. Ezt is valya az fatens, hogy az eő Leanya, midőn aratásbeli faratságának jutalmát kerte volna, néki azt mondotta ne kérd, mert megh siratod, és annak utána Leanyanak csecsei megh romlottak és Gyermekek ágyában el is akarták vinni mind Gyermekektől a Katona Mihály Anya képiben.

Roff 4. Aprilis 1726.

[Melyekkel végezve, azután

Ítélet.

Minthogy a személyesen előállított három vádlotról a tanúknak a bíróság előtt hitelesített vallomásaiból különböző ördöngös cselekedetek derültek ki; mivel éjjeli időben is egy bizonyos nádból készült kocsin nem is lóval, hanem mágia révén két azzá változtatott emberrel, amiként egyikük a bíróság előtt is vallotta, a bizonyos Borshalom nevű dombra mentek; mivel Nagy Erzsébet is maga a bűnrészességet nem tagadja, sőt hozzá is tette, hogy amikor visszatértek a kantárt a lovak fejéről levette, sőt még a maga leánya is mellette ült. Ezért a jelenlévő három vádlottat másoknak példájára, miután cinkosaik felől megkínóztattak, elégetendőeknek ítéltetnek.]

(Heves megyei Levéltár. IV-9/f. 2.kötet 56., 59-64. oldalak. — Közli Schram I., 144. sorszám alatt a 392-394. oldalakon.)

*

1. Borshalma: a Külső Szolnok vármegyei, a jelenlegi Szolnok megyei Tiszaroff területén. (Pesty, F. (1979.) 125.)
2. Kék kő: rézgálic.

3. Borbély Mihály volt Tiszaroff földesura.
4. Lovak által hajtott szárazmalomról van szó.
5. A XIX. század végén a tiszaroffi néphagyomány szerint a Borshalom „a legutolsó Roffi boszorkányról Bors Pannáról vette nevét, akit a Heves megye levéltárában létező okiratok szerint, melyek a régi boszorkányperekről feljegyeztettek, a vármegye ezen a halmon égettetett meg.” (Pesty F. (1979.) 126.) A néphagyományban két boszorkány személye láthatóan összekeveredik. Ugyanis a jelen esetben az asszony elítélésekor, illetve kivégzésekor már Borshalom volt a neve. Feltehető, hogy az 51. sorszám alatti per vádlottjáról: Virasztó Annáról, azaz Pannáról van szó, akit azonban nem ítélték halálra.

51.

1726. április 5 – június 7.

**Nagy Ilona, Faragó Mihály felesége, Christoff Anna, Lacza alias Nagy Bálint,
Patay Ilona, Nagy Mihály, Virasztó Anna, Nagy János felesége
elleni boszorkányper**

A.

[1727. január 27-én a gonosztevők törvényszékén Egerben intéztetett.

A hatósági ügyész és vádló perfelvétele a (Tarna) Mérán lakó Nagy Ilona, Faragó Mihály jobbágy felesége, a (Tarna) Bodon lakó Christoff (Christoff – S.I.) Anna, Lacza alias Nagy Bálint, valamint Patay Ilona, Nagy Mihály, továbbá a Takszonyon lakó Virasztó Anna, Nagy János felesége, mint vádlottak ellen. Az ügyész azon az alapon terjeszti elő a vádat, mivel az előző vádlottak hihetően az ördöggel való szerződésük birtokában különböző mágikus mesterséget űztek azáltal, hogy elhatározták, miszerint több emberek ártnak, — amiként az a tanúk vallomásaiból kiderült. Ezért a vármegyei ügyész azt kívánja, hogy az előbb említett vádlottak tetteire és cselekedetére a jog büntetésül igazságot szolgáltatasson.

Nagy Ilona mérai származású vádlott az ellene előterjesztett vádat mindenestől tagadja. Ezért a korábbi két tanúnak: jelesen, egy bizonyos mészárosnak Szentes helységben és egy másiknak, Almássy János úr (Tarna) Zsadányon lakó szolgáljának távolléte miatt azok vizsgálatát¹ határozták el, mivel vallomásuk igen szükséges lenne. Ezeknek vizsgálatát a következő ülésre halasztják.]

B.

[A törvényszéknek 1727. január 29-én tartott folytatása.

Ismét elővételre a Virasztó Anna elleni hatósági per, és felolvasták a már előző törvényszéken hitelesített iratokat, melyek imígyen hangzanak.]

De eo utrum.

Tudgyaé az Tanú, avagy hallottaé? hogy Nagy Jánosné micsodás ördög avagy Boszorkány légyen.

Testis Benedictus Pastor annorum cir. 56 Valya hogy az Malaczát megh haitotta egy pálcza darabocskával, az Malacz el sivalkodot az eő modgya szerént, Nagy Jánosné ki fut maga házából, Pasztor Benedeket rendkívül mocskolya érette, kéri hogy hadgyon békit nékie jobbat ad nékie ha az malacz el vész abban az ütésben, annak utána oly nyomorúság esset reája, hogy Esztendeig sinlet beléje, melyre van minden gyanosága, hogy eő ette megh.

Testis Blasius Tamasy annorum cir. 50 juratus examinatus fassus est: hogy Bíró léti-ben egy szegény ember, kinek neve Erdős Mihály az Leanya nagy betegségében szünten Nagy Jánosnét kiáltotta azt mondván: ihon mindgyárt megh öl, ne hadgyatok, akkor az fatens Bíró lévén az Menyecske kéréssire Nagy Jánosnét megh fenyegette, hogy az Urak parancsolatya szerént cselekednék vele, és az Menyecske megh gyógyúlt, és hogy egykor Tejet nem adot nékie, maid megh foitotta érette.

Testis Michael Kis annorum cir. 60 juratus et examinatus Valya, hogy Kun hegyesen laktában megh fogták Nagy Jánosnét, az egész helységben az bírák, hit szerént ke-resték az Tanúkat, hogy ki mit tudna felőle, Kis Mihály szóban egyeledett Nagy János-neval, kérdvén tőle miért fogták megh? ki azt mondotta, bizony lelkem egy Tinócska-mat nyargalták megh az boszorkányok hogy el nem mentem vélek, és Nagy Jánosné ujal mutogatta a falu házanal ki az kik az eő Tináját megh rontották.

Testis Stephanus Ujváry annorum cir. 30 juratus examinatus valya, hogy Nagy Jánosné az Nagy György fiára szúgolodot, hogy az marhájának vetett az szenájából mondván: talán azt tudgya, hogy én nem ösmérem azt megh, ha csak fél marokkal húsz ki belőle is, megh üsmerem én azt, azomban ezt is kérdetta, hallottátoké? micsoda dörgés, csattogás volt az éjel, én feleltem bizony hallottam, Nagy Jánosné azt mondotta a székben esset el és mutatta az terdit s czombját, és igen kék volt, mikor Abrahamnet Egerben vitték, én késsértem Kis Körére ki azt mondotta bizony Nagy Jánosné szintén oly boszorkány, mind én.²

Testis Gregorius Lukácsy annorum cir. 30 juratus et examinatus valya hogy valamely halat attak el az felyeb való Esztendőben, melyeknek el adássát az bíró megh tiltot az falu szüksége mia, melyért haragjában az kis Gyermekeket úgy megh rontotta, hogy most is nyomorék, nem lévén az kesze száraban tellyességgel semmi csont, az száját is bé kapcsolták, hogy késsel kanal nyelel kellett ki feiziteni, melyet Nagy Jánosne gyógyított megh.

Testis Stephanus Berényi annorum cir. 56 juratus et examinatus valya hogy az Nagy János fia Jankó szolgálja lévén megh akarta verni, Nagy Jánosné más nap azt mondotta nékie, megh akartad az fiamat verni, de soha többé megh nem vered, ki Roffra ment volna Ló hátan, megh iramodot az Ló alatta, és ugy megh esset az Ló vele, hogy az karja ma sem jó, és nem is az, az melyre esset, hanem az másik, melyért eő reaja gyanakszik.

Testis Anna Léway Gregorii Lukácsy consors annorum cir. 27 valya hogy valamely halat tartottak az falu számára, alatomban Nagy Jankó által vitte az Tiszán, el atta s megh büntették érette, mivel az eő házában lakot Lukácsy, reaja megh haragudot és az gyermeket úgy megh rontotta, hogy két hétig nem szophatott az szája annyira, hogy kanal nyelel sem nyithatták fel kit Roffra vivén, azt kérte Nagy Jánosné, ha találtak é orvost, mondván hogy találtak, annak utána Nagy Jánosné árpát, és szalonnát kért tőle megh kente az Torkát az Gyermekeknek és szopot, ugyan akkor az gyermek kesztét úgy

megh rontotta, hogy az maj napig sem jó, mászor valami dologért össze szólalkozván az lakó Nagy Jánosnéval, Nagy Jánosné azt monta: kutya jót tettem veletek meg gyógyítván az gyermeket, melyre midőn az lakó mondotta volna: hiszen te eted megh, erre semmit sem szólot.

Testis Juditha Szabó annorum cir. 27 jurata examinata fassa est hogy Nagy Jánosné Eczetett és Szalonát kért tőle, és nem adván nékie a nyelvét szájában nyuitotta Gyermekeknek s virattig megh holt, jó lehet annak előtte semmi nyavalyája nem volt.

(Az irat szélén más írással:) hitelesíteni nem lehetett, mivel gyermekágyban feküdt.

Testis Maria Szabó annorum cir. 36 jurata examinata valya hogy Nagy Jánosné keressere midőn nem adot volna szalonát eczaka az Uját az orrába dugta, és száját össze nyomta hogy ne kiálthasson, azonban az fia megh romlot, el menván hoszá és arra tanított hogy S: V: hugyosztassuk az faszékban, és halassam az katlanban, és eczaka vigyük kereszt Utra, ott csapjuk az földhöz, hallottam egy embertül hogy midőn az Anyát megh égetik, hogy most adgyanak Gratiát nekie, mert még nem vesztett senkitis, az fiát is házaság után két hetre S: H:³ a Szemérmét⁴ megh vesztette, s az utan füvel megh gyógyította.

Testis Elisabetha Sződj annorum cir. 25 jurata examinata valya, hogy az Erdős Menyecske Leanyanak az magok kis kutyaja Nagy Jánosné képiben az nyakaba ugrot, annak utána, eczaka anyira jutott az Menyecske, hogy az Párnát is rágta, azt mondván, hogy az malé lisztért, és tejért kel nékie megh halni, mint Tarkó Mihálynak, hanem megh fenyegetése után megh gyógyula.

[Taksony, 1726. április 5.

A személyesen bilincsekben előállított vádlott ismételten mindent tagad; ezért

Ítélet

Mivel a fentnevezett vádlott ellen a mágia körében súlyos dolgok derültek ki, és gyanúokok is felmerültek, hogy tehát az igazság kideríttessék, ezért még a mai napon kivallatásnak vettessék alá. Ami pedig Patay Ilonát illeti, — hogy a lakosok a nevezett vádlott ügye miatt egykönnyen ne botránkozzanak meg, — akit sem kivallatás alá nem lehet vetni, még inkább nem lehet elítélni, ezért a nevezett vádlottra kirovatik, hogy ezeknek a vármegyéknek a kebeléből lakóhelyét máshova tegye át.]

C.

[1727. január 30-án visszatérőleg a törvényszéki ülés folytatódik, és

amennyiben a kiküldött deputatus urak⁵ Virasztó Annáról referálták, hogy tagadásához a legszilárdabban ragaszkodott, amellet hogy maga Lukácsy György gyógyításakor bizonyos füvekhez kötötte magát, tanúsítva, hogy mialatt ugyanő a másik gyermekkel játszott, azon játék alatt annak csontját ujjából kivette volna s e cselekedettel ugyanaz a csont a házbelieknek látszott volna, és ezért ezen tett a szülőknek haragját felkeltette; mely jelentésre a törvényszékről ismét kiküldetik két szolgabíró úr az eskütekkel ennek a megvizsgálására, vajon a tegnapi kivallatás alatt tett vallomásához ragaszkodik-e; akik visszatérve jelentették: komoly figyelmeztetés után már ugyanazt az eljárást módosította, ám bizony ő valóban nem vette ki (tudniillik a gyermek ujjából a

csontot, — S.I.), magát a gyógyításra kötelezte: Megh Lássuk mit ad Isten.”⁶ Mely jelentésre

Ítélet.

A fenti vádlottat a börtönből átvezetni a kínvallatásra küldetik, és ezen vármegyék kebeléből száműzetésre ítéltetik.]

D.

[1727. június 7-én az előbb említett Eger püspöki városban ugyanazon törvényszéken intéztetett; és

a hatósági ügyésznek a minapi törvényszéki ülésről két szükséges tanú távollétében elhalasztott perének újból való felvétele Nagy Ilona Faragó Mihály jobbágy felesége ellen; és amennyiben a szükséges mészáros tanúval nem rendelkezhetne, a másik, Almássy János úr szolgálja pedig hitelesítettett. Aki ellen úgy gyanú, mint feltételezés derült ki, tehát ugyanőt kínvallatásnak alávetni, s ha saját tagadásához önként ragaszkodik, ő ezen vármegyék kebeléből száműzetésre és eltávolításra ítéltetik.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 65., 72., 74–78., 83.; a B részt közli Schram I., 145. sor-szám alatt a 394–396. oldalakon.)

*

1. A már kihallgatott tanúk vallomásának a bíróság előtt való hitelesítéséről van szó.
2. Eszerint egy bizonyos Ábrahámné nevű asszonyt is elfogtak boszorkányság gyanúja miatt, akit Egerbe, a vármegyei börtönbe vittek. Ábrahámnéra vonatkozólag levéltári adat nem maradt fenn.
3. S: H: = sine honore, elnézést, bocsánatkérést kifejező mondás úgynevezett „illetlen” szavak előtt.
4. Szemérmét: szeméremtestét, azaz hímveszőjét.
5. Virasztó Annát kínvallatásnak vetették alá; s a tortúra alatti kihallgatását végző küldöttekről van szó.
6. A latin nyelvű szövegben ez a mondat így, magyarul szerepel.

52.

1727. június 29. – 1728. november 14.

Bakony Örzébet boszorkánypere

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

[Tarkani vizsgálat.

1727. év június hó 29. Felső Tárkány faluban.]

De eo utrum.

Vallya meg a tanu hiti után hogy Bakongy¹ Örzébettől mit tud és mit hallott.

1-mus Fatens Farkas Mátyás Annorum 30. Vallya meg hite után, hogy mikor Bakongy Örsébbet a Somodi házánál elő hozták, eötet meg halván, mingyárt eszve szólalkozott a Juhász Péter Szolgájával, Az Szolga mongya: Hát Szent György napkor mit csináltál a mezőben. Ha jó Aszony Vónál nem járnál a mezőben. S Bakongy Örse mongya: De nincsen az a lelki attya² akinek meg Vallyam az én Vétkemett.

2-dus Fatens Garass Mátyás Annorum 22. Vallya meg hite után, hogy mikor az Ura Beteg lévén, az ura azt mongya: Ördög törömpette, gyógyíts meg a fejemett, ha meg nem gyógyítod mingyárt meg öllek. És az urának a feje mingyárt jobban Lett. Megint Somodi Mihálynál Léven Bakongyi Eörse, ottan is mondották, ha emberséges Aszony volnál Szent György nap előtt nem járnál a Mezőben. Az is maga Szója Vallása Bakongyi Eörsének.

3-tius Fatens Roznaki Gergelly Annorum 40. Vallya meg hite után, hogy Pünkösöd ünnöpjében hozzám jött káposztát kérni és nem lévén alkalmatosságom adni, és azótától fogvást a tehenemnek Semmi hasznát nem vehettyük. A feleségem hozzája menván, és Panaszolkodik neki, hogy, ha a Tehén ganáját fel kötnénk használna? Arra azt mongya: De meg ne cseleked, mert ha meg cselekszed, a házban Sem maradhaz meg.

4-tus Fatens Farkas Mártony Annorum 24. Vallya hite után, hogy oda mentünk hozzája, hogy hozzná hejre a teheneinek a hasznát, és Bakongyi Eörse azt mongya: Nem fordítom, mert ha meg fordítanám nagyob Boszorkánnak mondanának. Meg köszönd ha Esztendőre Visza hozzák, és azt mongya, nincsen az a Lelki Attya, akinek meg Vallyam a Vétkeimet. Meg ugyan Karácson Éczakáján a Marhája közöt kapta és mongya: Mit Csinálsz itt? Azt Mongya: A Marhát nézem, ha nem keverődzet e a kötélben.

5-tus Fatens Pázmándi Anna Annorum 27. Vallya meg hite után, hogy a Szolga hazagyött, az ablak allat Valami Pör³ Eset, Bakongy Eörse arra menván a Szolgával Pörelvén. És a Szolga Mongya: Ha tiszta Aszony Vónál, nem járnál a Mezőben.

6-tus Fatens Bakongy Örzébet Annorum 40. Vallya meg hite után hogy egy tehenett fejt, és Semmi hasznát Sem Vehette. És mongya: Hallottam, hogy ha a tehén ganáját és Vizeletit felkötném, talán használna. Bakongyi Eörse mongya arra a Szóra: De meg ne cselekedd, mert ha meg Cselekszed, a házadban Sem maradsz meg. Még köszönd ha Esztendőre Visza hozzák. Még ugyan Bakongyi Eörse mongya a fiának: Te Kutyátúl Szakadt, hijában hajtod el a tehenett, mert ha tehén után nézek, nincsen az az ember, aki ki vigye a határbúl. A fia Semmitsem hajtott arra, hanem Csak el haitotta a tehenét, de Semmi úton Módon el nem Haithatta Fölnémetre. Bakongy Eörse meg fogja a szarvát, és Szépen Semmi baj nélkül el vitte. Egy korsót adott a kezében, és aszt mongya: Gyűjcsd teli. És akkor is mongya: Te Kutyátúl Szakadt, nem hogy teli gyűitenéd, de Semmi hasznát Sem Veszed. A másét el nem Veszem, de a magamét másnak Sem engedem.

7-mus Fatens Káló Kató Annorum 36. Vallya hite után, hogy egy tehene meg ellett, meg akarván fejni de Semmi uton módon meg nem fejhette. Bakongy Eörse fia Verte a tehenet, arra ki jött Bakongy Eörse azt mongya: Kutyátúl Szakadtak, mit csináltok? El hajtottad a Tehenemet, de Semmi hasznát Se Vészed. Mongya Bakongy Eörse: Hajcsd föl a tehenet. S mingyárt Széppen meg fejte a tehenet. Megint Bóta Gergelynéhez ment,

azt mongya: No te miattad fogtak engem boszorkánnak, mert hozzád hordottam a falu vaját.

8-vus Fatens Nyerges Eörsébet 30. Vallya hite után, hogy Bakongy Eörse mongya: Rosnakinál Voltam, el hajtotta a fiam a tehenet, de ha el hajtotta is Szép könnyen meg eheti a hasznát. Még ugyan azon fatens Vallya, hogy Bakongy Eörsébeth Panaszolkodott, hogy Semmi hasznát Sem Veheti a tehenének, hallotta hogy ha a ganáját fel kötnink, használna. Arra azt mongya: De meg ne Cseleked, mert ha meg Cselekszed a házban Sem maradhatcz meg.

9-mus Fatens Jarvas Eörsébeth Annorum 21. Vallya meg hite után Somodi Mihály-nál jelen Léven Bakongy Eörse öszve Szóllalkozván, és mongya Garas Mátyás: Ha olyan Volnál is mint az Angyal mégis meg Szólnának, mert mijért jársz az Mezőben Szent György Nap előtt.

10-mus Fatens Csorba Kata Annorum 30. Vallya hogy Somodi Mihálynál jelen Léven aszt mongya: De ha így Cselekszenek a Szegínnyel, fel fordul a Világ.

11-mus Fatens Somodi Mihály Annorum 30. Vallya, hogy mikor a Bírót hozzá küldötte, hogy ha eő Cselekedte hozza helyre, hogy Se én Se eő meg ne Sértődgyen hogy ha eő Cselekette. És arra azt mongya Bakongy Eörse: Ha én helyre hoznám, nagyobb Boszorkánnak mondanának. Meg köszönd, ha Esztendőre Visza hozzák a hasznát, de a magamét másnak Se adom.

12-mus Fatens Bajzát Imre Annorum 30. Vallya hite után hogy mikor mulatozásban Voltak, Bakongy Erse oda menván, és az Eötcse meg akarta ötni,⁴ mingyárt eszve dagadot az öle. Hozzá menván, és gyanusággal mongya Bakongy Eörsének hogy eő rontotta meg, gyógyísd meg, mert ha meg nem gyógyítod roszul fogsz jární. És más nap mingyárt jobban Lett a Legény.

13-us Fatens Kakuk György Annorum 25. Vallya meg hite után, hogy mikor fát Vágni ment, hallotta, hogy Vizi buburíkkott Szedett. Kérdezte tüle hogy minek, aszt mondotta hogy Szabó Ilonának Szedem.

14-tus Fatens Vögyi Kata Annorum 30. Vallya meg hite után, hogy tehenét meg nem fejhette. Hallotta hogy, ha a Ganáját föl kötné használna. És Bakongy Eörse mongya: De meg ne Cseleked, mert mingyárt Szét Szagatnak. És az Ura azt mongya, hogy agyon Lövi, és Bakongy Eörse Mongya: De ha meg Löved is, Semmit Sem tehetsz annak, mert magad magadot löved.

15-tus Fatens Szabó Ilona Annorum 30. Vallya hogy mondotta, hogy Vizi buburíkokat Szedett az én Lábamnak, de az én Lábamnak nem Szedte. És Szabó Ilona Panaszolkodott Bakongy Eörsének, hogy nem tejel a tehene, és mingyárt egy kiss füvet adot néki, hogy füstellye meg, de nem füstelte.

16-tus Fatens Bajzát Mihály Annorum 40. Vallya hogy Szent Albert nap⁵ előtt a Mogyorós közöt Szedet füvet.

17-mus Fatens Jó Pál Annorum 35. Hasonlóképpen bizonyíttya, valamint Kakuk György.

18-vus Fatens Kása György Annorum 20. Vallya hite után, hogy Karácson Iczakáján a Marhák közt kapta, és azt mongya néki: Mit Csinálsz itt? Bakongy Eörse mongya: Azt tudtam, hogy az Istáló akart meg gyiladni. Ugyan ezen fatens Vallya, hogy Szilvásában kapta, és azt mongya arra: Meg tanítlak, hogy meg emlegetcz míg a Világon élsz.

A keze Gáspárnak mingyárt Eöszve dagadott. Az apja a Legénnek a nézőhöz készült, és mingyárt a keze meg gyógyult.

B.

Bakony Eörsébet Tárkáni Aszonért kezes Levél.

[1728. november 14.]

Mi Felső Tárkány helységben lakos Bírák és Esküttek, említett helységnek fő Bírája, nem Külömben Juhász Péter, Erdély Gergely, Bakony Mihály, Somodi Ferencz recognoscálljuk per presentes,⁶ hogy azon régi fogságban lévő Bakony Örsébetért 500 id est⁷ ött Száz forintig kezesek leszünk Olyan Conditióval,⁸ hogy valamikor Törvényre Czitáltatik⁹ említett Bakonygy Örsébeth Nagyságtoknak Kigyelmeteknek kezihez Szolgáltatni el nem mulattjuk. Mellynek nagyobb el hitelére és állandóbb erősségére Mi felül meg írt ezen levelünkben biztonságott teszünk, és alább Saját Kezünk X vonásával confirmálljuk.¹⁰

[Felső Tárkány, 1728. esztendő november 14.

Kiadva általam hites jegyző által.]

Paulus Szász mp.

Sike Albert keze X vonása

Juhász Péter keze X vonása

Erdély Gergely keze X vonása

Bakony Mihály keze X vonása

Somodi Ferenc keze X vonása

Bakony Gergely keze X vonása

Bakony Gáspár keze X vonása

(Felsőtárkány község fedett pecsétlenyomata.)

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 3.doboz 3-a. Nr.32. – Ugyanaz 8.doboz M. 12-z. Nr.15.)

*

1. A Bakondi családnévről van szó, melyet a falubéliek gyakorta Bakongyinak ejtenek.
2. Lelki attya: gyóntató papja.
3. Pör: Perlekedés, veszekedés.
4. Ötni: ütni.
5. Szent Albert napja: november 15.
6. A jelenlévők által elismerjük.
7. Id est: azaz.
8. Conditio: feltétel.
9. Czitáltatik: idéztetik.
10. Confirmálljuk: megerősítjük.

53.

1727. október 2. – 1728. január 10.

**Balás István és felesége, Dávid Zsuzsanna, valamint Morvay Erzsébet
Erdély Judit, Gyulai Erzsébet és Pál Katalin elleni boszorkánypere**

[1727. október 2-án a gonosztevők törvényszéke Egerben nemzetes és vitézlő Taródy István úr¹ elnöklete alatt intézte.

Hatósági és vádló per felvétele Balás István és felesége Dávid Zsuzsanna, valamint Morvay Erzsébet, Erdély Judit, Gyulai Erzsébet és Pál Katalin ellen, valamennyien Sas helységben lakók, mint vádlottak ellen, akik ellen a vád a következőkben terjesztetik elő. A fenti vádlottak nem tudni, mily ördögi sugallatra szövetségben az ördöggel nemcsak különféle mágikus cselekedeteket végezni, de embereknek ártani és azokat gyógyítani, és állatoknak kárt okozni nem átalottak; mely hasonlókért és azon veszedelmes tette-kért a vádlottaknak megérdemelt ítéletet kíván kimondani.

Balás István öreg vak és szemeinek látása teljességgel hiányzik személyesen előál-lítva, híressé vált, hogy már 300 embert gyógyított meg, de semmiképpen sem az ördög közreműködése révén, hanem különböző kenőcskészítmények és gyógyfüvek révén, sem egy bizonyos plébánostól kapott bizonyos áldással. Egyébként a vádlottak valóban mindent tagadnak. Ezeknek kielégítően való vizsgálata és a bíróság elé vezetett tanúk vallomásával való szembesítése s azoknak elegendő meghányás-vetése alapján a gyanús jelnek és határozott feltevésnek semmi bizonyossága sem deríthető fel. Tehát hogy a nyilvánvalóság és a bizonyosság kétségtelen lehessen, azaz hogy elítélni, vagy valóban felmenteni lehessen, arra az álláspontra helyezkedik a bíróság, hogy a kár ügyében meg-keresi a járási szolgabíró urat, hogy a következő tárgyaláson számoljon be arról.

1728. január 10-én Eger püspöki városban nemzetes és vitézlő Taródy István úr, nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék alispánja elnöklete alatt a gonosztevők törvényszéke intézte.

Ismételt felvétele a hatósági és vádló pernek Balás István, felesége Dávid Zsuzsanna, valamint Morvay Erzsébet, Erdély Judit, Gyulai Erzsébet és Pál Katalin, mint boszorká-nyok és a mágia vétkével vádolt vádlottak ellen; mely bűnben való igazolásukra tanúk állítottak, hogy a dolog tiszta bizonyosságát tanúsítanak, aminél fogva a véteknek méltó megbüntetése következtében megcsapathatók, és elítélhetők lennének.

A vádlottak megbilincselve előállítva a vádbeli vétket tagadják; tanúkat állítva tehát és azokat pontosan megvizsgálva, végre

Ítélet.

A fentírt törvényszék alatt egybevetvén a tanúk vallomásait az új és a bíróság előtt hitelesített legújabbakkal, amelyekből nem lehet oly bizonyosságot nyerni, mely alap-

ján el lehessen őket ítélni, de legalább gyanú és feltevés derítettett fel, tehát ezek és elegendő megfontolás alapján a fenti Balás Istvánt feleségével Dávid Zsuzsannával, Morvay Erzsébetet, Erdély Juditot és Paal Katalint ezen vármegyék határai közül száműzni és a száműzötteket közhírré tenni határoztatott. Gyulai Erzsébetet bizonyos kezesség és kötelezvény mellett elbocsátja.^{2]}

(Heves megyei Levéltár. IV–9/f. 2.kötet 90–91., 94. oldalak.)

*

1. Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék alispánja: Taródy István.
2. Rövidesen, 1727. június 11-én ismét a vádlottak padjára kerülnek. Lásd az 57. sorszám alatti esetet.

54.

1728. április 14. – július 22.

Gál Ferencné, Sonkoly Jánosné, Öreg Kalmárné boszorkánypere

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

A.

[Gog István kérésére 1728-ban végzett vizsgálat.]

Tekintetes Nagy jó Urunk,¹

Hogy az Úr Isten Méltóságos Urunk Excellentiája² Hasznos Szolgálatyára és sok igye fogyottaknak oltalmazására Sokáig Szerencséssen éltesse, Tekintetes Nagy jó Urunkat Kíványuk Szívből.

Tekintetes Nagy jó Urunk! Történt tavaly Demeter nap³ előtt mindegy egy Holnappal, melyeket kívánunk Tekintetes Nagy jó Urunknak eleiben terjeszteni.

1-mo. Egy Gulyás bujtár, Gogg István ki indulván éczaka Helységünkéből az Gulyához, az midőn ment volna, Utánna megyen Három Aszony. Az mint jó maga Recognoscállyá⁴: Gál Ferencné, Sonkoly Jánosné, Öreg Kalmárné által vitték az Terem fokára,⁵ ottan igen meg kínozták. Egyik közülök kívánta magát meg Paráznítani, de az Legény nem Cselekedett. Onnan viték az Tűrüg⁶ mellé, ott fölötte igen meg kínozták, ott meg nyergelték, vitték Erdély Országán által Török Országra. Rákóczinak búzát vittek rajta, magyar országi búzát. Harmad napig kínozták el annyira, Semmi Testit nem bírta, hanem Tekintetes Urunk Csikossai vitték be Kiskörére, az faluban, az melyet egész Falusi Birák és lakosok Recognoscályuk, az melyet Szájából Hallotunk Gog Istvánnak.

2-do. Ugyan Helységünkben történt olyan dolog: Demeter Nap tájban úgy mint Barát Márton Uram Szolgálója, Kardos Ferencz Nagy Nyavalyában esvén, melynek minden öszve dagadozott és Ki lyukadozott, el annyira, hogy minden ereitől meg fogyatkozott.

Mind eddig nem mert Szóllani, hanem az Ecse⁷ ment Kecskemétre egy orvos Aszonyhoz, az megmondotta, hogy valamely Fűbül Csinállyanak fürdött, az ki meg rontotta rá a megyén. Az melynek örízisire Tekintetes Praefectus Urunk Körülőjit, Bagoly Miklóst oda kívánták, mely is mind verratig ott volt. Az Bírókat és Tanukat ide hívták, és Sok kínok között mondotta az legény, hogy azon folyúl meg írt három Aszony ötöt az víz közé vitte, egy bokor nádban az egyik Szemérem testit meg fogta, kinszerítette, hogy közösülyön vele Gál Istvánné, de az legény nem Cselekette. Annak Utánna az öreg Aszony, Úgy mint Kalmárné rugdosta, az harmadik az háta megé ült. Az bizonyos, hogy az szemérem teste olyas volt, mint az föl fújt hólyag. Az midőn az fürdött főszték, az Kerülő Bagoly Miklósnak Szeme láttára azon iczaka Kínzották el annyira, hogy az ágyon meg nem maradhatott, hanem lerázták, az fejit öszve rázták. Annak előtte Aszt is mondotta az legény az Bírók előtt, hogy ötöt meg nem nyergelték, ha nem mikor az Édes Anya az Quartélyosoknál⁸ volt, addig fényes nappal rajta mentenek vasámap. Ugyan azok az Aszonyok az nyakát akarták Ki meczeni, Kalmárné az kést köszörülte, Gál Istvánné az torkát Szorongatta. Az Ecse bé érkezett, Ugy tágitottanak rajta.

3-tio. Ugyan Kalmárnén esset ilyen dolog, hogy Helységünk Csaplárossának adott egy icze vaját valamint kevesebbet Kétt Polturán, az melyet Ugyan Szeme láttára ki olvasztott az Csaplárosné, melyben rút csunyaság volt, mint az Tehenek véres Poklája,⁹ az melyet Ki vetett belőle. Az Csaplárosné mondotta: Micsoda Csunyaság ez? Az melyre aszt felelte Öreg Kalmárné: Oh Szívem, Szíp ez, jó ez. Ugy húzogatta a kezével, de el nem Szakadott, hanem tiszta véres volt. Az kinek Tehenek vagy on, azok vaját nem tudnak gyűjteni, nem tudgyuk hol vette eszt a vaját.

Melyet Kívántunk Tekintetes Nagy jó Urunknak Színe és Tekintete eleiben terjeszteni ezen Szegény Lázárnak nyomorult állapotját,

Maradunk

Tekintetes Nagy jó Urunknak alázatos Szolgái

Kis Körej Bírók és Lakosok

Actum die 14-ta Aprilis 1728.

Méltóságos Gróff Egri Püspök Kegyelmes Urunk Excellentiája érdemes Praefectusának, nekünk bizodalmas Nagy jó akaró Tekintetes Hász Cároly Praefectus Urunknak illendő Nagy böcsülettel adassék.

B.

[Vizsgálat három boszorkány, Kalmár Andrásné és társai ellen.

Tanúvallomások, melyeket hites emberek vettek fel Roff helységben. 1728. június 10-én.]

De Eo Utrum.

1-mo. Valya meg a tanu Hiti után, hogy ezen folyó Esztendőben Ki keletkor Kis Kőrei lakos öreg Kalmár Andrásné micsodás vaját adott Kis Kerey¹⁰ Csaplár Lévay Péternének? Micsoda Csúnnyasság volt benne, és maga az öreg Aszszony jelenlütiben mit mondott a vaj iránt, hiti után.

2-do. Az Tanu aszt is, ha Egyebekett tudna hozzá, vagy látott volna.

3-tio. Aszt is valya meg ezen kívül, Gál Istvánnéra és Sonkoly Ferencznére is tud, vagy látott valamit, azt is valya meg az Tanu.

Testis Conjunx relicta Nicolay Fejes, Catharina Török Annorum Circiter 41 jurata Examinata fatetur:

Ad Primum, hogy említett Öreg Kalmárné melly vajat adott Csaplár Léway Szabó Péternének, Szabó Péterné pedig atta nekem, ez Tanunak. Láttá pedig ezen Tanu a vajnak rendkívül való csúnyasságát, és nem is olyannak láczot, mint a Tiszta vajj. A vajat pedig kérdették, hol vette, ő pedig nem akarta, vagy nem tudta mondani, hol vette.

Ad 2-dum nihil.

Ad 3-tium azt valya, hogy hallotta másoktól, mind Gál Istvánné, mind Sonkoly Jánosné, hogy Boszorkányok volnának.

2-dus Testis Filius ejusdem primi Testis¹¹ Andreas Fejes Annorum Circiter 17 Juratus examinatus fatetur, hogy Csaplár Szabó Péternéhez vit vajat Kálmánné, melly lehetett egy idczényi,¹² mellyet is Szabó Péternének árulván eladta 2 polturában. Szabó Péterné pedig mindigárt meg olvasztván, midőn meg olvatt pedig, a tetejére jött fel olly Csúnya, mint az oltóban lévő régi csúnya gyomor, mellyet az vajból ki vetvén, felkapott Kálmánné, és ismét bele tett volna. Nem hagyván pedig belé tenni, nagy erővel el tépett, és akkor is recomendálta,¹³ hogy sok szép vaj. Szabó Péterné pirított kenyérre hintvén annak utánna a vajat megtekintvén, úgy meg utált, hogy az ólta egyéb vajat semmi neműt nem ehetik. Melly vajat asztán nem szeretvén Szabó Péterné, ment Makáné Menye Aszszonyhoz, és az aszt mondotta, hogy csak vegye el, mert nem tudgyuk, kiben mi lakik. De tsak ugyan Makáné métselte fel¹⁴ a vajat.

Ad 2-dum et 3-tium nihil.

[Vizsgálatok a kiskörei polgárok kérésére Roff helységben

1728. június 10-én
a roffi bírák és szenátorok előtt
Borbély Balázs bírój]

C.

Méltóságos Gróff Egri Püspök Kegyelmes Urunk Excellentiája érdemes Praefectusának, nekünk bizodalmas Tekintetes Urunknak Eő Kegyelmének ezen fassionalis leve-lünk illendő Nagy böcsülettel adassék

Egerben.

Tekintetes nagy jó Urunk!

Hogy az Úr Isten Tarcsa meg jó Urunkat Méltóságát is nagy jó Urunk Excellentiájának hasznára, Szolgálattyára, és Sok igye fogyottaknak oltalmazására Sokáig Szerencsésen éltesse.

Primo. Történt Helységünkben olyan dolog, Helységünkben commorálván¹⁵ egy Szegény Legény Gulyás Bojtár Góg István névő, mely is mikor Iczaka Helységünkűl az Gulyához ki indult volna, eleiben megyen három Aszony, megfogták, és viszik eőt az Terem Fokán által, ottan kénózták. Egyik Kezülek kívánta volna magát meg Paráznítani, de az Legény nem akarta. Onnan vitték a Tűrűgy Vize mellé, ottan is felette igen meg kénózták, s meg nyergelték. Vitték Erdély Országán által Török Országra Rákóczinak

Magyarországi Búzáat vittének rajta. Onnand vissza hozták harmadnapig kénozták Ugyan az Türogy mellett, melyre mikor reá akadtanak Tekintetes Urunk Hász Károly Csikossai, ló háton, mint egy zsákot be hozták, mely is Sok ideig Semmi tagját nem bírta. Mely is hívatta az Kerülőt, és Eskütt Urainkat, úgy mint hatt személyt: Demjénd Gergelyt, Nagy Pált, Szabó Istvánt, Varga Jánost, Hubai Jánost, Bagoly Miklós kerülőt, ezek előtt fateálta,¹⁶ hogy ezen három Aszony e képpen cselekedet véle, Gál Istvánné, mely kívánta volna magát Paráznítani, Második Sonkoly Jánosné, harmadik Eözvegy Kalmár Andrásné. Mellyet mi hittel fatealunk, hogy mi e képpen hallottuk Góg Antaltúl, nagy nyavalya fájdalmai között lévén.

2-do. Ugyan Helységünkben történt olyan dolog az nyarasi Demeter nap előtt három héttel egy iffjú, Baráth Mártony Szolgája, Kardos Ferencz nagy nyavalyában esvén, melynek Minden tagja ki fakadozott, el száradott, Sok üdőkig nem mert Szóllani, mit látott s kiket, míg az Apotécariusoknál¹⁷ nem voltak. Annak utánna, hogy már az sok kínok között nem tudott mit tenni, hívatta a Bírókat és Eskütteket, eő kegyelmék Praesentatiojokban fateálta,¹⁸ Hogy mikor az lábárúl le esett volna, eőtét elvitték ugyan azon felül megírt három Aszonyok: Gál Istvánné, Sonkoly Jánosné és Eözvegy Kalmár Andrásné. Elvitték egy Nád Istállóban, nem a rétre vitték, hanem Istálóban, az egyik Szemérem Testét meg fogta, arra kényszerítették, hogy közösüllyék véle, Gál Istvánné volt, de én nem Cselekedtem. Annak utánna az eözvegy Kálmánné vert, rugdosott, az harmadik is hátam megé ált. Az mellyet Szemeinkel láttunk, hogy olyan volt az Szemérem teste, mint egy föl fűjt hólyag.

3-tio. Ugyan nímely napon, Vasárnap az Édes Anyja az quartélyosnál volt, rajta mentek ugyan azon Aszonyok, az nyelvét akarták volna ki meczeni, egyik, úgy mint Kalmárné az kést keszerülte, Gál Istvánné az Torkát szorongatta. Az Eöcze be érkezett, Kardos Mártony, úgy tágitottak rajta.

4-to. Hallottuk, hogy Kecskemét Várasában valami Orvos Aszony volna, oda elmentenek. Az Orvos Aszony azt mondotta nekik, hogy valami fübül fűzzenek fürdőt, el nem mulathatya, hanem reá menének az kik meg rontották. Az mint is Méltóságos Urunk eő Excellentiája kerülőjét, Balogh Miklóst Iczakára oda hitták, az mely hit szerint fateálta, mint hogy Virattig, még az fürdőt fűzték, ott volt, minthogy kinszerítették. Irtóztató dolgot vittek rajta végben, el annyira, hogy az ágyábúl kihúszták, az fejét, szemek látára úgy meg rázták, hogy az ágyban meg nem maradhat. Én kérdettem tüle: Ki bánt most lelkem Eöcsim? Az mongya: Gál Istvánné, Kalmár Andrásné és Sonkoly Jánosné. Ugyan azon Iczaka viszonttag rajta gyűttek, jelen létemben az legény ismét kiált, reménkedett, hogy ne hagyatok csillagaim, mert mingyárt meg ölnek Gál Istvánné, Sonkoly Jánosné és Kalmár Andrásné. Ugyan azon Iczaka azt kiátya: Az Pallás Szélén ösze fogoztanak, úgy tánczolnak.

5-to. Ugyan történt Most ki kelet tájban, Helységünk Csaplárossa Lévai Szabó Péterné recongoscállya, hogy az Eöreg Kalmárné, azon három Aszony közül egyik, vitt hozzájuk egy keves vajat, egy kis Iczénél valamivel kevesebbet, két polturán attá néki, melyet ugyan szeme láttára ki olvasztottak azon öreg Aszony előtt, az melyben olyan csúnyaság volt, mint az Tehénnek Véres Poklyája, vérekes, mellyet ki vetettenek belőle. Ugyanazon Öreg Aszony föl kapja, azt mongya az: Csillagom Szép ez, jó ez. Úgy huzogatták az Csúnyasságot, de el nem Szakadott, hanem tiszta véres volt. Az mely vajat az

öreg Bábának attam mécselni.

Hit szerint fateállya Maka Jánosné: Én vittem el a vaját mécselni. Megolvasztottam, annak utánna is láttam rajta a Csúnyasságot, de nem tuttam micsoda volt. Mi sem tudjuk honnan volt e az vaj, holott Tehene Sem volt.

Hallottuk, hogy mind az két nembéli nyavalya így volt, fateálták, de mi egyebet Semmit Sem láttunk, melyet Mi Kívántunk Tekintetes Nagy Jó Urunk Eleibe terjeszteni ezen Lázárhoz hasonló nyomorult Állapotyát.

Tekintetes Nagy Jó Urunknak Alázatos Szegegy Szolgái

Kiskörei Bírók és Esküttek

Öreg Bíró Thott János

Actum die 11 Junii 1728.

D.

[Vallomások három boszorkány ellen. 1728.]

Méltóságos Gróff Egri Püspök Kegyelmes Urunk Excellentiája Érdemes Praefectusának, nekünk bizodalmas Tekintetes Ház Cároly Urunknak Eő Kegyelmének ezen fassionalis bellüll meg írt levelünk illendő Nagy böcsülettel adassék

Egerbe.

De Eo Utrum.

1. Valya meg az Tanu hiti után, hogy ezen Kezesség alatt lévő¹⁹ három Aszonyra valami boszorkányságot tudna.

2. Azt is valya meg az Tanu, mikor meg fogták őket, mit hallottak valamelyiktől.

3. Az midőn haza jöttek, mit hallottak valamelyiktől, valya meg az Tanu.

1-mus Testis Mathias Szabó circiter annorum 37 Juratus examinatus fassus est. Én fatens hallottam Gál Istvánnétül és Sonkoly Jánosnétül, hogy átkozottak. Azt mondták: még más jobban meg esik mint nem ezen nálamnál.

2-dus Testis. Martinus Márton circiter annorum 26 Juratus examinatus fassus est. Én fatens Hallottam Sonkoly Jánosné Anyátül, Borbély Istvánnétül, hogy aszt monddotta: had Csak, többet mutatunk mi ujjal is mint az én leányom olyat, az ki jobban meg érdemli.

3-tius Testis Stephanus Molnár circiter Annorum 29 Juratus et Examinatus. Én fatens Egy éczaka őriztem Gál Ferenczet, az mely nap megfüstölik az Patikusok, harmad magammal hallottam Gál Ferencztül akkor éczaka, hogy kiáltott, azt monddotta: Ihon jön Gál Istvánné, Kalmár Andrásné. De a szava akkor mindgyárt el állott, hanem mikor tágitottak rajta, akkor meg Szóllalt, aszt monddya az Anyának: Anyám Aszony! Kalmárné itt hatta a bors törőjit. Az Anya aszt feleli: Itt hatta volt akkor, mikor innem mi tülünk el ment lakni. Gál Istvánné az Quartélyos németnek²⁰ az Gyertyatartójában ült, úgy jött ide, de én fatens semmi hasonlatosságot nem láttam.

4-tus Testis Nicolaus Major circiter annorum 36 Juratus et examinatus fassus est. Én fatens ott voltam azon éczaka. Az fölsőbb harmadik tanu fassioja szerint láttam és hallottam. A gyertya mind virattig éget.

5-tus Testis Stephanus Tamásy circiter annorum 40 Juratus et examinatus fassus est. Én fatens hallottam Sonkoly Jánosné Anyátúl, verte az tenyerit, oszt mondotta, hogy vagy on Körén nagyobb boszorkány is az én leányomnál. Ujjal is ki mutatyuk.

6-tus testis Nobilis Franciscus Nagy circiter annorum 36 Juratus et examinatus fassus est. Én fatens hallottam Sonkoly Jánosnétúl, hogy aszt mondotta: Nem volna nehez az lelkemnek, ha azon kezdték volna, az ki engem gyermekágyamban meg kínozott. Én fatens torkoltam, de csak aszt mondotta: Csak hallgass Nagy Ferencz sógor!

7-timus Testis Nicolaus Bagoly circiter annorum 38 Juratus et examinatus fassus est. Én fatens hallottam, hogy meg fogtuk az 3 Aszonyt, azt mondja Sonkoly Jánosné, búcsuzik Nagy Ferencztúl: Hiszem az Istent, hogy olyan kevesedik meg ebben, az ki meg sem tudná gondolni. Én fatens aszt mondom: Hallgass, mert az ilyen Szóért Sütögetnek meg.

8-ava Testis Éva Szücs Jurata et examinata fassa. Én hallottam Sonkoly Jánosné Anyátúl: Az Tiszára voltunk, — aszt mondotta, — Csak az én leányomat Sanyargatták, de ki tudnánk mi ujjal is mutogatni.

9-na Testis Elisabetha Ferge circiter annorum 29 Jurata et examinata fassa est. Én hallottam Sonkoly Jánosné Anyátúl, hogy aszt mondotta: Vagy on nagyobb boszorkány is az én leányomnál, az ki jobban meg érdemli, élő²¹ ember: Lukácsy András feleséges-túl, Nagy Páll.

10-ma Testis Elisabetha Varga circiter annorum 40 Jurata et examinata fassa. Én egyebet nem tudok, ha nem mikor az Patikáriusok ott voltak, Juhász Kovács György lábának orvosságot vettek volna, reá tekint öreg Kalmár Andrásnéra, azt mondgya: Minek az orvosságot, hiszem meg tuggy ez az Aszony gyógyítani az Kovács György lábát. Ugyanott többen is voltak az házban.

11-ma Testis Elisabetha Szücs circiter annorum 27 Jurata et examinata fassa. Én hallottam Sonkoly Jánosné Anyátúl, verte az mejjit, oszt mondotta, hogy ujjal ki mutattya, mert jobban meg érdemli, mint az én leányom, élő ember: Lukácsy András feleségestúl, Nagy Pál.

12-ma Testis Elisabetha Gyenes circiter annorum 28 Jurata et examinata fassa. Én hallottam Sonkoly Jánosné Anyatúl, hogy az leányát Egerben vitték,²² aszt mondgya: Jobban megérdemli aszt, van oly Kis Körén, Ujjal is ki Mutatom őket, nem úgy mint az én leányom.

13-tia Testis Elisabetha Kelemen circiter annorum 20 Jurata et examinata fassa. Én hallottam Sonkoly Jánosnétúl, hogy aszt mondotta: Hiszem az Istent, hogy én ki Szabadulok, de más esik abban.

14-ta Testis Elisabetha Dekány annorum circiter 40 Jurata et examinata fassa. Én hallottam Sonkoly Jánosnétúl, hogy meg fogták az Istállóban, azt mondotta: Hiszem az Istent, megszabadulok én, de más esik abban.

15-ta Testis Catarina Penus annorum circiter 20 Jurata et examinata fassa. Én a Tiszára mentem, Sonkoly Jánosné aszt mondgya Sonkoly Jánosné leányának: Na fijam, el vitték Anyádat, de jobban megérdemelné az, ki aszt mondotta, hogy ha énnekem bár csak egy tehenem volna, kád vaját gyűjtenék tüle.

Tekintetes Nagy jó Urunk Parancsolattya Szerint ezen fassióknak végben vitele lett

Kiskörei Birók és közönséges lakosok Presentiájokban.

[Előttem Tott János bíró
Esküttek Demjén Gergely
Nagy Pál
Thott György
Lesny Pál
Dohány János
Törös István

Általam Szobi Gergely hites jegyző által
év és nap mint fent]

E.

Méltóságos Gróf Egri Püspök Kegyelmes Urunk Excellentiája Érdemes Praefectusának Tekintetes Ház Károly Urunknak Eő Kegyelmének ezen fassionalis Levelünk illendő becsülettel adassék.

Átány.

De eo Utrum.

[Az Úr 1728. esztendejében június 29.]

1. Vallja meg a Tanú hiti után, hogy Kis Körén laktában Csaplároosságában Eőreg Kalmár Andrásnéra ha valamit tudsz avagy láttál, az Tanú hiti után vallja meg.

1. Testis Tömösvári Sára Circiter Annorum 23 Jurata et examinata fassa. Hogy Kitsiny híjján edgy pár ittényi vajat vettem tülle, id est Eőreg Kalmár Andrásné túl, és Szeme láttára a Tűzhöz tevén, hogy ki olvaszszam. Meg olvadván a vaj 3 vagy 4 darab olyan Csúnyaságot, mint a Tehén poklája, vér formát vettem ki belülle, de nem tudom ha pokla volt vagy nem. Én azon Csúnyaságot a földhöz Csaptam Szeme láttára. Eő fel vévén a földről húzogatta, mondván: Hiszen jó ez, szép ez.

Előtünk átányi esküttek
Madarász János bíró
és egyes többi esküttek előtt]

F.

Szobi Gergely Contractussa.²³ 1728.

Én Tekintetes Nemes Heves Vármegyében Kis Körei Hites Notarius Szobi Gergely adom tutára és értésére mindeneknek, akiknek illik ezen Contractus levelém rendiben, hogy én helységünkben lakos Sonkoly Jánosnéért Kezes lévén, ilyen Conditio alatt, hogy én mindenkor, valamikor Tekintetes Praefectus Uram Kívánnya mindenkor kész leszek elő állítani. Hogy pedig elő nem állíthatnám, ött Szász forintokat tartozom le tenni. Hogy ha pedig Istentől el vett nyavallya által halása történik, arrúl nem tehetek, de ha életben leszen, előállítani mindenkor Kész leszek, mely Kezem vonásával meg erősítettem.

Becsületes Birák és Esküttek Praesentiájokban.

Öreg Bíró Tott János
(Kisköre község pecsétlenyomata.)

Kisköreý Notarius Szobi Gergely keze kereszt vonása X

(Az irat külső oldalán:) Tekintetes Nagy jó akaró Komán Uramnak Istentől jó egészséget kívánok.

Mint hogy Szegény Ember több kezest nem talált, én meg Szántam, mint hogy kereszt Komám Sok aprós Cseléddel vagyon.

G.

[Kovách György kezeslevele Kalmár András özvegye részére.]

Anno 1728 dje 22 Julii Kezességen ki vettem az Tömlöczben lévő Kalmár András-nét, hogy valamikor Törvényre az Méltóságos Uraság fogja kívánni, elől állítom ött Száz forint büntetés alatt.

Egerben [nap és év mint fent]

Kis Körén lakó Kovách György X
[Elöttem Nagy Miklós
Elöttem Pecsy Imre
Elöttem Horváth Zsigmond]²⁴

(Heves megyei Levéltár. XII-3/b. 1.doboz 2-a. Nr.22., 25. – Ugyanaz 3-d. Nr.4. – Ugyanaz 3-1. Nr.23.)

*

1. Hász Károlyhoz, az egri püspöki javak prefektusához írt levél.
2. Kisköre földesura az egri püspök, az adott időben gróf Erdődy Gábor.
3. Demeter napja: október 26-án.
4. Recognoscál: elismeri.
5. Terem foka: Kisköre Tisza melléki térségében egy nagy kiterjedésű náddal, sással erősen benőtt vízállásos terület, vizenyős legelővel.
Öreg Kalmár Jánosné ismeretlen okból kifolyólag már 1727-ben le volt tartóztatva és bebörtönözve az egri püspök földesúri tömlőcében; ugyanis július 27-én nemes Fősős István 500 forint-ról szóló kezeslevelet állított ki a kiskörei bíró és esküttek színe előtt, az asszony szabadon bocsátása fejében, hogy az asszonyt bármikor előállítja, s ha erre nem kerülne sor, úgy 500 forintot tartozik fizetni érte. (Heves megyei Levéltár. XII-3/b. 2.doboz Fasc.C. 3-d. Nr.4.)
6. Tűrügy: hasonló, mint az előző.
7. Ecse: öccse.
8. Ouartélyos: beszállásolt katona.
9. Poklája: méhburka, méhlepénye.
10. Kis Kerey: kiskörei.
11. Az első tanú fia.
12. Idcze: icce, mintegy 3/4 liter.
13. Recomendál: ajánl.
14. Métselte fel: mécsben használta fel, égette el. – Makáné egyébként bábaasszony volt.
15. Commorálván: lakván.
16. Fateál: vall.
17. Apothécarius: patikus, gyógyszerész.
18. Praesentiájokban fateálta: jelenlétükben vallotta.
19. Az elfogott és bebörtönzött boszorkánysággal vádolt három asszonyt kezesek által adott jótálló nyilatkozataik, úgynevezett kezesleveleik nyomán feltételeken szabadon bocsátották.

20. Quartélyos német: beszállásolt német katona.
21. Ilő: élő.
22. Amikor a bepanaszolás folytán az egri püspök földesúri börtönébe vitték.
23. Contractus: szerződés, – itt azonban kezeslevelet jelent.
24. Gál Istvánnét és Sonkoly Jánosnét 1733. március 14-én felvett, s alább a 67. sorszámú iratközlésben szereplő jegyzőkönyv szerint ismét megvádolják egyesek boszorkánysággal.

55.

1728. június 11.

Ítélet Balás István és felesége, Dávid Zsuzsanna, valamint Morvay Erzsébet, Erdélyi Judit, Gyulay Erzsébet és Pál Katalin ellen

[Eger püspöki városban nemzetes és vitézlő Taródy István úr, nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék alispánja elnöklete alatt a gonosztevők felülvizsgálati törvényszékén vitetik véghez.

Elővétele a magistratus és a vádló bűnperének Balás István és felesége Dávid Zsuzsanna, valamint Morvay Erzsébet, Erdélyi Judit, Gyulay Erzsébet és Pál Katalin,¹ mint boszorkányok és a mágia vétkével bepanaszolt vádlottak ellen. Vétkük bizonyítékként előállítatnak a tanúk, akik bizonyítják a merő gonosztett bizonyosságát, amiértis megérdemelt büntetéssel kéri (tudniillik az ügyész) sújtani és elítélni őket.

A bilincsekben jelenlévő vádlottak a vádbeli vétket tagadják, és így az előállított tanúkat gondosan megvallatják. Ezután az

Ítélet.

A jelen felülvizsgálati törvényszék a tanúk vallomásait a bíróság színe előtti legújabb hitelesítettettekkel összevetve, belőlük nem tud oly bizonyosságot kideríteni, amely miatt őket elítélni lehetne. Pusztán gyanúk és feltevések derültek ki. Tehát elegendő meglakolásként Balás Istvánt feleségével Dávid Zsuzsannával, Morvay Erzsébetet, Erdélyi Juditot és Paal Katalint a vármegyék határai közül proskribálja és proskibáltatnak nyilvánítja. Gyulai Erzsébetet pedig bizonyos dolgok miatt kezesség és kötelezvény mellett szabadon bocsátja.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/1. 2. kötet 94. oldal.)

*

1. E levéltári forrás nem közli a bevádoltak lakhelyét, de tudjuk, hogy a Külső Szolnok vármegyei Tiszasásra valóak voltak a rövid hónapokkal azelőtt kezességgel szabadult vádlottak a vármegyei törvényszékről. Lásd az 53. sorszám alatt közölt peres anyagot.

56.

1728. június 25.

Fodor Ferencz és felesége elleni boszorkányper

(Egri püspöki úriszék előtti eljárás.)

Méltóságos Úr Eő Excelentiája Egri Püspök Edgyik érdemes Praefectusának Tekintetes Nemes Hátz Úrunknak eő Kigyelmének böcsölettel adassék

Egerben.

Anno 1728. Die 25 Junii. Mi Füzes Abonyi Bíró és esküttek Fodor Ferencz és Felesége iránt eképpen Inquiráltunk,¹ amint az Utrom Tenora² szerint következik.

De Eo Utrum.

Vallya meg a tanu, hogy miolta Helységünkben Lakik Fodor Ferencz Feleségestül hogy micsoda Boszorkányságokat a vagy Bíbályos tudománt vagy láttak vagyis hallottak felőlük, vallyák meg a tanuk hitekere.

1-mus Testis Adalbertus Thót Annorum Circiter 40. Hite után vallya, hogy Levén régenten egy quartélyos Német nálok, és mint hogy azon quartélyos járt Fodor Ferencz-hez, mint hogy Csak közel Szomszédgyuk volt. Tehát azon quartélyostúl hallották, hogy mondotta: Fodor Ferenczné Boszorkány, mert minden holnapban és majd minden héten egy nap olly beteg, hogy majd meg hal, és másnap semmi gongya is nincsen.

2-da Testis Farkas Illona Annorum Circiter 30. Hite után vallya úgy mint az első.

3-tia Testis Rákos Illona annorum circiter 22. Hite után vallya, hogy Láttá hajnali harangozás után, hogy Fodor Ferenczné a Korcsmáros Bornyú óla mellé állott és ott le hajlott, de nem tudgya mit Csinált, földet Szedett e vagy más egyebet cselekedett. Hanem hogy Le hajlásbúl fel költ, mindgyárt haza felé indult, és utánna Látott mintegy három Rőfnyi Czérnát nyúltni, és azt hoszan fel Szedegette.

4-tus Testis Ferenczi Mihály Annorum Circiter 36. Hite után vallya, hogy ő amidőn Fodor Ferenczné helységben lakott volna, láttá egész nyáron, hogy a melly edényben a Tejfelét Fodor Ferenczné töltötte, soha azon edényben meg nem maradott, hanem mint az Tűznél a tej kiforrott az Fazékbúl. Úgy az után is történt véle, hogy Szomszédgyában Lakott, hogy minden héten eczer vagy kéczer Fodor Ferenczné kölcsön tejet Ferencz Mihályhoz el ment kérni. Amikor pedig kölcsön tejet attak, soha három vagy négy nap is a Tehén meg nem állott, és akoron semmi hasznát a Tehénnek nem Lehetett venni. Azután azokat tapasztalván tehát tejet nem attak kölcsön, de ő az után is el ment kérni, és ha nem attak is erővel is vagy Tehén Turóbúl vagy Tejbúl egy harapást is el Csípett, és azután szintén úgy meg romlott a tehén.

5-ta Testis Thót Erzsók Annorum Circiter 22. Hite után valya, hogy ennek előtte négy vagy öt esztendeje Láttá Fodor Ferenczet Szent György Napon vagyis másod napján, hogy a maga Komorájának végében egy nagy darab Csontot el ásott volna. De nem

tudgya micsoda féle Csont volt. De hogy már azon dolgot ki jelentették, tehát Fodor Ferencz meg feddette Tóth Erzsókot, hogy miért monta ki olly hamar azt az állapotot, hogy nem kellett volna olly hamar embereknek elejbe terjeszteni.

Töb Tanuk is voltak, de azok Semmit Sem hallottak, Sem nem láttak, sem nem Tudnak, amint hit szerint kellett ki mondani nekik. Ha nem az Úr Itéllye meg ezen felül való Tanuvallásokat.

Ezen Tanó Vallás volt illy Emberek előtt, úgy mint
Ordinarius Fő Bíró Kabó János
Törvény Bíró Zele István
Esküttek György Péter
Német György
Szabó István
Császár Jakab

Fodor Ferencz Felesége után való Inquisitio die 29 Junii 1728 adatot be.
Meg nem Verificaltatnak.³

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 3. doboz 3a. 35.)

*

1. Inquirál: vizsgál.
2. Utrum tenora: a kérdőpontok foglalata, tartalma.
3. Verificál: hitelesít, igaznak mond.

57.

1728. június 25.

Tanúvallomások egy tót öregasszony ellen

(Az egri püspöki úriszék elé terjesztett ügy.)

Anno 1728. Die 25 Junii.

(Fodor Ferenczné boszorkánysága tárgyában végzett füzesabonyi tanúkihallgatás jegyzőkönyvéhez fűzik a község vezetői a tanúk által bejelentett alábbi esetet is.)

Más féle Tanó Vallás, Amint az is Ezen Inquisitio által hit Szerint gyűtt ki, úgy mint

Tóth Katalin hite után vallotta, hogy a melly Thót Öreg Aszony, a Bornyú pásztor Anya ő nála Lakik, hogy azon öreg Aszony viaszbul helyükben Lakó Thót János nevű Embert Négy Lóval Kocsival, Magát a Lónak a hátán és az ostort a vállán vízre egy táliban ki öntötte olly formán, hogy az Ló meg Lácztatott és az embemek minden Ábrázati.

Kis Mihály hite után vallyá, hogy ő is Saját Szemeivel Láttá, hogy mind magát Feleségét Molnárnét, Szinte úgy mint Thót Jánost viaszbul vízre kiöntötte. Ezen dolgot az öreg Asszony Menye is próbálta, de ő néki Semmi forma sem Lett.

(Heves megye Levéltára. XII–3/b. 3.doboz. a.35.)

58.

1728. július 6. – december 15.

Szekeres Ilona boszorkánypere

[Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben elfogott gonosztevők felülvizsgálatának törvényszéki ülése 1728. július 6-án, tekintetes és nemzetes Tarródi István vármegyei alispán úr elnöklete alatt, a fentemlített vármegyék több bírāja és tisztviselője jelenlétében.

Hasonlóan a tiszti ügyész, mint vádló perfelvétele a személyesen előállított Nádujfalu községben ugyanazon vármegyében lakó Szekeres Ilona, mint boszorkánysággal bevádolt ellen. A vádlott nem tudni, mily gonosz lélektől indítatva, az ördöggel szövetségre lépni és annak következtében mágikus dolgok révén egyrészt úgy embereknek, mint másrészt állatoknak ártani nem irtózott; amelynek megerősítésül becsatolják nemes Nógrád vármegyében bizonyos nováki lakosoknak a vallomásait; s hasonlóképpen az ügyész méltó büntetést követel.

A személyesen jelenlévő vádlott mindent tagad, tehát úgy határozott, hogy az előzően érintett alaposan megtárgyalt, jelen bizonyítékot amennyiben az nem a maga szabályszerűségében készült, mindaddig amíg előírtan elegendőnek nem ismertetik el,¹ kevésbé elfogadni, sőt még a meglévő tanúknak a jelenlétét is hitelesíteni felette szükségesnek találta; ezért a Nádujfaluba áthívott nováki tanúktól vallomásuk a maga módja szerint, eskü alatt, vétessen fel, s ennek érdekében a járási szolgabíró úr kiküldendő, hogy a mindenképpen szükséges, jogilag megfelelő iratokat a következő felülvizsgálati törvényszéki ülésre megszerezze; ha ezen tanúk lakóhelyük miatt megjelenni nem akarnak,² a törvényszék kebeléből a hitelesítés végett bizonyos személyeket kiküldhet és azt elvégezheti.

.....

1728. december 15-én törvényszéki felülvizsgálati ülés Egerben.

A tiszti ügyész újra való perfelvétele Szekerczés³ Ilona boszorkánysággal bevádolt vádlott ellen, amint az ügyész a fentiek szerint és minden további vád nélkül kéri.

A jelenlévő vádlott mindent tagad.

Ítélet.

Amennyiben a bemutatott vizsgálat⁴ szerint a tanúk személyes jelenléte elő lett írva, ezért a következő felülvizsgálatra halasztja az ügy tárgyalását, mely tanúk előállítása végett a Nógrád vármegyei alispán úr megkerestetik.]

1. A felvett tanúkihallgatási jegyzőkönyv ugyanis nem volt kellően hitelesítve.
2. Tekintve, hogy Mátranovák Nógrád vármegyében feküdt, feltehetően vonakodtak átjönni tanúskodni Hevesbe.
3. Szekerczés: elírás Szekeres helyett.
4. Tudniillik az előző, július 6-i első tárgyalás.

59.

1728. július 6. – december 15.

Ítélet Szabó Mihály ellen

[Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben elfogott gonosztevők felülvizsgálatának törvényszéki ülése 1728. július 6-án Tarródi István vármegyei alispán elnöklete alatt, a fenti vármegyék több bírójának és tisztviselőjének a jelenlétében.

A vármegyei hatóság és vádló perfelvétele Szabó Mihály viszneki lakos ellen abból az okból kifolyóan, hogy a vádlott nem tudni milyen mesterkedéssel különböző személyeknek különböző betegséget okozni, embereket megölni, sőt halálukat is előidézni, s többeket, – amint egyesek hiszik, – ördögi mesterséggel boszorkányos tett révén megrontani merészelt, amint mindez a tanúk vallomásaiból kitűnik. A tanúk vallomásaik hitelesítésére előállítottassanak. Az ügyész szerint, mivel az efféle gyanús cselekedetekért az általános gyakorlat és szokás szerint a férfiakat meg szokták égetni, mások kárának elhárítására és példamutatásként a vádlottra elkövetett tette miatt ezt a büntetést kívánja bíróilag elrendelni.

A megbilincselten jelenlévő vádlott az ellene emelt vádat tagadja. Bár az ügyész ragaszkodik a tanúvallomásokhoz, de maga a vádlott az azokban elhangzottakra semmit sem emlékezik. A bírák a vádlott válaszait részben megerősítőnek, részben tagadónak, részben pedig módosítottnak találják.

Ítélet.

A rendelkezésre álló hitelesített tanúvallomásokból kitűnően a vádlott tettei és cselekedetei vegyesek, s egyik-másik tettében cinkosa a Györkön lakó Dudás nevű egyén. A jelenlévő vádlott a betegeket részben semmiféleképpen nem gyógyította meg, részben meg is rontotta, más esetekben pedig igen súlyos betegeket gyógyított meg. Szükséges tehát magának Dudásnak is a jelenléte, hogy az előadottakkal szembesíteni lehessen. A bíróság a pert tehát a következő felülvizsgálati törvényszéki ülésig elhalasztja.

...

Az 1728. december 15-én Egerben tartott felülvizsgálati törvényszéki ülésen.

A gonosztevőnek mondott Szabó Mihály az egi jezsuitáknál menedékjogot nyert. 1728. március 29-i kelettel kötelezvényt adott ördögös tetteiről és közbotrányairól. Ehhez képest, mint ebből a nemes vármegyéből száműzött, oda többet nem tér vissza. Ezenfelül 100 botütést mérnek rá.] „Szabó Mihály keze X vonása.”

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 96–97. és 114. oldalak. – Közli: Schram I., 147. sorszám alatt 397. oldalon is. Itt azonban a teljes szövegközlés helyett kurta másfél sornyi ismertetés szerepel; sőt a helység nevét is hibásan közli, s állatok megrontásáról is beszél, noha a levéltári forrásban ilyenről nincsen szó.)

60.

1728. szeptember 6.

Kesken Kata boszorkánypere

Tekintetes Rottenstein Károly Antal úrnak, a város¹ főbíró urának rendelkezésére, Jászladány község előljáróságának előterjesztett kérése nyomán 1728. szeptember 6-án lebonyolított következő

De eo utrum.

Vallya megh az Tanu hiti után ha tud e Valamit Kesken Katára boszorkánsága iránt, vagy hallotta valamely bűbajosságát hogy vitt volna végben, és kit tud hogy megh rontott volna vagy valamely Boszorkánságával dolgot vitt volna végben.

Primus Testis Georgius Csan Agriensis Circiter 37 fide mediante fassus est. Az Fatens egyebet nem tud, hanem az Fátens Házánál Tavaly Szent Mihály nap után Korcsma lévén az Háznál,² Sem az Fatens Sem Felesége othon nem lévén, Kesken Kata oda ment és egy meszely bortt töltetett, azt megh iván az Fatens Leányának az Pénzt erővel a keziben nyomta, és mely keziben a Pénzt nyomta és a felől való Lába el romlot a Leánká-nak. Oda hívatván az fatens Kesken Katát keményen megh fenyegette és mindgyárt másnap el ment innét.

Secunda Testis Anna Tóth consors Petri Rác Agriensis Annorum Circiter 58. fide mediante fassa est. Az Fatens tudgya, hogy el mult Szent Mihály napján az Fatens Házához menván Kesken Kata, az Fatens Ura Részezen Hozzá menván küldötte Ki. Az Házból ki nem ment, és az Fatens Ura feléje tartván az Puskát hozzá Lövöldözött de az Golyóbis nekie nem ment, hanem mindenkor visza Ugrott. Aki is tudgya, hogy az Csan György Leánya bort árulván, egy meszely bort töltetett Kesken Kata. A Leány az árát el nem vette, hanem az keziben erővel nyomta, és mely keziben nyomta, el romlott azon keze és a felől való Lába. Azután ezen fatens oda haitotta és meg fenyegette ez. És úgy huzogata megh a kezit és Lábát és azt mondotta, hogy megh gyógyul. De akkor ugyan meg nem gyógyult, hanem orvos ember gyógyította megh.

Tertia Testis Catharina Hauzman Consors Georgii Chizár Agriensis Annorum Circiter 40. fide mediante fassa est. Egy alkalmatossággal Kesken Kata is jelen volt. Midőn már az ebédnek vége volt, az Fatens Urától egy iccze bort kér Kesken Kata Gazda Aszonyának, de az Fatens Ura nem adot. Másnap reggel az Fatensnek a keze egészen össze dagat. Kesken Katát oda hívatták, és azt javasolta hogy kötözze erőssen meg a keze száját Száraz ruhával és az daganattya tovább nem megyen. Azután viasszal kösse meg. Úgy cselekedvén az viasz alat megfakadot és azután meg gyógyult.

Quartus Testis Georgius Csisz Annorum Circiter 34. fide mediante fassus est sicut Tertius Testis.³

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 9.kötet. 92–93. oldalak.)

*

1. Eger püspöki városról van szó.
2. Szent Mihály nap után Egerben a szőlőtermelők szabad korcsmatartási joggal rendelkeztek, azaz boraikat szabadon kimérhették, árusíthatták.
3. Hite alatt vallja, mint a harmadik tanú.

61.

1728. december 15.

Ítélet Morvaj Anna, Szücs János felesége ellen

[1728. december 15-én a törvényszék alkalmával Egerben intéztetett.

A hatóság és a vádló perfelvétele Morvaj Anna, a Ványán lakos Szücs János felesége, mint vádlott ellen, azon az alapon, hogy az előbbi vádlott nem tudni minő okból ördögi szövetség értelmében mágikus cselekedeteket hajtott végre, mely által sokaknak ártani határozta el, amiként az tanúk vallomásaiból világossá vált, mely végtelen gonoszságáért máglyával kivégezni követeli.

Ítélet.

A tanúktól a bíróság útján nyert hitelesített és a fejre tett vallomásokból különböző fenyegetések, és az azután bekövetkező hatások elegendő gyanús anyagot szolgáltatnak az ördögösség gyakorlásának elkövetéséhez. Ebből kifolyólag méltányos ezen vádlottat súlyosabb kínvallatásnak alávetni. Nem kevésbé azonban a nemes törvényszék együttülő tagjainak többségi szavazatával, a megfigyelt kínvallatás fokozataival, a hóhér útján, bosszorkány cinkosait fel kell deríteni, vagy újabb ördögös kártevések leleplezését ki kell csikarni.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 103., 107–108. oldalak. – Közli: Schram I., 148. sorszám alatti 397. oldalon.)

62.

1729. március 28.

Ítélet Guba Erzsébet ellen

[1729. március 28-án az elfogott gonosztevők törvényszéke ezen nemes Heves és Külső Szolnok vármegyékben nemzeti és vitézlő Tarródi István alispán elnöklete alatt,

több nemes törvényszéki ülnök és az említett vármegyék tisztviselői jelenlétében.

A hatósági ügyész és vádló perfelvétele Guba Erzsébet Szurdokpüspöki faluban lakó ellen, aki túltéve magát az isteni és az emberi törvényeken, különféle gyanús dolgot, úgymint állatoknak ártani és a többi lakos között botrányt okozni nem félt; ezért megérdemelt méltó büntetést kíván reá kimondani. Fenntartva a fenntartandókat.

A személyesen előálló vádlott megvizsgálva tagad és módosít, ezért

Ítélet.

A vádlott által részben módosított, részben tagadott hasonló cselekedetek miatt, – mely botrány folytán a többi lakos előtt nyilvánvaló, – őt 30 botütéssel megveretni és kezesség mellett elbocsáttatni (rendeltetett – S.I.)]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 112–113. oldalak. Közli: Schram I., 149. sorszám alatt a 397–398. oldalakon.)

63.

1729. március 28.

Balogh Erzsébet, Fejér Gergely, valamint Toth Katalin, Tóth András felesége és Takács Zsuzsa ügyének felülvizsgálata

[Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben elfogott gonosztevők felülvizsgálata Egerben 1729. március 28-án tekintetes és nemzetes Tarrodi István alispán elnökletével, a fentnevezett nemes vármegyék több bírāja és tisztviselője jelenlétében.

A hatósági ügyésznek és vádlónak perfelvétele Balogh Erzsébet, Fejér¹ Gergely, valamint Toth Katalin Thot András felesége, nem különben Takács Zsuzsanna özvegyasszony, mint boszorkányok ellen; s kívánja a vádlottakat méltó büntetéssel sújtani.

Minthogy Balogh Erzsébet ellen semmi nyilvánvaló cselekedet nincs, ezért őt kötelezvény mellett a bíróság elbocsátja. A többi vádlott vizsgálatát pedig a tanúk megjelése céljából a következő törvényszéki ülésre halasztja.²]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 111. oldal. – Közli: Schram I., 398. oldalon.)

*

1. Fejér: Fejér, azaz Fehér.

2. A többi három vádlott későbbi sorsa nem ismeretes.

64.

1730. március 31.

**Fabri Katalin, Balogh András felesége, Vámos Zsuzsa, Veres Mihály
valamint Veres Ilona, Babos Mihály özvegye elleni boszorkányper**

[Nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyékben elfogott gonosztevők felülvizsgálatának törvényszéki tárgyalása 1730. március 30-án tekintetes és nemzetes Tarródi István alispán elnöklete alatt, a fentemlített vármegyék több bírójának és tisztviselőjének a jelenlétében.

Felvétetett a vármegyei hatóság és vádló pere Fabri¹ Katalin Balogh András felesége, Vámos Zsuzsanna Veres Mihály és Veres Ilona Babos Mihály özvegye, mint gonosztevők és boszorkányok, mint vádlottak ellen. A vád értelmében No.3. alatt bemutatja a tanúvallomásokat; [a tanúk előzetes hitelesítése után] a vádlottaknak Szent István király 2. könyve 32. fejezete, vagy pedig az eddigi gyakorlat szerint máglyahalálra való elítélését kívánja.

1728. november 18-án Tiszafüreden készült jelen hatósági tanúkihallgatás Balogh András felesége, Veres Mihály özvegye és leánya Babos Mihály özvegye, mint boszorkányok ellen a következő.]

Mitt tud? látott, a vagy hallott az Tanu? hogj az fent nevezet személyek valamely ördögi mesterséggel bűbájos gonosz cselekedeteket, megh rontásokat, veszteséket másokon el követtek volna, mikor, hol, miért? kit?

Balogh Andrásné ellen fassio.

1. Testis Soltisz Györgj annorum circiter 25 juratus. Tudgya az fatens, hogy az felesége betegh levin, Balogh Andrásné kétszer be kötötte, de soha az kötést magán nem tarthatta, hanem késsel kellett le metélni magárúl. Harmadszor komlóval akarta bé kötni, de azt nem engette. Az után egj kevés üdő mulva az fatens Felesége nagyon el sivalkodjk, mondván: Jaj, majd megh öllnek az Komlóért. Más izben az az fatens Felesége roszul lévén, csak el akart futni, ugy hogy négyen is alig tarhatták megh. Utollyára a midőn megh csillapodot, fáraságából mint egj eszére jövéen, mondott illyen szókat: Jaj, mint el fárasztottak. Kérdeszték hogj kik fárasztották ell. Felelt az Menyetske, hogj Balogh Andrásné és Vörös Mihályné, csak azon vannak, hogy hozzájok eskessenek.

2. Sotisz Györgjiné, Nagy Kata annorum circiter 19 jurata. Balogh Andrásné ezen fatenst midőn be akarta kötni, az fatens pedig nem engette magát bé kötni, mondott Balogh Andrásné neki illy fenyegető szókott, hogy megh bányya, ha magát be nem hadja kötni. És ugyan akkor Estvére az fatenst ki ütötte az nyavalya. Annak utánna is hozzá mentek az fatenshez Balog Andrásné, Vörös Mihályné és Kerekgyártó Andrásné². Estve felé mégh gyertya nem köllött, az pitvarban feküdvén az fatens, semmit sem aludott, és mondották az fatensnek, hogj megh ölik, ha hozzájok nem áll. Másnapra kelvén ismét

Balog Andrásné nappal ment ezen fatenshez, és kérte, kényszerítetteis hogy csak álljon elő hozzájuk, és az elő hitekre, és vallyá azt a kit eők vallanak, ha nem, megh kell halni, és sem nyelve, sem foga meg nem marad az szájában. Akkor el ment tüle, és ismét az után vasárnapra Estvére Balog Andrásné ezen fatenshez ment, nappal lévén már az fatenst a földhöz csapta. Ismét annak utánna az fatens jobban lévén, az említett személyek hozzá mentenek, kényszerítették, hogy ne biznék az Istenben, hanem csak az elő Is-tenekben. Ismét tavaly télen történt, hogy Balog Andrásné lévén az fatens Annyánál, a hová ezen fatenst is el hivatta. Balogné kérdezi, ugy mond: Haraszol³ e még Komám Aszony? Az fatens felelt, hogy nem haraszik. Akkor Balog Andrásné az fatensnek adott egy almát, és egy Diót, azzal haza menvén. Mihent az Almát megh ette, az Nyavalya mingyárt ki ütötte. Utólyára azt mondotta Balogné az fatensnek: No Koma, nem fogadnád az jót, mellyet mondottam, de mig élsz az világon megh bánod ezt. Az után mondotta néki. Ugyan az fatens Annyának is Balog Andrásné adott egy kis pálinkát, mellyet ketten meghis ittak, de ha ki nem vetették volna⁴, miatta megh is holtak volna, sokáigh feküdtek benne. Az fatens el végezvén előttünk fassioját, akkor harmadszor ütötte ki az nyavalya.

3. Testis Biri Mihály annorum circiter 40 juratus. Vallya az fatens, hogy midőn az Helység Csordássa volt, mindenkor fárattan járt, haza is nagy fárattan ment, de minden Estve el kellett menni Balog Andrásnéhoz, és akkor minden fáratsága el mult. Hanem egyszer történt, Balogh Andrásné ezen fatens szüri ujjában egy rongyos ingvállat dugot. Az fatens maga Feleségének ezt megh mondván, kezében is atta, azon ingvállat megh égette az fatens felesége, és Balognéhoz ment. és mondotta, hogy miért ugj megh rontotta az fatenst, hogy az fatens áll a mellére le esett mihent haza ment. Azért Balog Andrásné menten hivatta az fatens, és a midőn be ment volna Balog Andrásné az fatens házában, felelt az fatens feleségének: Lád e kutya, jó volna most ha jó tennik véled? Az után Balog Andrásné megh fogta az felesége állát és helyre tette, ugyan megh csattant. Annak utánna az fatens Felesége ismét fel lábbadozott, és az Kamarában ágyat vetettek néki, le fekszik. Egykor mind ágyastul ki vetik az Kamara ajtaján, ugj paráználkodtak véle, egyik föl, másik le szállott rula. Egyebet nem ismerhetett megh, hanem ott látta Balog Andrásné. Ugy fel vanczorogván, mingyárost az ház népe előtt az dolgot megh beszéllette. És abban is holt megh az Feleséghe, de minek előtte megh holt volna ezen fatens Feleséghe, látta Balog Andrásné, hogy az ajtaja előtt az Zászlót fel ütötték, a mely zászló olly nagy volt, hogy annak edgyik szögleti az Eggeket⁵, az másika Poroszlót érte, és sok kar székek voltanak ki rakva azokon, veres rókás mentés Aszonyok ültenek, de senkit egyebet az fatens nem ismerhetett megh, hanem csak Balog Andrásné. Sőt az hiteltetés⁶ után Balog Andrásné ment az fatenshez, fogdosta, hogy más ember képében szoktak járni. De ezen fatens szemében is megh mondotta néki, hogi ide ütötték a zászlót, az helyet is megh mutatta néki. Balog Andrásné előle csak ell ment, lévén akkor Berczelli Emberek Füreden, tudakozván Balog Andrásné felől, a ki Berczélről szakadot. Le mondotta amazok⁷, hogy Balog Andrásné régen megh érdemlette volna az Tüzet. Mindenkori szóbeli személy volt.

Kereg Gyártó András és Balogh Mihály Balogh Andrásné ellen egyebet nem tudnak Kurvaságánál, de azért megh lakoltatott Törvényessen, a honnét ide szakatt.

Vörös Ilona, Veres Mihályné ellen való fassiok.

1. Testis Oláh Márton annorum circiter 37 juratus. Iván Miklósnéhoz betegségében őrzésének okáért ezen fatens el ment Étzakára. Vörös Mihályné is ott volt, aki mondotta Iván Miklósnénak: Mind az te Apád hamisságában cselekedte ám ezt. Arra Ivánné felelt: Jó Néném Aszony, nem vártam volna ezt kegyelmedtül.

2. Iván Miklós annorum circiter 34 juratus. Ezen Tanu Felesége Gyerme Ágyban feküdt, Vörös Mihályné volt Bábája, kire ezen Tanu gyanakodott, hogy eő rontotta volna megh Feleségét, látván nehesz nyavalyában fetrengeni. Kit is Vörös Mihályné midőn megh kenegettet, az nyavalya tágult rajta. Mondotta Vörös Mihályné: Mind az te Apád, Péter Deák hamis lelküése miatt vagy az, azért szenvedet ezt, mert eő mindé-tigh hamis lelkü Ember volt. Kire az fatens felesége felelt: Hej Néne, Néne, édes Néném, miért rontottál megh engem, azt nem vártam volna tuled. Arra is Vörösné, hogy az eő Apja hamis lelküése miatt vagy az.

3. Sotisz György annorum circiter 25 juratus. Jelen volt ezen Tanu Iván Miklósnénál, betegségben lévén, Vörös Mihályné is ott volt. Mongya Ivánné néki: Hej Néne, Néne, nem vártam volna tuled. Látta is az fatens, hogy Vörösné megh öleli Ivánnét, kérdi tüle: Sára, mi lelt téged lelkem? Ama felelt: Tudod Néne mi lelt engem. Vörösné megh törülgeti Ivánnét, mongya néki: Ne fély lelkem, mert megh gyógyulsz. Másodszor is, midőn Vörösnét hitták volna Ivánnéhoz orvoslásra, mivel roszabul vólna, felelt Vörösné: Had, had, mind az Apja Cselekedetiért szenvedt azt, a ki benne megh is halt.

4. Sotisz Györgyné Nagy Kata annorum circiter 19 jurata. Hallotta az fatens Vörösné szájából, hogy az Anyja viselős lévén, mondotta néki: Ha el nem hisz engem Bábának, még a ki tejet az Anyádbul szoptál, az is keserű leszen néked, és a Gyermeke is megh sirattya. Azt fatenst úgy fenegette, ha Gyermeke lenne, és eőt Bábának el nem hiná. Nota⁸, Balog Andrásné ellen való fassioban Vörösné ellenis van, ut superius 2. testis.⁹

5. Hadi Jánosné, Kanya Anna annorum circiter 50 jurata. Ezen fatens Menyét Vörösné sok izben kérte, hogy adgyon neki 3 máriást Bábáságára. Felelt az Menyecske, hogy nem adhatt, mert nincsen Pénze, másként nem is viselős. Ha az leend, megh adgyák akkor fáratsága bérét. Történt azonban Vörösné Tarjánnénál lévén keresztelőben, oda hivatta az fatens Menyit is, kinek külön magányossan egy kis üvegből Pálinkát inynya¹⁰, és mihelyest azt megh itta az Menyecske, csak el holt, fél elevenné lett. Hirül vizik az fatensnek, hogy az Menyecske el holt, fut Tarjánnéhoz az fatens, láttya az Menyét, hogy oda van el halva, kire is nagy keservessen el fakatt sirva, ugj jajgattya, ugj is vitték haza fél elevenen el halva. Annak utánna ment ezen fatenshez Ujszásziné, mondotta az fatensnek, úgy mond Vörösné Leánya: Mit sirattyák az Menyit, mert úgy kell annak el veszni, valamint az Sántáné Menyének. Ezen fatens fel indult, az Biróhoz akart menni, hogy Vörösnét megh fogassa. Egy kevés vártatva Vörösné ezen fatenshez ment, mondotta: Mitt pityerges, hiszen nem magad leánnya? Az után Vörösné az merő holtan Menyecskéhez fordult, megh törülgette, így szólittya megh: Kisa te kutya Leánnya kelly fell, szóilly. Akkor még megh sem mozdult a Menyecske. Mászor is megh törülte, akkor is megh szólittya, mint eléb, akkor már mint az kis Gyermeke megh rugja magát. Harmadszor is megh szólittya, és fel is ültette, Szemeit is az Menyecske ki nyitotta, fel is költ, de nagy Csikorgással akkor Vörösné mondotta az fatensnek: No, nem holt megh,

ihon van, ne pityeregj már. Új az Menyecskét is megh szállította: Tudod, hogy kértem három Máriást Tüled kutya leánya, és nem adtál. Látod-é, mint jártál? Azt is hallotta ezen fatens Vörösné Leányától, szó közben mondván, hogy eő még nem régi, de megh éri, és mutattya azt, hogy az eő Anyja¹¹ megh fog égettetni, és nem fogh jó halállal megh halni, mert igen boszus.

6. Hegedüs Györgyné annorum circiter 18 jurata. Tudgya, hogj Vörösné kért 3 Máriást, és az fatens, hogy nem adott néki, megh fenegette, hogy ha nem adcz, megh bánod. A mint is az után az keresztelőben Veresné az fatensnek innya adott, és azon ital után mingyarást el holt, és fél elevenné lett. Nem tudhattya annak utánna mint lött dolga, és miként éledett megh.

7. Szőr Györgyné annorum circiter 50 jurata. Ezen fatens férje betegh lévén, kinek orvoslására Vörösné oda hivatta. El is ment, és megh kente, mondotta, hogy Farkas hájjal kente megh. Az után mingyarást sokkal roszabul lett az ura, azért gyanakodott Vörösnére, hogy rontotta megh az urát.

8. Ugró Ferenczné annorum circiter 25. Tudgya az fatens, hogj a midőn Ugró Istvánné Gyermeke Ágyat fekütt, hozza ment Vörösné, és korsót látt az betegh ágya fejénél. Kérdi Vörösné, hogj mi van azon korsóban. Az beteg felelt, hogy viz van. Arra Vörösné mondgya: Csak edszer sem attok innom. Azon nem Étzakára az betegh Aszonynak minden természet szüksége el állott, kit az után Vörösné gyógyította megh. Megh is mondotta Vörösné Leánya, hogy csak az eő Anyja nem köti az beteget, Babosné¹² soha sem gyógyul megh.

9. Molnár Jánosné annorum circiter 45 jurata. Ezen fatens magán tapasztalta az veszedelmet, mert egykor Gyerek Ágyban esett, mellybül szépen fell épült, és megh gyógyult, Vörösné volt Bábája. De hogj mingyárt Vörösnének megh nem fizetett, ismét ujban lábáról le esvén, betegh ágyban esett. Annak utánna 8 egész hétig betegen kellett feküdni. Ezen sok nyomoruságos betegségében hivatta Vörösnét, a ki el is ment, megh tekintette az beteget, és megh is gyógyította, de sokszor Babosnénak, Vörösné Leányának képében világos nappal is nyomták megh az fatenst.

Gabri Kata Babos Mihályné Vörösné Leánya ellen.

1. Testis Hadi Jánosné Kánya Anna annorum circiter 50 jurata. Vörösné Leánya Babos Mihályné el mult Pünkösöd Csütörtökön ment az fatenshez vásárlani, kérvén tüle hitelben egy főkötőnek való buja vásznat¹³, de az fatens nem adott, azért hogj már edszer adott néki hitelben, és tovább Esztendőnél az fatensnek megh nem fizetett. Továb is kérte az fatenst, hogj adna, nem soká megh fizetne. Az fatens csak ugyan nem adott. Akkor Babosné mond: Na, nem adál, de had járjon. Hát ime azon Estvére az fatensnek hat Tehenét megh fejevén, az Tejek az Rocskában mingyárt megh aludott, és tovább két holnapnál az 6 Tehenének semi hasznát nem vehette, mert mindenkor az Tejek megh aludott,¹⁴ azért erős gyanója lévén Vörösné Leányára, és reá is üzent Pelbartné¹⁵ túl, hogy az Tehenj iránt reá gyanaszik¹⁵, azért orvosolgya megh, vagy fordítsa el, mert annyi kárát el nem szenvedheti. Melly üzenetett megh is mondott Pelbartné Vörösné leányának, azért Vörösné leánya is ment az fatenshez, és mondotta az fatensnek: Miért üzente kegyelmed azt énnékem, miért gyanaszik én reám. Az fatens szemében is Babosnénak megh mondotta, hogj eő reá van minden gyanusága, mert eő kért az fatenstül kölcsön,

és nem adott, azért cselekedte azt. Arra felelt Babosné: No, had járjon, nem attál ugyan, de jó lészen az Tejed, csak apró bojtortvánt¹⁶, avagy apró mályvát ha ismerné, szedgyen, és főzze megh azt. Az fatens ugyan el ment keresni, de hogy nem ismerte, csak haza ment, hát már addig Vörösne Leánya Babosné az füveket oda is vitte, és megh is főzte az fatens egy kevés bögrében, hogy egy kanállal egyre egyre sem esne, és azon megh főzött füveknek keves levelével az fatensnek minden edényit megh mosotta, mondván, hogj semmi gongya nem lészen az Tejének, amint annak utánna nem is lött, mert meg nem alutt mint az előtt.

2. Pelbárt Péterné annorum circiter 50 jurata. Ezen Tanu egyebet nem tud, hanem hogy Hadi Jánosné el küldötte Babos Mihálynéhez megh mondani, hogj az eő Tejét orvosollya, vagy fordítsa el jóra, mivel eő reá erős gyanoságha van. Ezen üzenetett megh mondotta Babosnénak, de annak utánna miként orvosolta Hadiné Aszonyom Tejét, nem tudhattya.

3. Ágoston Mihályné annorum circiter 45 jurata. Az fatens leánya viselős lévén, Vörösne Leánya Babosné ment ezen fatenshez, és mondotta, hogy Anyám Aszont hiják el Bábának, mert senki nem téssen jól véle, ha csak eő nem. Az fatens felelte, hogy eő nem hivhattya, mert nem szabad. Megh betegedvén pedigh az fatens leánnya, és azon étzakának idején az fatens fogait öszve csattogtatták, és az született Gyermekeket az Anyanya Csöcsitül el kötötték. Annak utánna egykor az fatens megh szállította Vörösnet, hogy Komám Aszony, nem szophatik a mi Fiunk. Felelt Vörösne, hogy szophatik idejére. Másodszor is oda hitták Vörösnet, Buzát is attak neki, ugy vagy két nap szophattott ugyan, de az hasa természeti megh állott, abban megh is holt az Gyermeke.

Testis consors Joannis Barna annorum circiter 35 jurata examinata fassa est. Volt az fatensnek, vagj lett egj Fiacskája, az előtte lévő öreg Aszony volt az fatensel a születéskor. A gyermek volt egy heti, a midőn Veresné Bába a fatenshez ment, szép egésséges volt, és éppen akkor szoptatta a fatens a Gyermekeket, Veresné Bába el vitte a fatens karjárul a Gyermekeket, a száját megh veregette, és az után soha sem szopott, csak meg holt az Gyermeke. Így egész héten át kinlódván, és az üdő alatt sokat jártak Veresné Bábára, hogy lássa megh a Gyermekeket, de nem ment, hanem már éppen a mikor halálnak volt, akkor ment hozzája, mert az fatens Ura azt mondottam, hogj mingyárt az Biróhoz megyek. Ugj el ment Veresné Bába, megh veregette az Gyermekeket, egj óra mulva megh holt a Gyermeke, és így egyedül az egész ház nép Veresnet mongya okának lenni, ugy az fatens is, hogj eő ölte megh az Gyermekeket.

4. Consors Miachaelis Bujdosó annorum 37 jurata examinata fassa est. Mint hogj a fatensnek a Férje Tizedes volt, és Veresné Leányárul, Babosnéru veszekedet, megh Zálogolta, és a fatens megh betegedvén, Veresnet hivatta Bábának, és annak utánna a midőn a Gyermeke ágybul fel gyógyvult volna, csak hamar a fél szemére fájás esett a fatensnek, és egy alkalmatossággal hozzája ment Veresné Bába a fatenshez, és mondotta a fatensnek: Fáj a te szemed kutya, lám, még is lácz varni. És azon Étzakára a más szemire is roszul lett, és veres hus nőtt rajta. Háromszor kezdet gyógyulni. Mihent kezdette mondani, hogj gyógyulni kezd a szeme, mindenkor roszul lett. Én annak utánna kérte a fatens Veresnet, hogj gyógyítsa megh, és ugjan csak Veresné Bába gyógyította megh a fatens szemét, de ugjan csak megh mondotta a fatensnek, hogj most megh gyógyvult a szemed fele, ugj mond Kutya, de jövendőben is csak ki kel apadni annak. Ezt Babosné Veresné Leánya mondotta a fatensnek.

[A bíróság színe előtt megbilincselten álló három vádlott mindent tagad szemben a vádoló és a jelenlévő és hitelesített tanúkkal. Végezetül

Ítélet.

Az előzően említett két vádlott, úgymint Gábri Katalin és Vámos Zsuzsanna ellen foganatosított hatósági per, akik ellen a törvényszék előtt hitelesített és a fejükre megesküdött tanúk vallomásából különböző bűbajos cselekedetek derültek ki, annyira, hogy nem másnak, mint az ördög műve tetteiből eredően történtek, emellett fenyegetéseik s azt követőleg perük tanúinak megrontása, melyhez járul magának a szolgabíró úrnak a jelentése is, aki arról számolt be, hogy a vizsgálat lebonyolítása során maga a tanú panaszkodott, hogy a nevezett két vádlott a szobában jelen van, noha maguk, a szolgabíró és esküttje őket nem látta. Tehát viselt dolgaikért és megfontolt gaztetteikért a két vádlottat tűz által elégetni, Veres Ilonát pedig, aki ellen semmi bizonyosság nincs, de valamit azért róla fel lehet tételni, a határok közül¹⁷ elvezetni és proskribálni rendeli.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 131–142. oldalak. – Közli Schram I., 151. sorszám alatt 398–403. oldalakon is.)

*

1. Az irat több helyén Gabri formában szerepel.
2. Ez az asszony nem szerepel a vádlottak sorában. Nem Veres Ilona Babos Mihály özvegye új házastársára utal-e?
3. Haraszol: helyesen haragszol.
4. Ha ki nem hányták volna.
5. Eggek: helyesen Egyek.
6. A jelen tanúvallomás hitelesítése: authenticatioja.
7. Le mondotta amazok: helyesen, elmondották amazok.
8. Nota: jegyezd meg!
9. Ut superius 2. testis: amint a fentebbi második tanú.
10. Hiányzik az „adott”; tudniillik inni adott.
11. Azaz Veres Mihályné Vámos Zsuzsanna.
12. Elírás Ugró Istvánné helyett; ugyanis aki ezt mondja maga Vörösné leánya Babosné, azaz Babos Mihályné.
13. Buja vászon: török eredetű, még a hódoltság korában meghonosodott finom szövésű fehér vászonféleség. (Sugár I. 1985. 215–223.)
14. Tőgyulladás állott fenn.
15. Gyanaszik: helyesen, gyanakszik.
16. Apró bojtortján: lásd a 45. sorszám alatt a 8. jegyzetet.
17. Tudniillik Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék területéről.

65.

1730. szeptember 12. – október 2.

Boszorkányhiedelem egy tiszaroffi tanúvallomás alapján

[1730. október 2-án Eger püspöki városban az elfogott gonosztevők törvényszékén ezen nemes Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyékben nemzeti és vitézlő alispán úr elnöklete alatt intéztetett.]

(1730. szeptember 12-én Szolnokon végzett hatósági tanúkihallgatások a kisújszállási Thot Pálnak Törökszentmiklósról két ló ellopása körülményeinek felderítésére. A terjedelmes kihallgatásból a témánkat érdeklő egy tiszaroffi tanú vallomásának részlete:)

... Annak utána tudakostunk miként Szabadult ki a Kevi Tömlöczbül, kire felelt, egy öreg boszorkány Aszonynak ígértünk 12. Máriást csak Segillyen ki szabadítani bennünköt, amint is más legény által küldött bizonyos Szerszámot, kivel a vasakat fel fessegetvén, úgy Szabadultunk ki, a mint hallom meg is vették az Pajtásomon azon 12. máriásokat, de csak egy kevés csendesedgynek felőlem, bizony az házban égetem az ilyen attá boszorkányt ...

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 150. oldal.)

66.

1730 – 1735.[?]

**Tóth Márton jobbágy levele felesége boszorkányság váddal történt
elfogatása ügyében gróf Erdődi Gáborhoz**

Nagy Méltóságú Monyorókeréki Gróff Erdődi Gábor és Antal Egri Püspök etc. etc.
Kiváltképpen való nagy Jó Kegyelmes Uramhoz Eő Excellenciájához bé adandó alázatos
Instantiám

Dicsértessék a Jézus Krisztus.

Nagy Méltóságú Gróff

Kiváltképpen való Jó Kegyelmes Uram!

Hogy az Felséges mindenható Úr Isten Sok Számos úi esztendőknél elérésével s elmulatásával tellyes Őri Kévásága Szerént való friss egésséggel áldgya Excellentiádat, alázatos szível Kévánom. Tizenkét esztendeje elmult immáron, miolta Felnémethre Excellentiád Kegyelmes Őri Szármayai alá verekedtem (sint venia verbo²) egy hitván tinós tehénkével, kitűl még akkoron is feleségem fejcegett egy egy kevés tejecskét, és azt mind

egy rakásra a köpülőben Szűrvén, össze verte, a mi belőle össze ment. Ezen dologért boszorkánynak kiáltották lenni, mellyért mostanában magát akarván menteni, Bíró házához ment, és Fekete Imre az Bíró által Ezer forintig³, úgy mint boszorkányt már kilencz hete miolta meg fogattatta, és a tömlöczbe bé hozattatta.⁴ Az óta Semmi revisioja nem lévén, Szenved héába, ott meg is betegedvén. Ennek okáért a Drága Jesus Keresztfán való kénszenvedéseért, s vére hullásáért Kérem Excellentiádat, mivel a Felséges Mindenható Úr Isten után Egyéb Patronusunk nincsen Szegénységünkben Excellentiádnál, szegény lévén, Causáját nem tudom folytatni, mert költségem nincs. Folyamodtam Excellentiád Kegyelmes Úri grátiájához, méltóztassék Excellentiád Kegyelmes Úri Gratiájából parancsolatott tenni, hogy hová hamaréb Causája revideáltassék, és annyi Sokáig a tömlöczben ne szenvedgyék. Melly Kegyelmes Úri Gratiáját, mit én meg nem Szolgálhatom, a kénszenvedő Jesus Christus Sebeiben ajánlom, Mondván

Excellentiád Jó Kegyelmes Uramnak

Alázatos hív Jobbágya
Tóth Márton.⁵

(Heves megyei Levéltár. XII–3/f. 47. sz. raktári kötegben darabszámozás nélkül.)

*

1. A dátum nélküli levél kelte Felnémet benépesedése és a levélnek levéltári elhelyezése alapján tehető 1730–35-re.
2. Sit venia verbo: bocsánat legyen a szóért. Szokásos bocsánatkérő kifejezés.
3. Ezer forintot vállaló kezesség mellett bocsátható tehát csak ügye végső tisztázásáig szabadon.
4. Egerbe, a püspök földesúri börtönébe.
5. E panaszos levél végül is nem került a püspöki íriszék elé, hanem a püspökföldesúr minden intézkedés tétele nélkül a levéltárba tétette, mint „semmire sem való level”-et.

67.

1732. május 27.

Ítélet Györgyi Deák Erzsébet ellen

[1732. május 27-én tudniillik nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék gonosztevők törvényszéke alkalmából Eger püspöki városban (intéztetett – S.I.).

Nemes Szabó Mártonnak, mint az előbb említett vármegyék ügyészének, úgy mint vádlónak perfelvétele szolnoki Györgyi Deák Erzsébet bilincsekben előállított vádlott ellen az alább bővebben kifejtendő jövendőlés és mágia tette miatt.

Ugyanezen ügyész ügyészi kiváltsága előrebocsátásának előrebocsátásával, szokott jogi kötelessége és ereje fenntartásának fenntartásával a következőket adja elő, mely szerint tudniillik az előbb említett vádlott nem tudni minek a befolyása alatt, de mint hiszi, a gonosz lélektől kényszerítve Isten elleni rosszakaratból és az emberek félelmére, az ország törvényeinek áthágásával, elfeledkezve saját üdvösségéről, jót és rosszat jövendölt

az időről, a napról és a Napról, és ehhez képest magát a mágiát gyakorolni időnként nem irtózott, mely valamennyi a járási szolgabíró úr jelentéséből a jelen nemes bíróságnak bőségesen együttáll. Ezért kívánja ezen vádlottat „a napi gyakorlat, tapasztalat és szokás”, valamint a Praxis Criminalis 60. cikkelye értelmében tűz-büntetésnek [megelőzően azonban cinkosainak és valamennyi mágikus cselekedetének a felderítésére] alávetni, és fenntartásával él.

A személyesen előállított vádlott olyan születésűnek mondja magát, hogy előre látja az embereknek mindennemű cselekedetét és tettét; mely a meglévő lefolytatott vallomásokból nem másként, mint csalásnak tűnik fel, hozzájárulva ehhez másoknak is a jelenése, akik a törvényszék előtt számoltak be árulásairól; mindennemű tett és cselekedet inkább csalásban összpontosul, mint az ördög művével végezettnek gondolhatjuk, sőt inkább tarthatjuk; tehát ezen vármegyékből felderített balul kiűtött csalásaival nehogy több embert botránkoztatson meg, vagy szedjen rá, száműzendő legyen, és 30 botütéssel megverendő, mely szabály szerint kihirdetett legyen.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 2.kötet 215., 217. oldal. – Közli: Schram I., 152. sorszám alatt a 403. oldalon.)

68.

1733. március 14–18.

Gál István felesége, Kyujlák Ilona és Sonkoly János felesége, Borbély Kata elleni boszorkányper

[Tekintetes Dévai András úrnak, az egri püspöki javak prefektusának rendeletére végzett vizsgálat a kérdőpontok szerint. Íródott 1733. március 14-én Kisköre faluban.]

Primo. Micsoda világos ördögi mesterséget vagy boszorkányságot tud bizonynyal, láttott saját szemeivel, vagy hallott a Tanu Gál István mostani Kis Körei Biró Felesége Kyujlák Ilona és ugyan Kis Körei lakos Sonkoly János felesége Borbély Kata,¹ hogy üzött, gyakorlott és Cselekedett volna valamikor.

Secundo. Kit tudna erre jó tanunak lenni.

Testis Ladányi István annorum circiter 40 Juratus examinatus.

Ad 1-mum. Az Fatens vallya, hogy az elmúlt nyomozáskor² beteg lévén, egy éczaka az Gál István Felesége Kyujlák Ilona képibe az ágyrúl le huznák és gyorsan fonalat kötnek az ujjaira, az tarcsa vissza. Az ágyrúl az Földre fordult is az fatens kettőt véle, de szoros lévén a gyapju fonál az ujjait szorította. Istent említvén ezt mondottam: Én Istenem, ne hagyj el. Ezt mondván, el vezett előre.

Ad 2-dum nihil.

Testis Catharina Eszenyi Annorum Circiter 23 Jurata examinata.

Ad 1-mum. Az fatens azt vallya, hogy az elmúlt télen gyermek ágyat fekütt. Az Gál István felesége képiben az Aszony az fejéhez az párnára állott éczaka, és egy férfi az lábához egy fejszével fejír Dolmányban és fekete övben, de ki lett légyen, nem ismerte.

Kérte az említett Gál István Felesége képiben való Aszony, hogy vágja belé az fejszét, de nem vágta. Annak utánna meg kapván az Gál István felesége képiben való Aszony az fatensnek kezét és az ágyrúl az földre rántotta. Az fatens pedig el jajdulván, megindult világot gyújtani, az Sokszor említett spectrom³ akkor múlt ki. Az mikor az Sellér⁴ az ajtót kinyitotta, úgy le ugrott az ágyrúl, hogy az patkója is meg pendült.

Ad 2-dum nihil.

Testis Stephanus Szalóczi annorum circiter 34 Juratus examinatus.

Ad 1-mum. Az Fatens azt vallya, hogy ez előtt 3 esztendővel Sonkoly Jánosné két kulcsot – edgyik Lakat kulcs volt, a másik béklyó kulcs, – az ujjaihoz verte és az szaladó rajméhet az útyából visza térítette. Az raj méh Csak hamar az Domján Gergely kapujára közel megszállott.

Ad 2-dum nihil.

Testis Elisabeth Szücs annorum circiter 22 Jurata examinata. [Mindenben az előző tanút, férjét követi.]

Testis Catharina Máthé Annorum Circiter 30 jurata examinata.

Ad 1-mum. Az Fatens azt vallya, hogy az el múlt esztendőben egy estve hold világon fekvén a Férje mellett Gyermekeit szoptatván látta, hogy Gál István Felesége képibe nagy Csörgéssel az ablakon bé ment egy Asszony, melyet látván az Fatens elsalikodott. Az Férje fel kelvén, eltűnt.

Ad 2-dum nihil.

[Szabó Ferenc tanú körülbelül 26 éves nyomorult megeskettetett és a tiszt urak⁵ által később kihallgatandónak rendeltetett.]

(A tanúkihallgatási jegyzőkönyvre a püspöki úriszéken rávezetett két megjegyzés:) Az álom ritkán bizonyos. A megjelenés bölcs filozófusok szerint nem bizonyos látomás, vízió.

B.

(Németh András hídvégi tisztartónak az egi püspöki prefektushoz intézett 1733. március 18-án kelt leveléből a kiskörei boszorkányokra vonatkozó rész:)

... A mult Napokban Kis Körei Boszorkányok eránt Inquiráltam,⁶ az minő is az Inquisitiót az Úrnak el küldöttem. Ebből az Úr Ítélye megh méltók é a Tömlöczben való vételre vagy Nem, avagy Szabadicsa Föl az Úr eőket. Közöttek ez Eránt való veszekedések Csilapodgyanak le, mert a Kezesek Sem akarják tovább a Kezességet viselni.⁷ Jó Lehet, hogy 12 Esztendőssen Fölül Mind megh Esküttettem a Falut. Ennél Többet Ki Rájuk Tudna valamit Nem találtam. Egyedül Kovács György Sem maga nem gyütt, Sem egy Cselédgyét is Nem bocsátotta ...

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 4.doboz 5-a. Nr.22. – XII–3/f. az irat felderítése időpontjában még rendezetlen „antiquae litterae nullius usus” sorában darabjelzés nélkül.)

*

1. Sonkolyné ellen már 1728-ban is folyt boszorkányság vádjával eljárás. Lásd az 55. sorszám alatt közölt iratot.
2. Az 1728-as vizsgálatra utal a tanú.

- 3.
4. Sellér: lakás bérlője.
5. Tiszt urak: az egeri püspökföldesúr gazdatisztjei.
6. Inquirál: vizsgál, tanúkihallgatást végez.
7. Azok a kezesek, akik bizonyos pénzösszeg erejéig kezességet vállalnak a bebörtönzött személyért, hogy a következő bírói eljárásig a tömlőcből szabadon engedik a vádlottat.

69.

1733. május 12.

Burum Ádám és felesége elleni boszorkányper

[Tekintetes főbíró úr¹ megbízásából 1733. május 12-én elvégzett következő vizsgálat Burum Ádám kérésére, Kelemen György és Prokop Antal tekintetes urak jelenlétében.]

De eo utrum?

Vallya megh az Tanu hiti után, ha tudgya e, hallotta e, és Láttá e, hogy Durányi János az el múlt Szerdán Adam Burum feleségit Boszorkánnak mondván mondotta. Burum Ádám az Váras Bírájához akarván menni, Durányi János és mások megh verték és meg is véresítették.

Primus Testis Samuel Horvát Annorum circiter 21. fide mediante fassus est. Az Fatens Semi egyebet Sem nem tud, Sem nem látott, mint hogy arra gondgya nem volt, hanem azt Láttá, hogy Durányi János Adam Burumot az ajtóbúl Kamisollyán² fogva vissza rántotta.

Secundus testis Samuel Hurai Agriensis Annorum Circiter 26 fide mediante fassus est Sicut praecedens per omnia.³

Tertius Testis Matthias Hirmon Agriensis Annorum Circiter fide mediante fassus est Per omnia Sicut Praecedens.⁴

Quartus Testis Simon Rupeh Agriensis Annorum Circiter 26 fide mediante fassus est. Az Fatens nem Értette mit beszélt Durányi János Gombköző Legény, minthogy magyarul nem ért, hanem azt Láttá Hogy Burumot az Pinczében be taszította. Azt is Láttá, hogy Burumot magát az ajtóbúl vissza rántotta Durányi János. Azt is látta, hogy megh véresítették Burumot, de ki, nem Láttá, hanem azt hallotta másoktúl, hogy egy Szóláti Ember véresítette volna megh.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 11.kötet 21–22. oldalak.)

*

1. Eger városról van szó.
2. Kamisoll: ing.
3. Hite alatt vallja mindenben, mint az előző.
4. Hite alatt vallja mindenben, mint az előző.

70.

1733. szeptember

György Gergely felesége elleni rágalmazás per útján való tisztázása

[Tekintetes főbíró úr megbízásából 1733. szeptember . . .¹ -n készült a következő vizsgálat Baimoczki Erzsébet György Gergely feleségének kérésére, Farkas János és Udvardi Pál nemzeti urak jelenlétében.]

De eo utrum.

Vallya megh az Tanu hiti után, ha tudgya e, és hallotta e, hogy az el mult Csütörtökön estve Kilentz óra tájban Gyeörgy János azt mondotta volna Geczinének:² Te, Ördög törje megh a boszorkányos Lelkedet. Boszorkány vagy, Boszorkány minden Nemzetséged, mégh a megh holt Apád is Boszorkány volt. Te etted meg a Bátyámat. Szekérre való ördög Száncsa megh a menkő Lelkedet.

Primus Testis Stephanus Vásárheli Agriensis Annorum Circiter 46 fide mediante fassus est nihil.³

Secundus Testis Joannes Csank Agriensis Annorum Circiter 33 fide mediante fassus est. Ezen Fatens jó lehet, hogy a Szomszédban Lakván Gyeörgy Jancsinak, maga az udvaron fekűt, s veszekedést hallott, de minthogy részeg volt, mitt mondott mit nem edgyike vagy másika, nem tudgya.

Tertia Testis Susanna Török Consors Stephani Vasarheli Agriensis Annorum Circiter 30 fide medianta fassa est. Az Fatens egyebet nem hallott, hanem azt hallotta, hogy Gyeörgy János mondotta: te Semmire való Surk,⁴ te etted megh a bátyámat.

Quarta Testis Catharina Genge Relicta Stephani Magyari Agriensis Annorum Circiter fide mediante fassa est nihil.⁵

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 11.kötet 50-51. oldalak. — Közli: Schram I., 153. sorszám alatt a 404. oldalon is.)

*

1. A dátummegjelölésben a nap olvasata bizonytalan, — 20., vagy 20. utáni napról van szó; Egerben.
2. Gecziné: György Gergely felesége.
3. Hite alatt semmit sem vall.
4. Surk: becsmérő kifejezésként: mocsok, piszok. (Ez a népi kifejezés a német Schurke szóból került át nyelvünkbe, mely ott csirkefogót jelent.)
5. Hite alatt semmit sem vallott.

71.

1735. február 22.

Új András feleségének boszorkánypere

(Eljárás az egri püspöki úriszék előtt.)

[Vizsgálat néhai Új András felesége ügyében. 1735.¹

Eger, 1735. február 22.]

Méhész Új Andrásné jnstantiájára lett Tanu Vallás ez Utrum tenora Szerint.

De eo Utrum.

Tanu Tudod e, Láttad e, Hallottad e nyilván az Apostol Tamásné Szájából mitsoda Szókat mondot volna Méhész Új Andrásnénak, vallya meg az Tanu.

Tanu Új Györgyné Annorum Circiter 50 vallotta hiti után: Hallottam az Apostalné Szájából, hogy mondotta Új Andrásnénak, hogy az Másik Fiaskámot is eő igizte meg. Az ki meg halt is talám eő igizte meg.

Tanu Zubor Jánosné Annorum Circiter 20 vallotta hiti után: Az Apostol Tamásné Szájából hallottam, hogy mondotta az mikor földre le tette az Gyermekeket: Ezt is Új Andrásné igizte meg, az másikat is, az ki meg halt. Kétt Szalonnája leszen már az más Világon.

Tanu Balog Györgyné Annorum circiter 40 vallotta hiti után: Hallottam az Apostol Tamásné Szájából, hogy mondotta: Ha ez az Fiaskám is meg hal, Új Andrásnénak Kétt Szalonnája leszen a más világon. Azt is hallottam az Szájából, hogy Új Andrásnénak az Szeméből Sem néz jó ki, úgy mondotta Apostalné.

Tanu Bogvik Gyurkáné Annorum Circiter 20 vallotta hiti után. Hallotta az Apostol Tamásné Szájából, hogy kérdészték tüle: talám roszul van az Kis Gyermeke, azt mond-gya: Bizony roszul, az Új Andrásné Szemét Sirattya. Ez is, de ha ez is meg talál halni, Új Andrásnénak Kétt Szalonnája lesz az más Világon.

(Heves megyei Levéltár. XII—3/b. 3.doboz 3.a. Nr.56.)

*

1. A tanúkihallgatási jegyzőkönyv nem említi meg, hogy melyik Heves vármegyei egri püspöki birtokra való a bevádolt özvegyasszony.

72.

1737. február 19.

Csapó Mártonné boszorkánypere

[Kertész Éva Bánfi János felesége részére és kérésére kibocsátott tanúkihallgatási jegyzőkönyv.

Mi alulírottak, Eger püspöki város esküdtjei, nemzetes Rottenstein Károly Antal úrnak, a felülemlyített város főbírájának a megbízásából Kertész Éva Bánfi János felesége kérésére a kibocsátott kérdőpontok szerint, amint az következik, végeztük el a vizsgálatot.]

De eo Utrum?

Vallya megh az Tanu hiti után, mit tud és micsoda boszorkányos ördögi Praktikát vitt végben Csapó Mártonné ennek előtte vagy mostanábanis, circumstantialiter¹ beszéllye megh az Tanu, vagy micsoda bűbályosságot hallott felőle, hogy vitt volna végben.

Primus testis Stephanus Vincze Agriensis annorum circiter 40 fide mediante fassus est. Az Fatens Csapó Mártonnéhoz semmit sem tud, sem látott, hanem egy alkalmatossággal ezen fatenst megh fenegetvén Csapó Mártonné, és az után mind hat Esztendeig kinlódott, és minden gyanúsága Csapó Mártonnéra volt. Ugy az feleségének is a keze össze dagadván és megh sebesedet, kitis az Hóhér gyógyított meg. Az utántis Csapó Mártonnéra volt gyanúságok.

Secundus testis Petrus Kovács Agriensis annorum circiter 45 fide mediante fassus est. Az Fatens semmitsem tud Csapó Mártonnéra, hanem Csapó Mártonné szomszédságában lakván ez előtt ött Esztendővel, és az feleségének az Keze el szárát, ugy Annyira el nyomorodott, hogy Koldussá leth, és ezen Fatens Csapó Mártonnéra gyanakodott, és másokis mondották, hogy eő rontotta meg, de eő tüle esett é vagy másdul, az Fatens nem tudgya.

Tertius testis Andreas Toth Agriensis annorum circiter 40 fide mediante fassus est. Az Fatens egy alkalmatossággal Pálinkát adván Csapó Mártonnénak, és visza vitte az Fatens Házához, s a Házban ezen Fatensnek el öntözte. Az után Pálinkája nem köt² soha ugy, mint annak előtte, és azért gyanakodott reája, hogy eő cselekette volna megh.

Quarta testis Dorothea Czakó consors Georgii Nagy Agriensis annorum circiter 26 fide mediante fassa est. Az Fatens egyebett nem tud, hanem egy alkalmatossággal ezen Fatens font Csapó Mártonnénak, és megh fonván a mint alkujok volt, nem fizetett megh Csapó Mártonné, hanem ezen Fatens gyakorta üzengetett rája. Eczer estve a pénzt megh vitte Csapóné, és az Fatens fiaskájának semmi gondgya nem lévén, az Házban futkározott ide stova és a szemeis el fordult. Ezen Fatens mindgyárt gyanakodott Csapó Mártonnéra, minthogy sok szó volt reája. Az Fatens reá üzent, hogy ha el rontotta a gyermeket, megh gyógyicsa. Az után Csapó Mártonné az Fatenshez menván az Gyermecket

megh simogatta, mondván, hogy eő nem rontotta megh, hanem három féle füvet mondott a Fatensnek, hogy megh főzzön, és az Gyermecket benne megh fürösze, melyet megh főzván és az Gyermecket megh fürösztvén, megh gyógyult.

Quinta testis Catharina Fodor relictá Caspari Barta Agriensis annorum circiter 60 fide mediante fassa est nihil.

[Amint ugyanis a fentiek kérelmére elvégzett tanúkihallgatást jövőbeni hitele szükségességeért sajátkezűleg aláírásunkkal megerősítettként kiadjuk.

Egerben 1737. február hó 19-én.

Komlosy István
egri szenátor

Kiadva általam, Nagy Gáspár, a fentemlített város hites jegyzője által.]

(Heves megyei Levéltár. V–1/b. B VIII.a. 37. oldal. – Közli: Schram I., 154. sorszám alatt a 404–405. oldalon.)

*

1. Circumstantialiter: körülményesen, azaz részletességgel.
2. Kőt: kelt, azaz kelendősege volt.

73.

1740. május 5.

Réz Ferencné boszorkánypere

(Eljárás Heves vármegye törvényszéke előtt.)

[1740. május 5-én. Hatósági vizsgálat Réz Ferenc felesége ellen a megadott kérdőpontok szerint.]

De Eo Utrum.

1-mo. Vallya meg az Tanu hiti után jó Lelki ismerettel, minémű beszédeket hallott Réz Ferencznétől és minémű boszorkányos cselekedeteket látott tüle, és kit nyomott meg éjjel.

2-do. Kit tud jó Tanunak lenni.

Primus Testis Georgius Fazekas Incola Fürediensis Annorum circiter 41 Juratus examinatus fassus est. Egy alkalmatossággal az el mult őszszel mongya Tapasztó Mihály, hogy az magok házokban nem maradhatnak, éjjel igen gyötrik. Mongya a fatens: El megyek, én is ot hálók nálatok. Az mint el is menván a fatens, mint egy éjjfélig gyertyánál fen voltanak. Eloltván a gyertyát, az fatenst úgy meg gyöttrötték, ki nem mondhattya, el annyira, hogy az Inge is Vizes lévén az izzadságtól. Látta az házban éjjel ki magát fel akasztotta, némelyek a fatens szemét tüzes üszöggel akarták ki sütni. Szabó Pannától hallotta, hogy mondotta Réz Ferenczné néki, hogy ha az Lajtorja fokára vetheti a Lakatot, akár mennyit esküsznek ellene, nem bánya.

Secunda Testis Consors Andreae Kis Incola Fürediensis Annorum Circiter 30 Jurata et examinata fassa est. Az elmulló negyedik esztendővel a fatenshez menvén halat kérni Réz Ferenczné. Az fatens mongya: nem adhat, mert az Quártélyosnak tartya, aki meg marad, megoknak főzi meg. Arra felel Réz Ferenczné: No, Várjál, adnál még. Akkor az nap estve Világot csinált a fatens az maga házánál, úgy el veszet az Szeme Világa, harmad napig Semmit Sem látott. Az maga házában az ingválla a fatensnek egyik ujja veres, az másik fehér lévén. Harmadik éjjel az Szeme Világa elvesztése után, az mint az fatens az első urával együt fekütt volna, egy kék mentés Aszszonyt látva, az mint tugya is, nem más volt Réz Ferencznénél. Vitt kilencz Malaczt melléje, mindenikének egy-egy Koloncz lévén az nyakában. Azokat is látta, de az Ura nem látta. Kérdezi: Mi lelt Feleségem. A fatens mongya az Urának: Kilencz Malaczt hoztak mellém, majd az ábrázatomat is ki marják. Hajnal előtt ugyan látta Szemeivel, hogy Réz Ferenczné el Vitte mellőle az Malaczokat. Semmi nyugodalma nem lévén, nagy ínséget szenvedett miatta.

Tertia Testis Relicta Joannis Benyó Incola Fürediensis Annorum 34 Jurata et examinata fassa est. Et fassionem Secundae Testis corroborat, hoc adito¹: mert az fatensnek az Ura is halála órájáig nagy nyavalyában lévén, Réz Ferencznére volt az gyanúsága. Az Ura Attyafiai is mondották, hogy Réz Ferenczné Anya is gyanus volt, hogy ha megmondotta az Tyúkjának, az ágya alá ült, és mind addig ki nem jött onnan, valameddig nem parancsolta ki jönni.

Quarta Testis Consors Francisci Pap incola Fürediensis Annorum Circiter 27 Jurata et examinata fassa est. A fatens font tejért és borsóért Réz Ferencznének. Az midőn Szúnyog hállót Szőni akart volna, nem érte meg az fonalával, hanem kölcsön egy orsóval fonalat elvett. A Réz Ferencznét ugyan akkor az éjjel látta Szemeivel hozzá menni és meg nyomni, ugyanazon öltözetiben, a mellyben Szokott jární. Másnap reggelre viradván, a fatens a tűz helyén ülén, oda megyen Réz Ferenczné, mongya a fatensnek: No te, míg az Világon élsz meg emlegeted aszt az Szúnyog hállót. Ezen Szavai után el mégyen Réz Ferenczné a fatenstül, el fordulván véle minden, a Szeme fénye is elveszett, hidegűl tüze is. Két egész álló holnapig gyötrötte, fényes nappal is rajta menvén, hol két Szél lepedőben, hol két Szél kötőben reá vetette, és úgy gyötrötte, mondván az fatensnek: Meg emlegeted az fonalat. Midőn a fatens megfélemltet volna, úgy hogy maga házában sem mert maradni, fel készült, hogy el fog menni Birák Uraimékhoz, hogy meg panaszolja az maga dolgát. Más nap oda megyen Saj Borka a fatenshez, és mongya néki: A Tanácshoz készülsz, de el ne meny, meg ne próbáld, mert arra bizonyságod nem lészen. Annak utánna a fatenshez hozzá járulván Saj Borka kötözte, reá olvasva párolta a fejét, és aszt mondotta, hogy meg ijedet kelmed Illona Aszszony. Annak utánna a fatens fel gyógyulván a betegségbül, meg fonta maga kenderébül az fonalat, s meg atta néki². Annak utánna úgy állott el rúla.

Quinta Testis Consors Georgii Szabó Incola Fürediensis Annorum 31 Jurata et examinata fassa est. Lukán laktokban hallotta a fatens Réz Mihálytúl, hogy fenyegette Réz Ferenczné ily formában: No várj, még aszt is meg keserülöd, a kit az Anyádtúl ki Szoptál. Egy alkalmatossággal a természet folyása meg indulván Réz Ferencznén reá ragasztotta a fatensre. Egy háznál együtt laktanak. Egy holnapig azon nyavalyában feküdvén, reá támadt Réz Ferencznére, hogy őróla ragadot azon nyavalya reája. Arra felel Réz Ferenczné: Csak halyad, mert még nagyobb nyavalya is ér tégedet, ez csak semmi. Az

fatens az Bátyjának is panaszkolta, hogy ő rosszszul vagyon. Mongya a fatens bátya: No, ha embertől vagy rosszszul, s meg tudom ki léssen az, Faluból is által lövöm. A fatensnek Réz Benedek nevű Ura, ugyan Lukán laktokban a rétről haza jővén derellyét evet. Semmi baja nem lévén, Réz Ferenczné az Asztal végihez álván Réz Benedeknek az Szemébe nézvén úgy anyira minden belső részét meg látván, mintha két rét gyűrték volna, a feje az lába közé esett, úgy le rogyott, mintha bele lőttek volna. Annak utána Réz Benedek Parancsolta a Szolgának meg fogni Réz Ferencznét. Az Ura, Réz Ferencz othon lévén a szolgálak nem bántották. Réz Benedek készült a Földes Úrhoz Szerdahelyre, de oda Sem ment. Meg fenyegette Réz Benedek Réz Ferencznét, és akkor jobban lőtt. Már Füreden az Újj Szászi György háza felében lakván, Újj Szászi ki ment Csaplárosnak, együtt lakot az fatens Réz Ferencznével. Az Ura úgy meg volt rontva, hogy hatszor sem ehetett a házban. Ha bé ment is néhányszor, allig hitte, hogy ki menyen. Az Istállóban hordottak eni néki. De Szegény Réz Benedek tíz esztendeig örökké gyötrödvé, nem volt egészsége halála órájáig. És azt is mondotta Réz Benedek, hogy a fejére tenné Réz Ferencznének a kezét és reá merne eskünni: az ő dolga és ő rontotta meg. Midőn meg akart halni Réz Benedek, hozzá ment Réz Ferenczné, meg simogatta a kezét és lábát, és Csak hamar meg holt, de azt mi végre Cselekedte, nem tugya. Nem nagyobb Seb az ágyékán, mint egy betű, az mely miatt eset halála Réz Benedeknek. Együtt már az Újj Szászi házában lakván Juhos Ferencz kapva volt Réz Ferencznéhez. A fatens éjjel szoptatott, csak susogott. Réz Ferenczné azt gondolta, hogy Juhos István vagyon ottan, de nem volt ottan. Hanem az suttogás után mongya Réz Ferenczné: Enye, ördög atta teremteték. Az fatens azt halván csak bé fordult az falhoz. És azután mongya Réz Ferenczné: Ne félyetek, jertek bé. Elég ételem s italom vagyon bízvást. De nem látott Semmit, mivel nem is merte nézni. A fatens sok ízben hallotta gyertya eloltás után, Réz Ferenczné a Leányát erőltette: No, eb ágyából Született. No, Disznó Lelkü. De mire erőltette, nem tugya. Réz Ferenczné, — Nagy Istvánnétől hallotta, — mondotta nála lakván, hogy hívták Réz Ferencznét éjjel, de azt mondotta: Most nem megyek, dolgom van, menjetek el tik. Akkor nem ment el, hogy Réz Ferencz othon lévén.

Sexta Testis Relicta Stephani Nagy Incola Fürediensis Annorum Circiter 40 Jura-menta et examinata fassa est. Midőn az fatens Lakója lévén Réz Ferenczné, s kis gyermeke volt az fatensnak, nem nyugodhatot úgy az mint kellett volna. Hallotta éjjel, hogy hívták Réz Ferencznét, mondván: Jere ki Ersók. Mongya Réz Ferenczné: Nem mehetek ördög atták, dolgom vagyon. Sok kárát tapasztalta az fatens Réz Ferenczné miatt. Ki adot rajta, hogy tovább házában lakni nem engedi. Szalonnáját és egyebeit el lopta, el menván Polgár Jánoshoz lakni. Annak utánna egy éjjel Réz Mihálynéval Réz Ferenczné, a kiket is testi szemeivel látta bé menni az házban. Mongya Réz Ferenczné: Ölyük meg az kutya Születtét, ne kegyelmezzünk meg néki. Vágd el az kezét. Amint a fatensnak a torkát meg fogván is úgy fojtogatta, annyira, ha Isten nem lett volna, meg is ölték volna, s párnástul a földre az ágyról le vonták, úgy gyötörték. Mely gyötres után a fatens Sok ideig nem jól lévén miatta. Hogy fel szabadult az fatens, utána Réz Mihálynének és Réz Ferencznének, ki menván az házból, mongya nékik: No, várjatok Kuttyák, de ha reggelre Isten fel viraszt, fel megyek a Bíróhoz. Arra felelte Réz Ferenczné: Nem bánom, ha el még is, nem félek, 12 Tanukat esküttettek is, nem félek sem Falutól és Bírótól. Az ágyban az Leányát Sokat mocskolta, nem engedte nyugodni. Kurvának Szukának, Kutya udvarában Születettnek Szidta, de mi végre, nem tugya az fatens.

Septima Testis Anna Szabó Annorum circiter 21 Jurata et examinata fassa est. A Réz Ferencznénél lakván egykor hallotta Szájából mondani Réz Ferencznének, hogy ha tudná, ki vitte el az Tyúk tojását, olyat cselekedne néki, hogy az keze elszáradna. S hallotta aszt is Réz Mihálytól, Ki is egy testvér lévén mostani Urával Réz Ferenczel, mondani, hogy a kezét is a fejére memém tenni, és megeskünni, Csupa Sült Boszorkány. Aszt is hallotta mondani szájából, hogy csak ötet híjják elől, meg rakja egy oldalról. Aszt is Tapasztalta ott laktában a fatens, este ki menvén a házból Réz Ferenczné éjfél tájban mind külön jött elől. Az pedig majd minden éczaka volt.

Melly Fassiok, hogy mi előttünk alább írt Személyek előtt ekképpen Véghez mentenek presentibus recognoscállyuk és helységünk Pecsétyével meg erősítettük.

[Készült napon és évben, helyen, mint fentebb.]

Bodnár István
Füredi Fő Biró és
Tanács.
(Tiszafüred helység
pecsétje)

[A jegyzőkönyvet
vezette és kiadta
Lakatos Sándor
jegyző]

(Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1740. Nr. 70.)

*

1. És megerősíti a második tanú vallomását, ezt adva hozzá.
2. Neki: tudniillik Réz Ferencznének.

74.

1741. június 24.

Ádámné boszorkánypere

(Eljárás a vármegye törvényszéke előtt.)

Anno 1741 Die 24 Julii.

(De eo utrum.¹⁾)

1-mo. Az elmúlt Napokban Hallotta e az Tanu, hogy Gacsai Mihályné Ádám Feleségét meg Boszorkányozta volna, és hogy ötet is megégetik, mint az Annyát.

2-do. Az midőn Pogány Jánosné Gyermekeket Szült volna, az Bába Desőné oda hita Ádám Feleségét Pogány Jánosné házához, és az Gyermeke Szülés után az Gyermeke Tarsoját² az Fején meg forgatta az Bába Ádáménak, és mondotta volna: én már Sokaknak Cselekettem, az kinek Gyermeke nem volt, Szültek. Te is Szülsz. És más egyebeket mit tud.

3-tio. Tott Istvánnak Felesége tuggy e hogy terhes lett volna, és hova tette volna terhét, vagy mit hallott reá, mert nem leszen Gyermeke.

1. Testis. Koppan János Annorum circiter 50 examinatus fassus est. Ad 1-mum, ad 2-dum nihil, ad 3-ium simpliciter nihil.

2. Testis. Bakos János Annorum circiter 35 Fide mediante fatetur. Hallotta a Fatens Gacsálné Fiatal hogy mondotta, hogy az Orvos Aszszony míg el nem jó, nem fog addig hozzá, míg az kettővel nem egyez. Ad 2-dum hallotta, hogy az Pendelen által bujtatta volna Gacsálné Fiatal, és hogy az Szemeten Szedtek volna fürdőnek valótt, és az fürdő-jét vissza főzték volna. Ad 3-ium nihil.

3. Testis. Tott Gáspár annorum circiter 18 fide mediante fatetur. Ad 1-mum nihil. Ad 2-dum nihil. Ad 3-ium nihil. Ad primum nihil, hanem oda voltam a temetőbe fődert fürdőnek valóért kéczér Dező Ferencel és Suskával, vissza is vittem a temetőbe. Suska mondotta: job szeretek én veled menni mint sem Dezsővel, mert ha engem Dezsővel meg látnak, nem azt vélik én hozzám.

4. Testis. Szűcs Ersók annorum circiter 22 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil, hanem azt mondotta Gacsálné, hogy az ő fiát addig meg nem gyógyíthatya, mig ide nem jön B. Miklósrul az Orvos Aszszony. Ad 2-dum hallottam, de nem tudom kitől, hogy Pendelen be bocsátották Ádinét³ háromszor, az Bába, alól meg ki vette. Ad 3-ium nihil. Hallottam, hogy mondotta az Orvos Aszszony: maga tuga a gonosz lélek.

5. Testis. Veres Jánosné annorum 30 fide mediante fatetur. Hallottam, hogy mondotta Gacsálné Ádámnénak: az Isten agya, hogy úgy égessék meg, mint Anyát. Azt is hallottam, hogy Gacsálné készttette volna, menyen kilencz Szemetre és kilencz kapura, de nem ment. Azt is hallottam Gacsálnétól, hogy Ádinét készttette Gacsálné, hogy az Úr Lova elől vigyen íziket.⁴ El is vitték, annak utánna az Úrnak meg is döglött két lova. Ad 3-ium nihil. Ad 2-dum hallottam, hogy az Pendel hasitékján be dugták és alól ki vették. Magátúl Dezőnéől hallottam, és azt mondotta, hogy ez nem Boszorkányság, az régih Bábák is cselekedték ezt.

6. Testis. Pap Jánosné Annorum circiter 34 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. Ad 2-dum egytől mástól is hallottam. Ad 3-tium nihil.

7. Testis. Orosz Jánosné Annorum 26 fide mediante fatetur. Ad 2-dum hallottam, hogy mondták az Aszszonyok, Nagy Istvánné, Toka Hízó Pongráczné, Lehet Tótné, hogy az Pendelen be bújtatták és az hasitékon ki bújtatták Ádinét. Ad 3-ium nihil.

8. Testis. Benyei Pálné Annorum 22 fide mediante fatetur. Hallotta Gacsálnétól, hogy mondotta volna, addig meg nem gyógyíthatya az Orvos a Fiát, mig Suskával meg nem egyez. Ad 2-dum hallottam Szűcs Jánosnétól. Ad 3-ium nihil.

9. Testis. Zádori Györgyné Annorum circiter 50 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. Ad 2-dum nihil. Hanem Gacsálnétól hallottam az miolta Suska az Feredőt vissza főzte volna, azulta az fiát gyakrabban töri a nyavalya. Ad 3-ium nihil.

10. Testis. Orosz Istvánné annorum circiter 30 Fide mediante fatetur. Hallottam, hogy vissza főzte a Fiának a Feredőt. Azt is hallottam, hogy mondotta: vissza főzte a Boszorkány a fürdőt a Fiamnak bizony. Ad 2-dum hallottam azért van nagy hasa, hogy által bocsátották az ingen. Ad 3-ium nihil.

11. Testis. Kappan Jánosné annorum circiter 40 fide mediante fatetur. Ad 1-um hallottam Maga Szájából Gacsálné Szájából hallottam, hogy Nem jól főzték a fürdőt. Ad 3-ium nihil. Ad 2-dum hallottam, hogy kérte, hogy hozzon egy kis íziket és maga Gacsálné kénszerítette amint is eljött és Dezső adott is neki.

12. Testis. Orbay Jánosné annorum circiter 30 fide mediante fatetur. Hallottam, hogy mondotta Gacsálné, hogy az ő Fia meg nem gyógyult előbb, míg Suskával az Orvos meg nem egyez, ehez ment oda és azt mondotta neki híjába, híjába, mert erősebb erősebb vagyok én. Ad 2-dum nihil. Ad 3-ium nihil.

13. Testis. Szalánczi Istvánné annorum circiter 40 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. Hanem ezt mondotta, hogy a feredőt visza főzte, ezt hallottam magától. Ad 2-dum nihil.

14. Testis. Győrfi János annorum circiter 30 fide mediante fatetur. Hallotta Gacsálné Szájából, hogy az első ferdeje jó volt. Hallotta Ádámné szájából, hogy hozzon az Úr lovának előle íziket.

15. Testis. Gulyás Jánosné Annorum 30 fide mediante fatetur. Nem hallottam, hogy visza főzte az fördőt. Ad reliquae nihil.⁵

16. Testis. Szabó Mártonné Annorum 25 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. Ad 3-ium nihil. Hallottam, hogy az Szemetekvel etc.

17. Testis. Csaláné Annorum 30 fide mediante fatetur. Hallottam, hogy nem jól főzte az fördőt. Az első fördőt jól főzte, de a másodikat visza fordította, és az ő Fiát Senki meg nem Gyógyíthatta. Ad 3-ium nihil.

18. Testis. Kis Istvánné annorum circiter 22 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. Hanem hogy nem jól főzte az fördőt, visza főzte. Ad 3-ium nihil. Hallottam, hogy mondotta Ádámné, hogy hozot fél marokkal.⁶

19. Testis. Szabó Györgyné annorum circiter 19 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil, hogy az Menye mondotta, hogy olyan boszorkány lesz, mint Suska. Ad 3-ium nihil.

20. Testis. Győrfi János annorum circiter 40 fide mediante fatetur. Ad 1-um nihil. A Fatens egykor szembe jött Gacsál Mihálynéval. Csak hamar kezdte a fatens előtt Panaszkodni, hogy Ádám Felesége az első fürdőt jól főzte a fiamnak, de az másodikat visza főzte. Amint is felelte Gacsál Mihályné a Fatensnek: bizony tudom ugyan, mert ez Boszorkányság, mivel ő temetőből férfi ruhába öltözve 9 holt embernek az teteméről fődet hozot. Az kivel oda volt éczakának idejében Dező Ferenc és Tott Gazsi. Azonkívül 9 Szemetről és 9 háznak ereszből és 9 kapukról hozot Ádámné az Fördőben, de mondá Gacsálnénak Ádiné: Még az legjobban kel az nincsen. Kérdé Gacsálné: micsoda? Az Úr Paripája elől kel hozni íziket, a nélkül nem lehet, Amint is Ádiné el ment Szombathely Úr Istállójában. Ugyan Deső Ferenc Lovással hoztak ami kellett arra. Ugyan mondotta Gacsálné: Mégis döglő lett két lova Szombathelyi Uramé, de ha a Fiam jobban Nem lesz, oda megyek az Úrhoz, meg mondom. A fatens mondotta Gacsálnénak: No, ezt ha Te meg nem mondog, én magam meg fogom mondani.

21. Testis. Pongráczné Annorum Circiter 30 fatetur. Ad 2-dum hallotta a fatens, hogy az mikor Nagy Jánosné gyermeket szült volna, jelen volt akkor Bába Dező Jánosné Ádinét oda hívta, le vetkeztete, egy ingbe maradott, és az Gyermeke ágyas Aszonynak az mássát az Pendelinek az hasán lévő hasadékján be tette, alól meg kivette. Ezt háromszor cselekette, mondván az Fatens előtt: ez nem boszorkányság, mert az Hídvégi Csordásnénak is Gyermeke nem volt, így cselekettek véle. Csakhamar 2 esztendőre egy Fia lett.

22. Testis. Boros Jánosné annorum circiter 27 fatetur. Ad 1-mum nihil. Ad 2-dum, hogy az Hídvégi Aszonynak 20 esztendeig nem volt, de az után mingyárt Gyermeke lett.

23. Testis. Ádiné [Itt megszakad a tanúkihallgatási jegyzőkönyv.]⁷

(Heves megyei Levéltár. IV–1/b. 1741. Nr.146.)

*

1. Ez hiányzik az iratból, de itt van a helye, s értelmezi az alábbiakat.
2. Gyermekek tarsolya: a megszületett csecsemő magzatburka.
3. Ádina: Mihály Ádámné.
4. Ízik: az állatoktól már lerágott s hátrahagyott kukoricaszár.
5. A többiekre (tudniillik kérdőpontokra – S.I.) semmi.
6. Tudniillik ízket.
7. A helységet, ahol Gacsálné mesterkedett, nem említi az irat, de a 22. tanú vallomása alapján, mivel a Heves vármegyében fekvő Hídvég pusztáról van szó, bizonyosnak látszik, hogy Heves megyei esettel állunk szemben.

75.

1741. június 25.

Vas Mária boszorkánypere

[Hatósági bűnügyi vizsgálat Vas Mária boszorkánynak képzelt ellen, melyet 1741. június 25-én Subics Pál szolgabíró és Szalaj Mihály esküdt végzett.

1741. június 25-én Erdőtelek faluban Vass Mária boszorkánynak képzelt ellen a következőkben hatósági vizsgálat végeztetett el.]

De eo utrum.

Valya meg a Tanu, eleitül fogvást Miolta Erdőtelken Lakik Vass Marinka, Micsoda bűbajos Cselekedetett valóságosan vagy Gyanu képen Látott, Hallott és Tapasztalt. Környű álló képen beszélye meg, és ha valamit rontott é, vagy meg gyógyított.

1. Testis. Georgius Gál Erdőtelkiensis Incola Annorum Circiter 40 Juratus fassus est. Ez előtt Circiter hét esztendővel az Fatensnek ánya,¹ Gál Simonnéval történt ilyen casus, hogy az Ura valahova kerülván Szekérel, mint az ostort meg bontotta az ostor végiből egy darabka el Szakadván az ánya homlokára esset, mely mint egy kevés kékséget tapasztaltak. Akinek harmadnap mulva szája félre vonódott, tagjai elmerevedtek, Lányéka és húsa annyira meg esset, hogy Sokszor majd egy marékkal is által lehetett fogni, a melyek miat ágyba esvén iavasoltatott, hogy a Györki Dudással dolgokat közlenék iránta. Amint is valamely nap, – mondá a Tanu, – mint egészséges ember Györkre ment a Dudáshoz, akinek a dolgot voltaképen meg beszélván, orvosságot is adott. Aval a Borjú Csorda be hajtássakor haza felé indult, és minek előtte meg indult volna, mongya a Dudás a Tanunak: ne menyél barátom, mert késső vagyon. Békével el nem mehecc, meg fognak kísírteni. Sőt azt is mondotta, hogy vigyázz reá, mert holnap még az Tehén Csorda a faluból ki Sem megyen, az kire gyanakosztok, a borjait a Sindelles házhoz hajtya, a ki ha az Ángyodnak csak valami ruháját is meg érheti, az én orvosságom nem fog használni. Mind az által ugyan csak a Tanu el kezdett útyának eredvén,

amidőn Fügednél való víz folyás árkához édczaka érkezne, amint a parton Le ereszkedne, a Lovának hátrússó lábait fel emelik. De ugyancsak midőn az ároknak másik partjára érkezne, ott ismét az Lovának kétt első Lába úgy fel emeltették, hogy az Lórúl le kellett esnie. Akkor ottan kacaját hallott, de senkit Sem látott. Ismét a Lovára fel ült. Hogy Zsadány fele a Bodi posta útnak mégyen, de a Lova mintha huzatattot volna, a Sár hídgyához vezetett. Ottan Csányi Emberek Léven azok közül egyik a Zadányi Útban egy darabon bé vezette, de mihelyest el hatta, mindgyárt félre ment fel fele a Lova, úgy hogy noha Szép holdvilág Szolgált, mind az által mindenütt út nélkül kellett a Tanu-nak bolyongani, egész a Bodi búzáig, és mindig oda érkezett, hol gyalog ment, de akkor Semmi tévelyedést nem tapasztalt, hol pedig Lóháton. Sőt az pásztorok is az utban igazították a bodi búzáknak. Azért ismét keresztű kassú vezetettet Lovával együtt. Sőt egy helyen az aratókra akadván, azokat kérte, Szerencsétlensége meg beszélése után, hogy a bodi útnak igazítanak, kik hogy Szitkozódának ismét nagy kacaját mind maga a Tanu, mind pedig az aratók hallottanak, kik Szitkozódással azt mondták: itt van körülötted a kísértet. Végtire Sok fele való bolyongása és az Káli galyagonyáson való akolnál háromszor Lett meg fordulása után bizonyos Szántó ember Nagyút felül Bodra járó útba vezette. És így már a Sok gondolkodásban elméje is meg Lágyulván ment a Bodi Hidra, a melynek küzepin midőn menne, oly nagy pattanás esett, hogy az Lova félre ugorván, rula Le esett. Általjöven mind az által egész Erdőtélkig csendessen bé jutott. Az holl maga háza előtt Lovával együtt rajt ülve, mint hogy sem Le nem Szálhatott, Sem pedig nem Szólhatott, meg álapodott. Hanem Sokára Lovának dobosággára a Felesége a Fatensnek fel ébredvén, az ház elejben ki jött, a ki noha Tanut Szólította, de feleletet, annyira megnémult, nem adhatott, hanem mint egy fertály mulva Lováról Leszálhatván, meg szólt. Akor vele eset dolgot el hagyván, a Dudásnak orvosságát miképen kellessék bé adni, és hogy mit beszéllet arról, akire gyanakszanak. (A Tanu pedig a Többekkel együtt Vasnéra gyanakodott.) Mi fog vele Történni, amint fejb deklarálta a borju Csorda ki hajtásakor, ugys történt, mert regel még a Tehén Csorda a faluban volt, hát Vasné az Szindeles ház mellé a Tanu felesége Látására hajtott, mely Látást a Tanunak az után referálta a felesége. Sőt még a Tanu Felesége a Tej Szűrő ruhát az karóra ki terítette, Vasné a Tanu ángvához a kamarába, az hol fekütt betegen, bé menvén, Homlokát ezen Szó mondással, hogy jó Tüzes mely meleg a fejed, meg törülte. Azonban Vasné a kamarából ki menvén. Mihelyest a Felesége a Tanunak az ángvával Szólott, felyeb írt módon meg beszéllette mi képen iárt, nála volt Vasné. A melyet a Tanunak a Felesége, hogy meg beszéllett, Feiszével ment utána, de az aszonyok meg tartóztatták. Az után fogvást az egész teste egész nyáron csak Szikatt, és az tartott az esztendőben. Essett Szent Erzsébet Nap előtt egy kétt napig. Akkor egy édczaka úgy tetczet, de álmában e vagy ébren korában, nem tudhatya, mint ha az egész teste meg simogattatott volna, de ki által, nem láthatta, hanem attú fogvást mint egy hétiig meg merevedve feküdt és úgy három napig nem is szólhatott, mely betegségében Bakos Mátyás Erdőtélki Lakos valamely Szert be adván, olyat vizellet, mint a kássa, azután jobban Lett. Az ángva pedig, Györkről Lett megjövele után mint egy harmad napra meg halálozott. Mind ezekre nézve azért gyanusságok az említett Vasnéra volt, hogy mind az ángvát, akitül Le betegedése előtt a Maga Leánya által Sengiczét² kért, de nem adhatott, mint pedig magát eő rontotta volna meg.

2. Stephanus Ferencz Erdőtelkiensis Annorum circiter 26 Fassus est. Ez előtt mint egy három esztendővel farsangban a Legények tréfálkozván egymást házасították. Akor a Tanunak Vassné Leányát atták, akit a Tanu magától el taszítván az utcán egy gödörbe esset, ezt mondván: Nem kellesz bisz énnékem. Meg dögölt az ökrötök, el tört az Szeke-
reték, mely Csúff képen azt tette mivel a leány Apja mint Fát az Erdőből maga hátán hordott, mint pedig Lisztet a Malomban vitt. Arra mondgya a Leány a Tanunak: No, meg mondom Anyámnak. Amint is Éczakára kelvén a mint a Juhakolban a Juhok között bundában dohányozgatva egy köpün ülve épen le kívánt feküdni, hát a mint hátra tekint Vass Marinkára a Leányával a háta megett a gáton áll, kiket öszve káromolván és boszorkányhoz való szókal illetvén, a garádgván ell szalatanak, kik uttán azt kiáltotta, hogy regel győjünek. Amint hogy Hajnalban a ganaj hányáskor az Istálló ajtajában őket meg Látván így Szólították meg a Tanut, hogy miért hitál? Mongya nekik a Tanu: Hiszen nem hittalak. Aról ily Szót ejtvén a Tanuhoz: No, várj reá. Megfenyegették és úgy el mentek. Ismét más idczakára kelve ugyan a Juh akolban dohányozván más helyütt ülven, Holló képében Jüttek hozzá és tüle Húst kértek. A repdesső Hollónak Sokassága annyi volt pedig körülötte, hogy a Juhait is alig Látta miattok, kiket foghagymával kínálván, el röpiútenek, azt mondván: Köszönd, hogy a van nálad, mert majd Szét tépnének. Onnan azon ülőhelyéből ment az Istállóbá. Látta már akkor az egyik ökre A Faránál Lévo oszlophoz Fővel Léven kötve, a Jászolyon keresztül volt a Fara téve, csak a kétt első láb volt ki. Ezekre nézve, hogy Vassné Leányával felyeb módon jára, reá volt gyanusága.

3-ius Testis. Anna Köszörüs Jurata fassa est Annorum circiter 40. Vass Marinkára azon okból gyanakszik, mivel az el mult áldozó³ előtt való Hétfőn a Tanu mint egy 14 Esztendős Leánykájától kölest kért, kinek nem adván, más nap a Leány panaszkodott, hogy roszu volna a Lágyékára, úgy anyira, hogy áldozó Csütörtökre Kelve Nagyon csak Komyadoszott, Feküdütt is, kire mind az által a Tanu Apátirúl való megjövetelekig az Házat bírta, kitt hogy meg jött az Kemenczén feke tanált, tudakozá ha joban volna is, és ha az Libákat Látta e régen. A Leány azt feleli, hogy eő Ki sem mehetett. A Tanu azért azok tekintésére midőn ki menne, csak hamar a Leánya is uttána jön sivalkodva, Semit nem Szólhatván. Tartott az a Némásága éffélig. Hanem pénteken kevésbé joban érezvén magát, Vasárnapig egy alapodban Léven fel Lészengett. A csütörtöki sikoltásáról ezt mondhattya a Tanu, hogy Magának a leánya nem akarná ki mondani Sikoltássának okát. Hanem Cun⁴ Jánosnénak jelentette meg illy formán, hogy Vassné hozzá jöven az kemenczére eő Job oldalát karjával egyöt Le gyúrte, és azonnal Ordas macskává változot, azt mondván, hogy azért cselekszi, miért Kölest nem adott, és hogy a bátya is ez előtt valamely esztendőben az Leányát meg Szitta volna. Pünkösöd Vasárnap édczaka fel sikolt az Leánya, azt mondgya, hogy Vassné itt van, az Leányának haja most is a kezemben van. Arra fel ugorván Gyertyát gyúit a Tanu, és a Leánya mondgya azalatt: Jaj Csikóvá vált már, a Farka van a Kezembe. Nészte is a Tanu, de egyebet nem tapasztalt, hanem erőssen be kulcsolt markát. Az után is Pünkösöd Hetfüig minden harmadik édczaka így gyötörtette, és macska képében, – úgy referálta a Leánya, – Látta volna Vassnét haza jární, ki már annyira jutott, hogy majd által Szakadott. Nem is vizehetett maid három hétig, hanem Bakos Mátyás kötés ellen való Szert bé adván neki innya. Más napra meg indult rajta nagy erő szakossan, akkor tapasztalták vizeletiben Háromszor mint

egy Zabnyi hosszúságu és egy Árpa Szemnyi Szélességü kilencz féreg formát, a melynek egyikét meg fakasztván benne tapasztalt oly forma Matériát, mint a Ló Serke. Már most annyira jutott, ki Száradott, két rétt gönyett, főtt ételt Sem ehetik, hanem csak száraz kenyérhét⁵, olykor vízzel, hogy már az emberi ábrázata is alyig van rajta.

4-ta Testis. Helene Feir consors Georgii Ambrus Annorum circiter 30 Jurata examinata fassa est. Az elmúlt Karácson előtt rosszü érezvén Vassné magát, mint Congregatióban⁶ való Beteghez Vigyázatra a Tanu rendeltetett idczakára, akihez midőn este fel menne, a pitar ajtón még bé sem Lépett, holl egy mezítelen Aszony képit Látott, az hol az Ökröcskéje állott Vassnénak, de akor az Ökröket nem Látta ott, mely képnek Látására el iszonyodván. Egy kevés idő mulva Vassnénak egy Sánta Leányka Unokája a házból kijöven a pitarba az hol a Tanu állott, azt mondván az ökrök: fartőre Szökne, hát azonnal el tűnik a kép, és az ökröket ott Láttya. A Tanu azonban Vassnéhoz bé ment, a ki a Tanuhoz így Szólott: Jó Ilonka, nem vagyok én olyan rosszü, nem kell engem karon hordozni. Mind az által világnál töbnyire egész édczakát el töltöttem alhatatlanul, elméjében forgatván az Látást, de azt Sem ott, sem pedig a maga Házánál meg nem jelentette, hanem estvére kelve félelem nélkül ki Sem mert menni. Amint hogy mintegy hét mulva az Tanu maga urával Szükségére ki menvén, ismét azon Látás eleiben Gyűvén, ugy amennyi Látásra meg borzadván az Urát meg kapta, akor beszéllette meg vele történt dolgott.

5-tus Testis Paulus Galanbos Annorum circiter 60 Juratus examinatus fassus est. Ez előtt Circiter Három esztendővel Ősz tájban egy édczaka Szép hold világ Szolgálván, a midőn magányoson volna a Házban a Lóczán, egyszerre csak hogy a feinél Láttya Vassnét a hajadon Leányával, meg kapván az Tanu Haját Vassné neki, rázza. Aszt mondgya a Leányának, hogy még (Salva venia) az Szarát is Szedgyük ki. Tapasztalta is kezük Súlyát, mert az ótáttú fogvást reszket a Feje, nagyot is hall, bágyatt állapot is van, és egy ideig az Természet folyása is nehezen esset tüle, holott ez történt dolog előtt Isten kegyelméből mind azoktúl ment volt. Az el múlt Farsangon egy regel egy üres Fazekkal a Tanu portáján meg fordult Vassné hajadon Leánya, és a Fazekat a Tanu Disznó Istállójához üti. Mivel pedig a Tanu Veinek kétt ökröcskéje és egy tinója csak hamar meg betegedttek, és a Tinaja el is döglött, kihez képest mint hogy a Tanu Leányai Látták, mikor a Vassné Leánya az Disznó Válohoz csapta a fazekat, következet károkra nézve reá volt gyanosságok.

6-ta Testis Catharina Mező Contoralis Gregorii Kovács Erdőtelkiensis Annorum Circiter 40 Jurata fassa est. Az el múlt Farsangon esztendeie mult, a Tanu Fiát meg házassítván, esset olyan beszéd Vassnétül Menyecske Lányához, hogy igen akarta volna, ha ezen Leányát vette volna el, melyet a Tanunak meg beszélette a Leánya társainak. Azonban nyárra kelve, hogy a Tanu fia az Széna hordás elein rosszü kezd Lenni, job lábát és karját kezdvén fájlalni. Ugyan akor a kisebbik Leányának is a Sarka Talpát egy Tövisk megszúrván, kinek már az elöt majd egy héttel is hibádzott ezen Lába, annyira jutott azon Szúrás miatt, hogy noha gyógyították is Lábát, mind ez által az egész Talpának Hússa és ujjainak körmei ki hullottanak. Az Legíny pedig egész nyáron Szent Mártony Napig⁷ ez említett Tagaira töbnyire feküdt. Hanem az után egy kevésé Lábadozott és csak miolta Vassnét el vitték⁸ Erdőtelekrül Lett jobban, akinek a Gróff⁹ sokszor üzent, hogy gyógyítsa meg, más képen ha meg nem gyógyítja bé viteti Egerben.

7-ma Testis Anna Szőke Consors Pauli Kecző Annorum Circiter 30 Jurata examinata fassa est. Vassnéhoz való gyanussága azon okból vagy, hogy ezelőtt vagy hatt esztendővel a Tanu Urát bizonyos Búzácskájának el vetése véget kérte, mivel pedig mind az morcos Időre, mind pedig más foglalatossága miatt ell nem vethette, reájok neheztelt Vassné. Csak hamar azonban a következő Bőjtire kelve midőn ki menne az akolban, bizonyos fonalat keresztül vonva a földön tapasztalván, által ment rajta és azonnal a jobik kezire és Lábára Roszúl Léven a Tanu, együtt dagadoztanak, és noha külömb külömb féle sokakal orvosoltatta, mind ez által jobbulását nem tapasztalta, hanem edszer tanács adatik a Tanunak, hogy menne annak háza előtt el, akire gyanakszik, talán megszólítja. Amint hogy módot is keresvén benne, Háza előtt ment el, Szintén kívül a háza előtt fonalat tekert. Meg szólítja a Tanut: Jaj Lelkem, hová mégy? Kinek mondgya a Tanu: Jaj bizony valami orvost keresnek a kezem gyógyítására. Akor mondgya a Tanunak, meg tapogatván és húzogatóván: Jaj Lelkem, meny haza, és bodczával, ürmvel kösd be. Úgy is Cselekedet, kevésbé még is vigászott,¹⁰ mind az által ugyancsak maid esztendeig kötve hordozta kezit, és Sok féle gyógyítás után már most jobban érzi a kezit. Sőt aszt is valya, hogy az el múlt nyáron a minemő gyógyító asszony Erdőtelken vala, a Tanu maga dolgát vele közlőtte, aki is azt mondotta, hogy eő az Csillagokból ki nézte és Vassnét tapasztalta kereszt anyának, eő rontotta meg, azért van hozzá a gyanusága, és noha orvosolhatya a Tanut, addig míg eő itt Lesz, használ is valamit, de ha el mégyen is még roszú Lészen. Vassné, hogy káposztát nem kívánt elsőben adni, noha az után adott, őtet meg rászta, és így az Orvosság nem használhat, Ugyan azon Orvos asszony mind magának, mind pedig másoknak azt is beszéllette, hogy csak eő Kecző Pálné orvoslásával hagyjon fel, eő ött forinttal töbet ad néki, jöjön házához.

8-us Testis Georgius Tott Erdőtelkiensis Annorum circiter 50 Juratus examinatus fassus est. Vassnéhoz Ezen gyanussága van. Mivel ez előtt mint egy Hat esztendővel ki keletre kelve az Tehene állá bizonyos Tarka Macska Szokot, melyet már ez előtt a Tanu Lakója ednehányszor Látott édczaka. Történik azonban hogy egy édczaka maga is a Tanu Midőn Teheneinek Látására az Istállóban menne, fen álló Tehene álló egy Tarka Madcska ki ugrik, és az mellett Levő Ágasban úgy ütte magát, hogy az Istálló is mintha meg rendült. A madcska pedig egy kevésbé meg tántorodván a Tanu mellett ez után ki Szalat. Másnapra vagy harmadnapra, reá ugyan nem emlékszik, de a Vassné mostani hajadon Leánya dél tájban a Tanuhoz jövéen Tudakozta mitt Csinálna anyád. Arra azt felelte, hogy fegszik, mert a Feit a pitar ágassában ütötte. Kire mondgya: Bizony Láttam én, ott voltam az Istállóban, mikor meg ütötte az ágasban a feit. De mi képen és mi formában Láttá, ott ellő nem hozta. Aval a Vassné Lánya haza ment.

Több efféle dib dáb álom látások és gyanúságok más bizonsságok vallásukból Lenének.

(Heves megyei Levéltár. IV—1/b. 1741. Nr.132.)

*

1. Ángya: sógorasszonya.
2. Sendicze: zsendice, oltott juhtej felforralt túrós savója.
3. Áldozó: áldozócsütörtök, római katolikus egyházi ünnep.
4. Cun: Kun.

5. Kenyérhét: kenyérhéjat.
6. Congregatio: római katolikus vallásos hitbuzgalmi egyesület.
7. Szent Mártony nap: november 11.
8. Boszorkánysággal vádoltan a vármegye egri börtönébe vitték.
9. Gróf Buttlet Gábor, Erdőtelek földesura.
10. Vigászott: vigyázott.

76.

1744. június 15. – 1748. május 16.

**Kun Erzsébet, Szilágyi Ferenc özvegyének pere, kérelme,
Karasz János és mások ellen – boszorkányságvád tisztázása**

A.

[A verpeléti lakosok biznyságlevele Kunn Erzsébet Szilágyi Ferenc özvegye részére.]

Dicsértessék a Jésum Krisztus.

My Tekintetes Nemes Heves Vármegyében Signanter¹ Verpeléten Lakos Bírák és Tanács Praesentibus adgyuk tutára mindeneknek rendiben, hogy Ennek előtte mint egy Kilencz esztendővel tőlünk lakójul el Szakadván Nevezetessen Kun Ersébeth, aki is ez előtt mint egy Tizen négy Esztendeig nálunk lakván, magát (árvájval és Istenben boldogult Urával, Sziládi Ferencvel) böcsületessen, Jámborul, noha távul levő Atyánk fia lévén Kun Ersók viselte, Akirül is Semmi ollyas Botránkozást, aki ellenkező volna, vagy Kurvaságban, vagy más bűbájos állapottyában tapasztaltunk Volna Semmi Képpen nem tapasztaltuk. Melynek is nagyob el hitelire és állandóságára Kívántuk ezen Szokot Petsénkvel meg erősítet Levelünköt adni.

Verpeléth dje 15² Junii 1744.

Ordinarius Judex Josephus Kerepesi
et Caeteri Jurati³

(Verpelét község pecsétjének lenyomata.)

Extradatum Per Nos
Franciscum Thott⁴

B.

Mi Tekintetes Heves Vármegyében nevezetessen Poroszlón Lakos Bírák és Tanács ezen Levelünk rendiben adjuk tudtára mindeneknek a kiknek illik, hogy ennek előtte öt esztendőkkkel tőlünk elment Kun Erzsébet nálunk öt esztendőkgig Lakván, betsületesen viselte magát. Volt ugyan Szó hozzá nálunk is, de midőn mi inquiráltunk, ellene semmi nem bizonyosodott reá. Azonban errül is biznyságot tehetünk, hogy nálunk is Szilágyi Ferencznének hívatta magát. Mellynek nagyobb biznyságára adjuk ezen Szokott Petsénkel meg erősített Levelünket.

Poroszlón 1745. 23. 7-bris.

Ordinarius Judex Paulus Korom
et Caeteri Jurati Senatus⁵
(Poroszló helység pecsétje.)

C.

Hogy ezen Levelünk mutató Kun Erzsébet nevű néhai Szilágyi Ferencz elmaradott Eözvegye Lakván Helységünkben négy esztendőknék Forgási között három vagy négy Árváival, mely üdőkben közöttünk jámborul élt, mint Szegény Eözvegy Aszony, tartván el Sok Árváit Keserves és Serény Gondviseléssel, éjjeli és nappali két kézi dolgozásával, nem hallván maga vagy Árvái felől Semmi világos vagy bizonyos roszt életet, vagy gonosz-ságot, recognoscállyuk.

Datum Tisza Nána 23 7-bris 1745.

Demjén János Tisza Nánai bíró
Esküt Társaival.
(Tiszanána pecsétje.)

D.

[Kunn Erzsébet pere és kérelme Karasz János és mások ellen. 1747.]

Nagy érdemű Grófi Méltóságh,

Nékem jó Kegyelmes Uram!⁶

Hogy az Úr Isten Magyar Hazának és ebben lévő Sok igye fogyott Eözvegyeknek s árváknak szerencsésekre Excellentiádat számos Esztendőknék szerencsésen éltesse óhajtozó szívűl kívánom. Szívemnek nagy és el felejthetetlen Keserűségével Kíntelenítettem Eminentiádat⁷ példás Kegyességében, Mellyel az igyefogyott Eözvegyekhez s Gyámoltalanságra jutott Nyomorultakhoz Viseltetvén, született irgalmasságában bízván, alázatos Instantiám által folyamodni avégre, Minthogy Excellentiád Tisza Nánay Némely Jobbágyi, kivált képpen Penigh Kárász János múlt Karácsony Havában⁸ hallatlan és iszonyú Kínzásokat, mellyeket Excellentiád Tisztartója jól tud, rajtam megh élemedett, igye fogyott Eözvegyen, Minden igaz ok nélkül, Mellyet még az Pogány Török Sem cselekedet volna, véghez vinni, és Boszorkánynak kijáltani s a képpen jó híremben s Nevemben megh Sérteni, maga házánál alkalmas ideigh Vas Lánczon Rabul tartani merészlet, mely irtóztató kínok között Anyira Megh roncsoltattam, hogy Immár a nyomorultaknak számok közé azok által vetetvén, számláltattam. Azért Excellentiádnak irgalmas Lábajihoz le borulván a Kristus Jéhus Indulatiban esedezvén Eminentiádat Kérem az Én Nagy és el felejthetetlen ok nélkül való kinnak kikerestetését, azoknak érdemek szerint leendő Igasság kiszolgáltatására Excellentiádat, bölcs utat és módot Maga Úri Tiszteji által mutatni Méltóztassék. Bizony az Úr Isten lészen Excellentiád Irgalmas cselekedetinek bőséges Megh jutalmazója. Amintis vagyok oly reménségekben, hogy ezen hallatlan Nyomorult Sorsomban Excellentiád Maga Úri Tiszteji által becsültelemet helyre állatni és Nyomorúságim után elégséges képen Megh vigasztaltatni Méltóztassék. Alázatos Instantiámra irgalmas Választ várván maradok

Méltóságos Gróf Kegyelmes

Uram Excellentiádnak

Alázatos Iggyefogyott Árva megh
élemedett Jász Kiséren Nyom-
orgó szegény Szolgállója
Kun Ersébeth
Néhaji Szilágyi Ferencz Eözvegye

E.

Az Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Rottenstein Ferencz Úrhoz, Méltóságos Gróf Egri Püspök Eő Excellentiája Püspöki Jóságában Plenipotentarius⁹ Prefectushoz nyújtandó

Alázatos Instantiája az belül megh írt Személynek.

Tekintetes Prefectus Uram!

Hogy az Úr isten eő Zent Felsege Sok Szegény igyefogyot Eözvegyeknek, Árváknak és gyámoltalanoknak Szerencséjekre, Úgy Eő Excellentiájának, Más Úri rendeknek hasznos Szolgálatyára számos Esztendőkhig éltesse, óhajtozó szívből kívánom. Reménlem, tudva vagyon az Tekintetes Úrnál Tisza Nánán lakos Karasz János által hozzája járulandókkal együtt miképpen kínoztattam. Mindazon által alázatossan Kívántam a Tekintetes Úrnak könyörülni szokot Szívére tennem, és rendel fel jegyezmem ez aláb meghírtakban is, amintis

Először. Midőn Tisza Nánára becsüllettemet Mentem vala keresni, akkoron minden igaz ok nélkül az Kertek közöt megh kapva Maga házához vívén, Fijamat velem együtt Lánczra vervén, megh kötöztenek, és Szegény Fijamat vervén, ártatlan Fejemre erőszakossan vallasni kívántak. Azt¹⁰ el bocsátván, Magamat egy holnapigh való Keserves rab-ságban fogva tartván, keményen Sarczoltanak, és Leg először is Karasz Homlokomat Megh ütven, Véremet ki bocsájtotta.

Másodszor. Egy Kondás által kínoztattam, két ízben általa ostorral verettettem és öszve roncsoltattam.

(Lapszéli jegyzet más írással:) negatur.¹¹

Harmadszor. Egy Juhászt házához be híván, két rétű ostorral kínoztattván, két ízben egy Más után földigh verettettem.

(Lapszéli jegyzet más írással:) Fatetur non esse.¹²

Negyedszer. A Gerendában Lánczot Vetvén, kezemet és Lábajimat hát kötéllel gomolyagba kötven az Lánczra köttem és mégh fejemet is hajamnál fogva az Lánczhoz húzván hintózással kínoztattam, és amikor el holtam volna mint cselekedtenek velem azon kínjaim után, Nem tudom.

(Lapszéli jegyzetben más írással:) Fel kötötték ugyan, de nem gomolyagban.

Ötödször. Midőn azon Kínok után Magamhoz tértem volna, az Talpamat késsel megh Meczvén Sarkamban Árat Vertenek, és az mely Vért ki bocsájtottak belülem ab-ból három cseppet az ő Mondások szerint velem megh itattak.

(Lapszéli jegyzet más írással:) Nem meczették késsel, de az árat a Talpában Szúrták, de Semmi vér belüle nem jött.

Hatodszor. Három Lánczot Nyakamban vetvén zab Szalmát nyomtattak velem azon Sérelmes Lábajimmal.

(Lapszéli jegyzet más írással:) Az igaz, de mingyárt le hullott róla a Láncz, de Zab Szalmát nem nyomtattak rajta, hanem csak a Száraz földet tapodtatták véle.

Hetedszer. Ismét Négy Lánczot az Nyakamba tekervén kínoztanak, mely kínjaim között a Véres tajtékot is hántam. Innen Semit Nem adván el, epedtem, a Lábajimról az Megh írt Kínok Után le esvén két hetekigh holt eleven eszemen kívül Léven feküdtem, és amidőn két hetek után látták, hogy jobbacskán lettem volna, ismét.

(Lapszéli jegyzet más írással:) Negatur.

Nyolcadszor. Gyolcs fonalat az két Lábam Ujjaira kötvén az Gerendában fel husztanak, és bal kezemről három körmejimet be reszelték, és az Karomról az hús az kötözések miatt egy daraban le rohadván Sokáigh Sebes volt, de mivel el ájultam tovább mit cselekedtenek velem, Nem tudom. Hanem Amidőn az Fonalak el Szakadtanak volna, le estem, és amidőn fel eszmélődtem volna, ismét Lábjaimra Lánctot vetvén az Gerendába húsztak és S.V. az testemet vervén az Vért is bocsájtottak belüle. Akkoron az Nyelvemet ki húzván Késsel megh mecztették. Sok vért ki pögdöstem. Ezek után ismét az Földre le fektetvén egy hosszú széket tettenek réám és azt fejszékkal koczogtatták. És mind anyiszor amenyiszer kínoztattam el ájulván, többekről nem emlékszem.

(Lapszéli jegyzetben más írással:) Affirmat,¹³ hogy az nyelvire keresztet késsel nyírtak, De vér belőle Sem jött. Igaz, hogy fejszével koczogtatták a Szerint.

Azért az Tekintetes Urat a Kristus Szerelméjért kérem enyi Sok kínjaimat s keserves Sok köny hullatásimat az Tekintetes Úr Ne hadgya az Porban heverni, mert végső gyámsortalanságomra jutván, jó Isten után (Eő Excellentiája Példás kegyelmességétől) az Tekintetes Úrtól várom Megh vigasztaltatásomat, Bizony az Tekintetes Úr irgalmas cselekedete az Árvák Istenénél Nem léssen el felejtve, és midőn ezen Instantiámmal Méltóságos Gróf Püspök eő Excellentiájához való be Mutatássát, az Tekintetes Úr Gratiájában Magamat szegény Fijammal együtt alázatosan ajánllok, kegyes válaszát az Tekintetes Úrnak Óhajtvá el várnám, Maradok

Tekintetes Prefectus Uramhoz

Nagy Kínokat szenyvedet alá-
zatos Méltatlan Árva Szolga-
lója
Kun Ersebeth
Néhaj Szilágyi Ferencz Uram
Eözvegye.

F.

Leveletem presentáló Kun Ersébeth Néhaj Szilágyi Ferencz megh hagyott Eözvegyének már három Esztendőkre járván köztünk való Lakása, Semmi névvel Nevezhető Suspicio iránta, vagyis házára ez ideigh nem hallván. Közöttünk való lakása háromrendbéli levelekre, ugymint Verpeléti, Poroszlói és Tisza Nánai Testimonialisokra Nézve engedtetvén, Csenedesen minden háborgatás nélkül lakott. Mostan pedig előnkbe jövéen Tisza Nánán Lakos Karász János, aki is Ördöngösnek, sőt nemcsak, hanem Boszorkánynak is mondván erőssen állítani tovább is Perseverál¹⁴, hogy az megh írt eözvegy ette vagyis rontotta volna megh Kovács Györgyöt, Sőt nemcsak, hanem többet is, minthogy penigh eféle hírben fetrengő Személyeket közöttünk Szenvedni Nem akarván, sőt maga is kívánkozván, kegyelmetek közé avéghre el küldöttük, hogy azon reája mondott okot az megh írt Személy meg bizonyitaná, Külömben Törvényes Satis factiót kérvén, megh sem szenvedi.

[Pecsételtetett Jász Kiséren 1747. november 28-án.]

Jász Kiséri Biró és Tanács.

G.

[Vizsgálat

Karasz János Tiszanána községbeli lakos kérelmére a kérdőpontok szerint megírva 1747. november 28-án.]

Micsoda világos ördögséget vagy boszorkányságot hallott a Tanu, hogy az Tisza Nánai Karasz Mártonné özvegy Anyja¹⁵ végbe vit volna Tisza Nánán laktában Kun Ersébet.

Testis Anna Bogár conjunx Georgii Feir annorum circiter 50 Jurata examinata. Az Fatens azt vallya, hogy ennek előtte öt esztendővel a Fatens Fia az Karasz Mártonné Anyja Leányát Csufolván, medgyesnek mondotta, és az Fatens Fiának következő éczaka Félre húzódott az Szája, és egy hétre a Karasz Mártonné Anyja a Fatenshez menvén javasolta az Fatensnek, hogy Csak az éh nyálával húzogassa vissza és meg gyógyul. Mellyet az Fatens meg Cselekedvén, az Fia Szája meg gyógyult.

Testis Catharina Bóka conjunx Joannis Thót annorum circiter 40 Jurata examinata. Az Fatens vallya, hogy egy alkalmatossággal a Karasz Mártonné Anyja hamvat kért tüle és nem adott, s az Fatens fiának az Lába negyed napra úgy meg romlott, hogy az mezőről haza nem jöhetett, hanem Szekéren hoznánk. Mely Aszonynak az Fatens kedvezvén, igen hamar az Fiát lábra állította és azt mondotta akkor, hogy az Karasz János Fiával jól nem tenne, ha az béli utánna nyúlna is, mert azt mondotta, hogy ha én nékem vét, megnyargalom.

Testis Anna Molnár conjunx Martini Stephán annorum circiter 40 jurata examinata. Az Fatens azt vallya, hogy egy alkalmatossággal az ő Szolgája az Karasz Mártonné leányának, avagy az Anya Leányának azt mondotta, hogy patyolatbúl Fejtet, melyért az Leány meg Fenyegette az Szolgát és Csak hamar az Szolga lába el romolván az Karasz Márton Anya Csak hamar meg gyógyította, az Szolga Anyánál mondván néki orvosságot, mivel orvosollja.

Testis Stephanus Kovács annorum circiter 26 Juratus examinatus. Az Fatens lévén az Stephán Márton Szolgája, egy alkalmatossággal azt mondotta az Karasz Mártonné Anya Leányának, hogy patyolatbúl fejtet, mivel Fejír vot a Leánnak haja, mely Szókért az Leány meg Fenyegette az Fatens, hogy az Anyjának meg mondgya. És Csak hamar az Fatens lába úgy meg dagadot, hogy öt hetekig Fekütt. De az Fatens nemzetségi meg jegyezvén az Sokszor említett Aszonyt, hogy Tisztartó Uramhoz mennek panaszzara. Az Aszszony az Fatenshez menvén azt mondotta, hogy tsak Száraz tehen ganéjjal kössék bé az lábát, mellyet reggel meg Cselekedvén, délre az Fatens az Mezőre az ekéhez ment.

Testis Elisabetha Horváth Conjunx Petri Tuséri annorum circiter 30 jurata examinata. Sequitur sicut in omnibus verbis Testem precendentem Stephanum Kovács.¹⁶

Testis Mathias Ribnyiczky Annorum Circiter 22 Juratus examinatus. Az Fatens lévén vándolló Szabó legény, dolgozott az Karasz János házába, látva Szemeivel egy éczaka, hogy az már sokszor említett Aszony, az Karasz Mártonné Anyja Kun Ersébet Fekvéséből fel ugrott, nagy sivalkodván azt kiáltotta: Jaj Lelkeim, ne hagyjatok, Könnyörögetek érettem, mert mingyárt el visznek.

Testis Andreas Zémek annorum circiter 22 Juratus examinatus. Az Fatens lévén Társa az vándolló Szabó legénnek, az előtte lévő Tanunak, és követi azt minden szavaiban.

Testis Elisabetha Kulcsár conjunx Stephani Pala annorum circiter 26 Jurata examinata. Az Fatens lakván Poroszlón az Utrumban fel vett Aszonyal, Kun Ersébettel. Tudgya bizonyal, hogy az ő Nénnyét poroszlai Kovács Andrásné meg haragudván reá, meg vesztette, az két kezeit el rontván. Annak utánna ismét meg gyógyította, mert meg fenyegették.

Testis Catharina Kasza Annorum circiter 15 jurata examinata. Sequitur in omnibus verbis Testem Secundam Catharinam Bóka.¹⁷

Testis Johannis Bányai annorum circiter 26 Juratus examinatus. Az Fatens vallya, hogy Mikor az nemes Vármegye az gyalog katonának Fogatta, az Sokszor írt Aszony Fia lábán béklyó volt, és az Anyja egy Kis füvet adott néki Szív fájásról, és mingyárt az béklyó, látta, hogy az Lábáról le pattant.

Testes Andreas Balogh annorum circiter 40

Georgius Oláh annorum circiter 30

jurati examinati. Sequuntur que in omnibus verbis Testem praecedentem Johannem Bányai.¹⁸

Coram Petro Mári
judice possessionis Tisza Nána
Caeterisque juratis¹⁹

H.

(Tiszanána község levele Szilágyi Ferenc özvegyéről.)

Mi aláb meg írtában recognoscállyuk, hogy az mostan tisztasága Keresésére Jász Kí-sírrül Fiával edgyütt, Szilágyi Ferenczel Helységünkben jött néhai Szilágyi Ferencz el hagjatott Özvegyének megfogattatásában és Kínzásával Semmi hírünk és Tanácsunk nem volt, Mivel mi Méltóságos Földes Úrnak Eő Excellentiája becsületes Tiszteinek Commissiojával Szoktunk az mit Cselekszünk Cselekedni. De ő Kegyelme Commissio-ját nem láttuk ebben az dologban, és nem Cseleketünk Semmit az Fellyeb ámlított Aszonnyal, hanem az ki valamit Cselekedet, adgyon Számot rula, ki tudomásával és Commissiojával Cselekedte.

Datum Tisza Nána 24 decembris 1747.

Mári Péter Tisza Nánai Bíró
Esküt Társaimmal.
(Tiszanána község pecsétje.)

I.

Hídvég²⁰ 2. Jan. 1748.

Tekintetes Jó Uram!²¹

Az Urnak nagy alázatossággal kívántam tudtára adnom, Hogy T. Praefectus Rottenstain Ferencz Uram eő Kegyelme Levelét vettem most el mult 25 X-bris, Melyben accludálva²² vólt a Tekintetes Ur eő Kegyelmeének írt Levele, Nem külömben Szilágyi Ferencz Özvegye Kun Ersébet iránt bé adot Instantiája Mellete levő Testimonialisokkal edgyütt Mellyben is méltóztatot T. Praefectus Uram Parancsolni hogy a Tisza Nána

Bírákat és Karasz Jánost magamhoz hívassam, végére járjak annak a rajta el Követet dolognak, Mellyet véghez is vittem, De a Tisza Nánai Bírák magokat abbúl Ki mentették, nekik hírekkel és akarattyokkal nem eset, hanem Karasz János minden rajta el követett dolgát meg vallotta, hogy csak magátúl és nem helység akarattyából cselekedte. Azon okból mivel még Kun Ersébetnek Tisza Nánán való laktában Kinek²³ is két Esztendeje házasulandó Fián vesztés eset, Keze feje hátra tekerítve és az Könyéke Csontya is visza fele fordítva, telyes Gyanusága eő reá vólt és vagyon. Azért is folyamodott Kiséri Bírákhoz Parolára azon Aszszonyt ki kérte, jólehet a maga lábán jöt Tisza Nánára, és a maga házához vitte. Azonnal az maga Házánál Kérték, ha Cselekedett, tegyen jót vele, a mint is fogadta Isten után teszen is jót velle. De azonnal Tisza Nánán lakos Leánya hozzá érkezett, mondván Semmiképen ne gyógyítsa, ha mindgyárt meg ölik is, és az Anyának a Kötőjét lerántotta, és azzal el ment. Az után az Anya a Sérelmes félhez hozzá sem nyult. Erre nézve Kívánt velle Keményen bánni, hogy valamire vehette volna. A ki nem illett magunk is Sajnállyuk, Lánzcra Kötötték, Talpát is verték, ugyan talpát árral is Szurkálták, de három csep vérnél többet nem vehettek belőle. Körmeit is fűrészszel fűrészték, Két Lánzcot a vállára is tettek, Két lábát fel Kötötték hogy valamit vehessenek belőle, se Semmire sem mehetek. Illyen Sanyargatás alatt Két éjjel vólt, de nappal Soha sem, ha nem mindenkor Szabadon járt a Faluban mind ekkoráig. Az alatt is maga akarattyából a Legénynek Kezirül a daganatot le Kente, és a fájalmát is el vette, de a Csontyai még úgy vannak. Azért is az Aszszonyt az Úrhoz el Kildöttem az Inquisitioval együt mellyet ellene peragáltak, abbúl bölcs ítéleti Szerint meg ítélteti az Tekintetes Úr, Ami illeti Karasz Jánosnak rajta el Követet dolgáért minémű büntetésre érdemes, az Úr Parancsolattyát el várom. Ezzel magamat a Tekintetes Urnak alázatossan ajánlom és Maradok A

Tekintetes Urnak

Alázatos Szolgája
Némethy András.²⁴

J.

[Jász Kisér kiváltságos községben tekintetes és nemzeti Nagy Mátyásnak, a nemes jász kerület kapitányának megbízásából Kun Ersébet Szilágyi Ferenc özvegye ellen 1748. február 6-án mi alulírottak a következő mód és forma szerint végeztük el a tanúkihallgatást.]

De eo Utrum?

Primo. Tudgya é, Láttá é, avagy tapasztalta é a Tanu, hogy Kun Erzsébet néhai Szilágyi Ferenc özvegye ezen Jász Kisér nevű helységben lakván három esztendők ell folyása által, valami bűbájosságot, avagy boszorkányságot illető dolgot követett volna ell? avagy

Secundo. Orvosolt é, s gyógyított é valakit, ha gyógyított, minémő Eszközökkel gyógyította, vallyá megh a Tanu? és

Tertio. Kit tudna a Tanu ebben a dologban jó Tanunak lenni?

Prima Testis. Catharina Kovács Joannis Sebők Conthoralis Jász Kisériensis annorum circiter 30. Deposito juramento²⁵ ad primum De eo Utri Punctum Vallya, hogy ezelőtt esztendővel a fatens házánál Lakván mint egy 3 fertály Esztendeigh Kun Erzsébet, és hozzája semmi bűbájosságot nem tapasztalt, hanem inkább az Istenes és buzgó öreg Embert illető életét és tökéletességét tapasztalta.

(Lapszéli megjegyzés más írással:) Authenticata confirmata in omnibus suam fassionem.²⁶ Ad Secundum. Semmi egyéb orvoslását nem tudja, hanem a fatens férje Serésses nyavalyába feküdvén, a fatens maga csinált s adott Szert Kun Erzsébetnek és megh törte az Ura Serését véle. De babonával való orvoslását nem tapasztalta, nem is hallotta. Ad Tertium. A jelen Aszszonyokat gondolja Tanuknak lenni, kikhez közel lakván Kun Erzsébet.

Secunda Testis Helena Olá Michaelis Seres Conthoralis Kisiriensis annorum circiter 25 qua praegnans ad puram conscientiam fatetur.²⁷ Ad Primum. Szomszédságában Lakván a fatens Kun Erzsébettel, és hozzája Semmi bűbájosságot nem látott, Sem Varáslást nem tapasztalt, Sem nem hallott, Sem hogy valakit orvosolt volna nem látta, nem is hallotta.

(Lapszéli megjegyzés más írással:) Authenticata fassionem Suam confirmat.²⁸ Ad Tertium nihil.

Tertia Testis Elisabetha Arany junioris Georgii Rósa Conthoralis Kísíriensis annorum circiter 28 Jurata, Ad Primum. Semminémő bűbájosságot sem nem tapasztalt, sem nem hallott, hanem azt vallja felőle, hogy egy jó, ájtatos, Istent félő és Templomot gyakorló Aszszonynak ismérte Lenni. Ad Secundum. Hogy valakit orvosolt volna, nem tapasztalta, Sem nem hallotta a fatens Kun Erzsébet felől. Sőt sokszor Aratás idején a fatens kalászt szedett a Tallókon véle, megh tapasztalta volna, ha legh kisebb babonaságra való szokat vagy beszédet szóllott volna is Kun Erzsébet, de semmit Sem hallott felőle.

(Lapszéli megjegyzés más írással:) Authenticata Suam fassionem Confirmat.²⁹ Ad Tertium nihil.

Quarta Testis Elisabetha Tóth Stephani Nagy Conthorslis Kísíriensis annorum circiter 22. Jurata. Ad Primum. Vallya, Lakván Kun Eörsebeth a fatensnél és semmi babonáságot nem tapasztalt, Sem nem hallott hozzája, hanem Karasz Jakabnétól, akik Nánán Lakik, hallotta, hogy Kun Erzsébet rontotta megh a lábát, reája gyanakszik. Ad Secundum. Semmi orvoslását vagy varáslását nem tapasztalta, sem nem hallotta, egy szóval semmi roszzaságot hozzája nem tud, hanem hogy ájtatos és Templomot gyakorló Személy Légyen Kun Eörsebet, azt Vallya. Ad Tertium nihil.

(Lapszéli megjegyzés más írással:) Authenticata fassionem confirmat addita eo,³⁰ hogy Lutor Pálné aszonymtól hallotta az Aszzonynak meg kínzása után, hogy Eő is reá Gyanakszik a lába romlása végett.

Quinta Testis Helene Bereczkj conthoralis Gregorii Tanétó Kisiriensis annorum circiter 20 Fide mediante. Ad Primum. Vallya, hogy a Szomszédságában Lakván a fatens Kun Eörsebetnek és gyakorta hozzájuk járván, de csak Legh Kiseb varáslást vagy babonáságot hozzája nem tapasztalt, inkább hogy a Templomba minden nap ell ment, tapasztalta. Ad Secundum. Semmi orvoslását avagy gyógyétását nem tapasztalta. Ad Tertium. Hallotta Nánán Lakos Karasz Napájától, hogy Kun Eörsebet ette megh a vejét.

Sexta Testis Maria Sarczj Conthoralis Stephani Mészáros Kísíriensis annorum circiter 45 Jurata. Ad Primum. Vallya, hogy mellette Lakván a fatens Kun Eörsebetnek,

Semmit nem Látott, Sem nem hallott, Sem nem tapasztalt egyebet hozzája, a jó, ájtatos életnél. Ad Secundum. Oroszlását Sem hallotta, és hogy valakit gyógytolt volna, nem tapasztalta. Ad Tertium nihil.

[Az ilyen módon elvégzett és Kihallgatott tanúk vallomásáról szóló bizonyság leve-
lünket saját kezű aláírásunkkal és pecsétünk lenyomatával megerősítve kiadjuk.

Év, hónap, nap és helység, mint fent.

Komáromy Ferenc
nemes jász kerület esküdtje
(Pecsétjének lenyomata.)
Koczka István kiküldött
(Pecsétjének lenyomata.)
Paroczaj András
Jász Ladány hites jegyzője
(Pecsétjének lenyomata.)

Hogy a fenti tanúvallomások nekünk megjelenteknek törvényes hitelesítéssel me-
erősítettek, mi alulírottak tanusítjuk.

Lepecsételtetett és kihirdettetett Jász Kisér kiváltságos helységben 1748. február
17-én a kerületi ülés alkalmából.

Nagy Mátyás
nemes jász kerület kerületi kapitánya
(Pecsétjének lenyomata.)
Dosa Pál
nemes jász kerület bírāja
Koczka István
Cseh Márton
és a többi egybegyültek]

K.

Tekintetes Consiliarius és Feő-Kapitány Ur,³¹

Nékem érdemem fölött Nagy Uram!

Ajánlom alázatos engedelmséggel való Szolgálatomat az Úrnak. Mostan Kiséren
Lakos Kun Eörsébet ellen peragált Inquisitiót, melly Tisza-Nánán meg verettétvén több
Leveleivel edgyütt íme in acclusis Tekintetes Úrnak Alázatossan meg küldöttem, az
Authenticatioját az Tanuknak Convocatus³² Urakkal edgyütt authenticáltam. Cetera³³
magamat tapasztalt Uri gratiájában midőn ajáltam, marattam

Tekintetes Consiliarius és Feő-Kapitány Úrnak

Kisér 2-da Apprilis 1748

alázatos engedelmes Szolgája
Nagy Mátyás.

L.

Az Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Almási János Úrhoz, Nemes Jász és két Kun
Districtusoknak Palatinalis Fő Kapitányához, A Tekintetes Úrhoz nyujtandó

Alázatos Instantiája az belől meg írt Személyeknek.

Nagy érdemű Tekintetes Wr, Palatinalis Fő Kapitány Úrnak.

Alázatosan Kívántuk Tekintetes Urunkat alázatos instantiánk által meg találni a végre, Mint hogy néhai Szilágyi Ferentz Atyánk meg maradtott Árváját, Kun Ersébeth Anyánk Aszszont Tisza Nánán lakozó Karasz János a leg közelebb el múlt Szent András Havában ezen Nemes Helységben Boszorkánynak kiáltotta, és egyszersmind erőssen is állatta, hogy tűzre való legyen. Nem kívánván benne keverni, mint hogy Soha leg kissebb Gonosz Sem hallatott hozzája, mint ez három rendbéli Testimonialis levelünk³⁴ világosan ki tettzik. Maga betsületinek keresésére megírt Tisza Nánai Helységben kívánván elmenni, amint is el ment, és mihelyen oda ért volna, velem edjűtt meg kapattatván erőssen Sartzoltatott, Úgy Annyira, hogy a Keresztény vért Szomjazó Pogány Sem tselekette volna azt. Gombolyagban öszve köttetvén, talpait árakkal meg lyuggatván a maga vérét itatták véle, mellyeket nem illet s nem kelle vala tselekedni, hanem Competens³⁵ Bíróra kellett volna nékiek recurálni.³⁶ Mostan azért alázatossan Instalunk Tekintetes Fő Kapitány Urunknál, méltóztasson kegyes Szívére venni Szegény Anyánknak illy keserves kínnyajt, és bölts Prudentiája³⁷ Szerint, amennyire az igazság hozza magával, azon kemény ínség alól fel Szabadítani. Ha Penig Boszorkánynak ítétetik, (mely mesterséghez Semmit nem tud,) érdeme Szerint tselekedjenek véle, tsak hogy iterato³⁸ is alázatossan Instálunk, meg írt Nánaiaknak kezekbűl ki vétetni, és az el követet s rajta véghez vitetet kemény tselekedetrűl Satisfactionnak adattatását elaborálni³⁹ méltóztassék. Ebéli Úri kegyes affectioját⁴⁰ meg írt öreg Anyánk velünk edjűtt avagy tsak jó Istenünk előtt való áhítatos cselekedetivel meg Szolgálni és hálálni el ne mulattya.

Kegyes resolutioját várván maradunk

Nagy érdemű Tekintetes Fő Kapitány Úrnak

Alázatos Szegény Szolgáji
Szilágyi Ferentz
és Csoma Mihály.

M.

Bizodalmas Nagy jó Uram Sógorom!⁴¹

Ajánlom köteles Szolgálatomat az Úrnak. Már sok ízben folyamodván hozzám ezen Jász Kisiren Lakos injurált⁴² Személy. Nagy jó Úrnak is Instantiáját Levelemmel commendáltam, mindazon által még eddiglen Semmi vigasztaló választ nem vehetett. Azértis ő Excellentiájához⁴³ kívánta nyújtani Instantiáját, s az Helység pedig interponálván⁴⁴ magát, Palatinus Úr eő Excellentiájának⁴⁵ akarta representálni.⁴⁶ Én pedig mind eddig Sopiáltam⁴⁷ a dolgot, reménlvén, más módon is véget érhetni benne. Kire való nézve minden Documentumit accludálván az Úrnak meg küldöm, s kérem is bizodalmassan illy Tyrannismust azon Nánay Karasz János nevű Embernek Exemplaris⁴⁸ büntetéssel reciprocállyá,⁴⁹ és ezen meg Sértődött félnek igazsága szerint illendő Satis factiot adni méltóztassék. Remélem is kérésemnek effectusát,⁵⁰ mivel immár meg untam Sok rendbéli alkalmatlanságait s untatását. Félek is, ne talántán fellyebb refugjálván,⁵¹ oda fel Subsummáltassék.⁵² Ezzel magamat Tapasztalt Úri favoriban⁵³ ajánlván, s kívánván

az Úr Isten éltesse Sokáig Szerencsésen. Válaszát el várván, Maradok

Nagy jó Úr
Sógor Úrnak

Igaz köteles Szolgája

Sógora

Almásy János

Zsadány⁵⁴ 3 Április 1748.

N.

[Vizsgálat

Karasz János Tiszanána falubéli lakos kérésére a kérdőpontok szerint 1748. április 23-án leírva.]

Micsoda világos boszorkányságot tud látot az Tanu hogj az N: Jászságban Kísír nevű Faluban mostan lako néhai Szilágji Ferencz meg maradot özvegye Kún Ersébet T. Nánán Laktában Cselekedet volna.

Testis Georgius Oláh Annor. Cir. 30, Andreas Balog Annor. Circ: 40. Joh. Bányai Annor. Cir: 26 jurati exam: Ezek a Tanuk azt vallyák hogj mikor az Nemes Vármegye Gyalog katonáit Fogatták mind az hárman edgyüt lévén látták Szemekkel hogj az mely Lánczon volt az Kún Ersébet Fia egj Kis Füvet adott az Fiának ezt mondván, nem Fiam gyenge vagy te, egj kis Füvet adok has fájásról és mingyárt az Lakat az Lánczról mely az Lábán volt le pattant.

Testis Elizab: Horvát Conjunx Petri Tüséri annor: Cir. 30 jurata examin: Az Fatens azt vallyá hogj egj Vasárnapon az Kún Ersébet Leánya özsze veszet az Stephán Márton Szolgájával Kovács Istokkal és az Leány meg Fenyegette az Annyával hogj meg mond-gya, az Lába Csak hamar meg dagadot az Szolgának, az Aszonyinak az Szolga S. v. gané-ját Kötötték az Kéményben Füstre és egj estve Kún Ersébet az Fatenshez menván ezt mondotta, Úgj hallom roszul vagy on az Istók lába Kössék bé Száraz Tehen ganéjjal és be kötvén az Legény Csak hamar lábára állot.

Testis Sophia Dudás Relicta Jacob; Karasz annor. Cir. 60 jurata examin: Az Fatens azt vallyá hogj Kétszer haragudot meg reá Kún Ersébet, mingyárt egy órára mind az két-szer el romlott az lábaira és mások javallásából S. v. az maga ganéjjával be kötvén meg gyógyult, Sőt Egjszer az T. Nánán Lakó menyecske Leánya Utánna menván Kísírré meg panaszolva hogj az Fatens azt mondotta hogj Ő reá gjanakszik hogj az lába el romlot volt és mingyárt ismét el romlot az lába annak utánna is.

Testis Anna Mólnár Conjunx Martini Stephán annor. cir. 40 jurata exam. Sequitur in omnibus verbis Testem 2-dum Elizab: Horvát.⁵⁵

Testis Catharina Kasza Annor. Cir. 18 jurata examin: Az Fatens azt vallyá hogj az Thót János Fiának mikor az lába el romlot ő Thót Jánosnál Szolgált, gjanakodván Thót János Kún Ersébetre az Thót János Fia S. v: ganéját az Kéménben Kötötték és ötet a konyhán hatták tüzelni éczaka és az Fatens látva hogj az Komorából egj Feketebebi Aszony az tűzhez ment és ötet az házban be küldötte, de Kún Ersébet volt é vagj más nem tudgja, hanem tudgja azt hogj az gjögjította meg az Thót János Fiát.

Testis Catherina Thót Conjunx Mich: Vadász annor. Circit 26 jurata examin: Az

Fatens azt vallya hogj 22 April 1748 Hallotta Füleivel az Kísiri Oroszi Istvánné Szájából hogj ha ő engette volna T. Nánán az Kún Ersébet Körmeit le Szették volna holot T. Nánán Oroszi Istvánnét abban az időben Senki nem látta, még is ő nem engette volna ha tsak valahol a Fogason nem ült.

Testis Georgius Miklovicz Annor. Cir: 35 juratus exam: Az Fatens azt vallya hogj Ő Füleivel hallotta hogj mostan Kísíren lakó Kún Ersébet azt mondotta mikor Kísírrül az Karasz János házában hozták, hogj ő az Karasz János Fiát meg gjógjíttya, míg az T. Nánai lako Menyecske Leánya hozzá nem ment és az Annya előruháját el nem vitte, de mi-helt az Annya elő ruháját el vitte, mingyárt más képen beszélt és mikor Kérdezték volna miért vitte el az elő ruháját az Leánya, azt felelte, pogácsa volt benne, azért vitte el azt is. Látva Szemével hogj egj éczaka Kún Ersébet el Sivalkodot ezt mondván, jaj Csillagaim ne hadgyatok, mert el visznek, az padlás felé Kapdosot Fel fele. Szakadván az veríték, Kérvén mindeneket hogj az Ing vállát vegyék le róla, de nem vették, annak utánna nagj nevetést tet és el alut.

Testis Andreas Zémek Annor cir 27 juratus exam: Az Fatens Lakván Karasz Jánosnál mint vándorló Szabó Legény, látva Szemeivel és hallotta Füleivel hogj egj éczaka Kun Ersébet lévén Karasz Jánosnál hogj nagjon Sivalkodással azt kiáltotta, jaj Csillagaim ne hadgyatok mert majd el visznek, Látván Excellenciás urunkat⁵⁶ veres bárson ruhában, mingyárt el viszen, ugrálván az padlás felé.

Testis Petrus Karasz Annor Cir. 30 jur. ex. Az Fatens hallotta Füleivel és látta szemével hogj Kéz adással azt Fogatta mikor Kísírrül Nánára az Karasz János házában hozták hogj bocsássák az T. Nánán Lakó menyecske Leányához, had Szedessen azzal Füvet, meg gjógyíttya az Karasz János akkori nyomorék Fiát. Akkor is jelen volt mikor el akarták éczaka ragadni hogj az padlást kapdosva ugrált fel felé, reménkedet de kinek nem tudgya mert nagy Bírót emlegetet hogj tüle el nem marad, kérdette is az Fatens Kicsoda az a nagj Bíró az ki érte jöt, de Semmit nem felelt. Azt is hallotta Kún Ersébet Szájából hogj ha Karátsonjig meg nem gjógjíttya az Karasz János Fiát minden törvény nélkül égessék meg őtet.

Testis Adamus Karasz Annor Circ: 50 juratus eexam: Az Fatens minden szavában követi az előtte levő tanut Karasz Pétert, mind azokat látta és hallotta, azt is látta hogj az T. Nánai Bírónak kezét adot hogj meg gjógjíttya az Karasz János Fiát Karátsonyig és ha addig meg nem gjógyíttya minden törvény nélkül égessék meg. Azt is hallotta hogj az Leányához kéredzet hogj azzal az Leányával és vejével Szedessen füvet. Azt is látta hogj az Karasz János fiának kezét bé kötötte Irem⁵⁷ kóróval, az mely már akkor meg lohat volt és akkor éczaka ugj meg dagadot hogj nem alhatot viratig miatta.

Testis Petrus Mária Annor Cir. 55 jur. ex: Az Fatens lévén akkor T. Nánai Bíró azt vallya hogj őtet Karasz János a házához hitta mint Bírót hogj az az Aszszony ugj mint Kún Ersébet Kezet fog adni hogj az Fiát meg gjógjíttya ha az T. Nánán Lakó Menyecske Leányának házához bocsáttyák, onnét minden nap kétszer el jár gjógjítani, ugj is Cselekedet hogj kezét adot az Fatensnek. El is bocsátották az Leányához de az Leánya onnét ki akarta vemi azért hogj Mondotta az Leányával Szedet Füvet, de az Fatens azt felelte néki hogj az pogány Sem verné ki az Annyát Házából.

Testis Michael Sándor Annor Cir 58 jurat. exam. Az Fatens Lévén akkor jelen az T. Nánai Bíróval, az előtte levő Tanuval, Mária Péterrel, minden Szavaiban is követi Mária

Pétert és ugj vall.

[Thót Péter Tiszanána falu bírása
és többi eskütti előtt]
(Tiszanána száraz pecsétlenyomata.)

(Iraton kívül:) A kiséri Kún Erzsébet ellen végezve Kárász György tiszánai lakos részére.

Bemutatott 1748. április 30-án.

O.

[Alulírottak tanúsítjuk a jelenvalók erejénél fogva, hogy mi a megadott évben, napon és helyen jelenlétén, Karasz János tiszánai lakos megkeresésére az alulírt ügyben követve a kérdőpontokat, úgy végeztük el a vizsgálatot, amint az következik.

Kérdőpontok.]

Le tett Hiti Után valya meg a Tanu, minémű Törvénytelen életet, kurvaságot, vagy Boszorkányos illő Cselekedetett Látott a Tanu, ennek előtte itten Poroszlón, mostan Pedig Kisíren Lakos Kún Ersébethez.

2-do Magán kívül tud a Fatens jó Tanunak lenni ezen dologban.

[A tanúk.]

1-mus Testis Joannes Csatári, Incola Poroszlóiensis Annor. cir 42. Jur. exam. fate-tur, egy alkalmatossággal látta a Fatens hogy éczakának idején egyik Háztúl a másikig Kötött egy hoszu Csomos fonalat, annak utánna a Fatens házából húzott egy Csomogazt, annak utánna azon Háznak fedeléből is akihez volt kötve a másik végi a fonalnak, ismét onnan egy Tyúkólhoz ment, abból is húzott egy Csomot, mellyel a Tyúk ólban bémenvén, a Fatens rajta ment, és kérdezte mit csinálsz itten te Aszony, talám valami boszorkányságot akarsz cselekedni, arra felelte, én nem Csinálok Semmit is, ha nem Isten Nevében járok, azon Szavára Ki rántotta az ólból a Fátens, és reá ütött Kettőt vagy háromat, és azon házhoz kötött fonalat el vagdalta, melyért is a Fatenst fenyegette.

2-da Testis Relicta Joannis Kulcsár Annor cir 48. Jur. exam. Az Leányának a Lába egy alkalmatossággal ki fakadozván, Keresett orvost a ki tudná orvosolni, vagy valamit gyógyítására Commendálni, lévén az idő tájban Szent Miklósról⁵⁸ itten egy Aszony, javasolták hogy nézetném meg véle, melyre a Fatens a Leányát hozzá vitte, és Kérte ha tudna valamit felőle, mely Aszony is azt felelte, hogy ő nem tudja meg gyógyítani, hanem aki meg ette, vigye ahoz. Arra felelte az Fatens, én nem tudom Ki ette meg. Azon Aszony mondotta, a Háza Tövében lakik, ottan pedig Kún Erzsébet Lakott. Más alkalmatossággal hasonló képen az Onokájának az Teste merül Ki fakadozott, oda ment Kún Erzsébet S a Gyermekeket a Kezébe vette, S azt mondotta, ha Anyád jó volna meg gyógyítanálak én téged. Azt is hallotta Szájából Kún Erzsébetnek, hogy mondotta, ha valaki valahol valamit Szól én reám, meg tudom akárhol legyek.

3-tia Testis Anna Kiss, Consors Stephani Kulcsár, Annor Cir 26. Jur. Exam. fal. Egyebet nem hallott hanem ez előtt való Fátens-től hallotta azt hogy mondotta a Leányának, ha Anyád jó volna meg gyógyítanálak. Ezen Kívül nem tud, nem látott hozzá Semmit is.

4-ta Testis Susánna Ádám Consors Stephanus Vass Annor Cir 36. Jur. exam. fate-tur, Az Urának a Lába akkor tájban igen ki fakadozván, Kún Ersébet valamely Háznál mondotta, ha meg láthatnám é azt a Sebet, talám meg gyógyulna, melyre az ottan lévő-k kérték hogy tekincse meg, az mint hogy meg is nézte, s azt mondotta, hogy csak lány Ganéjal Kel Kötni, meg gyógyul, de a fatensnek Férje nem engedte azzal kötni, egyebet nem tud, Sem nem látott.

5-ta Testis Relicta Andreas Kovács Annor cir 36. Jur. exam. fassa est, egy alkalma-tossággal a Kis Gyermeke Ki fakadozott, Kún Ersébeth oda ment s a Gyermeke-t a Ke-zében Kérte, s azt mondotta, ha Anyád jó volna nem Senyvednéd ezt a nyavalyát, azzal vissza adta a Gyermeke-t, azt mondván, Csak le Kel fek tetni, nem lesz Semmi baja, többet akkor nem Szóllott, hanem más alkalmatossággal ismét oda ment, a Gyermeke-t a Kezé-ben vette, már Szépen gyógyult a Gyermeke, s azt mondotta, lád ha Anyád jó volna eddig Sem Szenjvedtél volna, de nem jó Anyád nem kedves.

6-ta testis Sára Hajdu Consors Michaelis Menyhárt Annor cir 32. Jur. exam. fatetur per omnia nihil.

7-ma Testis Elizabetha Sánta Consors Pauli Kovács Annor cir 38. Jur. exam. fassa est per omnia nihil.

8-va Testis Anna Tóth Consors Joannis Sipos Annor cir 30. Jur. exam. fassa est. Egyebet nem tud Sem nem látott ha nem az első Fatenstől hallotta a Fassiojában feltett dolgokat.

9-na Testis Catharina Danko Consors Stephani Varga Annor cir 42. Jur. exam. fassa est. Semmit Sem tud, nem látott, hanem az első Tanutól hallotta a Fassiojában fel tett dolgokat.

10-ma Testis Relicta Michaelis Szabó Annor Cir 50. Jur. exam. fat. Nem tud, Sem nem látott Semmit is, elégszer járt véle egy uton is, de Semmit nem tapasztalt.

[Feljegyezve Poroszló mezővárosban 1748. esztendő május hó 6-án

a poroszlói
bírák és esküttek.

(Poroszló száraz
pecsétje.)

Kiadva általam I: Győry Mózes
az előbb említett mezőváros
hites jegyzője által.]
(Az irat külső oldalán:)

A jelenleg Kiséren lakó Kun Erzsébet
ellen vizsgálat.
Egerben benyújtva az év május 10-én.

P.

Tiszanánai Karász János Kezesség alatt való Levele.

[A gonosztevők felülvizsgálatához, a Kiséren lakó néhai Szilágyi Ferencz özvegye panasza felett.]

Nemes Heves Vármegyében Tisza Nánán Lakozó mi aláb meg irt gazda emberek adgyuk tuttára és értésére mindeneknek az kiknek illik, ez levelünk rendiben, hogj ugyan Helységünkben, Tisza Nánán mostan lakó idősebbik Karasz János nevü Ország dolgaihoz és törvényeihez Semmit nem értő edgyügyü gazda ember olyan törvénytelen dolgot Cselekedet és vit véghez Jász Kiséren lakó Kun Ersébet nevü özvegj Aszonyon, melyet véghez vinni egy paraszt gazda embert nem illet volna. De tudatlan lévén meg Cseleket-te, mely Cselekedetiért Tekintetes Nemzetes Rottenstein Ferenc Praefectus jó Urunk ő kegyelme Eger városában mások példájára fogságra vetette és tétette törvényig, mely fogságban öt heteket el töltvén Tekintetes Praefectus Urunk ő kegyelme nyavalyában és erőtlenségben esvén és más bizonyos akadályok is meg Gátolván, törvénye tovább ha-lasztatott, amig idő és alkalmatosság az Törvényhez lészen. Mely Karasz János nevü la-kosunkat mi öt Száz Forint kezesség alatt jó Urunknál ő kegyelmétül törvényig ki Kér-tük és vettük vissza az Cselédei köziben. Ugj mind az által, hogy valamiben és valahová ő Kegyelme Kiványa mindenkor törvényre előre állityuk, és ő kegyelme keze alá ad-gyuk, melyet ha nem Cselekednénk vagy Cselekedni nem akarnánk, mindenkor fellyeb irt praefectus jó Urunk ő Kegyelme rajtunk az öt Száz Forintokat Szabadossan meg ve-hesse. Melynek nagyobb bizonyására adjuk ő kegyelmének ezen kezünk Kereszt voná-sával és petsétünkkel meg erősitet levelünket.

Datum Tisza Nána 16 May 1748.

Vadász István Keze X vonása és pecséttye

Kis Mihály Keze X vonása és pecséttye

ifjab Karasz János Keze X vonása és pecséttye

[Tiszanána falu bírója és esküttjei előtt.]⁵⁹

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 4.doboz F. 6-a. Nr.11., 16. – Ugyanaz 6-b. darabszámozás nélkül – XII–3/f. 47.doboz darabszámozás nélkül.)

*

1. Signanter: jelesen.
2. Egy másik iratpéldányon június 19-e szerepel.
3. Kerepesi József bíró és a többi esküttek.
4. Kiadva általunk, Thott Ferenc által.
5. Korom Pál bíró és a szenátus többi esküttje.
6. Gróf Barkóczy Ferenc egri püspökről van szó, aki Kisköre földesura volt.
7. Eminentiád: tévedés, helyesen excellentiád.
8. 1746 decemberében.
9. Plenipotentiarius: teljhatalmú.
10. Azt: tudniillik a panaszos özvegyasszony fiát.
11. Tagadtatik, azaz tagadja.
12. Vallja nem lenni.
13. Megerősíti.
14. Perseverál: kitart, állhatatosan megmarad.
15. Anyja: Kun Erzsébet.
16. Szinte minden szavában követi az előző tanút, Kovács Istvánt.
17. Minden szavában követi a második tanút, Bóka Katalint.
18. Minden szavukban követik az előző tanút, Bányai Jánost.

19. Mári Péter Tiszanána község bírja és a többi eskütt előtt.
20. Hídvég: Hídvég pusztja az egri püspök birtoka.
21. A levél az egri püspökség ügyészének szól.
22. Accludálva: csatolva, mellékelve.
23. Kinek: tudniillik Karasz Jánosnak.
24. Némethy András az egri püspökség hídvégi tisztartója volt, akinek keze alá tartozott Tiszanána falu is, mint a püspök birtoka.
25. Deposito juramento: letett esküvel.
26. Hitelesítette, megerősítette mindenben saját vallomását.
27. Mint terhes, tiszta lelkiismeretére vallja.
28. Hitelesítve, megerősíti saját vallomását.
29. Hitelesítve, megerősíti saját vallomását.
30. Hitelesítve megerősíti saját vallomását, hozzátéve . . .
31. Almássy János, jászkun kerületi kapitány.
32. Convocatus: egybehívott, összehívott.
33. Cetera: továbbá.
34. Az A., B. és C. alatt közölt iratokra történik itt hivatkozás.
35. Competens: illetékes.
36. Recurálni: folyamodni.
37. Prudentia: tudás, belátás.
38. Iterato: ismételten.
39. Elaborálni: kimunkálni, kieszközőlni.
40. Affectio: hajlandóság.
41. Nem lehet tudni, hogy kinek szól Almássy János jászkun kapitány levele.
42. Injuriált: méltatlanságot szenvedett.
43. Az egri püspökről van szó.
44. Interponál: közbevet.
45. Ekkor a nádor Pálffy János volt.
46. Representál: előterjeszt.
47. Sopiáltam: elaltattam.
48. Exemplaris: példás.
49. Reciprocál: viszonz.
50. Effectus: végrehajtás, siker, foganat, hatás.
51. Refugiálván: folyamodván.
52. Subsummál: kifogásol.
53. Favor: kegy, jóindulat.
54. Zsadány: Tarnazsadány Heves vármegyében, ahol Almássy földesúr volt.
55. Minden szóban követi a második tanút, Horvát Erzsébetet.
56. Excellentiás úr: az egri püspök.
57. Irem: öröm.
58. Szent Miklós: Tarnaszentmiklós, Heves vármegyében.
59. Ebben az ügyben szereplő hatalmaskodó Karasz Mihály katolikus-ellenes magatartására jellemzőnek találjuk az alábbi 1753. évi esetet, melynek során ismét az egri püspökség földesúri törvényszéke elé került.

Karasz Mihály, Marci és Jancsi veszekedése a molnárral: „Te Molnár Csinálom az Anyádott, ki meny innét mert mink Calvinisták vagyunk te Pápista vagy meg nem maracz velem. . . . Látta a fatens azt is estve, hogy Karasz Marci, Karasz Miska hogy a Háza eleiben ki húzták Tárgyal-ták ütték verték; Látta a fátens aztis estve Hogy a Mónár maga Felesége véreessen Haza vitte a Molnárt. . . .” (Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1. doboz Fasc.A. Nr.37.)

Az eset kapcsán tudni kell, hogy bár Tiszanána az egri püspök birtoka volt, a faluban római katolikusok mellett reformátusok is éltek.

77.

1748. január 30 – december 5.

Farkas Demeter alias András boszorkánypere

[1748. december 5-én a gonosztevők vizsgálati törvényszékén Egerben, ezen vármegyék¹ helyettes alispánjának az elnöklete alatt, hatósági tisztviselők és erre az ülésre összehívott urak jelenlétében intéztetett el.

Az előbb említett nemes vármegyék hatósági ügyészének, nemes Szabó Mártonnak, mint vádlónak perfelvétele a bilincsekben jelenlevő Farkas Demeter alias András csaló és mágikus cselekedeteket végző, azonkívül tolvaj, mint vádlott ellen, mely szerint

Ugyanazon ügyész hatósági kiváltságával ügyészi vádját a következőkben terjeszti elő. Miképpen ezen vádlott nem tudni mitől indítatva, a gonosz lélek től is ingerelve tevékenysége révén az idő változása és az alkalmak különbözősége közepette csalásokat és mágikus cselekedeteket végezni és lopni nem félt, melyeket a 3., 4., 5., 6., 7. és 8. szám alatti jogilag nyert jogi bizonyítékok tanúsítanak. Kívánja tehát ezen vádlottakat előzőleg valamennyi gaztettük felderítésére kínvallatásnak alávetni és a Praxis Criminalis 60. és 94. cikkelyének² értelmében sújtani, mivel ezek és hasonlóak miatt a jász és kun kerületekben, amiként ilyen és hasonló bevallott jogi esetből kifolyólag már három alkalommal pontosan része volt.

3. szám alatti előterjesztés így szól.

1748. január 3-án Egerben Farkas Demeter jászberényi csaló önkéntes vizsgálata elvégeztetett.]

Kérdés	Felelet
Kinek hinak?	Farkas Demeter
Hová való vagy?	Mintegy tíz esztendeje hogy Jász Berinben lakom a Kálvinista Uczában, ahol most is laknak a fiaim.
Hát mostanában hol jártál, s hol fogtak megh, és miért?	Madarason, Kunhegyesen, és Abádon, a hol meg kaptam, azért minthogy az el múlt őszel csak nem Karácsonigh Morvában jártam valami néző aszonynál, akihez az elmúlt nyári fekete hunyás Tót Kaszások igazítottak azt mondván, hogy ottanis a károsokat, károsoknak meg terítésére igazította, s reája is akattak.
Micsoda okból mentél oda az az aszonyhoz?	A Szegénység hajtott reá, hogy tudniillik annak igazgása után valahol boldogulhatnék annális inkább, hogy a Micei Pusztán elrejtett kincset hallottam lenni.

Micsoda helyen lakik azon
néző Aszony?
Hányan indultatok el?

Terholyvában Morvában.

Hárman, Kontra Ferencz, Nagy Istók hatvani Lakosokkal: ezek Közül Nagy István megh betegedvén Beszterczén felül bizonyos faluban hattuk, ugy Kontra Ferenczel a hunyás Kaszás tótok igazgatása Szerint a fent említett városban lakó néző aszonyhoz mentek, kinek jelentést tettek jó formán, már tudta igyekezeteket azt mondván hogy Misén nincs mit Kereskedgyenek, mert ottan Semmi Sincs, hanem az Bűrhalomban³ az Debreczeni Ut mellett Madarason tul egy mély földnyire⁴ Nagy János nevü Szerencsen fel akasztott Tolvajnak pénze 3000. forint vagyon el rejtve, ugyan ott valamely Kapitánt feleségével fiával, akit a Pusztás Katonák meg öltek, el rejtették a ládát ezüst, és arany pénzel ott volna.

Micsoda módot mutatna,
hogy azon Kincshez fér-
kezhessetek?

A Liliom kert nevü Imádságos könyvben aminémü imádságok vannak 33. napra a Boldogságos Szüz tiszteletire el rendelve, minek előtte hozzá fognánk, minden nap 33 napigh, úgy a Sz. Háromság tiszteletére osztatott imádságot az Lelki Kincsben 3. pénteken térden álva mongyák el, olyan Aszonnak a ruháját magára vévén, aki az Urán kívül mással nem közösködött.⁵

Item egy olyan gyermeket Szerezzenek a ki leántól Született törvéntelen atya nélkül, kinek két hüvelyke Körmit feir mák olajjal (mellyből adott is az Inquisitusnak⁶ egy üvegcsével) Kedden, avagy pénteken déleesti 11 óra tájban kennyék meg, megh Láttya az el rejtett kincset.

Ezen módot micsoda nyelven
beszéllette, és maga hány
féle nyelveket tudol?

Magyarul, aki Tót, Német, és Deák nyelvet is jól ért, maga pedig az Inquisitus egy kevéssé a Tót nyelvet, hanem az magyart jól tudgya.

Hová lett a te társad
Kontra Ferencz?

Hatvanban maradott minthogy Lova nincsen, öregsége miatt gyalogh nem járhatott; mindazonáltal Szövetségekhez képest részesítette volna a találandó kincsben.

Elindultál e tehát az említett helyre és kincsek keresésére?

Igen is; minekelőtte mindazonáltal a halomra juthatott volna (kinek hirit Soha Sem hallotta az előtt), tehát Kún hegyessen Varga Andrásnál akadt praevio modo⁷ kívántató aszonyi ruhát, ezek társsul adván magokat az

Inquisitushoz, annak idejében onnét ment Madarasra Túri Mihályhoz, akivel megh indult a Búrok halma tekintésére és Uttyokban Molnár Pál nevű, Pusztán Léví korcsmárost, másképen Madarasi embert magokkal el vitték társul; mivel pedigh olly gyermekre nem akadott, az kivel nézhetné, tehát Madarason igazittatott Kunhegyesre Molnár Györgyhöz, aki feleségének vagon ollyan mint egy 13 esztendő fia.

Micsoda Leánzót hoztál magaddal, és mi végre?

Kunhegyesen Lakos Végh István mint egy 12 esztendő Leánkáját vitte magával el Abádra, hogy onnét az nagy annyátul halat vihessen haza,⁸ mint hogy az Inquisitus Catholicus Léven böjti napon hússal nem élhet. Abádon azért az pénz keresésben társnak atták magokat Sajó György, Szabó János, és a Dersi Serfőző kikkel való Szövetkezését Eskütt Radics Mihály⁹ uram eszre vévén megh kapatta.

Rajtad voltak e már az az aszony ruhák utazásodban?

Igen is egy pendelt az inge és gatyája alatt, úgy váll,¹⁰ a mellyek Kunhegyesen Lakos Varga Andrásné voltak mint Társé.

Mind öszve hányan attatok magatokat társul?

Kunhegyessen Molnár György, Végh István, T. Szalókon Sajó György, Szabó János, Dersen Serfőző Sajó nevű; Hatvanban Kontra Ferencz, és maga az Inquisitus mind öszve tizen.

Micsoda valláson lévők ezek a társaid?

A Kunhegyessi, és Madarasi Kálvinista valláson lévők, a többi pedig magával együtt Catholicusok.

[A 4. szám alatti előterjesztés így szól.]

Mi aláb irtak privilegiált kis kun Dorosmai helységnek fő Birája, és Tanácsa recognoscallyuk: hogy minekutánna Nemes Kis Kun Districtusnak Jurassora¹¹ Nemzetes Mihalovics Márton Uram die 28 May 1748. nálunk compareálván,¹² és Tekintetes Nemes Heves Vármegye érdemes Szolgabirájának Nemzetes Vitézlő Subics Pál Urnak requisitus két rendbelit¹³ előttunk producálná, és farkas András relegatiojának¹⁴ okait meg tudni kívánná, meg értettük titulált¹⁵ Szolga Biró Urnak farkas András ellen való kívánságit, mellyre is helységünk Prothocollumát¹⁶ fel hányván, cselekedetit fel jegyezve eképen találtuk.

1-o Fényszarurúl velünk le jött Lakni, lakott is valamelly kevés esztendőig Lóval, és borokkal Kereskedett, míglen első feleségével élt halála után.

2-o Mingyárast csalárd élethez kapcsolta magát, pénzt kölcsön Szedegetett, és azon Creditor¹⁷ Uraimékat csalárdsággal akarta ki fizetni: illyen képen

3-o Kezdeté lett az eő impostorságának,¹⁸ és álnok életének, valván magát Szent Mihály Archangyalnak Lenni, és hogy eő e világból ki múlt Lelkeket pokolban égni lát-ná; járul ehez

4-o Pénz keresése különös praxisokkal, és isten ellen való módokkal embereinket csábitotta, magát pólya béli gyermek módgyára le kötöztette, és mennél erősebben lehetett magát Ló módgyára megh zaboláztatta, és a mi nagyob azon polyában nagy sanyaruságh alatt Verebélybe magát hordoztatta, sőt (S. V.) alája is rúttállodott, Ugyan azon polyában visza hozattatta magát. Ezeken felül

5-o Aszony ruhában öltözött, és így nézőnek és Sz. Mihály Archangyalnak lenni vallotta magát, megh tiltván azon Személyeknek akik véle eféle bűbajos actioban valók, hogy megh ne gyónnyák illetin vétkeket, ezeket itten el követvén Szeged Várossában Száz Pálné nevű Aszonyhoz menván, ugyan azon Aszonysságh ruhájában magát felöltöztette, és előbbeni megh irt mód Szerint magát le kötöztette, és zaboláztatta, ki küldvén azon aszonyságot, hogy mit Látna odaki, az aszonyságh ki menván, iszonyu állatokat Látott, melylyektől el annyira el ijedett, hogy Lábárul Le esett, és nagy idő múlva az aszonyságh eszire jött, és az házban bé Szaladott, Farkas Andrásrúl ruháit le rángatván az ruháit olyannira találta, valamint egy holnap Számos¹⁹ aszonnak ruhája Szokott lenni.²⁰ Mind ezek Sok időknél el folyása alatt egyben állván az eő gonosságinak veendő büntetésére, és másoknak rettentő példájára helyységünkől in Ao 1738. perpetuo relegatott.²¹

[Kelt közgyűlésünkről 1748 május 28-án Mihálovics Márton hites eskütt úr és May-sa (Kiskunmajsa — S. I.) küldöttének, Szőke János jelenlétében végeztetett.

N. N. Dorozsma kun helység bírája
és esküttje.

sk.

A pecsét helye.]

Ehhez járul.

Ex quo²² ezen Személy a die et annis suae acceptae relegationis²³ Sok Pusztákon pásztorokkal impostorkodván, pénzt kerestetett vélek és Sok mély gödröket ásatott legyen, fenegették, hogy ha megh kaphattyák elevenen bé ássák őtet a földben. Azontúl Széjel tartományokban impostorkodott, és Signanter in Anno 1746—7 ki tanulván hogy Kecskeméti bizonyos két gazdának (a nevek in archivo districtum vannak cum documentis ellene²⁴) hat ökre el vészett, hozzájuk ment, és nyolcz napok alatt Szokása Szerint Aszonyi ruhában öltöztvén, öszve kötöztettvén magát, s mondván, hogy haza kell a Tolvajnak el vészett ökröket hajtani: impostorságának effectusa²⁵ nem lévén, egy jó Lovat Nyergestül, és úti kölcséget ki csalt azon gazdátúl, hogy eő Ugy mond tudgya már hol vannak az ökrök, haza hajtja; azon lovon el ment Pestre, 15 napok alatt bizonyos Vendégfogadóban hitelben tartotta magát, lovát, consumált²⁶ f. 15. Mondván magát Dorosmai Lakosznak, és jó gazdának lenni, és hogy nékie két fiai hadi tisztek volnának.

Az alatt el Szökött, és Zsadányra ment Tekintetes fő Kapitány Urunkhoz²⁷ Dorosmaiak ellen való instantiájával, ott Zsadányon mai napon is valakinek el vesztegette azon lovát. Onnét gyalog hozzám jött cum judria comissione,²⁸ hogy Dorosmán nékie inferalt Injurijáról Satisfactiot²⁹ adnék; revidualván a dolgot, mind ezek felől praemittált³⁰ dolgok világossan ellene ki jöttek, akkoron meg kapattam in Ao 1747.³¹ [A tekintetes főkapitány úr elnöklete alatt Kúnszentmiklóson a kerületekből,] (azaz a Jászságból, Kis- és Nagykunságból – S. I.) proscibáltatott öttven pálczákkal uti költségre. Mit nem cselekedett a gonosz.

Volt Tömlöczünkben néhai Eziras Ádám nevű fénszarusi fi ki tizen egy esztendősen leánkán erőszakoskodott, annak itten háza, felesége, Árvája és Jóságocskája Lévén; alattomában bé jött³² és azon menyecskével nyolcz nap mezitelen hált, jószágát 40. forintokig árva k torka meczésire el herdálta, és allatomban ezen menyecskét éjczakának idején Bőjtben³³ el ragadni akarván, le is csalta fél mértföldnyire³⁴ ferencz Szállása nevű Csárdára, ottan dorbézolván, mai napigh is adós f. R. 7. d. 10.³⁵ és tánczolván azon Menyecskével, utánna bocsájtott Vármegyével ismét megh Kapattattam, examinálván őtet az ingh és gatyá alatt ingváll és korcz pendel öltözve volt, testium fassiobúl³⁶ ki tanultam, hogy azon menyecskével nyolcz nap alatt hált; kérdésemre felelt, hogy eő igen is úgy hált véle, de véle köze nem volt, hanem csak úgy hált, mint Szent Imre herceg az ő Jegyesével.

Ezen recrudescalt³⁷ imposturásságáért, és hogy mind maga, mind menyecske Angyalnak Lenni vallotta Magát, ismét Halasra midőn el vittem volna, Majsai Lakosok Majzsán túl el Szalasztották e sponte³⁸ vagy másképen? officiose³⁹ kérem tőle ki tanulni, és nekem által küldeni, ne legyen terhére. Ezentul

Tavaly Nyáron Dorosmán el veszett egy fakó ló, illyetin lovon járt Csongrádon, és ottan derék munkák idején ött gazda emberekkel dologtalankodott, nappal evett, ivott, éjczaka pénzt ásatott vélek, későn vettem észre, már akkor ellábalt. Hanem

Az el mult ősze Szolnok várossában Lakos Kokai János Szérőin maga jelen nem lévén, nagy álnokul atyafiainak lenni vallotta magát, felesége előtt Ki csalt Kokai Jánostúl 40. R. forintos lovát, hogy mindenütt Dorosmai Lakosnak valya magát, ottan kereste. Azon Szerint

Ugyan Szolnok várossában lakos Rapokné nevű Vendégfogadóné Özvegy Aszony hasonlóképen Dorosmán kereste őtet Siránkozván, hogy 300. forintokat R. ki csalt volna tőle. In reliqua etc.⁴⁰

[A Kiskun Kerület rendelt hitese esküttje
Mihalovics Márton
sk.

Pecsét helye]

[Az 5. számmal jelzett előterjesztés így szól]

[1748. február 3-án Tiszaszalók helységben végzett nyomozás Farkas Demeter ellen.]

Anna Molnár consors Georgii Sajo Incola Szolnokiensis jurata examinata fassa est. Láttá Száma nélkül Farkas Demetert (mivel Szálva nála volt) hogy csokolta azon Kunhe-

gyessi Leánkát, és nála Két éjczaka véle is hálatta, vicissim⁴¹ a leánkával csak altatta magát; igaz ugyan, hogy már annak előtte egy éjczaka a fatenssel hált az Leánka, de az után farkas Demeter nem engette, hogy véle hállyon, mondván ha nappal edgyütt járnak, éjczakais edgyütt Kell hálni; ugy nem külömben mondotta a fatensnak, hogy annak a leánkának ne vétsen mert az tátos⁴² leány, ne is gondollya, hogy Kunhegyessi leány legyen, az fetens pedig ki vette a leánkátúl, hogy Kunhegyessen az Vigh István leánya.

Maria Holló contoralis Nobilis Senioris⁴³ Petri Czicze Incolae Szalókiensis, jurata examinata fassa est. Szomszédságban lakván a fatens az praecedens fatenshez járt kérni, ment hozzája Láttá Szemeivel hogy azon Leánkát Fatens Farkas Demeter czirogatta és csokolta légyen.

[Amelyről kiadom a tanúságtételt, évben és napon, mint fentebb.

Radics Mihály sk.
eskütt]

[Emlékeztető.]

Egy kis Tarisznyában kilencz darab kapcza forma ruhája. Egyikben vagyon négy Kis Könyvecske kötve, és az feir mák olaja egy kis üvegben, s hólyagban mellyet az első fatens házánál csinált, Szemeivel Láttá. Item egy pendel, egy Ingvállá, egy főkötője feir. Item egy könyve: uti Társ, egy pár feir ruhája, magáé, egy törülköző kendője.

Item az kit mondott Szent Veronica Keszkenőjének, akivel Krisztus Urunkat kinszenvedésekor törülgette mintegy más fél rőf ött polturás gyoics, mellynek megh Szerzéséért a Kunhegyessiektől, amint a tizedesek mondották ki csalt egy néhány forintot, és ugy is atta az leánkának mondván, hogy ez ám az a kendő, akivel Krisztus Urunk Sebeit törülgették jól gongyát visellye az leánka, ezt előttem vallotta.

[A vádlott fél bilincsekben személyesen előállítva a mágikus cselekedet gyakorlását és a tolvajlást tagadja; csaló tetteinek valamelyes körülményeit valóban módosítja; egyéb tekintetben is a csalás tettét tagadja; ezért ez az ügy az iratokból felderíthető.

Ítélet.

Mágikus cselekedetek gyakorlása, amiért a vétkes amiként bevádoltatott, és a tolvajlás tette, az ügyész által előterjesztett irományokból éppenséggel nem mutatkozik meg, de a bennük foglalt körülmények sem elegendőek a kínvallatásnak való alávetésre; egyszersmind a vádlott azoknak a vétkeknek az okából a szokásos kínvallatásnak a büntetésére annál inkább éppen nem lenne kötelezhető. A ténylegesen elkövetett tettek jöllehet csalások, mely miatt ezen perbe fogottat ugyanilyen csalásokból kifolyólag előzőleg Dorozsmán és Künszentmiklóson, a Jász Kerületben már megbüntették, a bíróság előtt nyíltan bevallotta; azonban ettől sem tért észre, sőt annál inkább az efféle csaló tettek miatt börtönbe is zárták; továbbá hasonló csalásokat elkövetni, és ilyenképpen többeket botrányok közepette rászedve nem riadt vissza megkárosítani. Ezért, hogy mindenki ilyen rászedéstől és csalástól óvakodjék, és őt nem másként, mint csalónak, álnoknak s hamis és ravasz embernek ismerje, rászolgált cselekedeteiért a nevezett tettes előbb a nyílt piacon⁶² állítandó ki, azután pedig poroszló útján a városból kivezetve

Eger város külvárosa végéig teljesen ép vesszőkkel 80 csapással megvesszőzendő, és azután a város végén az akasztófaig vezetendő, ott az akasztófa alatt homlokán bélyeg égetendő be, s holmiai, melyeket babonás módon az emberek félrevezetésére használt, az akasztófa alatt mind elégetendő; ezt követően pedig ezen vármegyéből örökre száműzendőnek ítéltetett.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 3.kötet 167–175. oldalak.)

*

1. Heves és Külső Szolnok vármegyék.
2. Az idézett cikkely a mágiáról és a kínvallatásról szól.
3. Bűrhalom, alább Búrokkalom: A Külső Szolnok vármegyei Nagyiván tiszai határán emelkedik. (Pesty F. 1979. 65.)
4. Mélyföld: mér föld.
5. Közösködött: közösült.
6. Inquisitus: vizsgálat alatt álló személy.
7. Praevio modo: az előző, a megelőző módon.
8. Ugyanis a Tisza menti Abádon könnyűszerrel szerezhette halat.
9. Radics Mihály Heves és Külső Szolnok vármegyék esküttje.
10. Váll: ingváll.
11. Jurassor: juratus assessor, azaz hites eskütt.
12. Compareál: jelen van.
13. Tudniillik a szükséges két vizsgálati jegyzőkönyvet.
14. Relegatio: büntetésből eredően a településről való kiküldés, kiutasítás, onnan való kitiltás.
15. Titulált: címzett.
16. Prothocollum: jegyzőkönyv.
17. Creditor: hitelező.
18. Impostor: csaló. – Impostorság: csalás.
19. Számos: hószámos, azaz havibajos, menstruáló.
20. Tudniillik: véres.
21. 1738. évben örökké kiküldetett, kitiltatott.
22. Ex quo: amely szerint.
23. Elnyert kitiltásának napjától és évétől.
24. A nevek a kerület levéltárában vannak bizonyítékokkal ellene.
25. Impostorságának effectusa: csalásának hatása.
26. Consumált: emésztett fel.
27. Almásy János jászkun kapitány Tarnasárányban lakott, mint a falu földesura.
28. Cum judria commissione: bírósági meghagyással.
29. Nékie inferalt Injurijáról Satisfactiot: nékie jogtalanságáról kirott elégtételt.
30. Praemittál: előre bocsát, előad, előterjeszt.
31. 1747. évben.
32. Béjött: a Kiskunságbeli Jászfényszarura
33. Bőjt: a húsvét előtti úgynevezett nagyböjt.
34. Mért föld: mér föld.
35. 7 rénes (rajnai – S.I.) forint 10 dénár.
36. A tanúk vallomásaiból.
37. Recrudescalt: fel-, megújult, feltámadt.
38. Sponte: önként, szabad akaratából.
39. Officiose: hivatalosan.
40. Egyebekben stb.

- 41. Vicissim: viszont.
- 42. Táto: táltos.
- 43. Idősebb nemes...

78.

1748. június 14.

**Csőke Ignác, gyöngyösi nemesember és Szabó Márton, vármegyei ügyész
közötti per**

[(Ez a boszorkánysági eset egy más természetű bűnügy törvényszéki eljárása során merül fel. Csőke Ignác gyöngyösi nemes ember Heves vármegye törvényszékén perbe fogja Szabó Mártont, a vármegye ügyészét, azzal vádolván, hogy jogtalanul indított büntetőeljárást ellene. Az ügyész ugyanis azzal a váddal támadta meg Csőkét, hogy az olyan súlyosan megverte Nagy Marist, hogy az belehalt a bántalmazásba. Csőke azzal érvel, hogy hiányzik az ellene emelt vádból a gyilkosság egyik ismérve: a szándékosság. Előadja egyébként a törvényszék elé terjesztett beadványában, hogy Nagy Marist ő azért verte meg, mert megrontotta a borját. Ezen állítás bizonyítási eljárása során az alispán rendelkezésére, Csőke kérése nyomán tanúkat hallgatnak ki Nagy Maris állítólagos boszorkány voltának kiderítésére.]

Alább a tanúkihallgatásról felvett jegyzőkönyvet közöljük.)]

[1748. június 14-én Gyöngyös mezővárosában nemzeti és vitézlő Dévaj András úrnak, Heves és Külső Szolnok egyesült vármegyéknek alispánja megbízatása nyomán nemes Csőke Ignác részére és kérelmére az alább betejeszített vizsgálatot fogantatosítottuk.]

De eo utrum?

1-mo Tudgyae, Láttae, avagy hallotta e a tanu, hogy megh halt Nagy Maris mester-séges aszony volt, el annyira, hogy sokszor embereket és marhákat szokott rontani, sőt nem is mertek nékie a Szomszédgyai véteni. Félvén tüle, hogy a Tekintetes Nemes Magistratus megh akarta fogatni, tovább esztendőnél oda bujdosott.

2-do Tudgya e a tanu, hogy azon megh holt aszony sokszor, és többször mint nem, fuladozó és egészségtelen volt e, sőt a szöllejében ha ki is mentis nem dolgozhatott. E mellett valya meg a tanu, olyan győzhetetlen haragu volt e, hogy ha megh haragudott, a méregh megh gyűlvén benne annyira, hogy magának sem tudott mit tenni, sőt a szomszédi is aligh marattak megh véle a sok pörlési miatt, ki álván sokszor az utcára is csudájára.

3-tio Kit tud jó Tanunak lenni?

Prima testis Anna Bognár relicta Joannis Bognár in Oppido Gyöngyös annorum circiter 58 jurata fatetur. Ad 1-um hogy Nagy Maris embereket vagy marhákat rontott volna valaha, azt sem nem tudgya, sem nem hallotta, hanem ez előtt mint egy tiz vagy tizenegy esztendővel bizonyos Fekete Miska Gyöngyössi lakos a töb társok között a punc-

tumban megh nevezett Nagy Marissal is edgyütt arattak Adácson, s ugy hallotta a fatens mind az megh irt Fekete Miskátul, mind pedigh töb arató társoktul, kiknek neveit nem tudhattya, hogy az aratás közben öszve háborodott a megh irt Fekete Miska Nagy Marissal, s azon közben mondotta volna Nagy Maris Fekete Miskának: No aracz, de nem eszel benne. A mint is Fekete Miska az aratás közben megh betegedvén a mint hallotta a fatens szekéren hozták haza. Nem külömben az ugyan velek edgyütt arató Fekete Miska feleségét is ugy hallotta, hogy ugyan ott betegedett volna megh. Kit megh értvén a fatens, közel lakván hozzájuk, el ment látogatásokra, s látta hogy mind a ketten beteg ágyban feküsznek. A férfinék a szemérem teste oly nagy dagatt volt, mint egy fazék, és fekete, a feleségének pedigh egyik karja megh volt dagadva és hólyagok helyel helyel rajta, és a mellye is megh volt dagadva. S Nagy Marisnak, ugyan akkor ott lévén őis, mind ketten mondták, hogy eő rontotta volna megh őket az aratásban köztök esett öszve háborodásért, mellyet többször is hántak szemére Nagy Marisnak. Nagy Maris pedigh hol semmit sem szóllott reá, hol pedigh azt mondotta, hogy nem igazán mongyák. Az után egy vagy két hét mulva meg is holt a nevezett Fekete Miska, a felesége is megh holt egy vagy két hét mulva utánna. Mely dologh tuttára esvén akkori Szolga Biró Urnak, megh akarta fogatni, de eszre vévén Nagy Maris, el szökött, és mint egy esztendeigh oda járt s bujdossott valahol. S mint egy esztendő mulva ismét haza jött. Erre való nézve a szomszédok féltek tüle. Ad 2-dum. Azt tudgya a fatens, hogy igen gyakran fő fájó volt Nagy Maris, de hogy olyan fulladozó lett volna, azt nem tapasztalta. Hanem hogy oly győzhetetlen haragu volt, hogy az egész Solymosi utcában meg hallott a kiáltása. Ad 3-tium nihil.

2-dus testis Franciscus Bordács Gyöngyösiensis annorum circiter 22 juratus fatetur. Ad 1-um. Egyebet nem tud, hanem ennek előtte mint egy nyolcz esztendővel e fatensnek egy Sülldője S. V. el tévelyedvén, más éjfélt után mint egy óra tájban ment keresésére, melly alkalmatossággal a kert meghi Szöllők alatt a patak folyásán (nem mesze Nagy Maris házátul) meg fordulván, látott számos tengeri nyulakat, kik megh rezzenvén, még elsőben tőlök a fatens megh félemllett, azután pedigh nyulaknak megh ösmervén, utánnok futamodott, és egy három lábut közölök meg is kapott, kit mingyárt tett a Csuhája ujjában, haza vitte, kívánván el titkolni. De reggelre kelve mingyárt említett Nagy Máris oda ment hozzája a nyulat keresni, s egyenesen reá fogta. Még elsőben a fatens tagadta, de Nagy Maris reá esküdvén, hogy eő hozta volna el, s azért az Biróhoz hittá. Látván a fatens, hogy erőssen fogja, ki kellett magának is vallani a nyulat, s visza attá. Ad 2-um. Minthogy a fatens az említett Nagy Maristul távol lakott, nem tudgya, hanem ugyan csak a Szöllejében háza felé járulván, látta Nagy Marinak gyakran a feit bé kötve. Caeterum nihil.¹

3. testis Andreas Tányér Gyöngyösiensis annorum circiter 24 juratus examinatus fatetur. Ad 1-um. Azt nem tudgya, hogy vagy marháknak vagy embereknek ártott volna, hanem, hogy mindenkor a szó vert hozzá, s azért is tudgya, hogy a szomszédok tartottak tőle. Azomban Fekete Miskával és feleségével a fellyebb megh irt casust édes annyátul hallotta beszélni, melly dolgokért is meg akarván ötet a Nemes Magistratus fogni, hogy eléb állott, és maid esztendeigh bujdossóban volt. Aztis hallotta ugyan édes annyátul, és még gyermek lévén a fatens, járt is eszében, a mikor haza jött bujdossóbul.

Ad 2-um. Látta, hogy gyakorta betegeskedet Nagy Maris, s fulladozó volt. Még a szomszédok, mivel a szó hozzá vert, azt mondták: Nő, megint betegh Nagy Maris, nyilván nyargalózni volt. Sőt azon nap is, a melyen Csőke Ignác Urral történt Casussa esett, dél előtt a fatens Ludányi Uram Puttonossa lévén, a midőn a kádra vitte volna a szőlőt, szinte Nagy Maris azon tanált el menni, be lévén akkor is a feje kötve, és egy kis kosár szőlőt vitt. A fatens is kínálta szőlővel, kire felelt Nagy Maris: Bár ebből a mit magam viszek ehetném, de a szőlőbenis semmit nem ettem. Ismét a fatens tudakozta, mondván: Hát mi lelte kegyelmedet Maris aszony. Kire megh Nagy Maris: Jaj, minden testem öszve vagyom roskadva, aligh fulladozom, maid meg fulok. Azt is tугya, hogy fölöttébb pörlekedő volt, és ha el kezdette a perlést, ha szinte a perlő társa távozott is tőle, de mégis háromszor, négyszer is kiki jött a házábul pörölve és zsemblődve. Authenticata addit,² hogy ritka hét volt, hogy Nagy Maris nem betegeskedett, és a fatens betegesnek tapasztalta.

4. testis Franciscus Kis Gyöngyösiensis annorum circiter 22 juratus examinatus fatetur. Ad 1-um nihil. A 2-um Szomszédságában lakván a fatens sőt sokszor a házánál is Nagy Marisnak meg fordult. Ugyan magátul hallotta panaszát, hogy mindenkor a fejét fájlalta, mondván: csak nincs olly egészséges, mint az előt volt, a minthogy a fejét maid mindenkor be is kötve látta. E mellett, hogy ollyan perlekedő volt, hogy gyakorta az Ucza is ki állott pörlekedésre. Tudgya azon kívül, mivel a szó vert hozzá: féltek s tartottak tőle a szomszédok. Authenticata addit, hogy maga is a tanu sárga ábrázatunak tapasztalta.

5. testis Andreas Rab Gyöngyösiensis annorum circiter 48 juratus examinatus. Ad 1-um, hogy marhát vagy embereket rontott volna Nagy Maris, nem hallotta, hanem ez előtt mint egy 20 esztendővel még Tekintetes Dévaj András Uram Szolga Biróságában egytül is mástul is, (kiknek már nevei eszibe nem jutnak,) hallotta Fekete Mihály és felesége Casussát, hogy aratás közben Nagy Marissal öszve háborodván, mondtotta: No, nem eszel az aratásodbul. Aminthogy az után meg betegedvén mindketten, csak hamar egy más után meg holtak. Kiknek nagy hire folyamodván a városban, mégh titulált Ur, mint akkori Szolga Biró a fatensnak, mint ugyan akkori tizedesnek parancsolta, hogy fognák megh. Aki is eléb eszre vévén, előttök el illantott, és tovább mint esztendeigh oda volt. Az után pedigh haza jövé, senki sem bántotta. Azért is azolta mindenkor vert hozzá a szó. Ad 2-um. Szomszédságában lakván a fatens tudgya, hogy másokkal, kivált szomszédgyaival gyakorta pörlekedett, s azon alkalmatosságokkal, hogy átkozódott, hallotta és látta is hogy még mérgiben mégh a kezeit is verte, öszve törte, vagy morzsolta magának. Authenticata addit: hogy hallotta a szomszédoktul és feleségétül is, hogy Nagy Maris betegeskedett. Azt is beszéllette a tanunak a maga feleséghe, hogy nyolcz esztendős leánkját bizonyos ruháért fenegette, mondván, hogy adná oda néki a ruhákat, mivel ha oda nem adgya, le fogh rula hullani a husa. Ezen kívül a tanu magais tapasztalta Nagy Marist sárgának, és mindenkor beteges volt. Ló körmöt is, kiben bizonyos Zsir volt, a házában tartott.

6. testis Andreas Megyeri Gyöngyösiensis annorum circiter 54 juratus examinatus fatetur. Ad 1-um. Egytül mástul is hallotta, hogy vert hozzá a szó, a mint hogy ez ez előtt 20 esztendővel, hogy Fekete Miska nevü emberrel öszve háborodván, csak hamar

megh betegedett, s azon betegségben meg is holt. Ugy hallotta, hogy Nagy Maris rontotta volna megh. Melly dolog iránt a Tekintetes Nemes Vármegye megh is akarta fogatni, de hamaréb észre vévén a dolgot, el illantott, és maid esztendeigh odais bujdosott. Ad 2-um. Nem szintén mesze lakott a fatens említett Nagy Maris házául, azért is tudhya, mivel gyakorta hallotta a szomszédokkal való pörlekedéseit. De beteges, vagy fulladozó állapotjárul semmit nem tud, mivel házához nem járt, sem véle barátságot nem tartott, Authenticata addit: hogy hallotta ez előtt harmad nappal Kocsik Jánostul, hogy akkorában, midőn Fekete Miska aratásra ment, társ akart hozzá lenni Nagy Maris is, de őtet nem kívánván közikben fogadni, fenegetődzött, és Fekete Miska akkor csak hamar megh betegedvén csak hamar megh is holt mind feleségestül.

7. testis Anna Tóth consors Georgii Tóth Gyöngyösiensis annorum circiter 40 jurata examinata fassa est. Ad 1-um, hogy marháknak vagy embereknek rátott volna sem nem tudgya, sem nem hallotta, hanem számos esztendőkkel ez előtt a fatens szintén, hogy Gyöngyösre szakadott, hallotta, hogy Nagy Maris többekkel edgyütt egy társaságban, nevezetesen pedigh Fekete Miskával és feleségével adván magát, Adácsra mentek aratni, a holott is említett Fekete Miskával azon aratás közben öszve veszvén, utánna csak hamar le betegedett mind feleségestül. Le betegedvén pedigh szekéren hozták haza Gyöngyösre. Maga is látta a fatens, hogy mind kettőnek mellyei, köldökei és S. V. szemérem testei olyan volt, mintha meg forrózták volna, s dagadozott, kivált a férfinak a szemérem teste, mint egy nagy fazék, sem nem vizezhettek, sem másképen magokat nem üresíthették, kik csak hamar egy más után megh is holtak. Hallotta azomban azt mind magoktól a megh holt személyektül, hogy Nagy Marisra volt minden neheztelések, mind másoktul, hogy ő rontotta volna megh. Melly dologh közönséges hirrel kiterjedvén a városban mégh Tekintetes Nemes Vármegye megh is akarta fogatni, de eléb Nagy Maris észre vévén, el illantott, és tovább mint esztendigh oda is bujdosott. Azután haza jöven, senki sem háborgatta. Ad 2-um. Szomszédtságában lakván a fatens Nagy Marisnak fulladozásával nem tapasztalta, hanem hogy minden holnapban a feit valami járta. Köszvény e vagy más? És mind ki hánta fakadékokkal, harmad s negyed napigh is és néha egy hétig is betegeskedett és feküdütt benne. Tudgya mégh a kereszt csontyait is mind-átig fájlalta. Ezen kívül említett Nagy Maris, hogy felettéb és gyakrabban másokkal pörlekedett, mind hallotta, mind tapasztalta. Sőt a pörlekedései között a nagy mérgiben ugy tájétkozott a szája, és kezit magának haragjában törte. Authenticata addit: hogy sár-gának és betegesnek a tanu tapasztalta lenni, sőt akkoron is, midőn a casus³ rajta esett, Nagy Maris beteges volt.

[Melyről az előbbi módon általunk bevégzett jelen tanúvallomásokat tanúsító bizonyoságlevelünket adjuk.

Év, nap és hely, mint fent.

Az előbbemlített nemes vármegye szolgabírája

Páldi István

és esküdte

Hamar Ferenc.]⁴

(Heves megyei Levéltár. IV-9/i. 3.kötet dátumnak megfelelő helyen. – Közli: Schram I., 405–409. oldalakon is.)

*

1. Egyéb semmi.
2. Hitelesítettett: hozzátesszi . . .
3. Casus: történet, eset.
4. A vármegyei törvényszék Csőke Ignácot végül is 2 évi börtönbüntetéssel sújtotta, mely ellen az uralkodóhoz fellebezett. (Idézett forrás 139–140. oldalak.)

79.

1749. június 20 – 1750. március 6.

Nagy Katalin, Tiba Pál özvegyének boszorkánypere

[1750. március 6-án.

A nagyrabecsült nemes vármegye hatósági ügyészének, nemes Szabó Mártonnak, mint vádlónak perfelvétele a bilincsekben előállított Nagy Katalin, néhai földvári Tiba Pál özvegye, mint vádlott ellen.

Ugyanazaz ügyész ügyészi kiváltsága mellett ilyenképpen tárja elő vádját. Miképpen ez a vádlott a gonosz lélektől ösztönözve, indítatva, megvetve úgy az isteni, mint az emberi törvények szigorát, az idő különbözősége, az alkalmak változatossága szerint mági-kus mesterséget űzni, és általa több embernek ártani, amint a hatósági vizsgálatban a 10. szám alatt megerősített tanúk vallomásaiból látni lehet, félelem nélkül vezéreltetett volna; amiért kéri, hogy ezen vádlott büntetését a Praxis Criminalis 60. cikkelyében foglaltak szerint kimondani; ami azt illeti az előterjesztés ilyenképpen hangzik.

A jelen hatósági vizsgálat 1749. június 20-án Földváron készült.]

De eo utrum?

Primo et ultimo¹ Tudé? avagy hallotta-e az Tanu Tibánének az eő boszorkánysága felől vallyá meg hite után.

Első Tanu Orosz István annorum circiter 38, le tett hite után azt vallyá hogy hallotta a Tibáné Vejitül András(tól) egy alkalmatossággal midőn öszve veszett volna a Feleségivel, hogy mondotta neki az Ura, te ilyen amolyan boszorkánya ti ettetek engemet meg az Anyáddal, mert enis olyan ember lettem volna mint más az Aszony mellett, mert en mostis olyan vagyok mas Aszony mellett mint más Férfi.²

Masodik Tanu Gyarmathi István annorum circiter 38, le tett hite után vallyá hogy midőn Tibánénál lakott hallotta sok betegek iránt gyanakodtak réájja, hogy eő rontotta volna megh, és azt hallotta magátulis a Tibánétul, Már egyért könyörgöttem az istennek, mellyet megis vert, de még egyert fogok könyörögni, hiszem aztis meg veri. Masoczor aztis tudgya hogy midőn nálla lakott holmi károkat és csint tett ő nékies s sokszor beszélgették akertbe feleségestül hogy mostis ilyen kárt és csint tett nekik, vigyáztak, de nem tudgyák hol hallotta valamenyiszer beszélgettek s akertbül haza mentek mindenkor

az szemekre vetette nékik, hogy mit beszélnek, odakiis miért ragalmaztok engem.

3-dik Tanu Rácz István circiter 39 esztendő, le tett hite után vallya hogy midőn az eő Leánykája épen született volna az után rövid idő múlva az szeme meg romolván igen sokat fájt, abbul meg gyógyulván, ismét félre fordult az két szeme, és semmiképpen véle nem nézhetett az kis Leányka azért mindenkor Gyanakodtak az Tibánéra, és egy alkalmatossággal annak utánna sütött az Felesége a Tanunak, és itt több aszonyokis lévén az Tibáné is oda ment akis Leánykát ki vitte a Tanunak Felesége s ott nézegetvén az Aszonyok mondgyák, hogy az embemek tselekedete s azt mondá Tibáné, akármí leli az Gyermekeket mindgyárt emberre gyanakodtok; holott magatok sántán vakon tolylások ki, mégis másra fogjátok, az után kapja a Tibáné az Leánykát a szemében köpköd az kisdednek, azt mondgya eredgy véle semmi baja nem lesz mindezeket a feleségétől hallotta a Tanu így a kisded harmad napjára egészen kiis épült belőle. De Mihelyet akisded megh épült belőle, az Napa mingyárt meg vakúlt és mind az óta vak s azt mondgya a Napa az te Leányod meg gyógyult, de bezzeg az én szememet el rontotta mellynek csak egyedül eő az oka.

4-dik Tanu Szabó János circiter 40 Esztendő. Tudgya azt hogy egy alkalmatossággal őrlött volna Magha Szükségére és oda ment az Tibáné, őrlésé sokat Szabó János őrlénél nekem is egy kevesset azt mondgya Szabó János töllem nem lehet, hogy most őrlöllyek bár a magamét őrlhessem meg, onnét el menvén Tibáné a Lovaj mingyárt meg állottak,³ és sokat vervén az Lovakat, de semmit se indítottak, öszve szaggatván a szer-számjitis és nem őrlhetett, mondotta ezen Szabó János hogy hozzon Gabonát meg őrlí, de nem hozott hanem az után az Lovaj meg indultak és őrlhetett másodczor halotta azt is Lőrincz Istvánnétul, hogy reá meg haragudott eczaka úgy meg gyötrötte másnapis fe-kütt belé.

5-dik Tanu Lőrincz Istvánné circiter 36 esztendő le tett hite után azt vallya hogy egy eczaka még nem aludván úgy látta mintha Tibáné ment volna be hozzája és az ő Fe-jit meg rázta hogy talán soha nemis lesz a Feje jó miatta, akkor nemis kiálthatott ot nem hált senki.

6-dik Tanu Szabo István circiter 96 Esztendő le tett hite után azt vallya hogy a megh holt Karakas szolgája lévén az előtt az Tibáné mostani veje Vörös András, ki mi-nek utánna Tibáné Vejévé lett betegségben esett, és szüntelen vér(t) huddozott⁴ azon a szegény szolgája felin a Karakas Istvány szánakodván egy alkalmatossággal a Pinczében ittas lévén, az Tibáné oda ment s öszve szidta, hogy ilyen amolyan attá Boszorkánya, te etted meg az az szegény Vörös Andrást a Vődet ilyen boszorkány s amolyan boszor-kány vagy: Mely boszorkánságért a megh holt Tisztartó⁵ Szigeti Miklos izent kéczer há-romszoris hogy mennyen ki az Faluból, mert az házát is reá égetteti de kinem tudta kül-deni, mert az utánna valamely ajándékkal elnyomta a Legény pedig ugymint aveje Nyavalájának gyógyittására folyamodott hatházán lakozó valamely orvos Aszonyhoz, kiis ötet meg gyógyitván, azt mondotta néki, téged az napod s ipod rontott el, és ha többé bé mégy a házában a mesterségedet az küszöb alá ásták és te mihelyt azon bé mégy is-mét ezen nyavalyába esel, de a Legény meg nem állotta ismét bé ment, és úgy az előbbi nyavalyában mingyárt viszontag az felyül meg irt orvos aszonyhoz folyamodott ismét meg gyógyította s megis Parancsolta néki hogy többször csak az határába se mennyen, mert ismét úgy jár, s nemis jött többé hanem el ment a Hortobágy mellé lakni; azt tud-gya s hallotta.

7-dik Tanu Balog András circiter 60 annorum le tett hite után vallya hogy eő tudgya mikor Füreden lakottis a Tibáné a Tanuis ott lakott szüntelen olyan gonosságban volt és kellett onnat el menni gyomára, és halotta hogy gyomáruilis azért üzték ki, Ittis immár mióta az Tanu és a nevezett Tibáné lakik sok gyanóságot hallott hozzá, nevezetesen egy alkalmatossággal az Tibáné vejivel voltak az réten Marhákkal latta hogy az Ipa ki jött hozzája egy pecsétés levéllel s hitta haza és azt mondgya az Veji nem megyek mert semmi dolgom sincs othon, hiszen engemet az ked Felesége Napom rontott meg Isten ugy segéllyen, mert ha én más Aszony mellé fekünném szinte olyan volnék mint más,⁶ arra azt mondgya az Ipa Fiam magam is elégszer vagyok én ugy semmi férfiságom nincs, de néha megint vagyon, Teneked lészen néha néha, az veje azt mondgya, de engem ugy segéllyen mig a ketek Leányával lakom együtt soha sem lehetek én olyan mint más.

8-dik Tanu Petres Jánosné cir. 31 Esztendős le tett hite után azt vallya, hogy tudgya azt, hogy az Ráczt Istók leánykája épen született mellyrül az felül irt Tanu beszélgetett és annak utánna romlott meg s Tibánéra volt Gyanóságot mivel ugy beszéllé abáttya is hogy a szemibe köpött.

9-dik Tanu Szöllösy Kovács Mihályné nem sokat tud beszélni.

10-dik Tanu Markus Istvánné annorum circiter 45 hallotta hogy sokan gyanakodtak réája de semmit nem tud felőle.

11-dik Tanu Pető Istvány circiter 32 Esztendős le tett hite után vallya hogy hallotta akis Andrástul mikor afia elnyomorodott boszorkánynak kiáltotta és szidta hogy a házát is réá gyújtya ha meg nem gyógyittya az Fiát a Tibáné; Ugy amegh holt bátyátul hallotta hogy szüntelen réa gyanakodott afia iránt.

12-dik Tanu Nagy Mihály circiter 31 Esztendős le tett hite után azt vallya Armás (sic!) lévén és Hajnal tájban ki ment volna az Kertbe, és arra kellett menni, a Tibáné háza veginél el, midőn ott elment volna hallya a sok Macskáknak rivását s tekint az ház felé temérdek sok macskát lát rakáson a Tibáné háza körül ugy állott a földön melly sok macskáknak egy bottal közibe vágott s azzal el indul, s hát tyuk tojás ugy száll réa mind az eső eő csak elment ki a kertben fekünni, s reggel Hajnalba arra megy ha valamit találna tolyássokba de semmit sem talált.

13-dik Tanu Barabás Mihály circiter 27 Esztendős le tett hite után vallya hogy Kis Biróságában adott eő néki a Tibáné két darab meleg Lepint, mellynek egyikét meg ette amásikat a Lóczára le tette sőtt sőtt akuttyákat és macskákat is kínálta véle de senki sem akart belőle enni, s azonnal roszul kezdett tőlle lenni, ugy annyira hogy neki minden Férfisága el vészett, és három hétig kinlodt miatta, annak utánna Biró eleiben hivatván, s meg tapogatván az Tanut, s azt mondgya néki semmi baja nem lesz kednek elmégyen haza a szállására, mingyárt oljanná lett mind ha meg ujjult volna, semmi baja sem vólt, az után masodczor tudgya azt is és jelen vólt amezőbe mikor Fazekas András Tibánénak a Lencse földgyét meg szántotta s a Tibáné ki ment hozzája s tilalmazta, hogy bé ne merje vetni mert meg bálnya, a Tibáné el indúlt haza felé töllek, mingyárt az Egyik Lova el romlott semmit nem szánthatott rajta s Fazakas András a lovat ki fogta a Tanyára vitte, s akantárjának zaboláját gatya madzagjával meg tekerte, s ló ganájával be kente s be kötötte kantárostúl az füstre fel akasztotta, atöbb Legényekkel fogat-

dott egy forintára borba, , hogy reggelre az Tibáné ki fog jönni ha eő cselekedte, ugyan más nap reggel Hajnalban ki ment az Tibáné s akantárt mingyárt a füstről le kapta Tibáné, s azt kerdi miért füstöltök illy nagyon, hogy benneteket a füst meg nem öll, hát Fazakas András uram a Lencse földet be veti kigyelmed az feleli én nem vetem vesd be ha kell, azt kérdi Tibáné hát mi baja van kigyelmednek, feleli a Fazakas, jól tudod te vén boszorkány mi bajom van megis kérded, azt mondgya a Tibáné ne haragudgy(on) kgyld semmi baja sem lész az kigyelmed Lovának, azzal ki mégyen az gunyhobol alovat meg tapogattya s végig huza a kezit rajta az után semmi baja sem lett alónak bé fogták s szántottak rajta, mind azokat jól tudgya mert jelen volt a Fatens. 3-szor. Tudgya még aztis midőn anagy Mihályt bé hitta a Tibáné s egy Kalácsot adott néki, ki vitte az Kalácsot az Kertbe a Tanúhoz és többen is voltak ott s beszélili hogy néki Tibáné Kalácsot adott s fogta a Nagy Mihály veti az Kalácsot az ajtó megé az zsákokra, egy gyermek szölgácska lévén eczaka fel kell kérdi az Nagy Mihálytul Mihály bácsi vané valamije kednek ehetném én, s azt mondgya néki, egy kalácsot vetettem az ajtó megé a zsákokra keresd meg, s a gyermek meg keresi s tör belőle eszik: Mihelyt meg ette annyira roszył lett töle majd abélit is ki nem hánta vérrel egyvelest, harmad napig fekütt belé, ugy világát sem tudta, ott is jelen vólt a Tanu. Vallya aztis hogy Szigeti Tisztartó idejében Tibánnét hitták a Tanúk Nyavalyája miatt a tanács házhoz, Tibánné kérdezte hogy vallyon miért hinnak most engem a tanács házhoz kérdeztetik továbbá is Tibánné hogy vallyon ott vané Barabás Mihály, mivel ha ott vagyon, tudom már ugymond: hogy eő miattok hinnak, ugy ottan Tibánnét a Tisztartó és a Tanács meg pirongatván, és a Tanút meg tapogatván, azonnal jobban kezdette érezni magát.

14-dik Tanu Fazakas Istvány cir. 40 Esztendős le tett hite után vallya hogy egy alkalmatossággal amezőn lévén az Tanu, a felesége tiszta ruhát akart utánna vinni mikor készült az Tibáné ott volt s azt mondgya az Fazakas Istvány Felesége, mikor a fejár ruháit nézegette, semmi madzag nincs az Uram gattyájában, ha csak nem csinállok, s a Tibáné azt feleli majd adok én egyet, s ott egy madzagot belé huzzák a gatyába s ki viszi a Menyecske Tibánéval együtt az Ura után, midőn az Ura réá veszi a gatyát, az után mingyárt magát derékban roszył érzette, és alig maradhatott, a felesége másnap ki menvén ismét hozzá, mondgya néki Feleségem igen roszył vagyok én, az én gatyámban nem a magam madzagja vagyon talám a Tibáné adta, mondgya az Aszony bizony ő adta s oda adom néki a Madzagot hogy vigye égesse meg, el vitte meg égette mingyárt semmi bajom sem lett.

15-dik Tanu Tyaka Mihályné cir. 28 Esztendős letett hite után Vallya hogy midőn egy alkalmatossággal a Tibáné hozzá ment vólna és kért tölle egy meszel Palinkát pénzért avagy fonásért, de mivel parancsolat vólt iránta minden embernek a Birótúl hogy szabad ne légyen el adni, s az Urátul is kemény Parancsolattya vólt senkinek se adgyon Pálinkát, s nem mert adnj mivel nem vólt annyira való, s alkalmatossággal terhes lévén minek utánna szült egy Leánykát épen minden Testére és természetére nézve, annak utánna ismét elment hozzá ott nem levő Jószágának szín alatt való keresésére, az után egynehány napok mulva egy éczaka az ép Leánykának szeme el romlott össze dagatt és fel sem nyílt, a midőn osztán harmadnap mulva meg nyilatkozott egy dió forma hallyoggal bé borított nagy gömböki volt a szemébe, mellyel semmit sem látott az Üdőtől fogva gyanakodván Tibánéra semmi modot és orvosságot nem találván annak meg

gyógyításában, mentenek az Nagy Kunsági Districtusban levő Kisujj Szálás névű Helységben, holott volt, és még most is vagyon oly kiseded Leányka, kiis eleitül fogva a boszorkányokkal járt és mindenütt őket látta s láttya, kinekis az ő vállalai tételére sokan Kunságban Tömlöczöztetnek mostan is az Tanunak azt vallyá, hogy a kigyelmed gyermekének szemet akire gyanakodik kigyelmedek az rontotta meg, magam is voltam akkor nagy vendégség volt, és midőn a tánczot el unták azt kérdik egymástúl, kinek volna egy kis gyermeke, ez a kire kigyelmedek gyanakodik azt mondgya vagyon néki egy akinek az Anya nem régenis Csapláros volt, s a kisededet oda vitték a Szemét ki kerekettették és meg tekerték, az után vissza tették olyan veressé mint a vér meg köpködtek melly kisednek mostis úgy vagyon a szeme.

16-dik Tanu Varga Samuelné cir. 30 Esztendő's Terhes lévén hitet nem lehetett vele tétetni hanem jó lelki ismérete szerént kerdeztetett a betsületes Tanács előtt valya jó Lelki Ismérete szerént, hogy midőn eöis elment volna az eö keserves fájdalma lábaival kocsin afelyül irt Kis Uj Szállási Faluban azon Leányhoz, fajdalmit könnyebbitő orvoságnak tudakozására de a Leányka nem igen akart szállani, hanem sok kérésére az betegnek azt mondgya, minek utánna, nézegette volna afájdalmas lábát, hogy hiszem ezt is az rontotta meg aki kigyelmedek Csaplárossa Leányának a szemet el rontotta, úgy mint egy özvegy aszony csak a Menyecske leányával lakik, kit hinnak Tibánénak hiszem midőn az Csaplárosné és tölem haza ment, midőn haza mentek volna elejekben ki ment, csak arrúlis meg tudhatta kigyelmedek ki légyen az.

17-dik Tanu Nagy Mihály cir. 30 Esztendő's le tett hite után vallyá, hogy egy alkalmatossággal a Tibáné háza előtt ment volna el, és a Tibáné be hitta, mondván hogy számára egy kalácsot készített volna, és egy kalácsot adott néki, melly kalácsot ki vitt a kerbe, és amely istállóban háltak ottan vetette az Ajtó megé zsákokra, s azon napnak éczakáján, egy árva Gyermeke szolgálcska, nagyobbik szolgálut kért valamit, hogy ehetnék s a szolga mondgya néki, ott az ajtó megett vagyon egy kalács aszákon egyél benne s a gyermek tört belölle, és evett egy falatot de a másik falatot le nem nyelhetette, hanem ki vetette, amellyet le nyelt attúl olly rosszúl lett, hogy majd a bélit ki hánta a sok csunya vérrel egyelest mocsokkal és kinlodott harmad napig úgy hogy azt sem tudta van é az Világban vagy nincs.

[A vádlott bilincsekben előállítva, a vádbeli vétket tagadja.

Ítélet.

Az előállított vádlott Nagy Katalin, Tiba Pál özvegye ellen az egyes tettekről valló megesketett tanúknál legfeljebb csak gyanú merült fel, következésképpen a kiegészítő vizsgálat fogyatékosága folytán kínvallatás alá vétel, még kevésbé rend szerint reá kimondandó büntetés őt nem érheti. Valójában, miként a 13. és 17. tanú vallomásából nyíltan kiderül a terhelt vádlott által már azelőtt Nagy Mihálynak készített kis kalácsot az félredobta, aki miután ugyanazon kalácsnak csekély részét elfogyasztotta, röviddel utána ugyanazon Nagy Mihály szerint annyira rosszúl lett, hogy nem volt magánál. Ennél fogva, hogy a népből a botrány eltávoztassék, a mondott terhelt előbb 50 korbácsütéssel megverendő és a városból⁷ a hóhér által az akasztófához kikísérendő és ilyenképpen a vármegyék határai közül kiűzendőnek határoztatik.]

(Heves megyei Levéltár. IV-1 i. 3.kötet 291-300. – Közli: Schram I., 156, sorszám alatt a 409-413. oldalakon.)

*

1. Primo et ultimo: először és utóljára.
2. Láthatóan a férfi impotens volt feleségével, azaz a vádlott asszony leányával való házasságban.
3. A falu szárazmalmát az örlető gazda tehát saját lovaival hajtotta.
4. Huddozott: hugyozott, vizelt.
5. Tiszaföldvár földesura a Podmaniczky-család volt abban az időben, s azok tisztartójáról van szó. (Soós I. 1958. 32.)
6. Ez a férfi is impotenciában szenvedett.
7. Városból: Egerből.

80.

1750. március 6.

Erdélyi Dorottya boszorkánypere

[1750. március 6-án.¹

Nemes Szabó Mártonnak, a nemes vármegyék hatósági ügyészének, mint vádlónak a bilincsekben előállított Erdélyi Dorottya, mint vádlott elleni perfelvétele alkalmából.

Az ügyész ügyészi kiváltságainak erejénél fogva ilyenképpen terjeszti elő vádját; mi-képpen ezen vádlott nem tudni mely gonosz lélek sugallatától elámitva, megvetve úgy az isteni, mint az emberi törvények szigorát, az idő változásai és az alkalmak változatossága szerint mágiát űzni és ezzel több embernek ártani nem irtózott, amiként a tanúk vallo-másaiból, a 11. szám alatt jelenleg bemutatott hatósági vizsgálatból kitetszik. Ezen vád-lottat tehát a Praxis Criminalis vonatkozó 60. cikkelyének büntetésében elmarasztalni és sújtani kéri; a 11. szám alatti előterjesztés pedig e szavakkal következik.]

De eo utrum?

1-mo et ultimo Tud é vagy hallotté a Tanu Szegőnének az ő Boszorkányságát gya-korló Mesterségéről hite után vallyá meg.

Első Tanu Kis András circiter annorum 34, le tett hite után vallyá hogy midőn az Gyermeke Nyomorék volt, gyanakodott, hogy ő vesztette meg, mert midőn iskolában jártak volna a Szegőné Fia egy kalamárist el vesztett, és ment a Szegőné Léánya az Osko-la Mesterre hogy hová tette az öcsének kalamárisát mert ott kell lenni ő nálla, arra az Mester azt feleli hogy nem tudom nem láttam, nekem vagyon kalamárisom azért nem kell az leány azt mondgy arra van salva venia szar de még az Papnak sincsen olyan kiis az Mestert ott mocskolván Praedicator Uram meg tudta, az Úr asztalához sem eresztette mellyért az Szegőné meg haragudván ment a Kis András Napára, hogy annak előtte meg Pirongatta volt a leányt, talám ő árulta bé az Praedicátornak, azért nem adta fel néki az Úr vatsoráját, azt keményen le mocsolta hogy miért árulkodott, s annak utánna harmad nappal a Szegőné Fia akis András Fiával az iskolából haza menvén, az uton mondgya

az Szegőné Fia az Kiss András Fiának állj fél lábra úgy s jobb ember vagyok én tenálad, az Gyermek fél lábra álván, a Szegőné Fia egy kiss kövecskével meg hajtotta² a lábát és haza sem Mehetett, hanem más Gyermek úgy mint Böröcz Györgynek a Fia vitte haza a hátán, a Gyermek annyira el nyomorodott a lába össze sugorodván az al felén csuszott valami két hetekig annak utánna egy alkalmatossággal az Szegőné fia oda mégyen azt kérdi tőlle, megis az alfeleden csuszol te? akis András fia azt mondgya, biz úgy mert anyád ette meg alábam, jól lehet te hajtottad meg, arra Kis András ki szalad és a Szegőné Gyermekit kergeti, hogy majd meg veri a Gyermek el szalad, Szegőné pedig oda szalad, miért kergeted a Fiamat te talán meg akarod ölni inkább magamat szaggass el, Kis András azt mondgya, majd tegedis széllyel szaggatlak ilyen amolyan mert te etted meg a fiamat, arra kapja Kis András ököllel úgy meg üti, hogy mingyárt le esik és ott jól meg verte, s azt mondotta néki: meg gyógyisd a Fiam lábát ilyen amolyan boszorkánya, mert aházat is reád égetem ha meg nem gyógyítod. A fiacskája masnap ebédre nagy nyomorék lévén mingyárt alábát ki nyújtotta s járt rajta, semmi baja nem lett az után. Vallya aztis, hogy midőn az Úr vacsoráját fel nem akarta adni a leánynak akkor Szegőné Fenyegetődczöt Agostonéra, hogy várj úgy mond Agostonyné de az Gyermeked is meg bannya mint hogy az Tanunak Gyermeké masod napra megis romlott. Ezen Tanunak a felesége is hasonlóképpen vallya és eörössíti az Urának vallását.

Második Tanu Petó³ Thamás annorum circiter 22 le tett hite után ezt vallya, hogy annak előtte három Esztendővel Szegőné az szüretrül haza jöven, a leánykátul küldött néki két almát, melyet az legény meg ette mingyárt roszaabul lett tőle annyira, hogy Világát sem tudta senkit nem ésmért, és már csak halálát lesték a szülej; Ismét másodszor káposztát vitt néki a Szegőné, és ettul meg annál is roszaabul lett, melly betegségében a szülej oda hivaták Hellység Lakosunkat Koncz Istványt, hogy mit commendálna orvoságul az legénnek s azt commendálta, hogy hozzanak szarka fészket és fűzzék meg fördőnek s aki cselekedte a Legénynek majd oda megyen, és valamit fog kérni, de semmit az háztul kine adgyanak, mellyet meg cselekedvén mingyárt oda ment a Szegőné Leánya és Lisztet kért, de mikor oda ment volna, a Legény Anyának mint ha az esztét el vették volna, csak el szédül azt sem tudta mit csinál, hanem azt mondgya néki, a zsákba vagon a Liszt vigyél, a Leány vett es vitt Listett, az után eszére jöven bánta cselekedetét, viszontag másodszor követik az orvosságot s ismét oda küldötte a Szegőné a Leánykáját hogy adgyák meg nekik abuzát mellyel adossak, azt mondgyák néki hogy nincsen most buzánk ide haza, hanem akertben vagon,⁴ máskor meg adgyuk az Leány elmenvén maga a Szegőné oda megyen mingyárt és kéri a buzát hogy adgyák meg néki, Talám azt mondgya aztis el akarjátok töllem sikkasztani, s kéntelen lévén meg adni ki mégyen a Gazdaszony a kertbe, hogy majd meg hozza abuzát, azalatt a Szegőné kérdi, a legénynek meg holt attyátul, hát a Thamás jobban vané már, s azt mondgya az Attya dehogy van jobban, én csak emberre gyanakszom, ez az én Fiam felől az Szegőné azt mondgya talám en réam vagon agyanósága kigyelmednek azt mondgya a Legény Attya dehogy kigyelmedre, hiszen ha kigyelmedre gyanakodnám itt vagon kigyelmed és tudnám ki kellene, az Aszony azt feleli de bizony talám én réam gyanakszik kigyelmed, abuzát meg hozván és meg adván néki onnét elment, úgy a Tanu miatt a Birák meg fenyegették Szegőné, az után csak hamar meg gyógyúlt, ameg holt Bordás Mihályhoz ment és tanácsot kérd

tölle mit cselekedgyék azt kérdi a Bordás, csak ugy monta é hogy gyanakszik réád, azt mondgya Szegőné ugymonta, hát azt mondgya miért vetted magadra csak halgasd el azt mondgya neis emlegesd, alegény sinlett az után valami öt hetig mig meg gyógyúlt.

Vallya aztis hogy midőn azon nyomoruságban lett volna bizonyos Aszony nappal házához jött de azon aszonyt nem ösméri mellyis kantárostul jött és ötet Lová csinálván a Túri vásárra⁵ vitték és az előtt mar sok izben el hordozták eötet, De azok között egynél többet se ismért, azis már meg holt.

3-dik Tanu Petőné afönt irt Legénynek édes Annya le tett hite után szint azon szóval beszélget mint a fia annak betegségéről.

4-dik Busznyák Jánosné circiter 31 Esztendő s le tett hite után azt vallya hogy midőn eő ide jött lakni előtte három esztendővel a Szegőnével öszve haborodván meg fenyegette Busznyák Jánosné s annak utánna meg betegedvén valami hat hetig minden eczaka szüntelen réá járt és ötet nyomkodta, s keservesen sanyargatta egy eczaka háromszor négyszer is réá ment s még gyertya világ lévén az házban, akis 3 esztendő Gyermekeket fel vették, és öszve rázták az után a Gyermekek mintegy fuladott és megis holt.

5-dik Tanu Szanda Mihály annorum circiter 30 letett hite után vallya hogy Szegőnének adóssok lévén valamely buzával, ugy hasonlóképpen Szegőné az Tanúnak adós lévén Szegőné réá küldött az Tanúra, hogy adgya meg néki abuzát, a Tanú Felesége azt feleli nékik, nem addég még tiis énis meg adom, de addég nem, a Szegőné mikor el akar menni azt mondgya a Tanú Feleségének, nó várj kuttya mert meg adnád még, azzal elment, másnap reggel hajnalba ki menvén a házból a Tanu Felesége akertrül egy nád szál réá hajolván mingyárt le rogyott alatta, és alig tudott négy Kéz Lábis bé mászni az Pitvarba onnét tovább nem mehetett hanem az Ura vitte bé, melly miatt egy holnapig kellett kinlódni az Aszonynak, annak utánna, réá ment a Szegőnére, és mondta neki gyogyics meg mert a T. Várme gyére Levelet viszek és meg fogatlak a Szegőné azt mondgya néki nónó eregy haza semmi bajod nem lészen, s haza megy a Menyecske s mindgyárt meg gyógyúlt azon nap és semmi baja sem lett tovább.

Ugró Ersók Kávás Jánosné földvári hiti után vallya: hogy midőn egy alkalmatossággal az urának ételt vinne az Mezőre az Uton Szegőné az Fatens elől találta, kivel is a Tanu beszélgetvén kérdezte hol járna Szegőné Feleli, hogy az Káposzta Földön járt volna, de a Káposztája rosz és senki sem eszik belőle, mellyre a Tanu mondgya, hogy ki ne enne, hiszen ha más nem ennem eszik kigyelmed, kire Szegőné Felelt, hogy nem eszik bizony eő mivel már esküttettek a Birák és majd egerbe viszik, és meg égettetik,⁶ mivel ördögök vagyunk arra mondgya a Tanu, hogy ne félljen semmit, hanem amit tud kigyelmed igazán mondgya ki, kire Szegőné mondá hogy bizony kiis mondom, mert nemcsak én hanem több Gazda cselégyei is és Gazdaszonyok, s rokás mentések is vannak ördögök.

[A vádlott bilincsekben előállítva, tagadja vádbeli vétjét.

Ítélet.

Ezen előállított vádlott ellen csupán merő feltételezéseken alapuló s egyébként is a tanúknak különböző alkalmából és időben történt eseteit, következőleg egyes tanúk dolgai miatt ezen vádlottat az egybevágó bizonyítékok hiánya folytán rend szerint való

büntetéssel nem lehet sújtani. Mivel azonban, miként a 2. tanú vallotta, ezen tanúnak olyan terményt javasolva juttatott, melyet elfogyasztva rövidesen rosszul érezte magát, mint vallotta, úgy e miatt, mint valóban a nép közötti súlyos botrányt, gyanús cselekedet gyakorlását bepanaszolta; ezen vádlott előbb 50 korbácsütéssel megverendőnek, a városból⁷ a hóhér által a vesztőhelyre kikísérendőnek és ilyenképpen a joghatóság területéről⁸ eltávolítandónak⁹ ítéltetik.]

(Heves megyei Levéltár. IV-9/i. 3.kötet 300–306. oldalak – Közli: Schram I., 157. sorszám alatt a 413–416. oldalakon.)

*

1. Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék bűnügyeiben eljáró törvényszékének ülésén.
2. Hajtotta: hajította, dobta.
3. Pető: elírás Pető helyett.
4. Szokásosan ugyanis veremben tárolták a gabonát.
5. Túri vásár: messzeföldön híresek voltak a mezőtúri vásárok.
6. Utalás a kettős vármegye székhelyén: Egerben működő törvényszékre.
7. Egerből.
8. Azaz Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék területéről.
9. Eltávolítandó: azaz száműzendő, proskribálandó.

81.

1751. március 24.

Baronyi Borbála, törökszentmiklósi bába ügye

[1751. március 24-én az alispán úr elnöklete alatt a közgyűlésen minden hatósági úrnak és Imrech József és Subics Pál ülnök uramnak a jelenlétében a gonosztevők törvényszéke Egerben intézte, mely alkalomból

Baronyai Borbála törökszentmiklósi bába ügyében azonban még nem hitelesített és ezért Hellebronth Ferenc szolgabíró úrnak eredetiben visszaadott vizsgálat némelyek megbotrányozásáról és súlyosabb helytelenítésről, végül a feltételezésnek az elhárításáról, mely mágia miatt forog fenn, az Istenhez való folyamodások tetteivel terhelten. Tehát kezesség küldetik.¹ Magát az ügyet a következő ülésen ismét elő kell venni, tanúival együtt, akiknek jelenleg hiányzó hitelesítését most nem lehet elvégezni.]

(Heves megyei Levéltár. IV-9/i. 5.kötet 32. oldal.)

*

1. Arról van szó, hogy a vármegyei törvényszék a bűnügyi vizsgálat alá vont bába részére már eleve megadta a lehetőséget, hogy kezeit állítva, mentesüljön az eljárás alatti börtönben való fogvatartástól.

82.

*1754. február.***Új Judit, Zai Mihály özvegye elleni boszorkányper**

(Eljárás Heves vármegye törvényszéke előtt.)

A.

[1754. február 25-én Átány faluban Új Judit Zai Mihály özvegye ellen, boszorkányság vétkét illetően vádoltatván, végeztetett el a következő hatósági tanúkihallgatás.]

De eo utrum?

Vallya meg a Tanú le tett Hite után, Új Jutkának, vagyis Zainénak minémü Bübájos s Boszorkányos Cselekedeteit tapasztalta, a vagy hallotta, környül álló képen beszéllye meg.

Prima testis Maria Árva Zingara¹ Átányiensis annorum circiter 38 jurata fassa est. Ezen Tanúnak mint egy tizen hét esztendőös Leányát Zai Jutkának az Leánya Maklárra Utazó társnak magával el vitte. Egy helyen már visza jövőben meg fáradván le feküttek és egy kevésség el szunnyadtak. Az holott a Tanú Leányának álmában úgy teczet, mint ha valamely Kis Gyermekek rítak volna körülöttök, mely miatt igen meg ijedet a Tanú Leánya, és mindég olyan rettegős volt, melyet maga Leányátul hallotta, panaszolván baját az fatensnek, mint édes Annyának. Ez után valamely kevés üdő múlva Zai Jutka el ment a Tanúhoz, kérvén a kocsiját Lovaival edgyütt, hogy adná oda a malomban, melyet meg sem tartott volna a Tanú, de szénnel² teli volt, és az Ura sem vólt oda haza. Nem adta oda néki. Ezért meg haragudván Zai Jutka, nagy dümmögve igenyessen haza ment. Ennek utánna mindég mesterkedet rajta, hogy a Tanú leányát valami utal mód-dal magához csalhassa, egyébként (mivel már akkor féltek tüle,) nem híhatta Házához, hanem aszt mondotta, hogy majd meg keni őtett, és jobban lészen azon ijedéstül. A Tanú Leánya örülvén egiségének, el ment azon bisztató szavaira, és mihelyest bé ment az házban, azonnal be zárta az ház ajtaját, hogy senki bé ne mehessen. Le fektette az ház földgyére a Leánt, egy zsiros kötővel bé takarta, azután az kenés helyett markolázván az egész testit csipdelés formán, és ugy, az mint a maga Leányátul hallotta, fel eresztett ezen cselekedete után. Harmad Napra, valahol meg fogdosta, az egész teste ki hullott, és azon harmad Napra a kereszt Csontyát és Térdgye kalácsát ki vették, az mellyit le harabdálták, és minden Étzaka rajta jártak kinzani. De csak mindétig Zai Jutkát okozta. Lábait és kezeit ki tekerték. Látogatására pedig minden estve el járt az Leánynak. Azon oda járásában mondotta egykor a Tanúnak, hogy van é egy kis Zsirok, had kennye meg, mingyárt jobban lészen. A Tanú (egyéb Zsirja nem lévén,) a mécsbüln adott néki egy keveset, és azzal Zai Jutka meg kente, de nem ott ahol baja volt, hanem a Mellye

Csonttyát föllött az torkát, de egy kevés vártatva (ki is meg kenése után mingyárt haza ment,) nem hogy jobban lett volna, hanem azon helyen olyan gödre támadott, hogy egy kerékded Zsemlye belé fért volna. Mihelest ki ment zuzni az házból, sokszor gyertya világnál is, midőn még fel voltak, rajta ment a Leányon azon rossz Aszony. És úgy könyörgött néki az Leány (egyebet olyankor nem szólhatván): Hagyon Kend békit Lelkem Jutka Asszony, hiszen nem vétettem én kennek. Mely sokszor meg esett, de a Tanú semmit sem látott. Ezekre való nézve a Tanúnak az Ura, midőn gyötörte volna a Leányát, fejszével is leste, de lehetetlen volt látni, hanem csak rimázkodását hallották az leánynak, mely miatt hét hónapig sinlődén, az el múlt nyáron meg is holt. Az kocsinak akkori oda nem adásáért a Tanút is sokat fenyegette, hogy ő is úgy fogja meg siratni. És csak hamar a Tanúnak a Lába is, Leányának halála után meg romlott, és mind az óltátul fogva keserves fájdalmakat szenved. Hanem az Ura a Tanúnak ezen dologért nem régiben Zai Jutkával össze veszet, az oltá könyebedik a fájdalma.

Secunda testis Haelena Csepő relictá Michaelis Sebők Átányiensis annorum circiter 50 jurata fassa est. Ezen Tanú mint egy tíz esztendőös Leánkáját Bedécs Istvánnéhoz adta szolgálatban, holott is eczer a többi köszt parancsolta néki az Gazda Aszonya, hogy söprené el az Ház eleit. A midőn el söpörte volna szép tisztára az Ház eleit, meg hadta az Gazda Aszonya, hogy futna el egy Icze Borért, de hamar járna. Az mint is a leányka fris lévén, futamodni indult, és azon futásban támadott hirtelen azon el söprött tiszta Udvaron egy Nád Szál, melyben belé ütköztén a Leánka, úgy vágta magát az földhöz, hogy majd egy egész óráig halva fekütt a Leánka, pihegésit sem érezvén, allig tudták észére hozni. Ezen csudálkoztak minnyájan, hogy oly hirtelenséggel mi véletlen dolog lehetett azon Leánkának esete. Úgy a Tanú Leánkáját nagy sokára annyira fel serkentette, hogy leg alább még életben lenni tapasztalták, de az Leányka annyira meg merevedezet, hogy egész tagjai, valamint a fa ollyaténok lettenek, és semmi szavát, sem szózatnyát nem értették az Leánkának. Ezen Tanú szomszédságában lakván akkori Posta Mesterné Aszonyomnak, mivel jó akarója is volt, oda ment hozzája a Tanú, kérvén őtet, hogy segítene a Leányán, valamit ha tudna (meg beszélvén esetit), mely kérésre Posta Mesterné Aszonyom mingyárt holmi Szentségeket³ vit, az Leány Nyakába akasztotta. Ott egy kevésség beszélgetvén Posta Mesterné aszonyom, észre vette, hogy rossz esett volna a Leánkáján. Tudakozott, hogy ha nem volna é valamely gyanúsága valakire, melyre mondá a Tanú: Hogy senkire sem tudna gyanakodni. Ezen szókkal Posta Mesterné Aszonyom Haza ment. Az Szentcségeket ott hadta, és egy kevéssék a Leánka Nyakában voltak, s azonnal a szava meg jött, és tisztán beszéllet. Akkor hirtelenében mondotta a Leánka: Jaj, átkozott mért jöttél előmben? Mely szavait a Tanú tudakozta: Mi lelt édes gyermekem? Mondván: Jaj, Anyám aszony, még kennek⁴ nem mondhattam, az az átkozott Zainé csapott a földhöz. Melyre a Tanú mingyárt szaladott Posta Mesterné Aszonyomhoz, mondván: Jaj, édes Aszonyom, bezeg van már gyanúságom! Aszt mondgya a Leánkám, hogy Zainé csapta a földhöz. Melyre Posta Mesterné Asszonyom: No, csak mennyen el kend hozzája, és mondgya kend háromszor, hogy jöjjön kend el Istenért a Leánykámat kenni. Azzal mennyen kend ki az házból, és többet semmit se szóllyon, hanem haza mennyen, és mingyárt az Nyomában terem kennek. Mellyet meg fogadván a Tanú, a szerént mindeneket véghez vitt, és ugyan úgy is történt,

hogy az Házban allig lépett bé a Tanú, azonnal Nagy Dömmögéssel és Haraggal nyomban termet, Kukoricza hajban valamely Zsirocskát vitt, egy kis Zöld füvet, és Bor eczetet melegített a Tanúval Zainé, úgy azon zsirocskával meg kente, és a füvet az Eczetben áztatván bé kötötte véle estve felé. És azon Étzaka minden merevedése el oszlott a Leánkának, de kötésben csakugyan meg maradott, az melyben két, vagy három holnapig sinlődött, és ugyan benne meg is holt. Ezen Leánykát hordozta a Tanú Hévész Györkőn is valamely orvosnál, de azon orvos is aszt mondotta, hogy eő meg nem gyógyíthatta, mert ugyan úgy kötötte meg a rossz, hogy abban hallyon meg. Ezen véletlen dolog nem egyéb okból esett, hanem hogy Bedécs Istvánnénak egy Beteg Leánkája lévén, elsőben Zainé gyógyította, az után pedig más Aszont hittak gyógyítani. És azon boszújában Zainé csak az Háza előtt ment el Bedécsnének, ezen meg romlott Leányka az Ajtó előtt lévén, Hozzá szóllott. Zainé mondván néki: Itt vagy te is szebbik? Melyre az Leányka feleletet adott: Oh, jó Zainé, hiszen nem veszem én ki kend szájából a falatot. Allig ment egy kevésség Zainé, mingyárt küldötte az Gazda Aszonya Borért a Leánkát, és azonnal történt az földhöz csapása azon Leánkának. Tudgya aszt is a Tanú, hogy Zainét Gyulán Békés Vármegyében Hóhér által illetén bűbájosságiért meg is csigázták. És akkor a Tanú Gyomán volt Békés Vármegyében az fiainak látogatásokra, midőn össze akadt Zainé a Tanúval, és akkor panaszolkodván beszéllete a Tanúnak. Ugyan azon Uttyában Öcsödön lévő Attyafiait meg akarván látogatni, ott is azon rossz Aszonnyal együvé akat. Már akkor is nagy gyanúságok lévén reája, mivel az ott való Praedicator is illetén módon vágattatott az földhöz, mely esésiben annyira meg romlottak a Lábai, hogy többé nem is szolgálhatott.

Tertia testis Anna Kele Stephani Szabó conthoralis Átányiensis annorum circiter 28 jurata fassa est. Zai Jutka egykor maga édes Leányát a Tanúhoz küldötte egy kötel szalmát kérni, melyre mondotta a Tanú, hogy ő bizony adna, de oda ki vannak a férfiak a kerten, nem mer adni tülük, hanem eregyetek oda, kérjétek magatoktól. Melyre kapta magát Zainé Leánya, nem a kertben, hanem egyenessen az házokhoz vissza ment, meg beszélvén az Annyának a dolgot, de ismét nyomban mingyárt vissza küldötte a Leányát, hogy csak kérje tüle, a mint hogy oda is ment, de világossan meg mondotta néki, hogy a Tanú bizony nem ad, ne is kérjenek tüle, mert a férfiak túl nem mer adni, és akkor nagy Haraggal, Dömmögéssel el ment onnan. Ez után a Tanú is (dolga lévén oda ki) ki ment a kertre, és ott dolgát el végezvén, mint egy hat hét Mi Atyánknyi üdő alatt onnan visza tért, be menvén az Házban, világot akart gyújtani, és mint egy ött Esztendő Leánykáját az Ágyra fektette, még az világot sem gyújthatta jól meg, már az földhöz csapták éppen az Asztalhoz az Gyermekeit az ágyrul, holott az ágy, lábbal éppen az Ajtó mellett lévő falhoz vagyon vetve, az Asztal pedig az ajtónak ellenében az más oldalnál vagyon az Háznak. Az Leánykája a Tanúnak az Ágyban a Dunna alatt fekűt, és ugyan az földhöz is úgy csapatott, hogy a Leányka az földön fekűt és a Dunna reája esett, mely esésiben azonnal el állot a szava, és mint egy három esztendeig nem is szólhatott, Hanem Szent Imrére Nagy Ferencz nevű nevezetes Orvoshoz el vitte gyógyítani a Tanú, de azon Orvos hozzája sem fogott, hanem aszt mondotta, hogy meg van csinálva, de ne félyen rajta, mert három esztendőre meg fordul azon Nyavalyája. Így visza jövéen teprenkedtek az meg rontott Leánkán. Egykor Zainéval a Tanú a Háza Ablakja alatt össze akadván, ele-

jében ment, és Panaszképen beszéllete a Tanú Zainének (reája lévén minden gyanúságok,) az Leánkának esetitt. Kire monda Zainé: Aha, a kurvák, a Boszorkányok vetették aszt le széllal fiam. És az után az leánka ez előtt csak esztendővel, esete után pedig három esztendőre szólamlot meg, valamint Szent Imrei Orvos mondotta meg, és szinte olyan tájban mind midőn az Ágyrúl le vettetett, és leg első szózátya is az volt: Ej, Anyám Asszony, Zainé vágott engem a földhöz, és le feküdt az földre, valamint akkor oda csapták. Majd aszt hajtotta, hogy Zainé csapott engem az földhöz, és mind akkoráig mihelyest Cselédit láttya Zainének mingyárt perel reája, nagy haragot mutat ellene; de mind azon időtül fogvást jól beszélteni nem tud az Leánka, hanem a mint azon őtt Esztendő koráig tanúlt, mivel semmit áttallyában nem hal. Minek előtté pedig meg szólamlot volna a Leányka, azon Posta Mesterné Aszonyom Tanácsára reá tanította az első Tanú, és hasonló képpen a Tanú is hozzá ment, mondván néki háromszor: Jöjön Kend el, Istenért, kenne meg kend a Leánykámot. Erre mingyárt Dűmmögve, haragudva fogta magát, mindenütt Nyomban ment a Tanú után a Tanu Házához, és ott mondotta a Tanúnak: Eregy, hoz egy kis Zsirt, (mivel akkor a maga Zsirjából nem vit, a mint hogy nem is használt a kenése,) had kenem meg őtett, melyre mingyárt futott a Tanu és vit néki, a mint hogy haszontalanul meg is kente. Vallya aszt is a Tanu, hogy az egész faluban, ha valakihez valamit megyen kémi, semit meg nem mernek tartani, hanem mindent adnak néki. Tudgya aszt is a Tanú, hogy sokszor szokot fenegetőczni, a mint hogy leg kissebben sem mernek néki véteni. Az oltátül fogva mondotta Zainé enyéhánszor, hogy bizony akkor lészen a Tanú Leánya a földre jobban, mikor Zainé Menyecske lészen. Sőt aszt is meg Parancsolta a Tanúnak, hogy az Urával vágatna egy szarka fészket, és hogy a Zainé Leányával mennének ki a Tenki Határ felé, és ott szednének szél füvet.⁵ Meg mondván Zainé, hogy szólittyák őket háromszor, de csak az leánya szóllyon, hogy S. V. szart szedünk. Ezen okbul gyanúságban esvén a Tanú sokáig gondolkodott magában, miképpen mennyen ki. A mint hogy ki is ment, de semmi szót nem hallott, mivel nem adott hitelt a szavaknak. Vallya aszt is a Tanú, hogy ezeken kívül gyakorta panaszkoldott Zainének, és mindenkor csak aszt mondotta: Bizony fiam, mind az én képmében rontották aszt meg a rosza.

Quartus testis Stephanus Balla incola possessionis Átány annorum circiter 31 juratus fassus est. Ezen Tanú csak Esztendeje, hogy meg házasodott, és annak előtté Hajadon Leány Húgával lakot. Tegnap mult két hete, Zai Jutka ösze akadott a Tanú feleségével, mondván néki: Hallod é Menyecske, nem adtál még te énnékem szalonnát, Balla Ersók pedig (értvén a Tanu Húgát) mindenkor adott énnékem. A Tanú felesége félvén Zainétül, hallatlané tette, és mihelyest egy keveset onnan haladott, mingyárt bé ment, és a szerént az házban lévőeknek is meg beszéllete a dolgot. A következő Hétre, úgy mint Ez előtté tegnaphoz egy Hétre a Tanú Templomban lévén, a felesége pedig Beteges Annnya mellett az Házban maradott, az ajtokat be tévén az ajtó fölött lévő Lyukon egy rongyban valamely Bűbajos mesterséges eszközöket valaki bévetett a Pitvarban, a tanú a Templombul való haza menetelével ott találta a Pitvar közepén, ki kiáltván feleségit tudakozza, hogy mi légyen az? Egyike sem mert hozzá nyúlai. Kire felelé a felesége: Bizony nem tudom én? Aszt bizony Zainénál nem egyéb vetette bé, ezen Órában ment ezen el, csak éppen most voltam ide ki semmit sem láttam. Annyival is inkább féltek tüle, mivel az el mult Gyöngyösi Szent Erzsébeti vásár táján, minek előtté még a fele-

sége a Tanúnak Gyermekek ágyát nem feküdt volna, akkor is csak nem hasonló rongyban illetén Bűbajos mesterségeket egy csomóban kötve ugyan azon helyen az Pitvarban bé hajítottak. A mely csomót a Tanú ki is oldot, és egy darab Agyak, három giriszt foghagyma, Zöld Petrezselyem, Szén, Tapló, Gyapju, és mint egy egy réfnyi⁶ Gatyá Madczag forma csombókos Madczag vol. belé kötve. De aszt azon módon öszve kötötte a Tanú, és a Szemet Dombon meg égette. Ezen dolog véget pedig onnan gyanakodnak Zai Jutkára, hogy midőn a Tanú felesége Gyermekek Ágyát feküdt, gyakran nyomorgatták Zai Jutka képiben. A mint eczer a többi köszt a Tanút az Anya, (eszre vévén, hogy most kinnozzák a Tanúnak a feleségét,) fel költötte, tüzet ütött ki, és világot gyújtott a Pitvarban. Midőn az ajtón be vitte volna a világot, akkor szörnyű képpen feleségit Poffon vágta, csak nem az foga is ki ugrott, és mind akkor, mind az után, mind pedig annak előtte beszéllette a Tanú felesége, hogy az a Tüzre való Zai Jutka csigázná őtett, és Poffon is eő vágta most, ki is az után a fogait majd egy Hétiig fájdalattatta. Ezen okból tellyes gyanúságok vagyon a Tanúnak feleségével edgyütt reája. És hogy valahol valamit kért, aszt néki mingyárt meg adták, és csak olyas kéregetéssel táplállyá mind maga, mind Vejének életét, mivel az egész falu tart tüle, és leg kissebben meg bántani, vagy kedvit szegni nem merik.

Quintus testis Stephanus Göncze incola possessionis Átány annorum circiter 35 juratus fassus est. Ennek előtte két esztendővel itt Átányon volt valamely lakó Asszonya a Tanúnak, Zai Jutkával közélrül való Attyafiságok lévén, a kinek az édes Attya egynéhány Gazdáknak juhásza volt. Mivel pedig a Szombati Estvéli és Vasárnapi két fejés az Juhászoknak bériben adatik, azon Lakó Asszonya a Tanúnak gyermek ágyban feküdvén az Helység Bábáját, (mivel Zai Jutka Attyafia volt,) nem merte magához hinnya, hanem Zai Jutkát, tartván attúl, hogy ha aszt nem hinná, meg rontaná őtett. Ezen okból Zai Jutka körülötte lévén, éppen Zainé ott létiben az Lakó Asszonyának az Szombati Tejét Gomolyának a Tanú felesége el nyomván az savójából pedig Zsendiczét⁷ forralván meg látta Zainé, és mingyárt meg kötötte magát, hogy néki édes Sajtót és Zsendiczét adgyanak. A mint hogy el sem merte a Tanú felesége halgatni, (jól lehet nem az magáé volt,) mind az által mind Sajtót, mind Zsendiczét adott néki. Más nap Vasárnap lévén akkor is azon fekvő Asszonyáé volt a tej, ismét Zainé oda küldötte a fiát, hogy agyanak néki egy fazék Zsendiczét, de a Tanú felesége nem akarván a gyermeknek adni, onnan ki igazította. Étzakára kelvén allig feküdütt le a Tanú, mingyarást a Feleségit nyomkodni és csigázni kezdték. Fel költvén feleségit, tudakozta, hogy mi lelte légyen, melyre monddta, hogy az az égetni való Zainé kinez. Egy kevésség beszélgetet a Tanú a Feleségével, megint ujra el szenderedet. Csak igen kevés üdeig azonnal megint rajta ment, mely kinzásban kegyetlen képpen sikoltozott a Tanú felesége. Azok kiáltásra fel költötte, és beszélgette, hogy Zainé Nagy véressen, kés lévén a keziben, ugy fojtogatta, meg akarván őtett ölni. Melyre azon lakó Asszonya a Tanúnak monddta: Bizony nem egyéb az, hanem az a Tüzre való Zai Jutka. A Tanú a többiekkal edgyütt ismét el szunnyadtak, de igen kevés üdő telvén belé az Lakó Asszonyát hasonló képpen nyomkodni és csigázni kezdték, melynek sikoltására a Tanú azon Lakó asszonyának az Urát fel költötte, (mivel a Tanú költésére és kiáltozására fel nem ébredet a Lakó Asszonya,) hogy költené fel, mi baja légyen. Melyre fel ébredvén az Asszony, monddta, hogy a Tüzre való vén Zainé Csigáza. Ezen a dolgon más nap a Lakójával tanakodot a Tanú, hogy az Uraság

Tisztartóájához mégyen, de a Tanú: Ne meny bizony oda Sógor, hanem majd ha valahol össze akadok véle, le hordom ötett ugyan derekasint. Csak ugyan hamar is össze akadván Zai Jutkával, mondotta a Tanú: Hallod é, ugyan miért Csigázod te ezeket a mi Asszonyainkat. Mondván Zainé: Jaj, bizony csak az én képemben járnak azok a Csunyák. Kire a Tanu: De vén tüzre való, bizony te voltál az. Lám az én feleségem képiben senkit sem csigáznak. Melyre Zai Jutka: Hát mért nem fogod meg az én képemben? A Tanu pedig: Meg fognám bizony, csak tanics meg. Ismét Zainé: De nem fogod bizony, mert mikor az Házban keresed, az korsódban is el ül. Ezen mondásin azon rossz Asszonynak annyival inkább meg tüzesedvén a Tanú, mondotta néki: Ha el nem álsz az Asszonyok rúl, el hiteds magaddal, hogy reád kötözöm az Házad ajtaját, és meg gyűjtöm, had égjen rád. Látod, azért Nyújtottak meg Gyulán is, hogy az Embereket így csigázd. Ezeket halván Zai Jutka, nagy fenegetéssel és haraggal el ment a Tanútúl. A mint hogy mint egy három hétre le is betegedet a Tanú, sokáig azon Nyavalyában kinlódott, és Gyógyítására valamely orvos Aszont fogadott a Tanú. És midőn más Nap reggel hozzája ment volna kenegetni és kötözni, keservesen panaszkodott, hogy majd meg ölték az Étzaka a Csunya Asszonyok, úgy ösze törték, harabdálták, hogy merő kékség a Teste, a ki is Zai Jutkát okozta leginkább.

Sexta testis Susanna Szórát consors Stephani Göncze Átányiensis annorum circiter 28 jurata fassa est. Ezen Tanú a Lakójának, (a ki Juhásznéja volt töb Gazdákkal edgyütt, (Sajtot nyomván reggel Zainé meg átalotta magát, hogy adgyon néki a Tanú egy kis friss Sajtot és Zsendiczét. Akkor ugyan meg nem merészlette tartani a Tanú, mivel már sok gyanúság volt reája, és az Lakójához is mint Bába járt. Adott néki mind Sajtot, mind pedig Zsendiczét. De másodsor, úgy mint Vasárnap estve midőn Nyomta volna a Gomolyát (meg parancsolván a Tanúnak a Lakója, hogy ne adgyon néki,) a mint hogy nem is adott, és az gyermekit Zainének az házatúl ki igazította. Ezen Nap estvéli való fűrésztésére a Lakó Asszonyának gyermekéhez el jött, és mingyárt fenegette a Tanút, hogy nem adott néki Sajtot, de meg fogja bänni. Kire a Tanú felele: Miért bännám meg? Tudgya kend, hogy nem az enyim volt, nekem pedig meg parancsolta a Lakóm, hogy ne adgyak. Mingyárt azon Étszaka Szüz Annja Mezitelen Rajta ment a Tanún, és a lábára kötött Zainé egy Gatyá Madczagot, azzal kívánta le húzni az ágyrúl, de a Tanu felébredvén rimánkodott néki, hogy ne bántaná. Mely kérésére le nem húzta ugyan, hanem a Testinek esett, és úgy össze fojtogatta és gyötrötte, hogy merő kékség volt a Teste. Ugyan azon Étszaka a Lakóján is, Zai Katán rajta ment, hasonló képpen össze csigázta és kinzotta. Eszt el halgatván, mind a férfiak, mind az Asszonyok semmit sem szóllottak Zainének, Hanem nyolczad Napra, úgy mint Szombaton, az mely nap esett az első Csigázások a Tanunak Lakójával edgyütt, mely Cselekedetit a Zainének oly jószan elmével tapasztalta a Tanú, valamint most a Hitit le tette. Ezen Istentelen dolgait nem szenvedhetvén a férjek, más nap mingyárt tanakodtak, hogy mi tévők legyenek. A mint hogy már az Uraság Tiszteihez készült is a Tanú Lakó Asszonyának az Ura, de midőn tanakodtak volna, azon alkalmatossággal érkezett Zainé a Tanú Házához, és a Tanú Ura mingyárt kezdette szemére hánni, hogy miért cselekednek ily Istentelenséget, hogy ezeket a szegény asszonyokat úgy csigázza. Melyre Zainé mondotta: Hát miért nem fogod meg, ha az én képemben nyomják és csigázzák az Asszonyokat. Kire a Tanú férje: De meg fognám bizony, csak lehetne. Melyre ismét Zainé: Híjában mesterkedel abban, mert az mingyárt

el búvik, akár fazékban, akár korsóban el üll. Ezekre nagyobbban meg botránkozván a Tanú férje, mondotta némely káromló szókkal is, hogy ha el nem álsz az Aszonyokról, el hid Zainé, rád kötöm a Háza ajtaját, meg gyújtom és úgy égetlek oda. Melyre mondá Zainé: Bizony nem félek én attúl. Így meg szülvén ezen rosz Aszony a Csígázástul, és a Tanúnak a Férje is fenegetőcző szavát végben nem vitte, hanem az oltátul fogva békeségben maradtak. Tudgya aszt is a Tanú bizonyosan, hogy ha valakihez valamit kérni ment, (mivel ollyas kéregető képpen szokott élni, semit kérelme ellen meg tartóztatni nem bátorzkodtak, azért) hogy az illetén esetektül tartottak minnyájan, mint hogy igen nevezetes Aszony volt.

Septima testis Catharina Soós consors Stephani Balla Átányiensis annorum circiter 19 jurata fassa est. Ennek előtte három esztendővel Madarász János Uramnál szolgálatban lévén a Tanú, egykor Zainé szép szóval körül fogta, hogy adna néki Túrót, de a Tanú nem merészlette magát arra adni, hogy az Asszonya hire nélkül adott volna néki. A mért Zainé mingyárt fenegetőcző szóval fordult a Tanúhoz. Mingyárt más Nap regvel tapasztalták, hogy egész Dió, fonállal által volt kötve, és úgy a Gyalog úton keresztül volt téve, a fonalnak pedig két vége a Mályvához volt kötve. Eszt eszre vevén a Tanúnak Gazda-Asszonya, mingyárt tudakozta a Tanútul, ha vallyon nem kért é valamit tegnap Zainé? De nem bátorzkodott meg mondani a Tanú is, hogy Túrót kért tüle. Azonnal kivált a Tanú mingyárt gyanuságban esett, hogy ezzel szándékozott volna Zainé fenegetőcző szavait bé tellyesíteni, és őtet megrontani, de mivel szorgalmatosságok voltak a vigyázásban, az Ur Isten minden rosz esettül meg mentette őket. Ennek utánna férhez menvén a Tanú Balla Istvánhoz, egy rongyban némely Bűbajos eszközöket Csomóban öszve kötve valaki bé vetett az ajtó felet lévő Lyukon, melyet a Tanúnak az Ura mingyárt meg is égetet. És mivel annak előtte már Zainé panaszkodott, hogy Balla Ersók néki kukoriczát adot, a Tanú pedig nem adott, Csupán egyedül minden gyanúságok reája volt. Ez után mint egy héttel gyermek ágyban le feküdt a Tanú. Vallya azon le tett Hite után, hogy olly észel tudgya, hogy azon Gyermek ágyában egész egy Hétig Zainé csigázta és kinozta őtet, valamely észel most a Hitit le tette. És midőn egykor a Napája⁸ fel költötte volna az Férjét, hogy gyujtana Gyertyát, mert majd meg fojtyák a feleségét, (már akkor tudva lévén nálok is, hogy Zainé jár a Tanura,) fel ugrot az Tanúnak az Ura, és már a Pitvarban a gyertyát is meg gyújtotta, midőn az ajtón bé akarta volna hozni, akkor nagy Csattanással a Tanút poffon ütötték, az ki is majd egy Hétig nem ehetett a fogára. Ugyan ez előtt mint egy három Héttel S.V. a Sertéseinek enyi adván a Tanú, Zainé azon ment el és meg szállította a Tanút, hogy Balla Ersók (értvén a Tanú férjének az Húgát) mindég adott nékem Pecsényét, de még te nem adtál. Melyre az Tanú: Hiszen jöjjön kend be, majd adok egy keveset. De Zainé nem ment, hanem ez előtt két héttel Vasárnapon a Férje a Tanúnak Templomban lévén, ki akart a Tanú menni, de Zainé éppen akkor jött a Tanú Háza felé. Ettül meg ijedvén, nem bátorzkodott ki menni, hanem vissza tért, és addig ki sem ment, még a férje a Templomból haza nem érkezet. Mely üdő közben mint egy fél óra leg föllyeb tölt, és mingyárt mihelyest a Pitvarban be lépet az férje, kiáltotta a Tanút, melyre ki is ment, és tudakozta, hogy mi lenne azon Csomó. De a Tanu semmit nem tudván felőle, mondotta, hogy csak annak előtte egy kevés üdő múlva ezen ment el Zainé, bizony eő vetette eszt bé, mert az olta sem az Házból ide ki nem voltunk, sem pedig onnan kívülről senki bé nem jött. Melyre

való nézve azon Csomóban össze kötöt eszközöket mingyárt vitte az Helység Birájához, az mely most is meg tartatik. Tudgya azt is a Tanú, hogy a midőn valakihez valamit aszt kérni mégyen, soha sem merik tüle meg tartani, félvén illetén rosz Cselekedeteitől, ki-vált pedig az Étzakai kinzásoktól.

Octavius testis Andreas Jósvey incola possessionis Átány annorum circiter 56 juratus fassus est. Ennek előtte mint egy tiz esztendővel a Tanú felesége az Apró Marhájának⁹ Zabot adott enni, és szokáson fölül többecskeket talált hinteni, azért némely részit a földön hadták az Apró Marháit, fel nem szedték, mivel már jól laktak. Zainé arra fordulván, a földön meg látta a Zabot, mondotta a Tanú feleségének: Nagy bősége vagyon itten a Zabnak, bár inkább nékem adnátok egy kosárral. Melyre a Tanú felesége: Bizony Lelkem Jutka Asszony adnék, de mind fel készítette az Uram, Egerben viszi el adni. Avval Zainé el ment, és azon Étzaka az Leánkájának mind a két szüksége ell állott. Sajnálván a Tanú Gyermekeket, (minden gyanuságok Zainéra lévén,) még hajnal előtt hozzája vitték a Leánkát, és mondották Zainénak, hogy segítsen rajta, mert bizony eő rontotta meg. Melyre Zainé: Bizony mingyárt is ide vadtok tik. Aval fogja Zainé a Leánkát és az ölin keresztül húszta a kezit, mondván: Eregyetek, vigyétek haza, és kössétek be Zöld Petreselyemmel, semmi baja sem lészen. Ugy cselekedvén a Tanú, valamint Zainé parancsolta, virrattig semmi baja nem volt a leánkának. Inkább el hitette magával a Tanú, hogy Zainé keze volt orvossága, hogy sem a Zöld Petreselyemmel való be kötése. Halotta aszt is Zainé szájából, hogy őtett Gyulán midőn meg nyírták és meg csigázták, ha az Hóhér véle jött nem tett volna, valamint az Náász Asszonyát, úgy őtett is meg égették volna, és többet soha sem szabadult volna meg.

Nonus testis Stephanus Juhász incola possessionis Átány annorum circiter 50 juratus fassus est. Ezen Tanúnak az első felesége ez előtt enyehány Esztendőkkal Gyermekeket feküdvén, mely mellett Zainé Bábáskodott, majd mint egy egy Hétre oda ment förösztetni a Gyermekecskéit. Mondotta a Tanú feleségének: Adgyál Sára lelkem egy Csupor káposztát. Melyre a Tanú felesége: Jaj, Lelkem Jutka Asszony, hiszen maga tudgya kend, hogy bizony nem vehetem még én le a követ,¹⁰ hadgya kend itt a Csuprott, majd ha az leánka haza jön, (értvén szolgálóját,) le veszi a követ, mingyárt küldök kennek. Ezen szókra Zainé meg haragudván kapta a Csuporját, dülva fülva el ment onnan. Azon förösztés után le fektette Zainé a Lenkát, és mint egy fertály múlva fel sikoltott álmából az Leánka, és az ajakacska annyira le volt kötve, hogy az után soha sem vehette az Annya Csecsit a Szájához. Eszre vévén a Tanú a Leánkának rosz alapottját, tanakodtak, hogy valahova kellene vinni gyógyítani. Ugy javasolták, hogy Hevesen jól magát értő Bába volna, ahoz vinnék el. A mint hogy el is vitte a Tanú Kereszt Annával edgyütt a Leánkáját, de az nem segithetett rajta, mondván: Ha csak az meg nem gyógyitya, a ki meg kötötte, soha sem lészen élő. Hanem igazította őket az Egri Bábához (akkor Császón lévén Praefectusné Asszonyomnál) Császra, a hova el is mentek, és mingyárt orvosságot csinált néki, de semmi Úton módon a száját fel nem táthatták, holott kanállal is feszítették néki. Hanem aszt mondotta, hogy az Bábája rontotta meg, és ha csak az meg nem gyógyitya, egyéb senki sem fogja meg gyógyítani. Többet az Leánnak Bábája sem gyógyította a kisedet, mivel negyed napra meg is holt. Mint hogy pedig egyéb Zainénál az Tanu felesége körül nem volt, és a káposzta nem adásáért meg fenegette, annyival inkább az Egri Bábának mondásához képpst is minden gyanuságok

Zainéra volt. Ez után pedig két esztendeig sem mert a Tanú háza felé menni, mivel azon Cselekedetiért a Tanú meg akarta verni, és ha az gyermek ágyban fekvő felesége meg nem fogta volna a Tanút, Isten tudgya hogy hol járt volna Zainével. De még az feleségével vonakodott, az alatt el ugrott a Házból azon rossz Asszony.

Decima testis Helene Tarjányi consors Gregorii Kis Átányiensis annorum circiter 22 jurata fassa est. Ezen Tanú Négy esztendő házas mostanság, a midőn az első gyermekével feküdt volna, egy Hétiig egiséges s ép lévén a Gyermekeskéje, csak hirtelen öszve ragadott a szája, és semmiképpen egy mástól el nem vehette az ajkacskáját. Egy hétig semmit sem szopott. Hanem hallotta a Tanú, hogy Együdnének is úgy vólt a gyermekeskéje, oda vitte a Tanúnak az Annya a Gyermecskét, tudakozván, hogy mivel gyógyította volna meg az fiacskáját, éppen úgy vagyon a mienk is. Kire felelte Együdné, hogy Zainé gyógyította meg. Ugyan ott lévén akkor Zainé, mingyártmondotta, hogy Jaj, csak Bolondcság az, semmi baja nem lesz annak, ne búsulyatok. Az Gyermecskének szájába tévén Zainé az Úját, azonnal ott lévő Rósa Mihálynénak a Cscesit el vette, és mingyárt szopot. Az után a Tanú Annya haza vitte, és szépen szopot. Ez után az második terhivel is, mely ez előtt mint egy ött Holnappal eset, hasonló képpen történt a Tanúval. A Gyermecskének egy Hétre születése után le ragatt a szája és három hétig egy cseppet sem szopot, mely miat inkább holt, mint sem eleven volt az gyermekeske. Hanem addig kérték Zainét, (tudván már az elsővel tett mesterségit,) hogy segítsen rajta valamit. Úgy magában szálván mondotta egyczer, hogy bizony Isten Ostora^{10a} nevű fű kellene annak, de már füveket sem mernek szedni miolta szóban vagyok. De az után ismét mondotta, hogy az sem kellene, hanem fogta az gyermekeskét, az álla kapczáját meg vonta háromszor a kezivel, és azon szempillantásban szopot. Így már csak nem holt gyermekből elevenet támasztott. Ezen tett dolgaiból minden gyanúságok és neheztelések egyátallában Zainéra vagyon, hogy valamely könnyen meg gyógyította, oly könnyen elsőben meg is rontotta, mivel mások is ily hirtelenséggel meg romlottak, és egyéb ő kivüle meg sem is gyógyította, hanem mind addig még Zainénak teczet sinlődött, és az más Világra is költöztek közülök.

Undecima testis Elisabetha Vékony relictá Gregorii Juhász Átányiensis annorum circiter 45 jurata fassa est. Az mostani Átányi Bíró akkor Korcsmárossa lévén az Helységnek, kinek is felesége csak nem halálon volt, már életéhez sem bíztak. A Tanút az mostani Átányi Bíró, mint akkori korcsmáros kérte, hogy menne oda a feleségéhez, vigyázna reája és kenegetné, ha mi jót Isten után tehetne véle, a mint a Tanú véghez is vitte, de semmit sem használhatott. Egykor az korcsmáros fogta magát, (Praedikátor Uramnál lévén Zainé,) Praedikátor Uramtól ki kérte Zainét és el vitte magával a Vendégfogadóban, hogy feleségit kenné meg. El is ment az korcsmárossal, és midőn a Házban be vitte volna, az Ajtót mingyárt rá zárta, és nagy Haragjában meg esküdött, mondván: Hogy ha meg nem gyógyítot¹¹ Zainé a feleségemet, öszve töröm mind Kezed Lábad, éppen soha sem mégy ki az Házból, melyet halván Zainé el fakat sirva. (A korcsmárosné már akkor a földön feküdven, csak Lelkit lesték.) melléje le térdpölt a földre, meg kente a korcsmáros feleségét. Más Nap jó egészséggel fel kelt, és többet semmi baja nem volt. Az illetén dolgokra való nézve mongya a Tanú, hogy rossz tudományus Asszonynak köl néki lenni.

Duodecima testis Barbara Bárány consors Francisci Mikó Átányiensis annorum circiter 38 jurata fassa est. Ez előtt két Esztendővel a Tanú gyerek ágyban esvén, mihelyest

el szülte azonnal a Padlásan rettenetes nagy Zörgés támadott, annyira, hogy belső tapasztasi a Padlásnak derekasint hullott. Ez után az Ágyában, a mint a Tanú valya, talám egy szál szalma sem volt, a mely nem rázódtott volna, a minémü erővel rászták a Tanúval az ágyat, és egész gyerek ágyában mindétig illeten dolgokkal csigázták, és egy egész holnapig semmit sem alhatott a Tanú. Ezen Cselekedetet pedig az körülötte lévő Aszonyok is minyájan látták és tapasztalták. Minden Gyanúságok pedig Zainéra volt azon okból, hogy két Bábája volt az Helységnek, és Zainét nem hitták, hanem a másikat hivatta a Tanú. És ugyan akkor midőn le akart feküdni, mind maga a Tanú, mind pedig körülötte lévő Aszonyok be hallották midőn Zainé mondotta volna valakinek a Tanú Ablakja alatt, hogy nem jó minden Aszonnyal jót tenni, értvén a Tanút, mert bal itellel vannak az ember fölől. Ezen szók után mingyárt történt az Ház Padlásán való Csatározás és dombolás, a mint fölül el beszéllette a Tanu.

Decimatertia testis Elisabetha Sáffrán consors Joannis Anga Átányiensis annorum circiter 38 jurata fassa est. Semmi Bizonyost a Tanú nem tud, Hanem valamely Sziráki Legény itt Átányon Zainével gyógyította magát, de mivel semmi képpen sem használhatott néki, Egerben valamely orvoshoz fel vitette magát, és ugyan ott is gyógyított meg. Egykor a Tanú bizonyos dolgai véget bé ment Egerben azon Sziráki Legényhez, aki is nagyon pattogván Zainé ellen, beszéllette a Tanúnak, hogy az fejére memé tenni mind a két kezit, és reá esküdne, hogy sült Boszorkány. A mintis mingyárt tudakozta akkoriban sinlődő Fóra Andrást, ha meg gyógyult é már, Kire mondotta a Tanú, hogy még mostis sinlődne. Melyre azon Sziráki Legény: Mondgya meg kend néki, hogy csak jöjön be, mert bizony az a vén tüzre való rontotta meg ötett, midőn én nála feküdtem, Gyógyitassa itten magát, Hanem látta és hallotta aszt a Tanú egykor Szabó Istvánnénál. való léttiben, hogy az Leánkája mellyet Zainé rontott, aki egy átallyában leg kissebbet sem hal, magátúl Beszédnek eredet, és ugy mutogatta, le feküdvén az földre, hogy Zainé, az a rosz Asszony rontotta meg ötett, ő csapta a földhöz, és azért ropognak a fülei.

(A lap szélén más írással:) Authenticata confirmat addito.¹² Hogy hallotta Zainétül magátúl mondani: Akkor lészen Szabó Istvánnénak Leánya jobban, mikor eő Menyecske lészen, pedig soha sem lesz, mivel öreg Aszon.

Decimaquarta testis Elisabetha Somodi consors Demetrii Kakas Átányiensis annorum circiter 34 jurata fassa est. Ez előtt mind egy három esztendővel a Tanúnak Gyermeckéje születvén, minek előtte pedig még el nem hozta volna, a Tanúnak az Ura Miskolcz tájára Vásárra ment, és meg parancsolta, hogy ha el hozná, addig meg ne kereszteltesse, ha csak roszul nem lészen, méglen maga haza nem jönne, a mintugyis cselekedet. Mely üdő alatt Zainénak Bábasága üdeje már ki tölt, és az Ura haza érkezvén, mingyárt küldött Zainéért a Tanú, hogy jönne hozzája Komákat hinni, de Zainé nem akart menni, mondván: Hogy ki tölt volna már az üdeje; de a Tanú ismét hozzá küldött. Úgy második hívásra nagy Dümögve, Dulva fulva elment, és nem azokat a Komákat kiket a Tanú akart volna, hanem Praedikátor Uramat feleségestül hivta Komáknak. Már meg keresztelvén, midőn haza akarta volna hozni a Templomból a Gyermekeket, csak közel az Templomhoz mintha meg botlott volna, úgy vágta az hóban, hogy szintúgy hemperget, a mely dologért Praedikátor Uram megis szóllította. És valamint haza vitte, a szerint mingyárt el aludott. Dél után, estve felé lévén keresztelése, egész más Nap virattig

valamint le fektette, azon éjszaka sem nem szopot, sem nem rit, hanem azon mély álmában viradot meg. Reggel midőn már fel ébredet volna a Tanú, a fürdőit meg készítette, hogy majd meg füröztí. Ki pólyázta és látta nagy rémuléssel, hogy az lábacskaí össze vannak fonva. Ezen dolog véget mingyárt Gyanakodtak Zainéra, mivel egyéb körülötte nem járt, és minek előtte keresztelni vitte volnais, az fürdőbül hogy ki vette, nem az szokott fürösztő ruhában takarta, hanem fel fogta a Szuknyáját, és a Pendeliben takarta, holott a fürösztő ruhávalis kínálták. Ezekre való nézve mind noszogatták Zainét, hogy gyógyítaná meg, ha el rontotta, de semmi módon ki nem gyógyult belőle, hanem abban múlt ki a világbul. Midőn pedig már Zainé Emődre költözködött volna, ugyan ott Emődön való mulatásának idejében a Tanú meg kereste. Áttányi Zayné lakó házában látván némely füveket csomóban kötve, azokbul egy keveset lopot, hogy talám fog használni az meg rontott gyermeknek, ha belüle fürdött csinálna. Csak hamar Átányra vetemedet Zainé, ahol össze akadott a Tanúval, mingyárt szemére vetette, ha használtaké azok a füvek a kit tüle lopot. Mivel pedig az füvek el lopását a Tanúnál egyéb senki sem tudta, csudálkozott a Tanú, miképpen tudhatta meg Zainé, és innenis mingyárt gyanúságban esett.

Decimaquinta testis Catarina Katai consors Andreae Galvács Átányiensis annorum circiter 28 jurata fassa est. Ennek előtte Négy Esztendővel Zainé a Tanúnak az Urát kérte, hogy tartaná ki a Télbül két darab Marháját. De mivel idején korán Nagy Havak lettek, félvén magais a Tanú férje az Nagy Téltül, fel nem válalta. Ezért meg haragudván Zainé. Egykor a Tanú Háza előtt esett el menetele, az holott a Tanúnak ött esztendő Gyermeckéje az Ajtó előtt kívül lévén, azonnal mint ha le forrázták volna egészen le esett lábáru. Mivel pedig minden gyanúságok Zainé ellen volt, azért, hogy a marháját a Tanú férje telelni nem fogadta, tanakodott az Urával a Tanú, hogy Zainét kellene ell hinnya, had kenegetné meg, talám használna valamit néki. Már akkor pedig az Gyermecke majd hat Hétig sinlődött azon Nyavalyában, és harmadik Héten el állott a szavais, mind addig még Zainé nem segített rajta. A mint hogy a Tanú elis ment Zainéhez, kérvén ötett, hogy jönne el az fiacskáját kenni, ha lsten után valamit segithetne. Melyre Zainé elis ment, és mingyárt az Házban lépvén mondotta, hogy jól van bizony az, hogy úgy esett. Az után a Tanútul kért egy kevés zsirt, hogy meg fogja véle kenni, melyre a Tanú mingyárt hozott. És midőn meg kente volna, az egész Hátán a gyermeknek a Husátul a Bőrit mind fel szedte. És ezen kenése után a Torkában háromszor be nyúlt az Újával. És más napra kelvén meg szólalt a gyermek, mingyárt enyi kért. Így Zainé kenése után jobban lett a gyermek, és valamely üdőre kiis gyógyult Nyavalyájából. Jól lehet ugyan ennek előtteis minden gyanúsága Zainéra volt a Tanúnak, de az után annyival inkább erősítette gyanúságát, mivel oly bolondcság állapotul oly hirtelenséggel segített rajta.

Decimasexta testis Sophia Máté consors Georgii Lukácsi Átányiensis annorum circiter 35 jurata fassa est. El mult Szent Ersébet Aszony Nap tájban mult Esztendeje, hogy a Tanu Zainétul, (Csordás lévén az Ura a Tanúnak,) kérte a Buzát, mellyet szoktak füzetni az Marha őrzésért. De Zainé Nagy Haraggal, Dúlva fúlva mondotta a Tanúnak, hogy néki bizony nincsen, ha csak faluban nem mégyen kéregetni és úgy meg nem szerzi. De a Tanúis, (mivel az Urának más Pásztor társais volt, kivel osztozott a Buzával,)

mondotta, hogy eő bizony nem bännya akár hol viszi, csak adgya meg. Ezel el válván egymástúl az Útzán, valameddig házához nem érkezett Zainé, mind addig pörlekedett a Tanúra, mondván: No, meg adom a Buzát, de ne búsuly, meg bánod. Így el válások után a Tanúis mingyárt haza ment, lisztet akarván szítálni kenyérnek, és nagy hirtelenséggel lábárúl le esett, valamint ha az inait késsel hasigatták volna. Ezen dolgot enyéhány Napokban mind el szenvedte a Tanú, gondolván, hogy majd el mulik. És akkori Gyöngyösi vásárrais bé ment kocsin, de azon Uttyábanis a Nagy keserves fájdalom miatt magának nem tudott mit tenni, a Vásárt nem várhatta meg, hanem haza költetett jönni. Midőn haza érkezett volna, akkor beszéllette a Tanú az Urának Zainével ez előtt történt dolgát. Már a Tanúnakis reája lévén gyanúsága, mondotta a férje a Tanúnak, hogy őtett kellene el hinya, és mingyárt elis ment a férje érette, de ötödik hívásra ment a Tanúhoz, akkoris Nagy nehezen Zainé. Azon alkalmatossággal sok féle füveket, fördőket és más egyéb féle kenőcsöket praescribált,¹³ de maga Zainé semit sem akart segiteni, hanem haza akart menni. De a Tanú férje az Ajtóban állott, és ki nem eresztette, hanem néki ripakodván mondotta, hogy addig ki nem ereszti, még nem segít valamit a Tanún. Úgy mondotta Zainé, hogy hozzanak óh hájat, majd meg keni. Az hozott ó hájal mihelyest csak az fél kezével meg csúsztatva a Tanúnak Lábat, azon szempillantásban meg szüntek minden fájdalmi, valamint ha másodszor lett volna a világra, semmi baja nem volt.

(A többitől eltérő írással:) Decimusseptimus testis Stephanus Medgyaszai iudex possessionis Áttány coram figura deposito iuramento¹⁴ annorum circiter 50 fassus est. Minek utánna Zayné Gyulai Teömlöczbül az Hóhér csigázása után ez előtt 6 Esztendővel meg szabadult volna, s Áttányi Praedikátomak Leánykája nyavalás lévén, annak gyógyítására ugyan Praedikátor hozatta Áttányra, noha az falusiak ellenezték, de ugyan csak Praedikátoroknak tekinteteért meg szenvedték. S azon alkalmatossággal a Tanú Korcsmáros lévén Áttányon, gyakort Zainé házoknál meg fordúlt, s többek között az Tanúnak feleségétül ingvált kért Zayné, kit mivel nem adhatott, mingyárt a Felesége, kinek semmi baja az előtt nem vólt, rosszul kezdett lenni, s úgy annyira el nyomatatott, hogy az Házbül sem mehetett ki, minden ereitül meg fogyatkozván, hanem a Házban Pacsikán ha mi keveset mozdúlhatott. Ezt látván a Tanú, harmadnapra Felesége meg beszélvén Zayné kérésének nem tellyesítését, azért is az Praedikátorhoz ment Zaynéhoz a Tanú, és néki meg hatta, hogy jöjjön házához. Ki is el jött, és midőn ki akart volna házábül menni, eleiben állott, s néki Esküvéssel meg mondotta, hogy mind addigh ki nem ereszti, valameddigh az Feleségét meg nem Gyógyittya, és ha meg nem gyógyitaná, kezeit s lábait el töri, sőt ha négy ökre meg bänná is, meg égetteti. Kire Zayné el fakadván sirva, a Tanúnak földön ki nyulva nyomorgó feleségéhez le térdeplett, és valamely Zirval meg kente kevésé mingyárt, s mondotta, hogy S. V. szar gondgya se lesz. Az mint az Estvéli hajnal tájban történvén, másnap reggel minden fájdalom nélkül föll költt ágyábül, s nyomoruságábül ki gyógyultt.

B.

Deliberatum est.

Az Törvény Szék előtt ujra megh hiteltetett bizonságok vallásibül, ámbár maga Ujj Jutka tagadná is, világossan ki jön, hogy eő, a mint az első és második bizonságokból

ki teczik, egy férhezmenendő Leányt és más kissebb Leányt annyira és oly hirtelenséggel maga bűbajos cselekedetivel s megh kenésével azonnal megh rontott, hogy abból halál is következett. Némellyeket pedig, a mint 3-dik és 7-dik bizonságok vallyák, mai napig is nyomoruságokban, Siketségben, bénaságban hagyott. A kik pedig keményebben megh rontásiért bántak véle, és megh ijesztették, azonnal zsirral tet kevés kenése után, Sőtt csak kézzel lett illetése után is megh gyógyultanak, és halálos beteg ágyukbul minden fájdalom nélkül föll költenek, a mint 8-dik, 10-dik, 11-dik, 15-dik, 16-dik és 17-dik Tanuk vallásibul kivilágosodik. Melly gyógytássa, s rontása és halálíg véghez vitt S általa okozott Sanyargattatása, minden természett ellen való gyógytásuk és dolguk ellen volnának. Ki is úgy mint Új Judith még 1724-dik Esztendőben, az midőn tudniillik édes Anya megh égetetett, ugyan hasonló bűbajos ördögi mesterségért az egész Tekintetes Nemes Vármegye helységeibul kitilalamzatott, ugy nem régenten Gyulán a midőn Nász Aszonya hasonló boszorkányos cselekedetiért megh égetetett, eő is mester által megh csigáztatott, mégis az oltátul fogvást nem hogy ördögi practikáját, boszorkányságát ellhatta volna, hanem inkább az föllyebb megh mondott Istentelen cselekedetit ördögi bűbajos mesterségével ell követett haláligh való rontásit, az által következett Gyilkosságit ell követte. Hogy azért Ezen Isten, világh s emberek törvénye ellen vesztő és természetes tehetségétül ki nem telhető cselekedetinek érdemlett büntetésit ell vehesse, és kivált hogy ezen undok véteknek neme tovább ne terjedyen, másoknak írtóztató példájára nézve, nekie pedig érdemlett büntetésére Mester¹⁵ által elsőben feje véttetik, azután teste megh égettetik.

(Heves megyei Levéltár. V–1/b. B. XVIII. a. 19. – Az ítélet mellőzésével közli: Schram I., 158. sor-szám alatt a 416–427. oldalakon.)

*

1. Zingara: cigány nő.
2. Szénnel: faszénnel.
3. Szentségek: megszentelt kegytárgyak.
4. Kennek: kendnek.
5. Szélfű: *Mercurialis annua*, – hashajtó hatású gyógynövény.
6. Réfnyi: rőfnyi. 1 rőf = 78 cm.
7. Zsendicze: oltott juhtej felforralt savója.
8. Napája: anyósa.
9. Apró marha: baromfi, szárnyas.
10. A hordóba taposott savanyított káposztát állandóan lenyomva tartó kőnehezékről van szó.
- 10a. Isten Ostora: a Természettudományi Múzeum Növénytárának igazgatója, Szujkóné dr. Lacza Julia kérésre adott szakvéleménye szerint az „isten ostora” növénynev csakis Békés megyében ismeretes és a ligeti zsályának felel meg (*Salvia nemorosa*). Gyakrabban fordul elő azonban az istenfű, istenfű (Artemisia abrotanum) népi növénynev. Úgy véli a botanikus szakember, hogy a növény alakja és hatóanyaga szerint valószínűbbnek látszik, hogy valamelyik veszszős üröm (*Artemisia*) fajjal állunk szemben.
11. Gyógyítot: helyesen gyógyítot.
12. Hitelesítve hozzátéve megerősíti.
13. Praescribál: előír, azaz rendel.
14. . . . a helység bírja Átány színe előtt letett esküvel . . .
15. Mester: a hóhér.

83.

1757. február 8 – július 26.

Benkeiné, Szilágyi Erzsébet nevű boszorkány szabadon bocsátásáról

[1757. július 26-án az alispán úr elnöklete alatt Imrech József, Kelemen Ádám, Ugranovics Kristóf urak jelenlétében a gonosztevők törvényszéke intézte Egerben.

Szilágyi Erzsébet, Benkeiné, amint mondta, poroszlói özvegy, mágiával vádolt, elfogott, azonban feltételezés alapján, már hitelesített vizsgálattal is eléggé tehet, folyó évi február 8-tól már letartóztatott, sem nagyobb reményre, vagy biztosabb vizsgálatra, minden szorgalmas kutatás foganatosítása és megghiúsulása után nem lehet tovább fogva tartani; szabadon bocsáttatik azon szigorú intéssel, hogy Istennek buzgóbb módon szolgáljon, jelentsen minden rossz akaratot és tilalmazott szövetséget, melyeket tévelygőnek gyanít; miután a börtönben a jelenvaló római katolikus hit felvállalása révén Istenhez közelebb került, úgyhogy a hosszantartó börtönből büntetlenséggel való elbocsátás ajánlatik.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 5.kötet 33. oldal.)

84.

1759. március 23.

Bírói eljárás Kondás Ilona mágikus tevékenysége miatt

[1759. március 23-án az alispán úr elnöklete alatt Egerben intéztetett nemes Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék törvényszékén intéztetett.

A tanúk hitelesítették Kondás Ilona ellen, gonosztettel és mágia figyelembevételével vádoltan.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/i. 5.kötet 53. oldal.)

85.

1760. január 26.

Határozat Jencs Mihályné ügyének elhalasztására

[1760. január 26-án Eger város tanácsulése alkalmával]

Jencs Mihályné lévén már előtte is Sok esztendőkel Magistratualiter minden gyógyítástól el tiltva, még is mind tilalom után, mind pediglen az el mult 1759-dik esztendőben Tárkányi¹ ember Szem gyógyítását jeles Kárral, Abonyi² Aszonyt hasonló képen, és most Süllel³ afficiált⁴ Szarvaskői Bartha Józeff névőt Admonitio⁵ ellen is Csábító szavaival fel vállalni merészelve, és azokat az remélhető meg gyógyítások helyében meg rontotta inkább, hogy Sem Sem szenvedőken Segített volna, melly illet meg átalkodot cselekedetét Magistratus továbbá nem Szenvedhetvén, hogy az nevezet Jencs Mihálynénak leg kisebb nyavallyát gyógyítani gravi Sub animadversione⁶ Szabad ne légyen, végső képpen determináltatik,⁷ és mivel az utolsó Szarvas-kői embert, amint mondatik, nagyon meg rontotta, fel vett bírt f. 10,⁸ mivel az meg gyógyítását úgy váltalta fel, visza adni tartozik, és az Magistratualis végzés általhágásáért 24 Korbács ütésekben meg marasztatik, következőképpen e lévén utolsó intése, ezután az ilyenekben tapasztaltatván, eo facto⁹ a Piarczon világosan meg korbácsoltatik. Ezen determinatit Jencs Mihályné előtt ki magyarázván, az alázatosága, a vagyis rimázkodása helyében a Magistratussal pörülni nem irtóztat, a büntetése továbbra halasztatik, mint hogy teherben lenni magát állítja.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 20.kötet 7. oldal.)

*

1. Tárkány: nem lehet tudni, hogy Felső-, avagy Mezőtárkány Heves vármegyei faluról van szó.
2. Abony: Füzesabony, egri püspöki birtok, Heves vármegyében. Nem a Szolnok melletti Abonyról van szó.
3. Sül: súly, skorbut; de régen mindenféle rosszindulatú kelést, fekélyt jelentett. A „fene” szóval egyenértékű.
4. Afficiált: megbetegedett.
5. Admonitio: megintés.
6. Gravi sub animadversione: súlyos büntetés terhe alatt.
7. Determináltatik: elhatároztatik.
8. f. 10: 10 forint.
9. Eo facto: tetteért, cselekedetéért.

86.

*1760. szeptember 10.***Ítélet Farkas Dorottya szabadon bocsátásáról**

Anno 1760 Die 7-bris 10-a Sub Sessione Senatoriali¹ Farkas Dorotya, aki is már ez folyó 1760-dik Esztendőnek Május havának 23-dik napjától fogvást suspicióbúl (hogy tudnia illik, ördöghi mesterségével bizonyos személyt ép tagjaiban megrontotta volna) raboskodot, és vízen, kenyéren tömlöczöztetett, e mai napon dolga elő vétetődven, mint hogy mai napig is az vádoló felek raboskodó Farkas Dorotya ellen Semmit olyat, melly az dolgát nehezétette volna nem bizonyíthattak. Sőt ezen Tekintetes Nemes Vármegye Ordinarius Szolga Biró Helepront Uramra is magokat Inquisitiojok véget provocálván,² de onnan is, ám bár ezen Törvény Szék túl pusztá Suspicióbúl árestáltatott Személy ellen próba imponáltatott³, Semmitsem hozhattak, egyedül mondom mondóval vádlásokal Si-mogatták, és mai napigh is Semmi világos próbát ellene nem mutathattak. Világi Birák-nak pedig oktató regulája a lévén, hogy tanácsosabb el bocsájtani, mint csak egy ártat-lant valamely büntetés alá vetni. Arra való nézve egyedül pusztá gyanuságbúl árestálta-tott Farkas Dorotya árestomábúl minden büntetés nélkül ki bocsájtatik, és Szabadosan eleresztetik, úgy mint azon által, mint hogy nem ide való, hogy várasunkbúl és a hóstyá-irúl azonnal el takarodgyék.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 20 kötet 77–78. oldalak.)

*

1. Az 1760. szeptember 10-én (Eger város – S.I.) szenátori ülésén.
2. Provocál: felszólít, felhív.
3. Imponál: meghagy, megparancsol.

87.

*(1765.¹)***Szabó Lukácsné boszorkánypere**

Demiendi Zabo Lukácsné ellen való inquisicionalis Levél.
Absque Anno.²
Elszökött Demiendrül.

Tud é, Látott é, hallott é az tanu Szabó Lukácsné ellen valami boszorkánságot, va-ly a megh igaz Lelke ismérete Szerint.

Első Bizonyosság Örsedi Mátyásné Annorum 20 Juramenta examinata hoc modo fassa est. Az kérdésben azt tudom mondani, hogy Panyi Ilkótól hallottam, hogy mondotta, hogy Szabó Lukácsné Sült boszorkány, mert a feje velein is által látok.

2-dik Bizonyosság Sebestyén András Annorum 31 Juratus examinatus hoc modo fassus est. Én az kérdésben azt tudom mondani, hogy Panyi Ilkótól hallottam, hogy Szabó Lukácsné oly méltó az tűzre, mint az Pokolbéli ördög.

3-dik Bizonyosság Veres Pálné Annorum 50 Jurata examinata hoc modo fassa est. Én az kérdésben azt hallottam Panyi Ilkótól, hogy mikor az Mester³ az Lábára roszul volt, Szabó Lukácsnéhoz ment híni, hogy az Mester Lábát be kösse. Az komorában Le húszta az fő kötőjét, úgy Simogatta az haját és akkor rontotta megh egészségében. 2-do Mikor Veres Pálné Gyermekek ágyat fekütt volna, megh halt az küsed az torban⁴. Oda gyűn Szabó Lukácsné, addig addig pirongat: Kély fel, kély fel. Az ágy eleiben egy Székre ülök, ő Pedig addig motoz az ágyamban, hogy egy foltot Le fejtett az derékajrúl, és egy darab csontott és egy ujnyi fát bele dugott az derékajomban. Egyszer mongya az uram: Jó Dorkó, igen nyukhatatlan vagyok én azon az ágyon. Mondván Veres Pálné: Szinte olyan vagyok én. Azonban keresvén az derékajban, talállok egy darab csontott és egy ujni fát. Ezen kívül haragudott Veres Pálné Varga Jánosra. Arra tanítya Lukácsné Veres Pálnét: Végy fel az Varga János talpa alóll egy kis földett, és elő raj méjhnek az viaszában sóval gyúrd össze, és vesd az égő kemenczében, és az haragosod esztendeig egészségtelen lesz.

4-dik Bizonyosság Makula Györgyné Annorum 26 Jurata examinata hoc modo fassa est. Én az kérdésben hallottam Panyi Ilkótól, hogy Szabó Lukácsné egyszer el jó étzaka az komrába, az hol Szálok, macska képében tejet enni. Úgy meg ütöm az homlokát egy tángyerral, hogy egy holnapig rajta volt Szabó Lukácsnénak az homlokán az helje.

5-dik Bizonyosság Szakács Jánosné Annorum 60 Jurata examinata hoc modo fassa est. Én Panyi Ilkótól és Veres Pálnétől hallottam, hogy Szabó Lukácsné arra tanította Veres Pálnét, hogy az kire meg haragszol végy földett az Lába talpa alól, és elő rajnak az viaszában csináld be, és vesd az égő kemenczében, és az az haragosod örökké nyomorult Lesz. Ezen kívül, Mikor egy Gyermekek Szültem, adig vetegeti az ágyamat, hogy az derékajamot ki fejtette és egy malacz Lábat dugott bele. Ezen kívül egyszer Lukácsné meg rugta az maga tehene. Mongya neki Lukácsné: Várj eb adot boszorkánya, mert csinállok olyat neked, hogy megh Siratod. Másnap Tassi Andrásné talpa alól földet veszen, és az Tassi András kapu fája alá ássa. Azonban Tassi Andrásné úgy meg nyomorodik, hogy az ura egész nyáron ölében hordgya ki.

(A papírlap szélén hosszában írva:) Azt is valja Panyi Ilkó, hogy Puskásné, Varga Jánosné, Szakács Andrásné és Szöllösi Györgyné oljan mint Lukácsné.

Ezen kívül Varga Pálné mongya Szabó Lukácsnénak: Jó Ilkó Aszszonyom én Szeretném, ha még gyermekem Lenne. Mongya Lukácsné neki: Eleget vigyázok oljan fűvet, de nem akadok rá, hogy ha találnék és neked adhatnék belőle, attúl bizony mingyárt teherben indulnál.

Ezekon az tanokon kívül talám töbek is találkoznának iljek.

1. Az 1765. évi egri püspöki úriszéki iratok sorában van elhelyezve, tehát ezen dátum nélküli tanúkihallgatási jegyzőkönyv minden kétségen felül ebből az esztendőből származik.
2. Év nélkül.
3. Mester: kántortanító.
4. Tor: keresztelői lakoma.

88.

1766. április 6.

Kelemen Katalin, Vizi András felesége elleni boszorkányper

[Az Eged hegyen¹ elfogott férfi ruházatban lappangó Kelemen Katalin, Vizi András nagymihályi lakos felesége 1766. április 6-án önkéntes vallomástételében a következőket vallja.]

Mi neved, hová való vagy? Hány esztendő?

Respondit²: Kelemen Kata nevem, Szent Istványon Borsod Vármegyében Születtem a Világra s ott is mentem férhez Vizi Márton Gazda Ember Fiához, Vizi Andráshoz, a ki már most Nagy Mihályon lakik.

Hány esztendeje hogy férhez mentél? Hányig éltél az Uraddal? Hol hattad ell? És mi okod volt arra, hogy ell hagytad?

Respondit: Most Farsangban múlt hat esztendeje miolta Szent Istványon férhez mentem, és ugyan Szent Istványon meg is esküttem az Urammal, a kivel ugyan ottan majd ött esztendőnek ell folyásáig laktam, mely üdő alatt meg írt Férjemtől volt két gyermekem, az első Fiú: András, a másik pedig Leány: Illona nevű, mely két gyermekim mindez ideig élnek és Férjemmel laknak. Nagy Mihályon hagytam pedig ell Férjemet, nem azért, hogy Férjem lett volna kegyetlen ellenem, hanem hogy Szent Istványon a Sok Szót meg untam hallani, mivel ellenem mondták, hogy én Boszorkánsággal tele vagyok. Az pedig onnét esett, hogy első Gyermekek ágyamban panaszkodtam a kísértésekről, mert András fiammal gyermek ágyat feküdvén Szüntelen körülöttem csengetéseket hallottam. Azt pedig mások is hallották Körülöttem, mely miatt én még anyival inkább meg rémültem. A miatt én Boszorkánnak mondattattván, reá untam férjemmel való lakásra, és ell hagytam. Egyéb okom pedig ennél nem volt a Férjemnek ell hagyására.

Ell hagyván Férjedet hol jártál s hol laktál? És kinél mitsoda Szolgálatban voltál?

Respondit: Az Uram Egerben hozott Kotsin most múlt Farsang három napja után való pénteken, búzát hozván tudniillik az Egri Piaczra ell adni. A holott néki meg mondtam, hogy meddig a rólam költött Boszorkánság nyelveskedése meg nem Szűnik, addig magamat bujdosásnak adom. Melyre az Uram nekem Semmitsem Szóllott, hanem csak meg Szomorodot, és mind ketten keseregvén, egymástól ell váltunk. Nem voltam az üdő alatt pedig Sehol is Szolgálatban, hanem hamvazó hét Szombattyán³ egy ostorosi Juhász Emberrel, aki Misére való pénzt vit az Egedre, fell mentem én is a Remetékhez.⁴

Mellyik Remetével Szóllottál leg elsőbben? És honnat valónak mondtad Magadat lenni?

Respondit: Frater György Remetével Szóllottam elsőben, a ki tülem egyebet nem kérdezett, hanem csak azt, hogy mit akarok és miért marattam ell az ostorosi Embertől? Akkor mondtam a Remetének, hogy ha be fogadnának, nálok maradnék, mint hogy Úgy is ollyas Szolgálatot keresek, a hol magános Embemél lehetnék Szolgálatban lenni. Be is fogattak, és az üdőtől fogvást mindétig nálok voltam s nékiek főztem, motskos edényeket fell mosogattam és Szamárkájok körül jártam.

Hol vetted a férfi ruhát? És mitsoda ruházatban mentél fell az Egedre?

Respondit: Egerben az Uammal együtt vettem a Nadrágot, S jól tutta az Uram is, hogy férfi ruhában akarok tüle ell menni. Lábra valót pedig, inget, Ködmönt, Sapkát egy flanér Laibit és egy Cshát onnét hazul hoztam magammal. Abban a ruhában mentem fell, és az Ostorosi Ember is azt gondolta, hogy én férfi vagyok.

Miért fogtak meg?

Respondit: Azért hogy Aszszon Léven férfi ruhában találtattam.

Mi oka volt annak, hogy reád találtak, hogy te Aszszony vagy és nem férfi?

Respondit: Egyebet nem mondhatok, hanem hogy Sok kísértéseknek híre futamodott, hogy tudni illik az Egedi Remetéket nem csak kísértik, Sőt ütik és verik is. Azon gyanúság pedig reám lévén, vélték ellenem, hogy én legyek a kísértő és ijesztő, holott én nem voltam.

[Itt négy korbácsütéssel kóborlása megvallására volt kényszerítve, miközben pedig rábeszélétek, hogy soha többet életében ne kóboroljon, s közvetlenül a kihallgatás során a következő vallomást tette.]

Vald meg tehát, mitsoda kísértéseket láttál, ha magad tagadod, hogy te nem tseledtél az ijesztésben Semmit is?

Respondit: Elsőben láttam egy fekete Bikát, a mely közönséges Bikának üsmertett lenni. Az reám Zárta az ajtót, s reám fűjt felettébb, s attúl meg ijedtem, és ijettebben a Szentelt Gyertyát vettem a kezemben, s fényes Nappal lévén a dolog, kinszeríttem a Kristus Kinszenvedésre, és a Boldogságos Szűznek hét fájdalomira, hogy mondgya meg ki légyen? És mi haszna néki, ha engem kétségben ejt? Arra meg felelt a Bika, hogy úgy mond: Nem vagyok én arra érdemes, hogy én tüle tudakozhassan ki légyen, vagy hol lakjon, mert ő magát ki nem mondgya ki légyen, hanem ő a lebegő égben lakik. Másodszor pedig láttam Ember ábrázatban ugyan csak Embert, kinek homloka közepén Csonka Szarva volt.

(Heves megyei Levéltár. XII-3/b. 10.doboz. O.14-f. Nr.9.)

*

1. Az Eged hegye Eger város püspökség alá tartozó területének keleti részén emelkedik.
2. Respondit: válaszolja.
3. Nagyhét szombatján: nagyszombat napján.
4. Az Eged-hegy tetején remeték telepedtek meg, s ott 1752-ben szerény kis kápolnát is építettek. (Egri Érseki Egyházi Levéltár. Archivum Vetus. 129.rsz. Nr.724.) Maradványait egy 1800-ban készített térkép díszítőrajza ábrázolja. (Magyar Országos Levéltár. Helytartótanácsi Térképek. Divisio XVII. Nr.11.)

89.

*1768. augusztus 3.***Ítélet Török Kata, néző ellen**

[1768. augusztus 3-án a szenátori ülésen.]

Temesvárrúl bizonyos Török Kata néző Aszszony Szekeren Tokajban lévő Nemzet-ségéhez Szándékozván, Eger Várossában meg állapodott. Ki is Hattvagner Antal névű Süveges bótyába bé menván el ámitotta Szemfőn vesztő Mesterségével, hogy pénz volna házába. Amint is fel ásván Annyira vitte, hogy elhitette véle, mint ha Pénz vas fazékban volna el-rejtve. Amint is olyan móddal 33 forintokat el-csábított, hogy más különben el fog onád menni a Kincs. Mely Pénzt el-Lopván magával el-vitte, de az Gazda vigyázó Lévén nézte az ásást és tapasztalta, hogy adott Pénze ott nincsen. Azért utánna Szalad-ván az Szemfőn vesztő Aszszonynak, Pénzét tüle el-vette, de már akkor hét forintokat belőle el-költött, melyből négy forintnál több meg nem Kerülhetett. Azért is az illetin botrányoztató Törvénytelen Cselekedetéért, másoknak példájára, magának pedig Jobbulására 50 Korbács ütessel az Egri Piarczon Lévo Deresben büntettetett és azonnal hajdú által az Váras határjából Ki vezetett.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 28.kötet 407–408. oldalak.)

90.

*1768. augusztus 3.***Határozat Mede Erzsébet szabadon bocsátásáról**

[Mede Erzsébet nem nemes katolikus, 70 esztendő, özvegy, született Egyházasbas-ton, boszorkánynak mondott megfogatott Leleszen. 1768. augusztus 3-án Eger püspöki városban a közrendbéliektől gyanúból csak egyszerűen bőségesen bevádoltatott, miköz-ben a vádlott vétek hijján szabadon és büntetlenül elbocsájtatott.]

(Heves megyei Levéltár. IV–9/k. 1.kötetben a megadott dátum alatt. – Közölte: Schram I., 160. sor-szám alatt a 429–430. oldalakon.)

91.

1773. február 5.

Szabó Ferencz boszorkánypere

(Eger város tanácsülésén.)

Szabó Ferencz Inpostor Takács a Magistratus eleiben hivattatván, mivel Már rosz Gonosz ell Fajult természete Vénségére Anyira vitte hogy nem Sok Iffjuságának vétkeit Siratva Öreg napjaiban, hanem Contractussa szerint Maga vérivel Subscribált¹ Neve alatt 66. aranyot Kérven az Ördögtől Sirok helységben magát Testestül lelkestül nékie ajánlotta és Terminust Farsang három Napig rendelt maga elragadtatására, de a Felséges nagy Irgalmu Kegyelmes és az Emberek Gonoságain igen Szanakodo hatalmas Úr Isten aki a bünösöknek nem ell vesztét hanem Meg térülését Várja Csudálatos Képen ezen dolgot Ki világította és Vén Kétségben esett részeges korhely parázna dobzodo Kártyázo s Kuglizo és ezek által magát minden javaibul Ki pusztító, Jo Emberséges Embereket Inpostorságával meg csaló ellámito Sok adóságban magát Mások tetemes Károkkal be Kevert Szabo Ferenczet ell veszni, és Ördög Markába esni Nem engette. Ki Szabadulván már Mostanában hamisan Ki Koholt Instantiákkal Inpostorkodik és hol ez hol másik Uraságnál Szemtelenül alkalmatlankodik és ravasságával Alamisnát ügyekszik Csábítani, mivel pedig egészséges Ép Kéz láb lévén még Öregségéhez Képest az Munkát meg teheti akár mi némü Keményis de Iffjuságátul Fogvást meg Szokot Korhely természete Nem Örömet hajlik a Munkára Azértis Kemény dorgálás és pirongatás Után a Kétt Kézi Munkára és igaz jámbor leg Kissebbetis olyast mint eddig Cselekedet Fog el követni Törvényes büntetését el fogja venni.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 32. kötet 22. oldal.)

*

1. Subscribált: aláírt.

92.

1781. augusztus 9., 13.

Ágos Anna, Dul Mihály felesége elleni boszorkánypere

[Ágos Annának, Dúl Mihály jobbágy feleségének önkéntes vizsgálata¹ 1781. esztendő augusztus 8-án általam aláírva Egerben.]

Mi a neved, hova való, hány Esztendős? Mitsoda vallású?

R:² Ágos Anna a nevem, Tisza-Püspökiben születtem, de még Leány koromban jöttem M. Tárkányra, ahol most is lakom, 60 Esztendős Pápista Aszony vagyok.

Vagyon é Urad, s hol lakik?

R: Vagyon, Dúl Mihály, de Gyermekségétől fogva nyomorult, mert Sánta, M. Tárkányon lakik egy rongyos föld Házba.

Miért vagy fogva? és hol fogtak meg?

R: Most recurrenter múlt Julius Javának 30-ik Napján estve felé meg fogattam Mező-Tárkányi Bírák által azért, hogy Nyeste Josef Fiacskáját mint egy 11 Esztendőt, midőn Szőke nevezetű Pusztára hajtotta volna az ökröket, megnyergeltem, és Tokajba Sóért mentem rajta.

Hol, és mitsoda helyen nyergeltem meg ötet? hol vettél Kantárt és Nyeret?

R: Midőn visza haza felé indult volna a Szőke Pusztáról, az út mellett lesvén, el kaptam ötet, és a Kukoricza közé vittem, ottan Fel kantároztam, meg nyergeltem, és egyenessen Farmoson alul az Eger vizén Tokaj felé indultam vele, mint Kantár, mint Nyereg már nálam készen volt.

Miből állott azon Kantár és Nyereg?

R: Mint Kantár, mint Nyereg csak Madzagból állott, mely most is itt vagyon,³ mivel a Gyerme Házomtól el Szökvén, magával vitte, és a Bíráknak adta, Bírák pedig velem együtt be hozták.

Hány Napot töltöttél Tokajba való menéssel, és visza jövedeleddel?

R: Más nap idején reggel már ithon voltam, de hogy mentem oda, magam sem tudom, ha csak valami gonosz mind magamot, mind Gyermekeket nem vitt.

Tokajba Fel meneteledkor meg állottál é valami Korcsmán, és meg itadtad é Paripádat, ha meg itattad, hol? és mitsoda Korcsmán?

R: Nagy Mihály mellett ide ki a Falun kívül nem mesze a Híd túl adtam néki egy icze Bort, de hogy innya nem akart, erőszakosan töltöttem a torkába.

Vagyon é valami Szövetséged a Sátánnal? és mikor estél Szövetségbe vele?

R: Anyibúl vagyon Szövetségem vele, hogy ezelőtt 20. Esztendővel egy Fekete Ember éczakának idején hozzám jövé, fogait reám csikorgatta, azolta valahova jártam, mindenkor utánam járt, ámítgatot, csalt magához, Sok pénzt ígérvén, ha be adom néki kezemet, mind addig, még kezet nem fogtam vele.

Adtál é nékie valami zálogot, vagy véredből hány Cseppet?

R: Én néki nem adtam Semmit, Se véretem, Se Zálogot, mert nem volt mit adhattam volna, ha nem eő adot nékem jó csomó pénzt, melyet már apródonként el is kötöttem, és a Pofámnak bal részén az álam tsontyára béllagot reám ütötte, mely most is meg teczik rajtam.

Mire mutatot téged az a Fekete Ember?

R: Arra kért, hogy ellene mondanék az Istennek, és az eő Szentyeinek, kinek is Sok kérésére Szavát fogattam, és az Istent meg tagattam, úgy az eő Szentyeit is.

Mitsoda jutalmat adot néked, hogy az Istent meg tagattad?

R: Ezen hatalmat adot, hogy a kinek akarok ártani, árthassak.

Hány Esztendőre adot oly hatalmat?

R: 20 Esztendőre.

Azon húsz Esztendő forgása alatt, hány Embert rontottál meg?

R: Mező Tárkányi Tehen Csordás Takács András Fiacskájának, még hét hetes korában, midőn az Anya Gyermekek ágyban feküdt vele, bal kezén lévő nagy ujjából csontocskáit ki vettem, és egy Ló csontot össze törvén apró darabokra, azokból raktam belé, ki vett csontocskákat helyiben, és az uja közepét Ló Szőrrel bé kötöttem, azután bizonyos kenőcsel meg kenvén, azon ujjacskáját meg forasztottam.

Miből való azon Zsír?

R: Magában a mint többi Társaim (kik már meg haltak) mondták Ló Zsír, s. v. Diszno Ganéval össze vegyítve.

Mire való ezen jelen lévő két rend béli Zsír?

R: Arra való, hogy ha meg kenem magamot vele, mondván ezen Szókat: Hip, Hop, mingyárt ott leszek a hol akarok.

Vagynak é többen abban a Társaságban? tartottál é valami Gyűlést, és hol?

R: Többen is voltunk, de már meg haltak, majd minden Esztendőben össze gyűlünk Tokaj Hegyen, ott vendégeskettünk, táncoltunk, nyargalóztunk.

Mikor te imit amot nyargalóztál, hogy hagyta magányosan az Uradot?

R: Seprűt tettem melléje, azt gondolta, hogy magam fekszem mellette.

Csordás Takács András Fiacskáján kívül rontottál é még valakit?

R: Nem rontottam Senkit, de a Csordás Fiacskáját is meg gyógyítottam.

[Itt a vizsgálat felfüggesztetett, és a helység bírása kézhez vett információja⁴ alapján augusztus 13-án bővebben vizsgálva, így felelt:]

Isméred é Kiss-Pál Andrást, Gyurko Ádám Szolgáját? ha isméred, ez előtt két esztendővel mit tsináltál néki?

R: Ismérem mert közel laktam hozzá ezelőtt valami két Esztendővel éjczakának idején Istállóban a mint ki mentem, rá feküdvén meg nyomtam, és a Csecsit Számba vévén ki Szoptam mind addig, még fájdalmat nem érzet, de azután meg Szánván őtet, más éjczaka evel a kenőcsel meg gyógyítottam.

Jártál é valaha Kis-Pál Andráson, és hol?

R: Nem jártam.

Isméred é M. Tárkányi Farkas Pannát Csirke János hitves társát, mit tsináltál néki, hogy mai napig is Szörnyű fájdalmokat Szenved, ha le fekszik az Ágyára?

R: Egyebet nem tettem néki, hanem ezelőtt Cir. 9. Esztendővel, mikor az első Gyermekeivel terhes volt, Lúd, Tyúk, és Kacsa tolyyúból fontam egy koszorút, ázatlan kenderrel meg kötven, a Vánkus fejelben éjczakának idején be duktam, a Derékalyba pedig egy darab Szűr pokróczot tettem.

Mi végre tetted ezen babonaszókat?

R: Azért dugtam, hogy valahányszor az ágyba le fekszik, Szörnyű fájdalmot Szenvedjen, és a Gyermekek Szülésben kínlógyon.

Miért tselekedted ezen gonoszszókat Szegény Menyecske néki, mikor tégedet valahányszor hozzája jöttél, Tejfel, kenyérrel, és más maradék étellekkel jól tartott?

R: Azért, hogy egyszer, vagy kétszer, mikor hozzájok mentem, nem attak Semmit, azért haragomból Szerzettem néki azon fájdalmot.

Tudnád é helyre hozni, és meg gyógyítani ezen Menyecske néki?

R: Kenye meg magát jelen lévő Zsírval, mingyárt helyre ál, Semmi fájdalmot nem fog érzni.

Isméred é Csirke Palkót, néhai Csirke Tamásnak árváját? mit tsináltál néki, hogy most is a bal kezén 6. Lyuka ki fakat, és vánkus formájára meg dagat?

R: Ismérem, mert gyakran fordultam meg házoknál, egyebet nem tsináltam néki, ha nem most múlt őszvel éczakának idején, midőn Gyerme a Bubos kemencze mellett lévő löczán fekűt, be mentem és a csontoknál lévő húsát Darabonként imit amot több helyeken fogaimal ki haraptam, azért hogy kínlódgyon fájdalmai közöt.

Hová tetted azon ki rágott darab húsocskákat?

R: Ki harapván és a fogaim köszt őszve rágván, ki köbdöstem.

Mitsoda hasznod, vagy gyönyörűséged volt ezekből az gonosz tételekből?

R: Egyéb hasznom nem volt, tsak hogy gyönyörköttem Mesterségemben.

Hol vetted azt a Sok Tojást, mely Házadnál találtatott?

R: Éjczakának idején az Aklokban imit amot járván, hol egynek, hol másnak a Tenét meg fejtem, és abbul tsináltam, de soha másnak el nem attam, hanem magam Élttem vele, valahányszor kellett, és szükségem volt, így tselekedvén.

Mitsoda hasznát vetted Nyeste József Fiacskájának? hányszor, és hol jártál rajta?

R: Soha egyéb hasznát nem vettem tsak egyszer, hogy a Szőkei Pusztán Kukoriczák között meg nyergelvén őtet, rajta mentem Tokajba.

Hol vagy azon Só, melyet hoztál Tokajból?

R: Egy, vagy két darabocská jelen lévő Zsétárban vagy, a többi már el fogyot.

Mire való ezen három ágú vesző, hét féle Matériákkal őszve fonot? és két őszve kötött Kappan Tollu?

R: Ez tsak forgónak való, mikor valahova mentem, fejem két oldalánál függesztettem.

Hát ez a Sok 11 darabbul álló Kender Madzag mire való?

R: Ez a Lóra való Szerszám, ha valahova akartam menni, aval nyergeltem.

Jártál é mindenkor Lovon, vagy más álaton is?

R: Lovon tsak egyszer jártam, s.v. többször jártam Sertésen.

Miért vetemettél erre a Gonosságra? és ki javaslatából?

R: Másoktól, akik már meg haltak, nem marathattam, mindenkor utánam jártak intselkettek, és ösztönöztek, hogy álljak közikbe.

[Amelyről ilyenképpen előttem kiszedett önkéntes vallomásról a jelen bizonyáglevelet adja

Egerben, 1781. augusztus 13-án

Gyulai András
a tisztelendő káptalan
ügyésze]
mp.

(Hátoldali rájegyzések:)

Ágos Panna

Ágos Panna Mező-Tárkányi Boszorkánynak önkényes
vallomás.

Ao. 1781.

Ágos Panna Boszorkánynak önvallomása

(Heves megyei Levéltár. Letétek. Nr. 2380.)

*

1. A kihallgatást az egri káptalan ügyésze az úriszék részére végezte, mivel Mezőtárkány a káptalan birtoka volt.
2. Responsum: a felelet.
3. A kihallgatást végző egri káptalani ügyész birtokában vannak a nyomozás eredményeképpen a „bizonyító anyagok”.
4. Ebből kitetszőleg a káptalan ügyésze a mezőtárkányi bírónak rendelte el a vizsgálatát, illetve a tanúk kihallgatását, s az Egerbe megküldött tanúkihallgatási jegyzőkönyvről van itt szó.

93.

1782. június 28.

Nemes Gál Márton kérelme

(Eljárás Eger város magisztrátusa előtt.)

[Nemes Gál Márton kérelmére; a veszélyes Szent János tüze rakása tilalmazásában eljáró éjjeli őrk által magát megsértették és nemesi kiváltsága ellenére megbántották; meg tárgyalták, s a kérelmezőnek a következő igazolás adatott ki hátiratban:]

Minthogy az Instáns, a Város Szolgáit Köz jóra Czelző Kötelességeknek végben viteleiben, nevezetesen a Sz. Ivány Tűz rakattatásának, s ugrándozásának (mely mind eő Fel-seége mind Kegyelmes Urunk eő Excellentiája¹ Álzal Keményen tiltatna) tilalmazásában járván, S Különösen az Instáns Szolgája, Biró Uram által, előtte való Nap Fertály Mes-ter² által meg tett Kemény hirdetése utánis ezen tiltott dologban olly Szoros helyen helytelenkedvén. Azt a Bakterek Kötelességek Szerint tiltották, és mint Birói parantsolatoknak Által hágoját Áristomban akarták hozni, Kit látván az Instáns, Kezekbül Ki akarta venni, S nemesi Szabadságát Allegálván,³ Szolgáját a Ki Birói parantsolat által hágássában tapasztaltatott Áristomban Nem engedte bé hozni, e Szerint tehát, Nem hogy eő Satisfactiót, Sött inkább mivel Birói rendelésnek ellene állott büntetést érdemel, melly részben a N. Tanáts maga authoritássát fel is tartya, ő pedig ha szolgájának hibás vétésében, S alkalmazásában valamit Kapott magának tulajdonicsa.

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 43.kötet 190-191. oldalak.)

*

1. Az egri püspökföldesúr ebben az időben gróf Eszterházy Károly.
2. Fertálmesterek: városnegyedenként a lakosság által választott bizalmi férfiak voltak, akiknek feladata a városi hatóság munkájának területükön való megkönnyítése, rendeleteinek végrehajtása volt.

3. Allegál: állít, erősít.
4. II. József tűzrendészeti pátense, melyet 1788-ban bocsátott ki, annak 14. § -ában is szigorúan tilalmazza a tűzveszélyre való tekintettel a Szent Iván tüzeit: „... ama híres Szent Iván Tüze igen keményen megtiltattak már ezelőtt, s ha az e féle Rendetlenségnek ki-irtásában erősen nem fognak munkálkodni maguk a Helység bírái, és Esköttek, érzékeny büntetéssel illetessenek.” (Heves megyei Levéltár. V-1/b. B. LXXXI. 281.)

94.

*A XVIII. század utolsó harmada*¹**Oláh Erzsébet kunhegyesi kálvinista eretnek levele Galánthay Gróff Püspöknek**

Nagy Méltóságu Galánthay Gróff Püspök,
és Fő-Ispány jó Kegyelmes Atyám!²

Excellentiád Sok bűnös Lelkek miánt való buzgóságos nyughatatlansága közt, és alább meg irtt Kunhegyesi Convertita³ az melly Leányom iránt, melly Attyának Testvéreinél Debreczen Várossában volna, Excellentiád által parancsolt Káplány Úr⁴ által Tisztelendő Piaristákhoz⁵ Datált Levélre el mentem, és Leányomat mint Anya, minden Édesded Szókkal kértem jönni az meg irtt Lelki Atyákhoz, az ki is a Portáig⁶ engedelmes volt, de mihelyest bé mentem volna, az alatt viszont meg irtt Attyafiaihoz Szalatt, Soha Szónak nem állott; Ki miánt, hogy Attyafiaihoz mentem volna, már az Leány meg beszéllette Szándékomat, engemet minden féle Csúfos és mocskos ördögös cselekedetü Személynek ítélték, hogy Ördögök Törvényeihez Szabtam életemet, mivel már edgyik Gyermekeket már az Ördögnek adtam, az másik Lelkét is annak akarnám adni, s veréssel is fenyegettek, és az mi több, ottan erőszakossan az meg irtt Eretnekségek közt az meg irtt Lelki Atyák Sem mernek próbálni, hacsak Excellentiád Kegyelmességének bölcs ítéletiből való parancsolattya mellett véghez nem vitetik ennek Lelkének meg nyerése, mellynek buzgóságos munkálkodásáért Szüntelen Felséges Teremtő Istenünket Imádni meg nem Szünök, el várom Kegyelmes Válaszát, kik közt élek és halok

Excellentiádé

jó Kegyelmes Atyámnak

legkissebb Szegény Szolgállója

Oláh Erzsébet Convertita

néhai Kováts János Kunhegyesi Kálvinista Eretnek

Kálvánistának meg hagyott özvegye

(Heves megyei Levéltár. XII-3/f. 47.doboz darabjelzet nélkül.)

*

1. A levél címzettje gróf Eszterházy Károly egri püspök, aki 1799-ben hunyt el, ezért a datálás nélküli s a XVIII. századi iratok között elfekvő darab megírása idejét a XVIII. század utolsó darabjaként iktatjuk be a sorba.

2. Gróf galántai Eszterházy Károly, mint a levél címzettje nemcsak egri püspök, de Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyék örökös főispánja is volt.
3. Convertita: a protestáns hitről katolikusra tért asszony.
4. Káplány úr: a katolikus plébános káplánja.
5. A debreceni piaristákról van szó.
6. Portáig: a debreceni piarista rendház kapujáig.

95.

1814. augusztus 12.

Határozat Rátz Maris és Moreczka Kata letartóztatásáról

Azon varázsló Czigány Aszonyok Pantsovai Születés Rátz Maris és Moreczka Kata, Kik Ketskémét Várassából Egerben utasítottak, az itt ell követett tsalárdságoknak bővebbi nyomozáa végett investigáltattak,¹ és őrizet alatt Pantsovára utasítottak.

(Heves megyei Levéltár. V-1/a. 81.kötet Nr.745.)

*

1. Investigáltattak: letartóztatattak.

Szómagyarázatok

- A.*: actor: vádló felperes.
Absolutio: felmentés.
Absolutionalis levél: Felmentő, azaz a vádlott ártatlanságát tanúsító hivatalos irat.
Absolvál: felment.
Actio: vád.
Actor: vádló, felperes.
Actrix: felperes nő.
Ad alia puncta (nihil): a többi kérdőpontra (semmi).
Ad aliud: a másakra.
Adinventál: meggondol, véghezvisz.
Ad mentem: értelmében, értelme szerint.
Ad reliqua nihil: a többire (tudniillik kérdőpontra) semmi.
Ad reliquum: a többire.
Aequipareálható: azonosnak tekinthető, azaz azzal felérő.
Aggravans circumstantia: terhelő körülmény.
Annorum circiter: körülbelül . . . éves.
Audita refert: a már hallottakat adja elő.
Authenticál: hitelesít.
Authenticatio: hitelesítés.
Casus: eset, ügy.
Causa: per, ügy, eset.
Cir. ~ Circ. ~ Circiter: kb., körülbelül.
Circumstantialiter: körülményesen (például előad).
Citál: idéz, megidéz.
Citatio: idézés.
Civis Agriensis: egri polgár.
Coercedl: megzaboláz.
Commorans: lakó (valahol, valamelyik helységben).
Communio: megbízatás.
Communi vota: egyakaratú ~ egyhangú szavazattal.
Complex: valamennyi, összes.
Confrontál: szembesít, összevet.
Conjux: házastárs, feleség.
Consors: házastárs, feleség.
Conthoralis ~ contoralis: házastárs.
Contractus: szerződés.
Contrariumot fateál: ellenkezőt vall, ellenkezőt tanúsít.
Convincál: elmarasztal.
Coram me: előtttem.
Cum honore: tisztelettel.
Debita poena: méltó büntetés.
Declarál: Kijelent, kihirdet, kinyilatkoztat.
Decretum: törvény, határozat.
De eo utrum: kérdőpontok.
Deliberatum (est): ítélet, (ítéltetett).
Deposito juramento: a letett esküvel.

Determinatio: határozat, meghatározás.
Deutrum: De eo utrum: kérdőpontok.
Dexteritas: alkalmasság, ügyesség.
Differál: elhalaszt.
Directe: határozottan, egyenesen, közvetlenül.
Discussio: megvitatás.
Domino judici: a bíró úrnak.
Dominus: úr.
Dominus A.(ctor) procurator: vármegyei ügyész úr.
Dominus Actor et Magistratus: a vádló és előljáró úr.
Emandl: kiad, kibocsát.
Erigál: előterjeszt, beterjeszt, előad.
Etc.: stb. (és a többi).
Examinál: megvizsgál, kivizsgál.
Examinata fatetur: a megvizsgált vallja.
Exceptér bírók: fogott bírók.
Executio: végrehajtás, ítélet végrehajtása.
Ex speciali gratia: különleges kegyből.
Extensio: kiterjedés, kiterjesztés.
Extra parochiam suam: saját székhelyén kívül.
Facultas: lehetőség, alkalom, engedelem.
Fassio: vallomás, tanúvallomás.
Fatedl: tanúsít, vall, tanúskodik, tanúvallomást tesz.
Fatens: tanú.
Fatetur: lásd fateál. — *Fatentur*: ugyanaz többesszámban: vallanak.
Fide mediante fatetur ~ fatentur: hite után vallja(ák).
Finale iudicium: végítélet, végső ítélet.
Fiscalis: ügyész.
Fiscalis procator ~ procurator: ügyész.
Gratia: kegy, kegyelem.
Gravis suspicio: súlyos gyanú.
I.: incatus, incata: férfi, női vádlott.
II.: mint az előző, de többesszámban: vádlottak.
Ibidem commorans: ugyanott lakó.
Impugnál: megtámad.
In causam contracta: perbe vont, azaz alperes asszony, nő.
Inhaereál: ragaszkodik (tudniillik álláspontjához, például az előterjesztett vádhoz).
Innocens: ártatlan.
Innocentia: ártatlanság.
In possessione: helységben, faluban.
I. procurator: a vádlott védője, védőügyvédje.
Inquirál: kivizsgál.
Inquisitio: vizsgálat, kivizsgálás.
Instáns: kérő, kérelmező.
Instantia: kérelem, kérés.
Investigatio: nyomozás, kinyomozás, felderítés.
Item: úgyszintén, ismét, ugyancsak, valamint, hasonlóképpen.
Judex juratus: hites bíró.
Juratus assessor: hites eskütt.
Jurisdiction: joghatóság, illetékesség, bíraskodásra való hatalom.
Juramento mediante fassa est: eskü alatt vallja (nő).
Juramento mediante fassus est: eskü alatt vallja (férfi).

Jurata examinata fide mediante fatetur: megeskettetvén hite alatt vallja (nő).

Juratus examinatus fide mediante fatetur: megeskettetvén hite alatt vallja (férfi).

Legitimus procurator: törvényes, azaz vármegyei ügyész.

Levál: felvesz, tudniillik pert indít.

Magistratualiter: a magisztrátus, az előljáróság, a hatóság által, révén.

Magistratus ~ *M.*: hatóság, előljáróság, hivatal.

Malefactor: gonosztevő.

Maritus: férj.

Matéria: anyag, azaz ügy.

Milicia: katonaság.

Modalitás: mód, módozat.

More solito: a szokott módon.

Naturaliter: természetesen.

N: nemes.

NB: nota bene = jól jegyezd meg!

Nihil: semmi.

Patiens: szenvedő beteg.

Penitus: egészen, teljesen.

Peragál: végrehajt, elvégez.

Perlectio: átolvasás.

Per omnia nihil: egyáltalában semmi.

Perseverál: kitart, álhatalosan, megmarad.

Personalí compared: személyesen jelen van.

Personaliter: személyesen.

Personaliter adstans: személyesen jelenlévő, előálló.

Personaliter statuált: személyesen előállított.

Plenipotentiarius: teljhatalmú.

Practicál: mesterkedik, végrehajt, lebonyolít.

Praecedens: előző.

Praefectus: (itt) jószágkormányzó.

Praemoned: megint.

Praesentia: jelenlét.

Praeses: elnök.

Praesumptio: feltevés, feltételezés.

Principális: ügyvéd.

Procedál: előlép, előáll, megjelenik, tovább halad, tovább jut, sikerül.

Processualiter: per révén, per útján.

Proclamál: kihirdet bejelent, előad.

Procurator A. (ctionis): ügyész.

Procurator Dominus Magistratus: az előljáró úr ügyésze, jelen esetben a vármegyei ügyész.

Producál: előterjeszt, betérjeszt, bemutat.

Prohibeál: tilt, eltilt, megtilt.

Proscribál: értelemszerűen egy bizonyos területről (vármegyéből, városból, földesúri birtokokról) száműz, kitilt.

Proponál: javasol.

Propter scandalum evitandum: a botrány elkerülése miatt.

Protector: védő.

Providus: tulajdonképpen jobbágy.

Purga: tisztító eskü.

Recognoscál: elismer.

Recusál: vonakodik.

Referál: beszámol, előad.

Reflectál: viszonzoz, viszontválaszt ad.

Rejiciál: elvet, visszautasít.

Relatio: jelentés.

Relegál: hivatkozik.

Relicta: özvegyasszony.

Resolutio: döntés, határozat.

Resolvál facultást: fenntartja magának a lehetőséget.

Revidál: felülvizsgál.

Revisio: felülvizsgálat.

Revisio causis: a perek felülvizsgálata.

Salvia venia: bocsánat a szóért.

Salvis auribus: bocsánat a füleknek.

Satisfactio: elégtétel.

Scindál: szed, tép.

Sententia: ítélet.

Series causarum: a perek sora, menete.

Sicut: miként, mint, valamint.

Signanter: jelesen.

Similiter: hasonlóan, hasonlóképpen.

Simpliciter: egyszerűen.

Subedl: kiáll.

Sub juramento examinatae sunt fatentur: eskü alatt megvizsgáltattak vallják.

Sub juramento fassa est: eskü alatt vallotta.

Sub reversalibus: kötelezvények terhe alatt.

Substitutus: helyettes.

Sufficiens: elegendő.

Sufficiens purga: elegendő tisztító eskü (megszabott számú, a vádlott ártatlanságát eskü alatt bizonyító tanú vallomása).

Sufficienter: elegendően, elegendőképpen.

Suspicio: gyanú.

Suspiciosus: gyanús.

S. V.: salvia venia, vagy sit venia verbo: bocsánat a szóért rövidítése.

Testimonialis: bizonyítvány, tanúsítvány.

Testis: tanú.

Tortura: kínvallatás.

Uti praecedens testis: miként az előző tanú.

Utrum tenore: a kérdőpontok rendje, foglalata.

Ut supra: mint fentebb, miként fentebb.

Viceispán: vármegyei alispán.

Vidua: özvegyasszony.

X-ber: december.

7-ber: szeptember.

Személynévmutató

E mutató a különböző bírói fórumokon szereplő vádlottakat veszi számba. A nevek utáni számok az Adattár című fejezet sorszámaira vonatkoznak.

Antal Mihályné, Zsófia asszony 43.
 Ágos Anna, Dul Mihály felesége 92.
 Árpási Gergely özvegye, Haraszi Borbála 19.
 Babos Mihály özvegye, Veres Ilona 64.
 Baimóczki Erzsébet, György Gergely felesége 70.
 Bakongy (Bakondi) Örsébet 52.
 Balás István 53., 55.
 Balás István felesége, Dávid Zsuzsanna 53., 55.
 Balog ~ Czigány Borbála 20.
 Balogh Anna 40.
 Balogh András felesége, Fábri ~ Gábri Katalin 64.
 Balogh Erzsébet 63.
 Baronyai Borbála 81.
 Bartók Örsébet asszony 26.
 Bavarus György felesége, Német Anna 48.
 Bárkányi Zsuzsanna, Tóth Márton felesége 47.
 Bárson Katalin 5.
 Benkeiné, Szilágyi Erzsébet 83.
 Berczik ~ Tót Zsuzsanna 40.
 Bochi Simon özvegye, Kis Katalin 18.
 Borbély Kata, Sonkoly János felesége 54., 68.
 Borbély Samuné 48.
 Bosik Örsébet, Nagy Máté özvegye 31.
 Bötös Kata: Gyarmathi István felesége 47.
 Bujáky István özvegye 4.
 Burum Ádám felesége 69.
 Cantor János felesége, Dorka asszony 2., 3.
 Christoff (Chirstoff?) Anna, Lacza alias Nagy Bálint felesége 51.
 Csapó Márton felesége 72.
 Csöke Mátyás özvegye, Giömör Katalin 7.
 Czigány ~ Balog Borbála 20.
 Czigány ~ Kovács István felesége 30.
 Czombor Zsuzska, Kreskó János felesége 46.
 Czortos Margit 2.
 Dávid Zsuzsanna, Balás István felesége 53., 55.
 Deák Györgyi Erzsébet 67.
 Dul Mihály felesége, Ágos Anna 92.
 Erdély Judit 53., 55.
 Erdélyi Dorottya, Szegőné 80.
 Fabri ~ Gabri Katalin, Balogh András felesége 64.
 Faragó Mihály felesége, Nagy Ilona 51.
 Farkas Demeter alias András 77.

Farkas Dorottya 86.
 Fejér (Fejér) Gergely 63.
 Fodor Ferenc 56.
 Fodor Ferenc felesége 56., 57.
 Foris Mátyás felesége 45.
 Gabri ~ Fabri Katalin, Balogh András felesége 64.
 Gacsai Mihály felesége, „fiatal” 74.
 Gál Ferenc felesége 54.
 Gál István felesége, Kyujlák Ilona 68.
 Giömör György 9.
 Giömör György felesége, Zsófia 9.
 Giömör Katalin, Csöke Mátyás özvegye 7.
 Guba Erzsébet 62.
 Gyarmathi István felesége, Bötös Kata 47.
 György Gergely felesége, Baimóczki Erzsébet 70.
 Györgyi Deák Erzsébet 67.
 Györki Zsuzsanna 27.
 Györkiné, Zsuzsanna anyja 27.
 Gyulai Erzsébet 53., 55.
 Haraszi Borbála, Árpási Gergely özvegye 19.
 Hegedűs Erzsók 48.
 Hegedűs ~ Tót Dorkó, Kerekjártó László felesége 22.
 Jencs Mihály felesége 85.
 Juhász András özvegye, Potar Ilona 10.
 Kalmár András felesége, az „öreg” 54.
 Kató István 50.
 Kató István felesége, Pető Judit 50.
 Kántor Jánosné: Cantor Jánosné 2., 3.
 Kelemen Katalin, Vizi András felesége 88.
 Kerekjártó László felesége, Tót alias Hegedűs Dorkó 22.
 Kesken Kata 60.
 Kis Kata 32.
 Kis Katalin, Bochi Simon özvegye 18.
 Kondás Ilona 84.
 Kovács Éva 21.
 Kovács ~ Czigány István felesége 30.
 Kovács Erzsók, Varga Mátyás felesége 32.
 Kreskó János felesége, Czombor Zsuzska 46.
 Kun Erzsébet, Szilágyi Ferenc özvegye 76.
 Kyujlák Ilona, Gál István felesége 68.
 Lacza alias Nagy Bálint felesége, Christoff (Chirstoff ?) Anna 51.
 Lakatos ~ Rácz Éva 49.
 Lengyel András özvegye, Török Katalin 19.
 Lengyel Jánosné 48.
 Mede Erzsébet 90.
 Molnár Ilona, Toldy György özvegye 8.
 Morvaj Anna, Szűcs János felesége 61.
 Morvaj Erzsébet 53., 55.
 Morzeczka Kata 94.
 Nagy alias Lacza Bálint felesége, Christoff (Chirstoff ?) Anna 51.
 Nagy Erzsébet 50.
 Nagy Ferenc felesége 6.

Nagy Ilona, Faragó Mihály felesége 51.
 Nagy János 24.
 Nagy János felesége, Virasztó Anna 51.
 Nagy Kata, Szikszai Mihály felesége 44.
 Nagy Katalin, Tiba Pál felesége 79.
 Nagy Maris 78.
 Nagy Máté özvegye, Bosik Örsébet 31.
 Nagy Mihály felesége, Patay Ilona 51.
 Német Anna, Bavarus György felesége 48.
 Németh Anna 21.
 Oláh Bálint özvegye 38.
 Pataky István felesége, Sorbu Kata 47.
 Patay Ilona, Nagy Mihály felesége 51.
 Pál Katalin 53., 55.
 Pető Judit, Kató István felesége 50.
 Polgár Ilona nemes asszony 36.
 Potar Ilona, Juhász András özvegye 10.
 Rácz ~ Lakatos Éva 49.
 Rácz Maris 94.
 Réz Ferenc felesége 73.
 Roszdas Örzse 35.
 Sándor Anna, Szentpéteri János özvegye 35.
 Seres István felesége 25.
 Sonkoly János felesége, Borbély Katalin 54., 68.
 Sorbu Kata, Pataky István felesége 47.
 Szabados Márton 23.
 Szabó Ferenc 91.
 Szabó Lukács felesége 87.
 Szabó Mihály 59.
 Szakmári István felesége, Szakmári Örzse 47.
 Szakmári Örzse, Szakmári István felesége 47.
 Szegőné, Erdélyi Dorottya 80.
 Szekerczés ~ Szekeres Ilona 58.
 Szekeres ~ Szekerczés Ilona 58.
 Szendrei Mátyás felesége 24.
 Szentpéteri János özvegye, Sándor Anna 35.
 Szikszai Mihály felesége, Nagy Katalin 44.
 Szilády Mária 17.
 Szilágyi Erzsébet, Benkeiné 83.
 Szilágyi Ferenc özvegye, Kun Erzsébet 76.
 Szűcs István felesége 28.
 Szűcs János felesége, Morvaj Anna 62.
 Takács István felesége 42.
 Takács Zsuzsanna özvegyasszony 63.
 Tar Erzsébet 16.
 Thot András felesége, Thot Katalin 63.
 Thot Katalin, Thot András felesége 63.
 Tiba Pál felesége, Nagy Katalin 79.
 Toldy György özvegye, Molnár Ilona 8.
 Tót Dorkó 41.
 Tót ~ Berczik Zsuzsanna 40.
 Tót ~ Hegedüs Dorkó, Kerekjártó László felesége 22.

Tóth Márton felesége, Bárkányi Zsuzsanna 47.
Tóth Márton felesége 66.
„Tót öreg asszony” 57.
Török Ilona, Török János felesége 19.
Török János felesége, Török Ilona 19.
Török Kata 89.
Török Katalin, Lengyel András felesége 19.
Új András özvegye 71.
Új Judit, Zai Mihály özvegye 82.
Vallisiné 48.
Varga Mátyás felesége, Kovács Erzsók 32.
Vas Maris 75.
Vámos Zsuzsanna, Veres Mihály özvegye 63.
Veres Ilona, Babos Mihály özvegye 64.
Veres Margit asszony 34.
Veres Mihály özvegye, Vámos Zsuzsanna 63.
Virasztó Anna, Nagy János felesége 51.
Vizi András felesége, Kelemen Katalin 88.
Vitalyos Katalin 33.
Zai Mihály özvegye, Új Judit 81.
Zihyomy Cecilia 15.

Helynévmutató

Az előzőekben közölt perekben, feljegyzésekben és írásokban szereplő valamennyi földrajzi név szerepel e mutatóban. Egyben tájékoztatást nyújt az egyes esetek teljesebb értékelése céljából a településen egykori és mai közigazgatási hovatartozásáról is. Az egyes földrajzi nevek után szereplő számok az Adattár című fejezet sorszámaát jelölik. Nem szerepelnek azonban a mutatóban a vármegyei törvényszék által lefolytatott bűnperek tárgyalásainak színhelyei.

Abád: (Külső Szolnok vm. – ma Abádszalók része Szolnok megyében. Lásd ott.)

Abádszalók: (Az egykori Külső Szolnok vármegyei Abád és Tiszaszalók összevonásából keletkezett – ma Szolnok megyében.) 77.

Abony: Lásd Füzesabony

Andornak: (Borsod vm. – ma Heves megyében, Kistályával összevonva, mint Andornaktálya egy része.) 27.

Apátfalva: Lásd Bélapátfalva

Apáti: Lásd Jászapáti

Átány: (Heves m.) 64., 82.

Balaszentmiklós: Lásd Törökszentmiklós

Bercel: Lásd Tiszabercel

Beszterce: Lásd Besztercebánya

Bélapátfalva: (Borsod vármegyében, az egri papnevelő intézet birtoka – ma Heves megye.) 40.

Bod: Lásd Tarnabod

Bodrogkeresztúr: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 73.

Bodrogszerdahely: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 74.

Borshalom: (Borshalma, Tiszaroff területén, Külső Szolnok vármegyében – ma Szolnok megye.) 50.

Buda: (Pilis vm. – ma Pest m.) 1., 27.

Burokhalom ~ Bürhalom: (Tiszaörs határán, Külső Szolnok vármegyében – ma Szolnok megye.) 77.

Csány: (Heves m.) 75.

Csász puszta: (Heves m.) 82.

Csege: Lásd Tiszacsege

Csongrád: (Csongrád m.) 77.

Debrecen: (Bihar vm. – ma Hajdú-Bihar m.) 37., 77., 94.

Debrő: Lásd Feldebrő

Ders: Tiszaders

Demjén: (Heves m.) 87.

Déaványa: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 61.

Dorosma: Lásd Kiskundorozsma

Dóbrő: Lásd Feldebrő

Duna: (folyam): 27.

Eged-hegy: (Eger város területén, Heves m.) 88.

Eger: (Heves m.) 6., 11., 12., 13., 14., 23., 24., 25., 26., 28., 29., 30., 31., 34., 35., 36., 39., 41., 43., 45., 46., 48., 49., 51., 54., 59., 60., 69., 70., 72., 82., 85., 86., 88., 89., 90., 91., 93., 95.

Eger vize (folyó): (Heves m.) 27.

Egerfarms: (Borsod vm. – ma Heves m.) 92.

Eggek: Egyek: (Szabolcs vm. – ma Hajdú-Bihar m.) 6.

Egyházasbást: (Gömör vm. – ma Csehszlovákiában, Bašta.) 85.

Emőd: (Borsod m.) 82.

Erdély: 54.

- Erdőtelek:* (Heves m.) 75.
Farmos: Lásd Egerfarmos
Feldebrő: (Heves m.) 33.
Felnémet: (Egri püspöki birtok Heves megyében.) 29., 52., 66.
Felsőtárkány: (Egri püspöki birtok Heves megyében.) 52.
Fényszaru: Lásd Jászfényszaru
Földvár: Lásd Tiszaföldvár
Fölnémet: Lásd Felnémet
Füged: Lásd Nagyfüged
Füred: Lásd Tiszafüred
Füzesabony: (Egri püspöki birtok Heves megyében.) 56., 57., 85.
Gyoma: (Békés m.) 82.
Gyöngyös: (Heves m.) 1., 2., 3., 6., 8., 78., 82.
Gyöngyöspüspöki: (Egri püspöki birtok Heves megyében – ma Gyöngyös város része.) 6., 42., 47.
Gyöngyöstarján: (Heves m.) 15.
Györk: Lásd Vámosgyörk
Gyula: (Békés m.) 82.
Halas: Lásd Kiskunhalas
Harsány: (Az egri papnevelő intézet birtoka, Borsod vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.) 40.
Hatház: Hatháza: (Békés m.) 79.
Hatvan: (Heves m.) 1., 2., 3., 6., 77.
Heves: (Heves m.) 10., 33., 82.
Hévíz Györk ~ Hévízgyörk: (Pest m.) 82.
Hídvég pusztá: (Heves m.) 74., 76.
Jászapáti: (Jászság – ma Szolnok m.) 75., 76.
Jászberény: (Jászság – ma Szolnok m.) 49., 77.
Jászfényszaru: (Jászság – Szolnok m.) 75., 77.
Jászkisér: (Jászság – ma Szolnok m.) 76.
Jászladány: (Jászság – ma Szolnok m.) 60., 76.
Kál: (Heves m.) 75.
Kecskemét: (Pest m.) 54., 77., 95.
Keresztúr: Lásd Bodrogkeresztúr
Kevi: Lásd Túrkeve
Kisir: Lásd Jászkisér
Kisköre: (Heves m.) 54., 68.
Kiskundorozsma: (Kiskunság – ma Csongrád m.) 77.
Kiskunhalas: (Kiskunság – ma Bács-Kiskun m.) 77.
Kiskunmajsa: (Kiskunság – ma Bács-Kiskun m.) 65., 77.
Kisujzállás: (Nagykunság – ma Szolnok m.) 79.
Kunhegyes: (Nagykunság – ma Szolnok m.) 51., 77., 94.
Kunmadaras: (Nagykunság – ma Szolnok m.) 77.
Kunszentmiklós: (Kiskunság – ma Pest m.) 77.
Lajosmizse: (Kiskunság – ma Bács-Kiskun m.) 77.
Lelesz: Lásd Tarnalelesz
Luka: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 73.
Madaras: Lásd Kunmadaras
Maklár: (Heves megye, az egri püspök birtoka – ma ugyanott.) 27., 82.
Maysa: Lásd Kiskunmajsa
Mátra: (hegység): (Heves m.) 47.
Mátranovák: (Nógrád m.) 58.
Mátraverebély: (Nógrád m.) 77.

- Mezőnagymihály*: (Borsod vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 88., 92.
Mezőtárkány: (Az egri káptalan birtoka Heves vm-ben – ma ugyanott.) 92.
Mezőtúr: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 80.
Méra: Lásd Tarnaméra
Mise ~ Mísei puszta: Lásd Lajosmizse
Miskolc: (Borsod vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 82.
Morva: Morvaország: (Ma Csehszlovákiában.) 77.
Nagyfüged: (Heves m.) 10., 75.
Nagymihály: Lásd Mezőnagymihály
Nagyut: (Heves m.) 75.
Nádújfalu: (Heves m. – ma Nógrád m.) 58.
Nána: Lásd Tiszanána
Novák: Lásd Mátranovák
Ostoros: (Borsod vm. – ma Heves m.) 88.
Ócsöd: (Békés m.) 82.
Pancsova: Torontál vm. – ma Jugoszláviában, Pančevo.) 94.
Pásztó: (Heves m. – ma Nógrád m.) 8., 22.
Pest: (Pest m.) 77.
Pétervására: (Heves m.) 18., 32.
Poroszló: (Heves m.) 63., 76., 83.
Püspök ~ Püspeky: Lásd Gyöngyöspüspöki
Roff: Lásd Tiszaroff
Sas: Lásd Tiszasas
Sár (patak): (Heves m.) 75.
Sírok: (Heves m.) 91.
Sajla: (Heves m.) 32.
Szalók: Lásd Tiszaszalók
Szarvaskő: (Az egri püspök birtoka Heves megyében – ma ugyanott.) 85.
Szeged: (Csongrád m.) 77.
Szent Gellér(t) hegy: (Buda területén – ma Pest m.) 27.
Szerdahely: Lásd Bodrogszerdahely
Szentes: (Csongrád m.) 51.
Szentimre: Lásd Tiszaszentimre
Szentistván: (Borsod vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 88.
Szentmiklós: Lásd Tarnaszentmiklós
Szentjakab: (Heves vm. – ma Nógrád m.) 23.
Szerencs: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 77.
Szirák: (Nógrád m.) 82.
Szolnok: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 67., 77.
Szőkei puszta: (Heves m.) 92.
Szurdokpüspöki: (Heves vm. – ma Nógrád m.) 62.
Taksony: (Külső Szolnok vm. – ma Tiszabura pusztája, Szolnok m.) 51.
Tarján: Lásd Gyöngyöstarján
Tarnabod: (Heves m.) 51., 75.
Tarnalelesz: (Heves m.) 90.
Tarnaméra: (Heves m.) 51.
Tarnaszentmiklós: (Heves m.) 76.
Tarnaszdány: (Heves m.) 51., 75., 76., 77.
Tárkány: (Nem lehet tudni, hogy a két Heves megyei község: az egri káptalan kezében volt Mezőtárkány, vagy az egri püspökségi Felsőtárkány közül melyikről van szó!) 85.
Tárkáni ~ Tárkány: Lásd Felsőtárkány
Temesvár: (Temes vm. – ma Timișoara, Románia.) 89.

Tenk puszta: (Heves m.) 82.

Terem ~ Terem foka: (Nagy kiterjedésű nádas-mocsaras Tisza menti vízfolyás Kisköre területén, Heves megyében.) 54.

Terholyya: (Város Morvaországban – a mai Csehszlovákia területén nem sikerült azonosítanom.) 77.

Tisza (folyam): (Heves és Szolnok m.) 27., 51., 54.

Tiszabercel: (Szabolcs m.) 64.

Tiszabura: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m. területén fekszik: Taksony.) 51.

Tiszacsege: (Szabolcs vm. – ma Hajdu-Bihar m.) 42.

Tiszaders: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 77.

Tiszaföldvár: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 79., 80.

Tiszafüred: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 19., 64., 73.

Tiszánána: (Az egri püspök birtoka Heves vm-ben – ma ugyanott.) 16., 37., 38., 44., 76.

Tiszapüspöki: (Egri püspökségi birtok Külső Szolnok vm-ben – ma Szolnok m.) 92.

Tiszaroff: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 50., 51., 54.

Tiszasas: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 53., 55.

Tiszaszalók: (Külső Szolnok vm. – ma Abáddal együtt, Abádszalók néven Szolnok megyében.) 82.

Tiszaszentimre: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 82.

Tokaj: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 27., 89., 92.

Tokaj: (Zemplén vm. – ma Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 27., 89., 92.

Tokaji hegy: Lásd Tokaj 92.

Törökország: 54.

Törökszentmiklós: (Külső Szolnok vm. – ma Szolnok m.) 65., 74., 81.

Túr: Lásd Mezőtúr

Túrkeve: (Nagykunságban – ma Szolnok m.) 65.

Türügy: Lásd Terem ~ Teremfoka 54.

Vámosgyörk: (Heves m.) 59., 75.

Ványa: Lásd Dévaványa

Verebély: Lásd Mátraverebély

Verpelét: (Heves m.) 76.

Visznek: (Heves m.) 59.

Zsadány: Lásd Tarnazsadány.

KÁROMKODÁSOK, ÁTKOZÓDÁSOK, RÁGALMAZÁSOK

1.

1572: Tamászentmiklós

„. . . Eördög Marya megh aszth akhy effélére ilyen wak Emberth hoz. . .”

(Heves megyei Levéltár. XII–2/b. Num.13. Div.4. Fasc.1. Nr.2.)

2.

1666: Atkár

„Eördög atta lelkeő”

(Heves megyei Levéltár, IV–1/a. 1.kötet 108. oldal.)

3.

1676: Gyöngyös

„Eördög lelkő Eördöghi Kurva.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 6.kötet 180. oldal.)

4.

1708: Gyöngyöspüspöki

„Az ördög vigyen benneteket a pokolba.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1.doboz Nr.4. kötegenben.)

5.

1711: Eger

Ez az ügy két perlekedő: Szögedi Márton és Nagy Máté özvegye közötti adáz civakodás, veszekedés kapcsán került a városi tanács elé, ahol az asszony a férfit bevádolta. „Miképen Eger Várossában lakos Szögedi Márton jelen lévén az becsületes Tanács előtt, Nem tudatik Mi okból viseltetvén Országunk törvényei ellen, az Actrix Aszont oly böcs-telen Szavakkal illetve melyből világossan az I-nak Szavaibul boszorkánságot Isten ellen való vétket igyenessen ki hozta, aki kívánván ezért az I ellen convincaltatni¹.” A meg- gyalázási perből azonban nem lett semmi, mivel Szögedi csak rokonaival tanúsította az özvegy elleni állításait. Az özvegy viszont férje megölésével vádolta Szögedit.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 5.kötet 179., 183. oldalak.)

6.

1720: Recsk

„Az ördög szaggassa el a lelketet, még a gyökerét is, kutya teremtette fattya, a ménkü szaggasson széjjel ördög teremtette fattya.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1.doboz 1-a. kötegenben.)

7.

1724: Maklár – Eger

Paráználkodási eset kapcsán. „Ismét mondván Lodi Judit Dengj Katának, hát te, azt mondgyák az kik Egerben járnak, hogy tüled azért nem vésznek Kenyeret, mert ördögi vagy; mondván Dengi Kata, no ezt hogj bizonyitod, hogj ördögj vagyok. Mondván

Lodi Judit, te is hogj bizonyítod, hogj Lövei Mihály engem meg toszot.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 2.doboz 3-a. Nr.25.)

8.

1728: Eger

„Tüzes Láncczos menkő teremtetete Vén boszorkány.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 9.kötet 97–98. oldalak.)

9.

1731: Füzesabony

„Eredgyetek ördög atták . . . hiszen ördög Szántotta meg a Lelketeket.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 3.doboz D. 4-a. Nr.36.)

10.

1732: Egy heves vármegyei püspöki falu

„. . . a feleségedre volna gondod, aszt toszitanád, mert boszorkánynál boszorkányabb, azt hallottam a nótáriusnétül . . . Annak utánna a bíró aszt mondotta, falun nagyobb boszorkány vagy te annál.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. L. 11-d. Darabjelzet nélkül.)

11.

1735: Eger

„. . . Kalapács András Ulrich Györgynét Vén Ördögnek, vén Kutyának, vén Boszorkánynak mondván, megh sértette böcsületit, a Végre Decidáltatott²: Hogy (Eger püspöki város statútuma szerint) az Váras Piarczán 24 Pálczával megh veretessék.” A felmerült bírósági költségeket is meg kell térítenie.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 12.kötet 89. oldal.)

12.

1739: Eger

„Asztalos Jánosné megh rugdosta, Pofon verta, vén Kutyának, Vén Boszorkánnak mondotta Lacziné Aszonyomot; a végre decidáltatott: Hogy Asztalos Lovas Jánosné Várasnak Statútuma Szerint másoknak Példájára az Váras Piarczán az Deresben huszon négy Pálcza ütással meg veressék.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 12.kötet 162. oldal.)

13.

1744: Eger

„. . . helyyes Tanuk vallásival világossan megh bizonyította Kovács Kata hogy ötet Kőmives Jánosné Nem csak Sok izben boszorkánynak és kurvának mások előtt mondotta . . . azért hogy a piarczon másoknak példájára 24. pácza ötéssekel megh verettesen.” Ráadásul még a bírósági költségeket is meg kellett fizetnie.

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 12.kötet 122. oldal.)

14.

1747: Tiszaörs

„Te, ördög Száncsa meg a Lelked.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 1.doboz Nr.22.)

15.

1750 körül: Felsőtárkány

„Ördög Száncsa meg a lelkedet, mind hamisak vagytok.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 47.dobozban darabszámozás nélkül.)

16.

1751: Eger

„Mivel Kechanoczy Farkas, a mint az bizonságokból ki világosodot, Maga Anyósát Vén boszorkánnak Mondta S más illetlen Szókkal befeketíteni merészelte, azért hogy nagy Lármával esett meg az dolog, mind pedig maga érdemlet büntetéssérül Másoknak példájára elég tétessen, az deresben 30 kemény páltzával meg fog páltáztatni.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 16.kötet 30–31. oldalak.)

17.

1753: Eger

„... Inquisitiót peragáltatván; melyből is (hogy tudni illik Tisztátalan Személynek, Boszorkánynak mások előtt is az Incata felek Actrix Aszonra Ki Kiáltattak legyen) Világossan Ki teczet, de ... Szomszédságnak okáért Attyafiságossan meg edgyeztek mint Két részről való felek.” A pervesztes alperes tartozik megfizetni a felperesnek a perköltséget. „2-do Ezen Utánna hogy ha az All-Pörös felek jövőendőben az föl-Pörös Aszszont meg böcstelenitik, vagyis mostanság Inactionalt³ becstelenségről Valaki előtt akar mimódon Nyelveskednének, akkoron mind mostani becstelenségek miatt, mind akkoron való Cselekedetikért érdemes büntetést fognak Venni.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 17.kötet 146. oldal.)

18.

1755: Heves vármegyei püspöki falu

Egy katolikus mondja egy reformátusnak: „A ti Papotok az Ördögtől Származó.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 6.doboz 9-a. Nr.7.)

19.

1755: Eger

„... feleségére támadott, mondván: a melly gyermek méhében vagyon az nem tőle, hanem az ördögtől fogantatott volna, mivel két holnapban Sem engedte volna egyszer, kétszer teste közlését; azért basza meg az ördög. . .”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 7.doboz K. 10-a. Nr.3.)

20.

1756: Eger

Keglerin Erzsébet panaszlevele a „Böcsülletes Nemes Tanács”-hoz, „Nagy jó Patronus Urai”-hoz:

„... Melly Szömyű teher alatt nyomorgok Sztankovics Mátyás Férjem Kegyetlensége miatt . . . Mert hol boszorkánynak, hol Vén Eördöghnek, hol S. V. Kurvának, hol még ezeknél is Szebb Nevekkal Keresztelvén Soha még csak jó Szót Sem adott; hányszor mondotta: hogy mind addig meg nem nyukszik méglen Végemre nem jár, hányszor (al-
lig vagy Száma) Eördöggel vitetett és így szüntelen vele való eddig életem nem egyéb,
hanem illetlen veszekedés, czivódás, Viszsa Vonás, harag és Gyűlölség. Most könnyen
el hiszem Sokszor mondott Szavait, hogy Se Lelkinek Se testinek nem kellek, allig várja
(ugy mond) hogy az Eördög lelkestül testestül engem el ragadna. . .”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 20.kötet 263–265. oldalak.)

21.

1763: Eger

„Kalmár Balás Áts Legény meg becsutenitvén Hajsz Jánost, annyát s Lelkét mível-
vén, és hozzá adván, hogy valamennyi németh vagy on, minyájának Lelkét Pokolba az
ördög markában hordozza.”

(Heves megyei Levéltár. V–1/a. 22.kötet 119. oldal.)

22.

1767: Tiszaörs

Egy „orosz hiten”⁴ lévő férfi mondotta egy katolikusnak: „Az ördög téged testes-
tül lelkestül ell viszen mert lettél pápista.”

(Heves megyei Levéltár. XII–3/b. 11.doboz 15-a. Nr.52.)

*

1. Convincial: bebizonyít, beigazol.
2. Decidaltatott: véghezvitetett.
3. Inactionalt: beperelt, bevádolt.
4. Orosz hit: görögkeleti, pravoszláv vallású.

NÉPHITTEL KAPCSOLATOS FÖLDRAJZI NEVEK

Boszoránlyuk ~ Boszoránylyuk – Felsőtárkány, 1852., 1887., 1935.

(Heves megyei Levéltár. Urbéri iratok, Felsőtárkány.)

Boszorkánylyuk, Boszorkánylyuk-tető – Felsőtárkány.

(Pelle B. 1970. 28/424., 28/425.)

Kis pokol – Pétervására.

(Pelle B. 1970. 20/154.)

– Erdőtelek.

(Pelle B. 1980. 2/44.)

Nagy pokol güdri – Eger.

(Bakos J. – Fekete P. I. 1972. 90.)

Ördög ~ Ördög fenek ~ Nagy ördög fenek; Ördög fenek eleje. – Tarnaszentmária.

(Heves megyei Levéltár. Kataszterfelmérés, Tarnaszentmária. – Pelle B. 1980. 15/203., 15/206., 15/213., 15/221.) Pelle Béláné gyűjtése szerint a tarnaszentmáriai néphagyomány azt tartja, hogy egy rossz gyermek után az anyja ezt kiáltotta: vigyen el az ördög ott a fenekbe!

Ördög árka

Pesty Frigyes gyűjtése szerint Szolnok megyében a Csörsz árkot nevezi így a nép. (Pesty F. 1978. 57.) Magam is úgy találtam, hogy Heves megye egyes részein is néha így emlegetik a régi iratok ezt az ősi védelmi rendszer-maradványt.

Ördög fertő – Tarnaszentmária, 1800., 1845., 1855.

(Heves megyei Levéltár. Térképgyűjtemény, Urbéri térképek 353. Törzstérképek 119., 153.)

Ördög-gát – Parád.

(Pelle B. 1970. 36/206.)

Ördög gátja – Pétervására.

(Pelle B. 1970. 20/151.)

Ördög gödre (Ördög güdri) – Hevesaranyos, 1818., 1859.

(Heves megyei Levéltár. Térképgyűjtemény, Urbéri térképek 24. és ugyanott urbéri iratok.) A néphagyomány szerint féltek belemenni ebbe a mély, sötét, csúnya és szakadékos gödörbe. (Pelle B. 1970. 21/264.)

Ördög gödre oldal, Ördög gödre-laposa – Bátor.

(Pelle B. 1970. 22/63., 22/68.)

Ördög hát – Tarnaszentmária, 1855.

(Heves megyei Levéltár. Térképgyűjtemény, Urbéri térképek 353.)

– Hevesiván.

(Pesty F. 1978. 57.)

– Poroszló.

(Pelle B. 1975. 15/518.)

Ördögekő, Ördögekő eleje, Ördögekő előtt – Váraszó, 1816., 1886.

(Heves megyei Levéltár. Térképgyűjtemény, Urbéri térképek 413., 414. és ugyanott urbéri iratok. – Pelle B. 1970. 8/77.)

Ördög kútja – Poroszló.

A helyi néphagyomány azt tartja, hogy ott valaha a Tisza medre volt, és sokáig maradt benne meg a víz. Itt tanyázott a város gulyája. A gulyás fia látott egyszer egy fekete kutyát, s azt állította, hogy a kútnál hirtelen eltűnt. (Pelle B. 1975. 15/509.)

Ördög-lapos ~ Ördög-laposa – Bátor.

(Pelle B. 1970. 22/63.)

Ördög-lápa – Recsk.

(Pelle B. 1970. 32/51.)

Ördög-oldal – Gyöngyöstarján.

(Kecskés P. 1960. 40.)

Ördög-oldal dűlő – Bátor.

(Heves megyei Levéltár. Urbéri iratok, Bátor.)

– Nagyvisnyó.

(Heves megyei Levéltár. Urbéri iratok, Nagyvisnyó.)

Ördög-oldal alja – Istenmezeje.

(Pelle B. 1970. 4/208.)

Ördögszántás – Gyöngyös.

(Kecskés P. 1960. 44.)

Ördög-tábla – Kömlő.

(Pelle B. 1980. 10/356.)

Ördög-tánc-lápa – Váraszó.

A helyiek mondája szerint itt kísértetek jelentek meg. (Pelle B. 1970. 8/101.)

Ördög-völgy – Sirok.

(Pelle B. 1970. 33/185.)

Ördögös ~ Ördögös dűlő – Verpelét, 1857.

(Heves megyei Levéltár. Térképgyűjtemény, Törzstérképek 181. – Pelle B. 1970. 44/161.)

Ördögös, Ördögös völgy, Ördögös völgy oldal – Gyöngyöspata.

(Sugár I. 1966. 92.)

Ördögös kút – Gyöngyöspata.

(Sugár I. 1966. 92.)

Ördögös-tó – Szilvásvárad.

(Pelle B. 1970. 2/73.)

Pokol gödre (Pokol güdre.) – Hevesaranyos.

(Pelle B. 1970. 21/161.)

Pokol güdri – Eger.

(Bakos J. – Fekete P. I. 1972. 98.)

Pokol-hát – Pély.

(Pelle B. 1980. 17/254.)

Szellem-hát – Pély.

(Pelle B. 1980. 17/213.)

Szellem köz ~ utca – Dormánd.

Mai nevén Honvéd utca. Itt lakott az 1940-es években egy mondóasszony, aki cigány volt. A neve Amál Maris volt. Rengetegen jártak hozzá. A háza előtt mindig annyi ember állt, hogy akik arra mentek, azt hitték, hogy ott vásár van. (Pelle B. 1975. 13/11.)

FÜGGELEK

**A MÁGIÁRÓL ÉS A KÍNVALLATÁSRÓL
A PRAXIS CRIMINALISBAN
1697**

**Formula Processus Judiciü Criminalis seu Praxis Criminalis.
Editio II. Tymaviae, 1697. pp. 16–17., 34–37.**

*LX. cikkely**A mágiáról*

Aki mágiát űz, azt törvényes úton meg kell büntetni.

1.§. A vizsgálat indokai rendszerint a következők:

1. Ha a mágus, vagy boszorkány másokat megvall s megnevez, és hihető jóslásokat ad elő.

2. Ha egyszerű gyanú van valamely személyre, hogy embereket és állatokat megront, kárt is okoz, és maga a személy úgy viselkedik, hogy azokat róla elhihetik.

3. Ha különböző nem gyanús emberek úgy adják elő, hogy a tiltott mesterséget és jóvendölést űzi.

A gyanús személyek bebörtönzése

2.§. Amikor tehát a vizsgálat révén rajtakapják, hogy a tettet, a kárt és más körülményeket az illető személy melyekre gyanús volt, így elkövette, a bíró az ilyen gyanús személyt bebörtönözheti, egyszersmind azonban megfigyelni tartozik.

1. Amíg be van börtönözve, mentől hamarább kerestesse fel és figyeltesse meg ruháit, házát és lakóhelyét, vajon nincs-e ott körülötte valami mágikus tárgy: olaj, kenőcs, rontó porok, rovarokkal telt edények, emberi csontok, bűvös gyertyák és viaszkokkák, átszúrt képek, kristályok, jóvendőmondó tükrök, az ördöggel való szerződés-cédulák, s a mágia mesterségéről szóló könyvek és más effélék.

2. Ha ilyenek kerülnek elő, tovább kell haladni, és a hóhérrel a testét meg kell vizsgáltatni és nézetni, hogy vajon nincsenek-e teste titkos helyein elrejtett tárgyak, vagy más, valóban ördögi jelek.

3.§. A kínvallatás indokai

1. Amikor ilyen tárgyak, vagy jelek a házban, vagy testén találhatók.

2. Amikor bizonyíték van arra, hogy ő maga másokat mágiára tanított.

3. Vagy amikor valakit mágikus gonosztettel megfenyegetett, és annak ilyen módon kárt okozott.

4. Vagy különös barátságban volt ilyen mágikus emberekkel.

5. Vagy olyan gyanús tárgya, magaviselete, kijelentése és tette volt, amelyek mágiával kapcsolatosak, s azon személy mindenekfelett másként is gyanús.

6. Vagy ha a személy éjjel, bizonyos időben zárt ajtóju házban nem található, és ennek ellenére ki lehet róla mutatni, ahol abban az időben másutt volt.

Ekkor a bíró vizsgálatra bocsátja, hogy vajon a végrehajtott próba mellett dolgairól, ő magától minden megtudható-e? És a közben hozott ítélettel kínvallatásnak lehet alávetni, s közben ilyen vallató kérdéseket intézni hozzá:

4.§. Vallatási kérdések

1. Vajon nincs-e szövetsége az ördöggel?

2. Miképpen?

3. Mikor tette azt?
4. Mennyi időre?
5. Írásban, vagy szóban kötötte?
6. Hol?
7. Milyen szándékból és alkalomból?
8. Vajon az hathatós érdekében állt valakinek?
9. Hol van a szerződés, vagy micsoda jele van?
10. Mi vitte őt erre?
11. Vajon gyakorolta-e a mágiát?
12. Milyen módon, miképpen?

Itt megjegyzendő, miszerint meg van engedve, hogy a személy előbb maga valljon és nyilatkozzon. Ha azonban az előhozott bizonyítékokra sem mondana semmit, akkor minden körülményre nézve kikérdezendő.

13. Milyen szavakkal és tettekkel csinálta mindezt? (Ha a személy elárul valamit arról, hogy elhallgatta, vagy magában tartotta, hogy ilyen mágiát űzött, kivizsgálandó, hogy az vajon felderíthető-e.)

14. Hányszor?

15. Hol?

16. Mikor, mely időben?

17. Kikkel? (A különböző személyek szorgosan feljegyzendők, hogy ki lehessen őket vizsgálni.)

18. A mágia révén kit rontott meg? És milyen súlyosan?

19. Vajon a személyt, akinek mágikus gonosztettet okozott, megsegíthette-e? (Itt figyelembe veendő, hogy e segítsége új mágia céljából történhetett-e?)

20. Minő mágikus mesterségről beszélt? Mi módon történt az? Vajon máskülönben nem tanított-e másokat is arra? Kit? Mi módon? És ha a másik bizonyosan megtörtént, annak a körülményei is kikérdezés útján állapítandó meg.

A vizsgálat és a vallatás megtörténtével a bíró mindenekelőtt kutassa, hogy a jelek, vagy elhallgatott, vagy titkos tárgyak felderíthetők-e? Vajon gonosztett, s ember, vagy állat kára esett-e? Mert az olyan vallomásnak, mely az ügyben nem áll meg szilárdan, hitele nem lehet. A hideg vízzel való vizsgálatot, mint bizonytalant, mint csalárd hibát nem szabad segítségül venni.

A tanúvallomás előtt és után jól figyelembe kell venni, hogy vajon minden előke-rült tárgy mágiával kapcsolatos-e?

Hasonlóan, vajon emellett van-e kész szerződése az ördöggel?

Vagy a szerződés talán azon célból készült, hogy az által emberek rontson meg és azt folytassa?

Vagy vajon a kristályból, üvegből, tükörből és hasonlókból az embereknek való jö-vendülés, károkozás, vagy haszonnyerés céljára szolgált-e?

Vagy talán csak gyanús áldásokként használatosak?

Vagy tudja-e, vagy képes-e bakkecske és köpönyeg révén a hajókat, vagy az embereket magához vonni?

5.§. Az egyik, vagy a másik vétek tulajdonsága esetében is kell-e büntetést elrendelni?

Végső ítélet

Mivel a valódi mágia gonoszította az ördöggel kötött egyszerű, vagy bonyolult szerződés révén az embereknek a megrontására történt, vagy azon mágusokat, akik a keresztény hit megtagadása mellett magukat az ördögnek adták át, vagy azokkal testileg egyesültek – jóllehet mágikus gonoszíteteikkel senkinek sem okoztak kárt – tűzhalálra kell ítélni.

Azonban nyomós körülményekből adódóan, amikor nincsen súlyos kár, előzetes bűnbánatnál fogva lefejezhetők.

Jövendőmondók, bűbájosok és bakkecskével vágatók, vétkük súlyossága szerint karddal lefejezhetők; vagy amikor a kár és a körülmények nem annyira súlyosak, teljes, vagy fél ütésszámmal megvesszőzendők, és a tartományból száműzendők.

Az egyes helységek magisztrátusai, akiknek olyan emberekkel és mesterkedésekkel van dolguk, a megfelelő büntetést alkalmazzák.

6. §. Súlyosbító körülmények

1. A vétket növeli a többszöri és gyakori gonoszított.
2. A tartósan folytatott gyakorlat.
3. A nagy kár, főképpen a szegényeknek, a magisztrátusoknak, a szülőknek, vagy az uraknak.
4. Ha valaki több mást is a mágiára csábít.
5. A mágusok közé tartoznak olyanok is, akik a szent ostyát a húsukba varrják, hogy magukat hozzáférhetetlenné, vagy felismerhetetlenné tegyék.

Enyhítő körülmények

Ezzel szemben, a fentmondottak mellett, általában a vétket enyhíti, ha a mágus még mielőtt vádolnák, vagy bebörtönöznék, őszinte bűnbánatot mutat.

XXXVII. cikkely

A kínvallatásról

Amikor tehát a vádlottat kínvallatásra vonni ítélik, a bíró a következőket vegye figyelembe.

- 1.§. Hogy mindenekelőtt biztos legyen az elkövetett vétekről.
- 2.§. Hogy azonkívül az egy, vagy több vétekről (amint azt a bizonyítékok megkívánják) rövid, jól átgondolt és megtanácskozott, sorbaszedett kérdést fogalmazzon meg, nehogy a nyomorult vádlott a kínvallatásban túl sok ideig tartassék.
- 3.§. Ha a vádlott nem csavargó, úgy az urát, vagy annak tisztjét értesítse.
- 4.§. Hogy a kínvallatás ne ünnepnapon, máskülönben pedig kora reggel és ne ebéd után történjék. Amennyiben nyomós okból kifolyólag délben kell megtartani, a vádlott valamelyes üdítőn kívül, előtte semmit, vagy nagyon kevés ételt és italt kapjon.

5. §. Ne csak a bíró, vagy az igazságszolgáltató egyedül vegyen részt a kínvallatásban, hanem két erre felesketett tanúval, vagy más tanult és tiszteletreméltó férfiakkal, valamint ezenkívül egy esküttel, vagy alkalmas bírósági írnokkal („dicographus”: beszédíró, S.I.) egyetemben.

6. §. Midőn a vádlottat kínvallatásra elővezetik, a bíró előtte szigorú, de válogatott szavakkal figyelmeztesse, hogy bűnét vallja meg, hogy ne adjon okot a kínvallatásra. Ha tehát önként mindent bevall, a kínvallatás felfüggesztendő. Ha azonban vallomásaiban csökönyösen megmarad, végülis hozzá kell fogni (tudniillik a kínvallatáshoz, S.I.)

7. §. Ha a gyanúsítottat semmi szóval sem lehet megindítani, úgy a bíró a kínvallatás egyik fokát a másik után különböző módon alkalmazza.

1. A vádlottat a hóhér megragadja és levetkőzteti.

2. Erősen megkötözi.

3. A „csikó”-ra („ad equulum”) fekteti.

4. Egyszer meghúztatja.

5. A köteleket megengedi, s minden alkalommal az igazság megvallására buzdítja, mely leginkább a törvényszéknek és a bírónak a kötelessége.

6. A megátalkodottaknál, akik ellen súlyosabb bizonyítékok merültek fel, egy kínvallatási aktusban úgy lehet ezt beosztani, hogy kétszer és háromszor húztatják meg.

8. §. Általánosságban, ha a személy erős, vagy igen csökönyös, a kínvallatás nem könnyű formában hajtható végre, hanem súlyosabb kínzás alkalmazandó, úgy azonban, hogy a köteles mérték megtartandó, és a vádlott az ítélet végéig férfiasságában megmaradjon.

9. §. Ha a személy gyenge, nem azonnal és először alkalmazandó a meghúzás; hanem a dolog alkalmatossága szerint:

1. A hóhér megfenyegetése.

2. A büntető eszközök kilátásba helyezése és megmutatása.

3. A facsavarok felhelyezése.

4. Próba a spanyolcsizmával.

10. §. Úgy irányítandó (tudniillik a kínvallatás, S.I.), hogy abban a vétekben, mely testi büntetést nem érdemel, nem súlyos kínzás alkalmazandó, de a vétek vagy a bűn minősége szerint könnyebb, vagy súlyosabb kínra vonandó. Azonban ne legyen a kínvallatás súlyosabb, mint a bűn.

11. §. Ha asszonyt és férfit, elesettet és erőset hasonló vétek miatt kell megkínozni, úgy mindig az asszonnyal, vagy a gyengébbel, vagy azzal kell kezdeni, aki hihetően gyorsabban vallja be az igazságot, amelyből a cinkosok gyorsan és végső csigázás nélkül kiderülnek.

12. §. Akarjuk azonban és rendeljük, hogy az igazságszolgáltatás urai, vagy a bírók más valakit, mint a fent leírtakat, avagy amint az ebben a tartományban szokásos, meg ne kínozzanak.

13. §. A kínvallatás alatt nem kevésbé gondosan figyelendő meg, amikor, vagy ahogyan a vádlott arckifejezése változik, és annak megfelelően tartsa a csavart, ahogy az a vallomásnak megfelel; közben a bíró mást ne csináljon. Inkább rövidebb, mint hosszabb ideig tartson a kínvallatás; addig amíg a kínvallatás tart, attól akit kínoznak, annál kevésbé távozzon (tudniillik a bíró, S.I.).

14. §. A bírósági írnok minden vallomást a legszorgalmasabban jegyezzen fel, és vét-
kesen, vagy hanyagon a legcsekélyebb szót se hagyja ki, vagy tegye hozzá.

15. §. Mindazonáltal a kicsikart vallomás, melyet a vádlott a kínpadon tesz, nem fo-
gadandó el, csak az, hogy vallott. A kínvallatás után először a vallomást újból le kell írni,
és a törvény szerint azt meg kell vizsgálni.

XXXVIII. cikkely

Mely személyeket nem lehet kínvallatni

1. §. Tizennégy év alatti gyermekeket és tizenhat év alatti anyát megfeddésnél s azu-
tán vesszővel való megverésnél súlyosabban megkínozni nem szabad, hacsak nem súlyo-
sabb gonosztettük felülmúlja korukat, amint a bírák bölcs megfontolása és ítélete azt
megengedi.

2. §. Hasonlóan, akit terhesnek, gyermekágyasnak, vagy szülés után gyermekét szop-
tatónak találnak, azokat akkor bűnügyi kínvallatásnak csak könnyebben lehet alávetni.

3. §. A bírák ítéletére és belátására van bízva, hogy a 60 éves és annál idősebb, erejé-
ben lévő férfi, egészsége kárvallása nélkül képes-e elviselni a kínvallatást.

4. §. Súlyosan sérültet és veszélyesen, vagy másként beteget, akinél félni lehet, hogy
a kínvallatásba belehal, súlyosabban megszorogatni nem lehet.

5. §. Azonkívül megtévelyodottaknál, bolondoknál és siketeknél, akikről az igazság
jelek révén nem szereshető meg, valamint nagyon együgyűeknél nincs helye kínvallatás-
nak.

6. §. A mi ausztriai főhercegségünk jelen helyzetében tanácsosaink, a doktorok és a
nemeseink a felségsértés, a hazaárulás és más hasonlóan súlyos bűnökön kívül nem kíno-
zhatók meg.

XXXIX. cikkely

A kínvallatás hányszor fogantatosítandó

Általánosságban bizonyítékok mellett gyakrabban, mint egyszer nem kínozható
meg.

1. §. Kivéve a súlyosabb gonosztetteket, mint a felségsértést és hasonló eseteket.

2. §. Vagy ha az első kínvallatás után súlyosabb bizonyítékok merülnek fel.

3. §. Vagy amikor valakit könnyebben, például spanyolcsizmával, vagy hasonló kín-
vallatással azért kínoztak meg, mivel nem remélték az igazság bevallását, maga azonban
semmit sem vallott; ekkor ugyanis egyszer súlyosabban is meg lehet kínozni.

4. §. Amikor valaki vallomását, melyet a kínvallatás alatt tett és később megerősí-
tett, valamivel utóbb visszavonja, lehetséges másodszor is kínvallatni. Ha azután ezen
második kínvallatás során bűnét ismét bevallja, majd pedig azt ismét megtagadja, lehet-
séges, amennyiben a bizonyítékok súlyosak, a harmadszori megkínoztatás is, hacsak in-
gadozó vallomása jó és hihető okait, vallomása tévedéseit nem okolja meg, melyek meg-
hallgatandók.

5. §. Ha annyira erős és olyan emberek lennének, akikre a kínvallatás eszközei csak kicsit hatnak, nem sokat éreznek, mint a cigányok és a zsidók, s más semmirevaló emberek, súlyos bizonyítékok alapján, a bírák bölcs mérlegelése nyomán kétszer, vagy háromszor is kínpadra vonhatók.

6. §. A bíró azonban háromnál többször senkit sem vonhat kínvallatás alá, de azt, aki háromszor viselte el a kínvallatás eszközöket, szabadnak nyilvánítsa ki, mivel az előző bizonyítékoktól az elszenvedett kínvallatás révén kellően megtisztult. Senki sem kérheti azonban magának jogtalanul ezt, mivel a bíró maga ismeri a bizonyítékokat, s ezért a megkínzott élelmezését is, ha lehetséges, megfizetni tartozik. Ha a bíró valóban nem talál elegendő okot és indokot a kínvallatásra, de ellenségesen mégis megkínozni rendeli, az köteles büntetés alá esik.

7. §. A különböző kínvallatásokat nem lehet ugyanazon a napon végezni, hanem csak miután a fogoly már összeszedte magát, néhány nappal tagjai fájdalmának hihető elmúltá után.

XL. cikkely

A vallomás megerősítéséről kínvallatás után

Amikor tehát a kínvallatás rendelkezés szerint megtörtént, és arról a vallomást szorgalmasan és világosan feljegyezték, a bíró 2 vagy 3 nappal a kínvallatás után a foglyot a börtönből elővezetteti, és azok jelenlétében, akik a kínvallatásnál jelen voltak, a vallomást a bírósági írnokkal felolvastatja, majd azután külön megkérdezi arról (tudniillik a vádlottat, S. I.), hogy vajon ez a vallomás mindenben igaz-e, és maga szerint élni, vagy halni akar?

1. §. Ha a vádlott szabadon elismerte vallomását, vagy nem kérdezett, ahhoz valamit hozzátett, azt szorgosan fel kell vallomásaiban jegyezni.

2. §. Ha megtagadja vallomását, de elegendő gyanúja van (tudniillik a bírónak, S. I.), ismét vissza kell vezettetni a börtönbe, s ügye ezen új megváltozása folytán még egyszer kínvallatás alá kell venni, azon a módon, ahogyan azt az előző cikkely jelzi.

3. §. Ha a kínvallatott e tanúvallomásában egy, vagy több cinkosa ellen nyilatkozik, és őket megnevezi, minél előbb az előző cikkely (tudniillik a XXXII. cikkely a vizsgálatról és a kikérdezésről, S. I.) szerint kell eljárni.

XLVIII. cikkely

A halálos ítéletről

Amely ítéletek használatosak, s róluk mi módon hirdettetik ki az ítélet, alább következik.

A tűz

1. §. N. ezen elkövetett bűnéért, jól megérdemelt büntetése végett a halálos ítélet végrehajtásának szokott helyére kísértetik, ahol tűz által az élettől megfosztatik, teste hamuvá égettetik.

Ezen ítéletnél figyelembe veendő:

1. Ha víz folyik el mellette a hamut odaviszik és a folyóba szórják.
2. Ha a tűzítéletben félő a vádlott kétségbeesése, néha lőporral telt zacskót szokás a mellére kötni, mely szokást mi is kipróbáljuk. (Ugyanis a lőpor a tűzben felrobban és megöli a halálraítéltet, elkerülve a máglyahalál borzalmas szenvedését, S. I.)
3. Vagy amikor a körülmények a büntetés valamelyes könnyítését megengedik, előtte le lehet fejezni, azután a testet a máglyára helyezve, tűzzel hamuvá égetni, stb.
4. Vagy az előbb említett esetekben, amikor tűzítélet van elhatározva, és tolvajlás esete forog fenn, lehet az akasztófát a máglyában felállítani, a vádlottat felakasztani s utána elégetni.

A megvesszőzés

...

5.§. A vádlottat az ítélet végrehajtási helyére vezetik, ahol a hóhér a szegyenoszlopnál vesszővel megvesszőzi teljes vagy fél ütésszámmal, és azután a felséges kormányzat által kibocsátott rendelet szerint a tartományból örökké kitiltják; annak előtte hites biztosíték adásával néha a tartományba visszatérhet.

Megjegyzendő:

1. A teljes vesszőbüntetés 30, a fél pedig 15 ütésből áll.

...

4. A vesszők, melyekkel a vádlottat megverik, nem lehetnek méreggel megfertőzöttek. . .

**A MÁGIÁRÓL ÉS A KÍNVALLATÁSRÓL
HUSZTY ISTVÁN
„A GYAKORLATI JOGTUDOMÁNY, AVAGY ÚJ KOMMENTÁR
A MAGYAR JOGBAN” CÍMŰ MUNKÁJÁBAN**

Husztly, Stephanus: *Jurisprudentia practica seu commentarius novus in Jus Hungaricum.*
Agriae, 1758. III. pp. 29–39., 78–81.

III. könyv, XVI. fejezet A mágia bűnéről

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A mágia¹ bűne az isteni fenség megsértésére nyúlik vissza.
2. Tulajdonképpen mi a mágia.
3. A mágusok fajtáinak felsorolása, akik miben különböznek egymástól.
4. A sorsvetők és a tanácsadók igénybevétele magától értetődően és korlátlanul meg van engedve, de a jövődömondó asszonyok által semmiképpen sem.
5. Bármily néven is szerepelnek a gonosztevők, válogatás nélkül mágusnak kell nevezni.
6. Mi a gonosztevők kifejezett egysége [szerződése].
7. Mi a hallgatólagos, vagy beleegyezéses egység.
8. A mágusok próbára bocsátása.
9. Ezen bűn felett a világi bíró ítélkezik.
10. Mi a büntetése ezen gonosztetteknek.
11. Az ilyen mágusoknak melyek a sajátságai.
12. A vád formája.

1. A mágia az isteni fenség megsértésére nyúlik vissza, mivel kifejezetten az Isten tiszteletének a kisebbitésére irányul, a felségsértésről szóló fejezet szerint.

2. A gyakorlott mágia tulajdonképpen szemfényvesztő mesterség, és felette ártalmas, mivel a mágus-ember az ördög szolgálatában áll, ezért a mágusnak ezen megvalósított ördögi tudományát az üdvösség közönséges ellenségének mondják, és a gaztett rendkívüli volta miatt az emberi nem ellenségének; mivel a keresztény hitet elhagyják, egységben, szövetségben, vagy társaságban vannak az ördöggel; mellyel együttműködve, tiltott, meg nem engedett mesterkedéssel embereket és oktan állatokat vagy megrontanak, vagy velük csodálatos dolgokat művelnek. Másként úgy határozzuk meg, hogy ez a fortély csodálatosan működő ördög műve, mely bizonyíték, vagy valamely kézzel fogható dolog révén nincsen természetes kapcsolatban a valósággal.

3. Üzelmeiknek megfelelően, melyet gyakorolnak, sajátos elnevezéseik szerint különböztetjük meg. Egyeseket varázslóknak neveznek, mivel a szemlélők szemét az ígétben megcsalni igyekeznek, úgy hogy látszanak, amelyek nincsenek, és melyek vannak, azok nem látszanak.

Mások a jósök, olyanok meglátói, akik az időnek, a napnak, az órának és a pillanatnak a megfigyelésével a jót, vagy a rosszat előre megmondják.

A bűbajos mérgezők azok, akik a gonosz lélek bebocsátása révén szörnyű varázsigéket, átkozódásokat, az ördögtől készített gyógyszereket emberek és állatok elvesztésére használnak.

Szent István 2. könyve 31. és 32. fejezete,² valamint Szent László 1. könyve 34. fejezete³ szerint boszorkányok azok, akik szélvihart és mennydörgést támasztanak, emberek és állatok megrontására törekednek, az ördögök összejöveleit villán, boton, és másan látogatják, vagy az ördöggel istentelen kicsapongásokat művelnek.

A bűbajosok és ördöngösök, akik pusztán ígész hatalommal, vagy bizonyos tiltott sajátsággal és más dolgokkal valamit iparkodnak véghezvinni.

Halottlátók, akik az elhunytak holtteste révén másoknak valamit megjósolnak; Carpzovius, I. rész 49. kérdés.⁴

Másokat sorsvetőknek neveznek, így hívják a sors által küldötteket. Ennek három fajtája van. Először az osztozkodók, akik megtiltják a perlekedők megbékélését, hogy az legyen a győztes, akinek nagyobb szerencséje van, vagy a dologban osztozkodók; tudniillik midőn a vagyon az örökösök között fejenként szétosztásra kerül, hogy kié legyen a porció, amint az felette használatos, sorsot húznak. Másodsor a tanácsadók, akiket kétes dolgokban Isten akaratának a megismerésére használnak. Harmadsor a jövődölők, akik az elmúlt, a jövődőlő, vagy a távollévők után illetéktelen dolog révén, szavak, írások, keresztek, vagy más jelek útján tudakozódnak.

4. A sorsvetők szabadok, és leghasználatosabbak legtöbbször örökösök között a javak felosztása alkalmával; úgyhogy gyakorta kipróbálják használatát. Éppenígy a sors-tanácsadók használata magában és teljesen szabad, ha valami sürgető szükségesség áll fenn, és más mód nem adódik annak megismerésére; és ez az Isten iránt való köteles tisztelettel történjék, ne könnyűszerrel, vagy zavarosan kérve Istentől valaminő rendkívüli jelet, vagy csodát, mert másként az Isten megkísértése lenne. Valóban alázatosan legyen kérve, hogy az Isten az ő különös gondviseléséből határozottan úgy tartsa méltónak elrendezni, hogy az isteni akarat megismeréséhez úgy juthasson hozzá, amint azt teljesezni kívánja. Így a sors útján van választva az apostolok közé Szent Mátyás, az áruló Judás helyett.⁵

A sorsjövendölés használata azonban semmiképpen sincs megengedve, mivel tulajdonképpen a mágiának felel meg, amennyiben semmiféle kapcsolata nincs a valósággal.

5. Ezért a sorsvetés és a tanácsadás kivételével az előbb említettek közül bármelyik büntett, mágia, mivel semmi természetes kapcsolata nincs a valósággal és minden ilyenféle a gonosztevők mesterkedéseikhez közelálló; ezért bármely módon is nyer elkövetést a gonosztett, a mágusok, a boszorkányok, ördögösök, jósok, bűbajosok, férfiak és nők, az igazmondók és a szemfényvesztők vegyesen és válogatás nélkül, — miként a nevezett doktorok alapján Carpzov írja, — az ördögnek magukat másoknál erősebben lekötötték, és több kevesebb rontást okoznak.

6. Kettős egyességet [szerződést] köthet a sáttánnal; egy kifejezettet, melyet a mágusok a bűbajosok fortélyával, vagy annak nevében írnak a mindenható teremtető Istennel felhagyók, a keresztség szentségét szétépők, az Isten Fiát megtagadók; az ő jótéményét visszautasítva s annak ellenében az ördögnek behódolnak, örökös engedelmeséget fogadnak, s magát és lelkét testével együtt örökös kárhozatra adják, amiként a bűbajosok tulajdon vallomásaiból a szerzők beszámolnak.

7. A másik szerződést hallgatólagosnak, vagy beleegyezésesnek nevezik, és idetartozónak mondanak minden mást, mely világos szerződés nélkül veszi kezdetét, akik egyetértésben és érintkezésben vannak az ördöggel, és kik készakarva gyanús megfigyelést vesznek igénybe. Carpzov, I. rész 49. kérdés.

8. Jóllehet egyébként nem hiányoznak, akik a mágusokra adnak, vagy bennük kétkednek, vagy nyíltan tagadják erőltetett akaratoskodásaikat, melyet bőven felsorol Carpzov, I. rész 49. kérdésben, a mágusokról azonban bebizonyított először az isteni jog értelmében, hogy Isten már hajdan ítéletet hozott a gonosztevőkről, az ördögö-

sökről, a boszorkányokról és a bűbájosokról Mózes 2. könyve 22. 18. szerint: a varázslóasszonyt ne hagyj élni; és Mózes 2. könyve 7. részében elmondja, hogy a fáraó mágusai megküzdöttek Mózesrel; hasonló található a leviták könyve 20. 27-ben.⁶

Másodszor a polgári jogból, Szent István 2. könyve 31. és 32. fejezetében, valamint Szent László 1. könyve 34. fejezetében.

Harmadszor világos a legfőbb dolgok legjobb tapasztalatából; sőt gyakorta saját magukat is boszorkánynak tartják.

Negyedszer a kánonjogból.

9. A régi jog, Szent István idézett 2. könyve 31. fejezete szerint a mágia vétke egyes törvényszéké,⁷ világos, hogy első és második esetben rajtakapott mágust, vagy boszorkányt egyházi törvényszék ítélte el, és büntetése börtön volt; második esetben homlokán, vagy lapockáján tüzes jellel beégették. Harmadik esetben világi bíró ítélkezett. Manapság ez tisztán a világi törvényszékre tartozik, amint az mindenkinek kétségtelen.

10. Ezen vétek büntetése főbenjáró, de azzal a különbséggel, hogy amennyiben harmadik kárral járt, úgy a gonosztevőt elevenen elégetik; ha azonban kár, vagy rontás nélküli, a fejét lecsapják és holttestét azután máglyára helyezve elégetik, amint azt a törvényszéki gyakorlat s a gyakori példa is tanúsítja.

11. Az ilyenféle gonosztevőknek, amikor bebörtönöznek, ruházatát, házát és lakóhelyét át kell kutatni, hogy vajon nincs-e valaminő mágikus anyag, mint például olaj, kenőcs, méreggel telt bögre, emberi csontok, mágikus gyertyák és hasonlófélék körülötte, vagy birtokában. Ebben az esetben a bíróság hóhérral a tettest is át szokta kutatni, hogy vajon nincs-e teste rejtett helyén, vagy valamely testrészén titkos dolog, vagy más ördögi jel, amint azt a Praxis Criminalis 2. része 60. cikkelye ezt helyesen megjegyzi és szépen levezeti.

12. A vád formája.

Előrebocsátva az előrebocsátandókat. Miként az előbb megnevezett vádlott a mágia bűne folytán nem csupán említett lakhelye, de a szomszédos hegységek lakosaitól is súlyosan gyanús; különböző alkalmakkor az említett bűnnek nem csekély bizonyítékát mutatta. Kivált ez év T. hónapjának T. napján megvetve az isteni és az emberi törvényeket az ilyesféle gonosztett bűnét az előadandó szoros fenyték alatt, tehát meggondoltan N. Katalint, NN. jobbágynak, helysége lakosának feleségét határozott gyűlöletből, magyar nyelven, hasonló jelentésű szavakkal⁸ fenyegette meg: Rövidesen megsiratod a születésed napját. Ezután nem sok nappal ezen Katalint saját házában, (fia révén kipuhatolva férje, NN. távollétét,) békés látszattal felkereste, és jobbát béke jeléül felényújtani kérte, de a kezét ismételten visszahúzta, mire ő jobbát hevesen és erőszakosan megragadta. Melyet nyomban visszahúzva azt bizonyos kenőccsel bekenve látta, mivel az kenőcsös kezével érintette meg, sértődötten megszidta. Mire azt válaszolta: Ez semmiképpen sem káros. Majd a következő éjjel az történt, hogy roppant megdagadt a keze, s a rákövetkező napra emberi comb vastagságúra duzzadt, és a duzzanat rövidesen az egész karjára kiterjedt, s aznap egészében megfeketedett; a bekenés harmadik napjára hét fekély, hallatlan fájdalom támadt, és (mely jól megjegyzendő) aznap egészében megrothadt, az erek és az idegek megszakadtak, karja könyökben a testéről magától, mintha levágták volna, levált. Minthogy némelyek a nevezett vádlottra

vezették vissza e végzetes eseményt, az hasonló magyar jelentésű szóval vágott vissza: Így kellett ennek történnie; ahogyan megjövendöltem, úgy történt, emlékeztessen reám; vigyázz és a férjed ne engem hibáztasson, nehogy ilyen, vagy más alávaló rossz sorsot tapasztaljon. Eszerint ezek a vizsgálati iratokból, melyeket 1. szám alatt a bíráknak bemutat, a tanúk többségének vallomásából világosabban kitűnnek. Ezekből és az előrebocsátottakból világos, hogy ezen vádlott az ördöggel kétségtelenül szövetségben volt és annak szolgálja. Az előzően előadott igen súlyos kártevést mágikus mesterkedések révén, igen különös álnok módon, nyilvánvalóan fellépve okozta.

Mivel pedig a mágia és a bűbájosság bűnét az isteni és a hazai jog, jelesen Szent István 2. könyvének 31., 32. fejezete szigorúan tiltja; és ilyen gonosztevőket, mintegy az üdvösség ellenségeit, az ország régi törvényei szerint vagy elevenen, vagy pedig lefejezve szokták elégetni; ezért az eltitkolt bűn felderítésére és kiegészítésképpen, ha ítélet előtt szükségesnek látszik, más bűnei és cinkosai kicsikarására kívánja megcsigáztatását is; ítélet után pedig máglyára helyezendőnek és tűzzel hamuvá megsemmisítendőnek kívánja ítélni; és ilyen módon, hogy méltatlanságában másoknak például szolgáljon a becsületek között, kivégezni kívánja; és ezt fenntartja általában minden esetben.

III. könyv, IX. fejezet **A kínvallatásról**

ÖSSZEFOGLALÁS

1. Az eljárás menete.
2. Mi a kínvallatás.
3. A vádlottat nemcsak megcáfoltként, de bűnét bevallottként kell elítélni.
4. Titkos vétségben az igazság kínvallatás útján erőszakkal derítendő ki.
5. A kínvallatás kegyetlen és veszedelmes dolog lehet.
6. Az igazság kiderítése.
7. Szabad-e a szörnyűséges és veszélyes kínvallatás.
8. Azonban e tekintetben vigyázva kell eljárni.
9. A kínvallatás neméről a bírónak is tudnia kell.
10. A szokatlan kínzóeszközök fajtái eltiltandók, s a használatosak is óvatosan alkalmazandók.
11. A használatos kínzóeszközök felsorolása.
12. A kínzóeszközök fokozatainak elősorolása.
13. Nemeseket általában nem lehet kínvallatásnak alávetni.
14. Hasonlóan azokat sem, akiknek az értelme hiányzik.
15. Mikor lehet a némákat kínvallatásnak alávetni.
16. Sem öregeket, sem betegeket.
17. Sem terhes asszonyokat.
18. Mely bűnesetekben engedhető meg a kínvallatás.
19. Mit tart ebben a vonatkozásban a szokás.
20. Bizonyíték hiányában senki sem vethető kínvallatás alá.
21. A bizonyíték következetes legyen, miként azt a jog elfogadhatóvá teszi.
22. Mi legyen a bizonyíték?
23. Melyek a valószínű, vagy hihető bizonyítékok?
24. Melyek bizonyosak, avagy kétségtelenek.
25. Mily bizonyítékoknak kell kiderülnie, hogy a kínvallatásra sor kerüljön.

26. A vádlottakat a kínvallatásra a reggeli időben szokás előállítani.
27. Kínvallatás előtt a vádlott önkéntes vallomástételre szólítandó fel.
28. Több cinkosa közül először a leggyanúsabb gyötrendő meg.
29. Valamennyi egyaránt gyanús közül először a félenkebb gyötrendő meg.
30. A kínvallatás alá kerülőnek minő mérsékletet tartozik megengedni.
31. A kihallgatást valamelyest a kínvallatás abbahagyásakor kell megtartani, és nem maga az aktus alatt.
32. A kínvallatásban minő legyen a kihallgatás.
33. A lényegi körülmények nem hanyagolhatók el.
34. A kínvallatás sorrendjét fel kell jegyezni.
35. Új gyanú alapján a kínvallatás megismételhető.
36. Miben áll a kínvallatás sikere.
37. A vallomás felosztása.
38. A vádlott önkéntes vallomása kínvallatás nélkül elegendő az ítélethez.
39. A visszavont vallomásnak az a következménye, hogy a vádlottat ezért nem lehet elítélni, de indoka lehet újból kínvallatni.
40. Kínvallatás következtében tett vallomás, és az ítéletben való megerősítése, mely után el lehet ítélni.
41. A vádlott, ha megmarad tagadásában, fel kell menteni.
42. És nyilván a határozottat [tudniillik, a vádat határozottan tagadó vádlottat fel kell menteni, S.I.].
43. Mikor van helye [tudniillik kínvallatásnak, S.I.] ítélet után.
44. Mely esetben nem kivételezettek a nemesek [tudniillik a kínvallatás alól, S.I.] .

1. Minthogy ez serkentő, foganatosítandó, megítélendő és ezzel szemben többnyire egyszerűen visszatartó módszer, mely a polgári perekben, azon túl a bűnperekben a vádlott [polgári per esetében alperes, S.I.] ellen alkalmazást nyer: a tanúkat vele szembe állítják, és azok gyakorta fejükre esküsznek. Ez utóbbi eljárásról röviden az I. könyv 52. fejezetének 21. pontja szól.⁹ A vizsgáló módszerek pedig, melyek legyenek határozott bizonyítékokra és ahhoz hasonlókra, enyhítő és terhelő körülményekre és a vizsgálandó kérdésekre tartozók, a jó bíró ítéletére vannak bízva, minthogy az anyag, az ok változatossága és a tények körülményei szerinti eljárása helyesen ügyességére vannak bízva; melyben azonban felette szemesnek és becsületesnek kell lennie; tehát mind ezért, mind a hivatalnoktársi elfoglaltság okából két esztendőre van korlátozva; az előnyt mérlegeli, hogy szóba jön-e a kínvallatás, mint a bizonyítás egyik fajtája.

2. A kínvallatást úgy határozzák meg, mint a test megkínkoztatását az eset bevallása útján az igazság kifürkészésére, a bírák parancsolatából a hóhér által végeztetve, bűnyűgyekben egyéb megfelelő próbák hiányában, kiegészítésképpen.

3. Carpoz műve harmadik része 119. kérdésében a maga módján bölcsen mondja, hogy noha a vádlott valamely bűnét elítélni [tudniillik a bíróság, S.I.] nem tartozik, hacsak azt nem vallja be, vagy nem győződött meg róla, mivel mindenkit addig ártatlannak kell gondolni, amíg ártalmassága be nem bizonyul; de nem azonnal mentendő fel, amíg vétkét tagadja, és törvényes és tökéletes vizsgálat azt nem bizonyította; de mivel az országoknak érdekében áll a bűnösöket büntetni és a gonosztevő embereket kivégezni, minden módon kimunkálendő, hogy az igazság kiderüljön.

4. Kínvallatás révén szokás és lehet a legcélszerűbben eljárni. Mert mivel többnyire minden bűnt rejtetten és titkosan követnek el, s mert mindig tanúk serege nem lehet-

séges, ezért eleink szokása követendő, hogy kínzás, csigázás útján derítendő fel az igazság.

5. Mivel a kínvallatás felette kegyetlen lehet, ezért az embert általa mintegy halálra kínozzák; ám többnyire a kínzás minden szörnyűségét megvetjük, mivel az igazságot tőlük semmi más módon nem lehet kicsikarni; ezzel szemben mások annyira türelmetlenek, hogy úgy tettetik magukat, mintha a kínzást eltűnni többre becsülnék; ezért arra intenek a doktorok, hogy a kínvallatás útján kifacsart vallomásnak nem mindig, sőt soha sincs hitele. Ezért a kifürkészendő igazság segítő eszköze nem csupán veszedelmes, hanem inkább valóban felette kétes.

6. Tehát senki ártatlant és büntelent, nem kevésbé bűnnel nem terhelt vádlottat a bíróságnak gyanúsának tulajdonítani nem lehet; viszont az elégséges vizsgálat alapján terhelt kínvallatásnak vetendő alá, és az ország régi szokása és írott jog alapján annak szokták alávetni, tudniillik a bűnös megérdemelt büntetését nem kerülheti el, és a bűnök nem maradhatnak büntetlenül.

7. Noha a kínvallatás mikéntje a bíró tetszésének van alávetve, azonban a jog intézkedéséhez alkalmazkodni tartozik, és ezért okosan kell intézkednie, és nem minden esetben, vagy nem minden személlyel, avagy bárminő tettből kifolyólag szabad ok nélkül kínvallatást alkalmaznia; se kificamító módon ne gyakorolják azt, vagy ne törjék össze, de az előírt törvény és szokás szerint, a bűn és a személy állapota, helyzete és minősége szerint vonják kínra.

8. Azért, hogy gondosan figyelhesse meg [tudniillik a kínvallatásra vont személyt, S. I.] a választott bíró, a következőkre kell ügyelnie.

1. Mely kínzóeszköze van kötelezve [tudniillik a vádlott].
2. Minő legyen a kínvallatás foka.
3. Vajon az illető személy kápadra vonható-e.
4. Mely esetben engedhető meg a kínvallatás.
5. Mily bizonyítékoknak és vizsgálatoknak kell megelőznie a kínvallatás megtörténhetőségét.
6. Mily mód és rend szerint figyelendő meg a kínvallatás alá vonandó személy.
7. Mi a kínvallatás eredménye.

9. Ami az elsőt illeti, noha a hóhérok a kínzóeszközök minden fajtáját igen jól kezelik, de a bírót kell megkérdezni a végzendők felől, mivel végrehajtandó ítélet van; a kínvallatás módját a hóhér választására bízni veszélyes dolog, mivelhogy mennyit szenvedhet élete vagy egészsége veszélyeztetése nélkül, legalábbis szabály szerint megítélni nem tudja, és a bíró hivatalára sérelmes; és ezért a bíró gondosan átgondolni tartozik a kínzóeszköz nemét és a próba fokát, melyről jelentést tenni tartozik.

10. A bíraktól pedig eltiltandók, megvallom, az új és nem használatos kínzóeszközök fajtái, de azok, melyek a magyarországi piacokon használatosak és kevésbé veszélyesek; az igazság az, hogy tartoznak eldönteni, miszerint ezekkel megkínozni lehetséges-e; az oka ennek az, hogy mivel a megkínzás módjában a bíró megítélése nem tökéletes, viszont az ország szokásához és gyakorlatához kötött, és ezért jogos és szabály szerint igazságos. A bíró tehát cédulát [azaz igazolást, S. I.] tartozik kiállítani a jogilag elfogadott kínzóeszköz fajtájáról, s a személy koráról, neméről, erőbeli állapotáról, kondíciójáról és a megszabott kínzóeszköz használatának okáról.

11. A kínzóeszközöknek a magyarországi piacokon használatos fajtái: a vékony, durván összetekert kötelek, melyekkel a hóhérok a vádlottak összekötött kezeit igen szorosan összeszoríthatják; vagy a kivájt csípőfogóra formált eszköz, mellyel a hüvelykujjakat préselik össze; avagy az alsólábszár összeszorítására szolgáló eszköz,¹⁰ mellyel a vádlottakat megkínózzák; szokták a vádlottat létrára fektetni, erőszakkal kinyújtóztatni, és végtagjai izületeit széthúzni; szokták izzó vassal, vagy lánggal is valamely testrészt, főleg az emlők alatt, lassan égetni; szokták az ujjak hegyét a körmök alatt hegyes vassal megszünni; szokták súlyosabb büntények esetében a lekopasztott fejtetőre az agyvelő fölött hideg vizet csepegtetni; nemkülönbén égő fáklát, vagy szurkot a testére csepegtetni; és e használatos kínzóeszközféleségek mellett még más fajták is vannak.

12. A másodikhoz; mint ismeretes, nem minden bűn egyforma, nem is minden vádlott egyformán kínzandó meg, de egyesek súlyosabban, mások pedig könnyebben, a bűnjellege, minősége szerint, mely a peres eljárásból kitűnik. Ebből következik bizonyos kínzóeszközök használata fokának a megállapítása, és nem kevésbé kell a bírónak szemmel tartania a kínzóeszköz nemét és fokozatát.

Ezeknek első fokozata csupán elrémítésből áll, mely szóbeli, amikor a hóhér szokásos kegyetlen szavakkal és gesztusokkal ront a vallatásban a megkínzandóra, mintha megragadni és megkínózni akarná, azonban nem is érinti.

A második fokozat a nekikészüléssel való elriasztás, s az igen könnyű kínzóeszközöknek az előkészítése, amikor fenyegetések mellett a lemeztelenített és megkötözött vádlottnak, aki a kínvallatásnak alá van vetve, a szerszámokat, melyekkel a kínzás történik, a szeme elé állítják és helyezik, és gyorsan nekikészül, mintegy azonnal a testnek esik [tudniillik a hóhér].

A harmadik fokozat az, midőn a kötelekkel összekötözött kezeket igen erősen megszorítják.

A negyedik fokozat az, amikor a vádlottat létrára vonják és erőnek erejével végtagjainak izületeit széthúzzák.

Az ötödik fokozat az, ha izzó vassal égetik meg.

A hatodik fokozat is, midőn az összeszorított ujjak körmei alá hegyes vassal beszúrnak.

A hetedik az, amikor lobogó lánggal égetik a testét.

A nyolcadik az, amikor koponyája lenyírt kopasz bőrére hideg vizet csepegtetnek.

A kilencedik az, amikor égő kénnel, vagy szurokkal égetik a testét.

A tizedik az, amikor kivájt vas szerszámmal a lábszárát összeszorítják.

13. A harmadik, azaz mely személyeket nem lehet kínvallatásnak alávetni. 1. Általában a nemeseket, ezt megerősíti a Hármaskönyv harmadik könyvének 20. címe: nemeseket a vétség helyén kívül sem fogságba vetni, sem gyanú alapján kínvallatás alá vonni nincs megengedve. Mindazonáltal ez az állítás nem eléggé nyilvánvaló, mivel nem korlátlanul, de csak gyanú alapján tilos a nemeseket megkínózni; viszont ezt megerősíti az 1597. évi 43. törvénycikkely, mely nem javallotta, hogy bizonyos Csáby és Nagy nevű kínvallatásnak vétessék alá elítélése előtt.¹¹ Egyébként ezen elutasításnak nem más lehet az oka, minthogy nemesek voltak, mivel nem nemeseket elítélésük előtt kínvallatásnak alávetni rég szokás volt. A szokásos gyakorlat is igen szilárdan megerősíti, minthogy a

Hármaskönyv első része 2. címe szerint előjogoknak örvendeznek. Carpzov azonban súlyosabb esetekben ugyanakkor ezt megerősíti; 3. könyv 118. kérdés No. 65., 87.

14. Másodszor a kínvallatásnak nem lehet alávetni azokat, akiknek értelme és ítélőképessége hiányzik: örltek, esztelenek, serdületlen korúak. Az oka ennek az, hogy ezeknek az értelmé annyira hiányzik, hogy nem tudják megérteni a kérdések célját és azt, hogy miért vétetnek kínvallatás alá. Carpzovot idézem, eszerint nem bocsátandó hasonló tanú sem más ellen. A másik oka ennek az, hogy akiknek az értelme hiányzik, valójában nem is vétkezhetnek, mivel bennük a lélek nem válik ártóvá, hogy valós vétkekért megvizsgáltassanak, ezért bűnükért nem büntetendők.

15. Harmadszor nem vehetők kínvallatás alá a némák, és ez természetes, mivel nem tudnak vallani; jelek révén pedig biztos és az elítéléshez elegendő vallomást nem tehet. Kivételt képez azonban az az eset, amikor írni tudnak, mivel ilyen módon az akadályozó ok megszűnik, hiszen írásbeli kérdésre hasonló módon tudnak válaszolni.

16. Negyedszer öregek és betegek elgyengült testük miatt, kik a kínvallató eszközöket egészségük ártalma, vagyis életveszély nélkül alig tudnák elviselni; ezek valóban úgy emiatt, mint pedig emlékezőképességük fogyatkozása miatt nagyon nagy bajban vannak; erre való tekintettel mondják az öregeket második gyermekkorukba visszatérteknek, valamint gyermekes értelműeknek.

17. Ötödször nem lehet kínvallatást végezni terhes asszonyokon, addig, ameddig olyanok; az oka az, hogy a magzat sértetlenül megőriztessék, és nehogy az asszony aki nek a teste gyenge, a fájdalomtól életveszélybe kerüljön. Ebben a tekintetben nem érdekes, hogy vajon újabban fogant, vagy a legközelebb fog szülni, mivel egyaránt vétkezik az, aki a születő lelket megzavarja, s az, aki a szülöttet megöli.

18. Negyedszer, mely esetekben engedhető meg mindenképpen a kínvallatás. Megállapítom, hogy a kínvallatás nem minden bűnügyben válogatás nélkül engedhető meg; csakis a kegyetlenebb bűnök esetében. Amelyek pedig kegyetlenebbek, azokat feltűnően variálják a doktorok; vallom azonban Carpzovval (3. könyv 119. kérdés) és néhány más-sal, kegyetlenebb bűnesetek azok, melyekért halálbüntetés, vagy testcsonkítás jár; és így a kínvallatás is csak ezen esetekben engedhető meg. Ezen igen komoly ítéletnek az oka azon alapszik, hogy a kínvallatás révén roncsolódik a test, és többnyire még a halálnál is kegyetlenebbnek mondják.

Ha pedig helye lenne a kínvallatásnak ilyen vétkek felderítéséhez, valamely más büntetést kell rendelni, mint a test megnyomorítását: a helységből való kitiltást, pénz-bírságot, vagy börtönbüntetést, ezért e téren nagy a változatosság.

1. Mivel akkor nagyobb lenne az elviselt nehézség, mint a bűn minősége szerint megillető ítélet végrehajtása.

2. Mivel tilos oly direkt eszköz, mely a testet a büntetés során roncsolja, meg van azonban más indirekt eszköz is engedve természetesen a kínvallatás révén.

3. Ilyen súlyosabb bünt a próba folytán és nem a próba érdekében végeznek.

Egyébként minden testi büntetés bár légyen kicsiny is, nagyobb mint bárminő pénzbüntetés; és az illető végét jelentheti.

19. Megjegyzendő azonban, hogy hazánk szokásaiból nekem úgy tűnik: nem csu-pán főbenjáró bűnesetek okából szokott a kínvallatás megengedve lenni, nemkülönben a testet meggyötrő büntetés.

20. Ötödször minő bizonyíték, vagy próba szükséges minden esetben ahhoz, hogy kínvallatáshoz folyamodjunk? A legbizonyosabb jog az, hogy törvényes és elegendő bizonyíték nélkül nem lehet kínvallatást végezni: Kitionich VIII. kérdés.¹² Az az oka ennek, hogy amíg vizsgálat alatt áll, addig is vétek nélkül gyanúsítják. Ellenben, hogy egy bizonyos bűn esetében milyen bizonyíték törvényes és szükséges, az sehol sincsen kifejtve. Valamely tettnek sokféle körülményeit és minőségét biztos szabály nem határozza meg, ezért az a bíró saját véleményének mérlegelésére tartozik. Carpzov, 3. könyv 120. kérdés.

21. A bíró azonban tartozik egyéni véleményét nem a saját (mint mondani szokás) agyából új megítélésként kialakítani, de a meghatározott jogból a hasonló esetekre alkalmazni, és kiváltképpen a tiszta bizonyítékokból, megfelelő érvekkel a nem világos bizonyítékokig levezetni, mivel ember életéről és testéről intézkedik.

22. A bizonyítékokat úgy határozzák meg, hogy az az elkövetett bűn kimutatott érve, vagy bizonyosága, és ahonnan a „meghatározók” szó ered; és a bizonyítéknak a nevével a gyanú, a feltevés és egyéb nemei függenek össze.

23. További bizonyítékok valószínűek, vagy hihetők, melyek az igaz tényeket nem mindig tanúsítják, de többnyire csupán

- 1-szor a vádlott személy tulajdonságát, előéletét és hírét,
- 2-szor a bűn helyett azon való rajtakapást,
- 3-szor gonosztevő emberekkel tudván folytatott beszélgetést,
- 4-szer halálos ellenségeskedést,
- 5-szor valamelyes haszonnak a reményét, és
- 6-szor a halálból remélt valamelyes előnyt.

24. Más bizonyítékok viszont bizonyosak, vagy kétségtelenek; ezek

- 1-szor ha valakit a büntett elkövetésének a helyén találunk, mint tettest,
- 2-szor annak rendje szerint a cinkos kijelentése,
- 3-szor egy minden kétségen felülálló tanú minősített vallomása,
- 4-szer a tett beismerése bíróságon kívül, minősítetten, illőn és tökéletesen bizonyított módon,
- 5-szor a sértett elleni fenyegetőzések, vagy annak közvetlen utána való meggyilkolása,

6-szor alku a sértettel, valamint az árát illetően,

7-szer a gonosztevőnek nyújtott segítség, vagy oltalom, hogyha valaki egyik-másik bűnét eltitkolja, az ellopott tárgyat eladja, stb.; és több más büntettnél is elő szokott fordulni.

25. Ezen előrebocsátott eldöntendő kérdésekre térek rá, és figyelembe véve azokat előadom először is, hogy valószínű, vagy hihető bizonyítékok habár több esetben össze is vágnak, magukban mégsem elégségesek a kínvallatás elrendelésére; elegendő azonban egy minden kétségen felülálló tanú vallomása révén az ilyen személy bűnének kínvallatás útján való kivizsgálása. Az előbbiek oka az, hogy az ilyesféle megítélés feletle csálóka, úgyhogy egyaránt lehet igaz és hamis. A kettő közül az utóbbi mellett kétségtelenül a gyakorlat szól. Hogy vajon a büntett semleges kivizsgálásához egy bizonyíték elégséges-e, vagy több és együttesen, a körülmények változatossága miatt, a bíró saját

megítélése szerint tartozik eldönteni. Akik ezt magukban semmiképpen sem tudják eldönteni, úgy együttesen vizsgálják ki.

A biztos, hogy kétségtelen bizonyítékok többen együttesen összefüggenek és oly mértékben erősek, hogy a vádlottra csaknem rábizonyulnak, és mintegy pusztá szilárd beismerő vallomásnak látszanak; egyedül is elégségesek arra, hogy a vádlottat kínvallatásnak vessék alá; egyébként is az illető vétkenél fogva próba révén vizsgál tassék ki. Én így ítélem meg a kérdést a peres eljárások gyakorlatából, melyet én a vármegyei ügyészi hivatalban 12 esztendőn át, az ügyvédi gyakorlatban pedig 15 éven át végeztem, leginkább pedig a vármegyei törvényszéken bőven megfigyelni lehet; és saját tudásom, megítélésem szerint is a közjó okából betartandónak vélem, hogy sem az ártatlanok megkínzására széles út ne nyíljon, sem pedig a bűnös büntetlen ne maradjon. Egyébként nehéz nekem nyomatékka l határozott szabályt felállítani, már csak az országban használatos különböző gyakorlat miatt is.

26. Hatodszor, mily mód és rend tartandó meg a kínvallatás alá kerülő vádlottal. Először is bevett szokás úgy eljárni, hogy a vádlottat korán reggel kínozzák meg, nehogy más időben tele gyomra felforduljon és hánnyon, mivel így vizsgáló d ni nem lehet; ha azonban a vádlott nem evett és nem ivott, makacsabb az igazság eltitkolásában, akkor tehát bizonynyal másik bírósági eljárást és még korábbi időben szoktak végezni.

27. Másodszor. A vádlott kínvallató eszközök nélkül, szóban hallgatandó ki, mellyel [tudniillik fenyegető szavaival, S. I.] vétke hathatósabb beismerésére ösztökélheti, hogy bűnét önként bevallja, ugyanis akkor a kínvallatásra nincs szükség, ha önkéntes vallomás révén az igazságot elmondja.

28. Harmadszor. Amennyiben több cinkos lenne, úgy először a leggyanúsabbat kell meggyötörni.

29. Negyedszer. Ha valamennyien egyaránt gyanúsak, azzal kell kezdeni, akit a legfélénkebbnek hiszünk, vagy fiatalabb korú, mivel könnyebb ilyenektől megtudni az igazságot, biztosabb a többivel folytatni; s ezért előbb a nő, mint a férfi vétessék kínvallatás alá, mivel az asszonyok érzékenyebbek és álhatatlanabbak: előbb a feleség, mint a férj, előbb a fiú, mint az apja k inzandó meg.

30. Ötödször. A bíró tartozik megállapítani a végrehajtás módját, és azt aszerint megszabni, hogy mennyit enged meg a személyek kora, neme, kondiciója, és oka szerint gyakrabban, végre ritkábban; egyiknél mérsékeltebben, másiknál erősebben járjon el a hóhér, hogy a megkínzás vagy ártatlanságot, vagy gyanút eredményezzen.

31. Hatodszor. A kihallgatásból s a vallomásból tűnjön ki, hogy a beismerés nem magából a kínvallatásból való, hanem annak abbahagyása utáni, és ezt fel kell jegyezni; ugyanis nem valószínű az, hogy a meggyötörtetés folyamán az igazságot el lehet mondani, és szokásosan azt idővel emlékezetébe vissza lehet idézni.

32. Hetedszer. A kihallgatás és a válasz részekből álló, tagolt legyen, azaz, hogy a félhez kérdést intézenek és arra választ várjanak, és végre röviden, a terjengősséget mellőzve, ne legyen zavaros, hanem tisztázott és igaz.

33. A vizsgálat megegyező [azaz a tényeknek megfelelő, S. I.] legyen, hogy a tényről kétséges rész ne maradjon, melyet szükséges valamennyi bírónak vizsgálnia, hogy a bűn egyetlen lényegi körülményét elkövette-e, hogy életétől megfosztassék, vagy pedig a halálos bűn alól felszabaduljon.

34. Kilencedszer. A bíró vagy a kiküldött jegyző úgy a vallomást minden részletével, mind a kínvallatás végrehajtott fokozatát és a kínzóeszközök mennyiségét a legszorgosabban feljegyzi; hogy aszerint a beismerőt biztosan elítélni, és a tagadót pedig felmenteni lehessen; valamint hogy úgy látszott, miszerint a kínvallatás esetleg nem szabályszerűen folyt le.

35. Tizedszer és utoljára. A kínvallatást nem csupán egyszer lehet lefolytatni, de csak újabb bizonyítékok alapján, nem pedig azon okból, mint az előző bizonyítékok, — lásd Kitonich 6. rész 8. kérdést, — mely alól a kínvallatás révén már mentesült.

36. Hetedszer, mi a kínvallatás hatása? A kínvallatás hatása lényegében az, hogy a bíró a vallomásnak hitelt adni tartozik, — egybevág Kitonich 6. rész 8. kérdésével, — és az az oka, hogy ezen célból kínzóeszközöket használnak, hogy az ügybeli vallomást kicsikarják; és ezt az igazság érdekében teszik. Mivel azonban a kicsikart vallomás valójában nem mindig egyforma, mert aszerint, hogy vagy tagadja a tettet, vagy pedig beismeri, bizonyára nem egy és azonos hatása lehet, mert egyszer a felmentésben a tagadókat, máskor pedig az elítélésben a helyesítőket igazolja.

37. Mielőtt azonban a vizsgálatot lefolytatnák, mivel nem minden vádlott vallja be bűnét a kínvallatás alkalmával, a vallomástételt felajánlják neki; melynek a következő esetei lehetségesek: először, aki önként, minden kínvallatás nélkül vall. Másodszor az a megkínzott, aki bűnét tanúsítva bevallja azt, de a kínvallatás abbahagyása után megerősíti, vagy pedig mást vall, mint a kínvallatás során. Végül kínzóeszköz nélkül önként mást mond, félelemből vagy gyötrelemből. Ezeknél a kínvallatás lefolytatandó, amikor is vagy visszavonja a kínvallatás során korábbi vallomását, vagy pedig megerősíti azt.

Ezek előrebocsátása után

38. Először. Kétségtelen, hogy a vétkét önként bevallott vádlottat kínvallatás nélkül, egyedül vallomása alapján el lehet ítélni. [Kitonich, 6. rész 8. kérdés.] És aki nyilván először vallomást tesz, hasonlóképpen; az a módja, hogy az ilyen vallomás bíró, vagy bíróval egyenlő értékű férfiú előtt tett legyen, azaz bíró, vagy a törvényszéktől kirendelt és kiküldött előtt tett legyen. Szintúgy, mint ezen hivatalos ügyből kifolyólag a tanú vallomása is, a törvényszék által másüvé kiküldött, vagy a bíróság előtti. A bíróság előtt önként és szabályszerűen tett vallomás pedig kétségtelenül elegendő az ítélethez. (II. Ulászló V. decretumának 15. articulusa.)

39. A kínvallatás alatti vallomás, ha a vallomástevő azt később visszavonja, az elítésre nem bír érvénnyel, habár több bizonyíték is van kéznél ellene. Kitonichot idézve ennek az az oka, hogy ellentmondás légyen ez önmagában, és két ellentmondás kölcsönösen megsemmisíti egymást.

40. Harmadszor, ha a vádlott kínvallatása során tett vallomását a bíróság előtt megerősíti, ezen beismerő vallomás alapján el lehet ítélni; mivel senki sem képzei, hogy valaki saját maga ellen vakmerően esküszik.

41. Negyedszer, ha továbbá a kínvallatott bűnét nem vallja meg, s valóban megmarad tagadásában, felmentendő és egyszerűen szabadon bocsátandó. Az oka ennek az, hogy bár volt ellene bizonyíték, az alól a kínvallatás révén igazolva lett és tisztító vizsgálat lefolytatása nélkül általános szabály szerint senkit sem lehet elítélni, hacsak nem bizonyítottatott rá a bűn, vagy bevallotta azt.

42. A még meg nem szabadult vádlott, aki büntett gyanúja alól kínvallatás révén tisztázódott, a bíróság által legalább megfigyelendő-e, vagy pedig határozottan felmentendő? Ahol Carpzov ezt a kérdést felveti, azt a véleményt vallja, hogy csak a bírósági megfigyeléstől mentesül, de határozottan nem mentendő fel; mivel természetesen aztán is új bizonyításra nyílik lehetőség, ismételten a közjóra szolgáló megtorláshoz lehet kezdeni. Másokról azonban valóban belátni, hogy határozott okból felmenthetők, mivel minden bizonyíték a kínvallatás révén megsemmisült. A vádló pedig semmit sem tudván bebizonyítani, a vádlottat felmenteni tartozik. Sőt végtére a középutat is választhatja, mondván, hogy bírói ítéletnek van helye. Nekem azonban úgy tetszik, hogy azoknak a táborát követem akik szerint az efféle vádlottat egyszerűen és határozottan felmentendőnek kellene tartanunk, mivel országunk törvényszéki gyakorlatának megfelel: Hármaskönyv II. rész 32. cím 4.§. Ha pedig a vádló a bizonyításban mindenből kifogy, az 1729. évi constitutio úgy határozott, hogy a nem bizonyító vádló felmenti; felmenteni pedig véghatározó ítélettel köteles.

43. Itt azonban megjegyzendő, hogy az elmarasztalt és vallomást tett vádlottra az ítélet után is róható ki kínvallatás, cinkostársai felderítése céljából, és ezért bűnügyekben ennek helye van, ha több büntárs által elkövetett, vagy biztosan megállapított a büntett, avagy ha bizonyítékok tanúsítják, de a büntársak ismeretlenek. Így tartja egyébként a gyakorlat is, melyet Kitonich a maga idejében nem vall alávaló dolognak (6. rész 8. kérdés) és megtalálható az 1597. évi 43. törvénycikkben.

44. Az ezen módon megfontolt kínvallatás alól a nemesek nem látszanak kivételezetteknek lenni, miként az idézett 43. törvénycikk értelmében, ugyanis a nemesi szabadság abban áll, hogy a nemeseket személyükben ne zavarják, hacsak nem idézik meg és nem marasztalják el; hiszen abban az esetben az idézés és elmarasztalás már megtörtént.

*

1. Semmiképpen sem látszik célszerűnek a latin „magia” és „magus” szavak magyarra való fordítása, mivel az egykorú jogi nyelvben szereplő e kifejezésekre nem található megfelelő és egyértelmű magyar szó.
2. Szent István 2. könyve 31. és 32. fejezetét lásd a 24. sorszám alatt közölt eset 5a. jegyzete alatt.
3. Szent László 1. könyve 34. fejezete: „A lator asszonyok és a boszorkányok úgy lakoljanak, amint azt a püspök jónak látja.”
4. Lásd Carpzovius B. 1652. munkájában.
5. Mátyást Jézus mennybemenetele után, a Szentlélek eljövetele előtt az apostolok és Krisztus hívei imádságára választották apostollá. Megválasztása sorsvetés útján történt közte és József között. (Apostolok cselekedetei, 1. 23–26.)
6. Mózes III. könyve 20., 27.: „És akár férfi, akár asszony, hogyha igéző, vagy jövendőmondó lesz közöttük, halállal lakoljanak; kővel köveztessék agyon, vérök rajta.”
7. Vegyes törvényszék: egyházi és világi.
8. Ugyanis latinul emelte a vádat az ügyész.
9. Huszty műve I. könyve LII. paragrafusának 21. pontja „a tanúkról és a bizonyításokról” szól.
10. Ez az úgynevezett spanyolcsizma.
11. Corpus decretorum. . . 1844. 584.
12. Kitonich, 1650. 174–175. (VIII. kérdés: „Az tortura okáért a magyarországi törvényünk szerint a kínzás által való értekezés megengedettik.”)

**AZ ÖRDÖGTŐL MEGSZÁLLOTTAK
EXORCIZÁLÁSÁRÓL
1666**

**Rituale Agriense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac coeteris Ecclesiae
publicis functionibus. Pottendorf, 1666. pp. 288–319.**

Az ördögtől háborgatottakat exorcizáló pap, vagy bárki más törvényes egyházi személy istenfélelemmel, tudással és romlatlan élettel felruházott legyen, aki nem a saját, hanem az isteni erőnyre támaszkodva, minden emberi kíváncsiságtól mentesen, az olyannyira jámbor munkát szeretetből álhatatosan és alázatosan végezze. Ez mindenekelőtt érett korúhoz illő, és nem csupán hivatalból, de kivált tisztelendő szokás jelentőségénél fogva is.

Hogy tehát saját tisztében helyesen járjon el, tapasztalt szerzőktől sok más hasznos bizonyosságot, – melyet ezen a helyen rövidség okából elhagytunk, – megismerés céljából tanulmányozzon át; kivált pedig ezen néhány leginkább szükségesre gondosan figyeljen.

Először, ne higgye el könnyen, hogy valakit az ördög megszállott, hanem figyelje meg a jeleit, amelyekről a megszállott felismerhető, vagy hogy a fekete epe, vagy valaminő betegség munkálkodik-e. A megszálló ördög jelei pedig a következők: ismeretlen nyelven több szóval beszélni, vagy a beszédét megérteni, távollévőket vagy titkos dolgokat leleplezni, az emberek kora, vagy sorsa felől nyilatkozni, és más efféleségek, melyek, ha többnyire előfordulnak, nagyobb a bizonyosság.

Hogy ezt pedig jobban megismerje, egy vagy több exorcizmus után kérdezze ki a megszállottat: mit érzett lelkileg, vagy testileg? hogy megtudja ugyanis, mely szavai az ördögnek zavarnak leginkább, hogy azt ettől kezdve kivált az eszébe vesse és emlékezetébe idézze.

Figyeljen arra, hogy milyen mesterkedéseket és csalásokat használnak az ördögök az exorcista rászedésére: ugyanis többnyire hamisan szoktak válaszolni, és magukat nehezen felfedni, hogy az elfáradt exorcista azzal felhagyjon, vagy pedig az ördögtől nyugtalanított nem látszik-e betegnek. Néha, miután megnyilatkoztak, elrejtőznek, és a testet minden nyugtalanítástól mintegy szabadon hagyják, úgyhogy a beteg magát mindentől megszabadultnak véli; de az exorcista ne hagyja abba, amíg nem látja a megszabadulás jeleit. Néha az ördögök is valaminő módon akadályozni tudják, hogy a beteg ne vesse alá magát az ördögűzésnek; vagy iparkodnak rászedni, hogy a betegsége természetes; olykor az ördögűzés közben elaltatják a beteget, és valaminő látomást mutatnak neki, elhítelve véle, hogy a beteg megszabadultnak lássék. Valamiképpen gonoszítottat mutatnak neki [tudniillik a betegnek, S. I.]; de óvakodjék, nehogy e miatt mágusokhoz, vagy boszorkányokhoz, vagy másokhoz, mint az Egyház szolgálóihoz meneküljön, vagy valaki babonassággal, avagy más csábító módon éljen vele. Néha-néha az ördög a beteget megnyugodni és a legszentebb oltáriszentséget magához venni engedi, hogy ezáltal eltávozottnak lássák. Tehát az ördögnek számtalan mesterkedése van az ember rászedésére, melyektől az exorcista óvakodjék tartózkodni, nehogy megcsalják.

Ezért emlékezzél arra, hogy a mi Urunk mondotta: az ördögök fajtáit csakis imádság és bőjt által lehet kiűzni: ez a két leghatalmasabb orvosság az isteni segedelem kieszközlésére, és az ördögök kiűzésére, a szentatyák példája nyomán, hogy rajta segíthessen, úgy általa, mint mások segítségével révén meggyógyuljon.

Ha lehetséges, úgy templomban, vagy más vallásos és tisztességes helyen, a távoltartott sokaságtól elkülönítve történjék az ördöngös exorcizálása; de ha beteg, vagy nemes, vagy más tiszteletre méltó személy lenne, ez okból magánházban is lehet exorcizálni.

Figyelmeztetni kell a megszállottat, ha elméje és teste ép, hogy imádkozzék Istenhez saját magáért, és bőjtöljön, és gyakori szent gyónással és áldozással, a pap ítélete szerint, magát erősítse; és amíg exorcizál, addig a beteg magát szedje össze, és forduljon Istenhez, és szilárd hittel kíváncsion magának teljes alázattal egészséget. És amikor hevesebben nyugtalanodik, békességes türelemmel tartsa, sohase kétkeljen Isten segítségében. Tartson a keze ügyében, vagy tekintete előtt egy feszületet. A Szentek illendően és biztonságosan összegyűjtött s beburkolt erekyéit tisztelettel a megszállott mellére, vagy fejére helyezik; de óvakodjon attól, nehogy e szent dolgot illetlenül megérintsék, avagy azoknak az ördögtől semminémű sérelme ne történjen. Azonban a legszentebb oltáriszentséget a megszállott fejére, vagy más testrészére, a tiszteletlenség veszélye miatt, ne helyezze.

Az exorcista ne csapongjon bőbeszédűségbe, üres, avagy kíváncsi kérdézősködésekbe, kiváltképpen ne jövődöbeli és titokzatos dolgokba, az ő saját tisztéhez nem tartozókra; de parancsolja meg

a tisztátalan léleknek, hogy hallgasson és éppen csak a feltett kérdésekre feleljen; ne higgyen neki, ha az ördög magát valamely szent lelkének, vagy elhunytak, avagy jó angyalnak tünteti fel.

Valóban szükséges kérdezősködni a megszálló lelkek számáról, nevéről, az időről, amikor megszállották, az okáról, és más ilyesféléről. Az ördögök egyéb haszontalanságait, nevetéseit, alkalmatlankodását pedig az exorcista akadályozza meg, avagy gúnyolja ki; és a körülállókat, akik kevesen legyenek, intse, hogy ezekkel ne törődjenek, sem a megszállottat magát ne kérdezzék, de annál inkább érette alázatosan és buzgón Istenhez imádkozzanak.

Az ördögűzéseket valóban végezze és kövesse hatalommal és tekintéllyel, nagy hittel és alázattal, valamint buzgalommal; és amikor felette győtrődni látja a beteget, annál inkább kényszerítse és sűrösse. És valahányszor látja a megszállottat valamely testrészében nyugtalanítani, vagy kínozni, avagy valamely duzzanatot mutatkozni, oda a kereszt jelét tegye, és hintse meg szentelt vízzel, melyet az exorcizálandó személy készségesen fogadjon.

Figyelje meg azt is, hogy az ördögök mely szavai gyakoriak leginkább, és amelyeket gyakrabban ismétel; és amikor egészen a fenyegetésig jut, és azt ismételtlen és gyakrabban emlegeti, álhatatosan tartson ki két, három, négy órán át, és még tovább is, amíg lehetséges, ameddig győzelmet arat.

Az exorcista óvakodjék, hogy bármiféle gyógyszert adjon, vagy tanácsoljon a betegnek, avagy a megszállottnak; hanem ezt a kezelést hagyja az orvosra.

Az asszonyt exorcizáló mindig vigyen magával tisztességes személyeket, akik a megszállottat tartják, amíg az ördög győtri; mely személyek pedig legyenek türelmesek, ha lehetséges, közeli atyafiak; sőt a tiszteletreméltó és gondos exorcista óvakodjék attól, nehogy olyant csináljon, vagy mondjon, mely magának, vagy másoknak alkalom lehet rossz gondolatra.

Amíg exorcizál, inkább a Szentírás szavait használja, mint a sajátját, vagy másét. És parancsolja meg az ördögnek: mondja meg, hogyha vajon annak [tudniillik a megszállottnak, S.I.] a testében valaminő bűvös dolgot, vagy gonosz jelet, avagy eszközt tart, azt hánnya ki; vagy pedig amennyiben testén kívül másutt vannak ilyenek, azokat fedje fel, és a megtalált holmit égesse el [tudniillik az exorcizáló személy, S.I.]. Figyelmeztesse a megszállottat is, hogy az exorcista minden próbálkozásának engedelmeskedjék.

Ha pedig a megszállott valóban felszabadul, intse, hogy lelkiismeretesen óvakodjék a bűntől, ne nyújtson alkalmat az ördögnek, hogy belé ismét visszatérjen, ezen újjászületett emberre ne támadjanak a gonoszabb elődök.

Tehát a szabályszerűen meggyónt, avagy legalábbis bűnösségét szívében megbánt, felkészült pap, vagy más exorcista, amennyiben alkalma van rá, szentmise áldozattal és isteni segedelemmel, kegyes másággal elteltlen, violaszínű palástba és stóla öltözöttlen, a stóla végét a megszállott nyaka köré helyezze, és maga előtt tartván a megszállottat, ha veszélyben van, őt, saját magát és a körülötte állókat a kereszt jelével erősítse meg és szentelt vízzel hintse meg, és letérdelve, s a többiek válaszával mondja el a litániát egészen a könyörgésekig. Az antifóna végén:

Ne feledkezzél el Uram szeretteinkről, sem bűneink büntetésének súlyáról.

Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben. . . stb.

Pap: És ne vígy minket a kísértésbe.

Válasz: De szabadíts meg minket a gonosztól.

53. zsoltár

Segíts meg, Isten, neved által. . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélekistennek nevében.

Pap: Mentsd meg Uram a Te szolgádat ~ szolgáloányodat.

Válasz: Én Istenem, a benned bízót.

Pap: Légy neki Uram az erényesség tomya.

Válasz: Az ellenségünk arca előtt.

Pap: Az ellenség semmire se menjen vele.

Válasz: És az egyenletlenség fia ne árthasson néki.

Pap: Küldd el néki Uram e szentek segítségét.

Válasz: És Sionról tekints le reá.

Pap: Uram, hallgasd meg könyörgésemet.

Válasz: És kiáltásom jusson el hozzád.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Válasz: És a te lelkeddel.

Imádság

Könyörgünk Isten, akinek sajátja mindig könyörölni és megbocsátani, tekintsd a mi könyörgésünket, hogy a te szolgádat ~szolgálóleányodat, akit a bűnök láncá fon körül, a te kegyelmed kegyes irgalmassága oldozza fel.

Imádság

Úr, Szent Atya, mindenható örök Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus atya, aki a me-
nekülő zsarnokot és az istentagadót a gyehenna tüzébe küldöd; aki a te egyszülöttedet
küldtetted erre a világra, hogy az oroszán módra ordítót megtörje; serényen figyelmezz,
siess, hogy a te képedre és hasonlatosságodra teremtett embert a pusztulástól és az ördög
gonoszságától megmentsd. Uram, adj erőt a vadállat felett, mely pusztítja szőlődet. Adj a
te szolgádnak bátorságot, hogy a haszontalan sárkány ellen igen bátran küzdjön; ne vesd
meg a benned bízókat. Kényszerítsd őt hatalmas jobboldal a te szolgádból ~szolgálóle-
ányodból, N-ből eltávozni. + [A továbbiakban ez a jel az exorcista keresztségét jelöli, S.I.]
Ne engedd őt hosszantartó fogságban tartani, akit te a saját képedre alkotni méltóztat-
tál, és a te fiadban megváltottál; aki veled egységben él és uralkodik.

Válasz: Ámen.

Ezután ezen a módon parancsolj az ördögnek:

Megparancsolom neked, bárki vagy, tisztátalan lélek és minden társadnak, engedel-
meskedj Isten e szolgájának: hogy a mi Urunk Jézus Krisztus megtestesülése, kín-
szenvetése, feltámadása és mennybemenetele által, a Szentlélek elküldése által, és a mi
Urunk végítéletre való eljövetele által, valaminő jel útján mondd meg nekem a neved,
halálod napját és óráját; és hogy nekem, Isten méltatlan szolgájának, mindenben teljes-
séggel engedelmeskedj, Isten ezen teremtményét sem, + vagy a körülállókat, avagy azok
javait semmiképpen meg ne támadd.

Ezután felolvasásra kerül ez, vagy egy másik evangélium.

A szent evangélium olvasmánya Szent János szerint

Ezeket mondván, jelölje meg magát és a megszállottat a homlokán, ajkán és a mellén [tudni-
illik a kereszttel, S.I.].

Kezdetben volt az Ige: az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige; ő volt kezdetben Istennél. Minden általa lett. Nélküle semmi sem lett, ami lett. Benne volt az élet, s az élet volt az emberek világossága. A világosság világít a sötétségben, de a sötétség nem fogta fel.

Föllépett egy ember, az Isten küldötte, s János volt a neve. Azért jött, hogy tanúságot tegyen, tanúságot a világosságról, hogy mindenki higgyen általa. Nem ő volt a világosság, csak tanúságot kellett tennie a világosságról.

Az Ige volt a világosság, amely minden embert megvilágít. A világba jött, a világban volt, általa lett a világ, mégsem ismerte föl a világ. A tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be. Ám, akik befogadták, azoknak hatalmat adott, hogy Isten gyermekévé legyenek. Azoknak, akik hisznek benne, akik nem a vérnek, vagy a testnek a vágyából s nem is férfi akaratából, hanem Istentől születtek. S az Ige testté lett, és közöttünk élt. Láttuk dicsőségét, az Atya Egyszülöttének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be.

Válasz: Istennek legyen hála.

A szent evangélium olvasmánya Márk szerint

Abban az időben így szólt Jézus a tanítványaihoz: „Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözl, aki nem hisz, az elkárhozik. Akik hisznek, azokat ezek a jelek fogják kísérni: nevemben ördögöt űznek, új nyelveket beszélnek, kígyókat vehetnek kezükbe, és ha valami mérget isznak, nem árt nekik, ha pedig betegre teszik a kezüket, azok meggyógyulnak.”

A szent evangélium olvasmánya Lukács szerint

Az időben Jézus egy alkalommal kiűzött egy néma gonosz lelket. Amikor a gonosz lélek kiment, a néma megszólalt. A nép elcsodálkozott. De néhányan így vélekedtek: „Belzebubbal, a gonosz lelkek fejedelmével űzi ki a gonosz lelkeket.” Mások próbára akarták tenni, ezért égi jelet követeltek tőle. De ő átlátott rajtuk, azért azt mondta nekik: „Minden önmagával meghasonlott ország elpusztul, és ház házra omlik. Ha tehát a sátán meghasonlott volna magával, hogy állhatna fenn az ország? Azt mondjátok, hogy Belzebub segítségével űzöm ki a lelket. Ám, ha én Belzebub segítségével űzöm ki a gonosz lelkeket, a fiaitok kinek a segítségével űzik ki őket? Ezért ők lesznek bíraitok. De ha én az Isten ujjával űzöm ki a gonosz lelkeket, akkor már közel van hozzátok az Isten országa. Amikor az erős ember fegyveresen őrzi házát, biztonságban van vagyona. De ha egy erős megtámadja és legyőzi, elveszi fegyverét, amiben bízott, és a zsákmányt szétosztja.

Pap: Uram, hallgasd meg könyörgésemet.

Válasz: És kiáltásom jusson el hozzád.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Válasz: És a te lelkeddel.

Könyörgünk mindenható Uram, az Atyaisten, Jézus Krisztus Igéje, minden teremtmény Istene és Ura; aki szent apostolaidnak hatalmat adott letiporni a kígyókat és a skorpiókat, aki több csodáid között méltóztattál mondani, megparancsolni: Úzzétek ki az ördögöket; mint villám az égből ölte meg a sátánokat. A szentjeid nevére félve és reszketve, esdekelve könyörgök, hogy legméltatlanabb szolgádnak add meg minden bűnös megbocsátását; s álhatatos hitet és hatalmat adni méltóztattál, hogy ezt a kegyetlen ördögöt a Te szent hatalmaddal megerősített kézzel, erős bizalommal és biztosan megragadjam általad Jézus Krisztus, Istenünk, aki eljövendő vagy tűz által megítélni az eleve-
neket és a holtakat mindörökké.

Válasz: Ámen.

Ezután megerősítve magát és a megszállottat a kereszt jelével, stólával véve körül a nyakát, s jobb kezét a fejére téve, áhitatosan és nagy hittel mondja, amint következik:

Pap: Ez az Úr keresztje, fussatok el ellenséges falka.

Válasz: Győzött Júda törzséből, Dávid gyökeréből való oroslán.

Pap: Uram, hallgasd meg könyörgésemet.

Válasz: És kiáltásom jusson el hozzád.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Válasz: És a te lelkeddel.

Imádság

Könyörgünk, Isten, a mi Jézus Krisztus Urunk Attya, hívom a te szent nevedet, és térden állva kérem kegyelmedet, hogy ez, és minden más tisztátalan lélek ellen, mely háborgatja a te teremtményedet, méltóztass nekem segítséget nyújtani. Ugyanazon a mi Urunk Jézus Krisztusunk által, aki vele él és uralkodik a Szentlélekistennel egyetemben, mindörökkön örökké.

Válasz: Ámen.

Ördögűzés

Kiűzlek téged hitvány lélek, minden ellenséges támadás, minden rémlátás, minden gyülekezet, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében, + az Isten e teremtményéből gyökere-
restől kiirtalak és elűzlek. + Ő maga parancsolta meg neked, hogy a legmagasabb egek-
ből a legmélyebben fekvő földre zuhanj le. Hallgass tehát, és félj sátán, ellenséges hitű,
az emberi nem ellensége, halálba vezető, életet elragadó, az igazságot elferdítő, a rossz-
szak gyökere, a vétkek táplálója, az emberiség félrevezetője, az emberi nem árulója,
gyűlölködésre ingerlő, a kapzsiság ősapja, az egyenetlenkedés oka, fájdalmak keltője.
Miért állsz és szegülsz ellen, amikor tudod, hogy Krisztus Urunkat a te embereid vesz-
tették el, tőle félnek, mint Izsák feláldozójától, mind József eladójától, a bárány gyil-
kosától,¹ az Ember keresztrefeszítőjétől; tehát a pokol diadalmasa volt.

A következő keresztet a megszállott homlokára vesse.

Távozz tehát az Atya, + a Fiú + és a Szentlélek + nevében, adj helyet a Szentléleknek, Jézus Krisztus ezen kereszttjele + révén, aki az Atyával és a Szentlélekkel él és uralkodik, Isten, mindörökkön örökké.

Válasz: Ámen.

Pap: Uram, hallgasd meg könyörgésemet.

Válasz: És kiáltásom jusson el hozzád.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Válasz: És a te lelkeddel.

Imádság

Könyörgünk, teremő Isten, az emberi nem védelmezője, aki az embert a te képedre formáltad; tekints a te szolgádra ~ szolgálóleányodra, N-re, akit a gonosz lélek álnok módon megtámadott, akit a régi ellenség, a föld ősi ellensége borzalmas rettegéssel röpősi körül, és emberi eszének értelmét oktalansággal megigézte, rémülettel megzavarta és a félelem nyugtalanító aggályával felingerelte. Űzd el Uram az ördög erejét, és hárítsd el család fondorkodását, távolra fusson el a kegyetlen kísértő, legyen a te szolgád ~ szolgálóleányod megerősítve a te nevedben e jellel +(a homlokon) és legyen lélekben és testben bátorságos.

Három keresztet vessen az ördögös mellére.

Te mell + őrizd ennek belsősegeit. Te belső nemes rész + igazgass. Te + szív erősödj meg. Az ellenszegülő lélekben a kísértő hatalma elenyészik. Adj Uram szent neved e segítségülkéréséhez kegyelmet, hogy az, aki eddig rémített, mint megrémített elmeneküljön, és legyőzve eltakarodjék, és tiéd lehet a te szolgád ~ szolgálóleányod, és megerősített szívvel és tiszta ésszel rója le adósság-szolgálatát. A te Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled él és örökkön örökké uralkodik.

Válasz: Ámen.

Ördögűzés

Esküszöm néked, te régi kígyó, az eleveneknek és a holtaknak a bírójára, teremődre, a világ teremőjére, ő reá, akinek hatalma van téged a gyehenna tüzére küldeni, hogy Isten ezen szolgájából ~ szolgálóleányából, N-ből, aki az Egyház kebelébe visszatért, félelemmel és dühös seregeddel szaporán távozzál. Esküszöm neked ismét +(a homlokon), nem az én erőtlenségemre, de a Szentlélekre, hogy távozz Isten e szolgájából ~ szolgálóleányából, N-ből, akit a mindentudó Isten a saját képére teremtett. Engedelmeskedj nem nekem, hanem Krisztus szolgájának. Téged kényszerít egyébként annak a hatalma, aki téged kereszttje alá igazott. Annak karja alatt reszketsz, aki a pokol legyőzött kesergőinek lelkeit a fényre vezette. Legyen neked az emberi test rémülete, + (a mellen), legyen veled Isten rettenetes képe + (a homlokon). Ne szegülj ellen, ne késlekedj, távozz el ebből az emberből, mivel Krisztusnak tetszett az emberben lakozni. Parancsol neked az Isten. + Parancsol neked Jézus Krisztus fensége. + Parancsol neked az Atyaisten. + Parancsol neked a Fiúisten. + Parancsol neked a Szentlélekisten. + Parancsol neked a kereszt szentsége. + Parancsol neked Szent Péter és Pál apostol és a többi szentek hűsége. + Parancsol neked a vártanúk vére. + Parancsol neked a bűnvallók önuralma. + Parancsol neked a szentek kegyessége és minden szentnek a közbenjárása. + Parancsol neked a

keresztény hit misztériumának szilárdsága. + Vége tehát pártütő, vége tévútra vezető minden ámtásnak és csalárdságnak, ellenséges erőnek, ártatlanság üldözője. Adj helyet te legiszonyosabb, adj helyet te legkegyetlenebb, adj helyet Krisztusnak, ahol semmit sem találsz a te művedből, aki téged kifosztott, aki országodat lerombolta, aki téged legyőzve megkötözt, és eszközeidet szét tépte, aki téged a külső sötétségbe vezetett, ahol részedre, segítő társaiddal egyetemben pusztulás készül. De micsoda kegyetlenül tusakodsz? Micsoda vakmerően becsmérkedsz? A mindenható Isten vádlottja vagy, akinek parancsolatait áthágtad. A Fiának, Jézus Krisztusnak a vádlottja vagy, akit te megkísérteni merészeltél, és keresztrefeszítését határoztad el. Az emberi nem vádlottja vagy, mellyel meggyőződésből halálos mérget itattál.

Esküszöm tehát neked, haszontalan sárkánynak, a szeplőtelen + bárány nevében, aki megtiporta az áspiskígyót és a baziliszkuszt, aki megtaposta az oroszánt és a sárkányt, hogy eltávozz ezen emberből + (legyen keresztvetés a homlokára), eltávozz Isten egyházáról + (legyen kereszt jele a körülállók fölött), reszkess és menekülj, annak az Istennek a nevét hívjad, akitől a pokolbeliek remegnek, akinek égi erejének és hatalmának és uralmának alá vannak vetve, akit a kerubok és a szeráfok fáradhatatlan szavakkal dicsőítenek, mondván: szent, szent, szent az Úr Jézus; parancsol neked a testet + öltött Ige. Parancsol neked a Szűztől született. Parancsol neked a názáreti + Jézus, aki téged tanítványaiddal együtt megvet, az emberiségből, mint kitaszítottat és legyőzöttet távozni parancsol, amiért jelenleg veled együtt az emberiségtől különválasztott. Távozz tehát most elítélt az ő + nevében ezen embertől, akit maga teremtett. Nehéz neki ellene állani. + Nehéz neked az ösztökének ellene makacskodni. + Mivel minél később távozol, annál inkább növekszik büntetésed, mivel nem embert csúfoltál ki, de azt, aki élők és holtak ura, aki eljövendő megítélni eleveneket és holtakat mindörökké a tűz által.

Válasz: Ámen.

Pap: Uram hallgasd meg könyörgésemet.

Válasz: És kiáltásom jusson el hozzád.

Pap: Az Úr legyen veletek.

Válasz: És a te lelkeddel.

Imádság

Könyörgünk, egek Istene, föld Istene, angyalok Istene, arkangyalok Istene, próféták Istene, apostolok Istene, vértanúk Istene, szűzek Istene; Isten, akinek hatalma van életet adni a halál után, pihenést a munka után, aki nem más Isten, te melletted, nem lehet igazi, hacsak nem az ég és a föld teremője, aki valóban király, s uralmának nincsen vége. Alázatosan könyörgök a te dicsőséges fenségednek, hogy ezt a te szolgádat ~ szolgálóleányodat méltóztass megszabadítani a tisztátalan lélektől. A mi Urunk Jézus Krisztus által, ki él és uralkodik mindörökkön örökké.

Válasz: Ámen.

Ördögűzés

Esküszöm tehát neked, minden tisztátalan lélek, minden titkos jelenés, a sátán minden támadása, a názáreti + Jézus Krisztus nevében, aki a Jordánba való merülés után a

pusztába vonult, és téged a te helyeiden legyőzött; hogy akit az a föld iszapjából a maga dicsőségére teremtett, te, felhagysz a támadással, és e nyomorult emberben nem emberi törekénységet, de a mindenható Isten képmását féled. Járulj tehát Istenhez, + aki téged és a te álnokságodat a fáraóban és seregében, Mózes haragja folytán a mélységbe süllyesztette.² Járulj Istenhez, + aki téged leghűségesebb szolgája, Dávid által, Saul királytól dicsőeneket zengve, megmenekített.³ Járulj Istenhez, + aki téged az áruló iskarióti Júdásban elítélt.⁴ Téged ugyanis isteni vesszeivel megvert, akinek szeme sugarában seregeiddel reszketve és kiáltozva mondottad: Mit nekünk és neked a magasságos Isten Fiának, Jézusnak? Időnek előtte jössz ide meggyötörni minket? Az téged örök tűzzel szorongat, aki az idők végezetében kegyetlenül fogja mondani neked: Távozz tőlem gyalázatos az örök tűzre, mely az ördög és angyalai számára készült. Egyébként te és angyalaid férgek lesznek, akik sohasem fognak elpusztulni. Neked és angyalaid számára olthatatlan tűz készül; mivel te a gonosz gyilkosok fejedelme vagy, te a fajtalanságok szerzője, te a szentségtörők feje, te a leggonoszabb cselekedetek mestere, te az eretnekek doktora, te minden erkölcstelenség kitalálója vagy. Távozz tehát + gonosz, távozz + bűnnel fertőzött, távozz minden álnoksággoddal, mivel az Isten az embert saját templomává akarta tenni. De miért késlekedel itt? Adj hálát a mindenható Istennek, + akinek mindenki térdet hajt. Adj helyet Jézus Krisztus Urunknak, + aki az emberekért legszentebb vérént ontotta. Adj helyet a Szentléleknek, + aki szent apostolaid közül Pétere által büntette álnokságodat Ananisában és Saphirában;⁵ aki téged Herodes királyban, nem adván neki tiszteletet, megvert; aki téged Elyma mágusban, apostola, Pál által a vakság sötéttségével tett szerencsétlenné,⁶ és ugyanaz által a jósnőből szavai révén távozni parancsolt.⁷ Távozz tehát most, + távozz, + tévútra vezető. Neked a pusztaság a székhelyed, a te lakásod a kígyó: alázatoskodni és fondorkodni. Már nincs idő a terjeszkedésre. Mert íme az uralkodó Úr gyorsan közeleg és tűz lobog előtte, és terjed s lángol ellenségei körül. Mert ha az embert meg is csalogod, az Istent nem tudod félrevezetni. Az említett téged száműz, akinek a szeme nincs eltakarva. Az téged kiűz, akinek minden erő alá van rendelve. Az téged kizár, aki neked s angyalaidnak az örök gyehenna tűzét készítette; akinek az ajka éles kardként mutatkozik meg; aki eljövendő ítélni eleveneket és holtakat és mindörökké a tűz által.

Válasz: Ámen.

Minden elmondottat addig ismételheti, ameddig szükség van rá, mígnem a megszállott teljességgel meg nem szabadul.

Többnyire segít az alatt közöltek szerint a megszállott felett mondani és gyakorta ismételtetni a Miatyánkot, az Üdvözlégy Máriát, a Hiszekegyet, stb.

A Boldogságos Szűz Mária éneke

Lelkem magasztalja az Urat,
és szívem ujjong megváltó Istenemben,
mert letekintett alázatos szolgálójára.
Lám, mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék,
mert nagyot tett velem ő, a Hatalmas és a Szent.
Irgalma nemzedékről nemzedékre az istenfélőkkel marad.
Karja bizonyosságot tett hatalmáról:

Szétszórta a szívükben gőgösöket,
 letaszította trónjukról a hatalmasokat,
 az alázatosakat pedig fölemelte.
 Az éhezőket jóllakatta, de a gazdagokat üres kézzel küldte el.
 Gondjába vette gyermekét, Izraelt, megemlékezve irgalmáról,
 amelyet atyáinknak, Ábrahámnak és utódainak örökre megígért.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélek nevében. . . stb.

Zakariás éneke

Áldott az Úr, Izrael Istene,
 mert meglátogatta és megváltotta népét.
 Erős szabadítót támasztott nekünk,
 s szolgájának, Dávidnak házában.
 Ahogy mondta a szent próféták szájával ősidők óta
 megmentett minket ellenségeinktől és gyűlölőink kezétől,
 hogy irgalmazhasson atyáinknak,
 és megemlékezzék szent szövetségéről:
 Az esküről, amelyet atyáinknak, Ábrahámnak esküdött, hogy
 majd megadja nekünk,
 hogy az ellenség kezéből kiszabadulva,
 félelmet nem ismerve szolgáljunk neki,
 szentségben és imádságban élve
 színe előtt életünk minden napján.
 Téged pedig, Fiú, a Magasságos prófétájának fognak hívni,
 mert az Úr előtt jársz majd, hogy elkészítsd útját,
 és népét az üdvösségre tanítsd,
 ami a bűnök bocsánatában van,
 Istenünk könyörülő irgalmából.
 Irgalmában meglátogat minket a Magasságból,
 hogy világosságot adjon az embereknek, akik a sötétségben
 és a halál árnyékában ülnek,
 lábukat meg a béke útjára irányítsa.

Szent Athanáz „symbolum”-a

Aki üdvözülni akar, mindenekelőtti tette az, hogy tartsa
 meg a katolikus hitet.
 Akit mindenki nemcsak mint egészet és sértetlent szolgáljon:
 kétségtelenül az örökkévalóságba jut.
 Katolikus hit az is, hogy az egy Istent a Szentháromságban
 és a Szentháromsággal egységben tiszteljük.
 Sem kétes személyeket, sem kiválasztottak valóságos
 lényegét ne.

De az Atya és a Fiú s a Szentlélek egy az istenségben:
 egyenlő a dicsőségben és az örökkévalóság méltóságában.
 Aminő az Atya, olyan a Fiú, olyan a Szentlélek.
 Teremtetlen az Atya, teremtetlen a Fiú, teremtetlen
 a Szentlélek.
 Örök az Atya, örök a Fiú, örök a Szentlélek.
 Azonban nem három örökkévaló; de egy örökkévaló.
 Miképpen nem három teremtetlen; sem három mérhetetlen:
 de egy teremtetlen és mérhetetlen.
 Hasonlóképpen mindenható az Atya, mindenható a Fiú,
 mindenható a Szentlélek.
 Azonban nem három mindenható; de egy mindenható.
 Így Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek.
 És mindazonáltal nem három az Isten, de egy az Isten.
 Így Úr az Atya, Úr a Fiú, Úr a Szentlélek.
 Mivel miként a külön-külön isteni személyt egyként valljuk
 a keresztény hit szerint megszólítani; így három
 Istent, vagy Urat mondani a katolikus hittel tiltjuk.
 Az Atya senkitől sem létesült, sem alkottatott,
 sem született.
 A Fiú egyedül csak az Atyától van: nem létesült,
 nem alkottatott, nem született.
 A Szentlélek az Atyától és a Fiútól nem létesült,
 nem alkottatott, nem született.
 Egy az Atya, nem három az Atya; egy a Fiú, nem három a Fiú;
 egy a Szentlélek, nem három a Szentlélek.
 A Szentháromságban nincs elsőbb, vagy hátsóbb,
 nincs nagyobb, vagy kisebb, de mind a három személy
 örökkévaló és egyenlő.
 Úgyhogy mindenképpen, amiként már fentebb mondva vagy on:
 egység a Szentháromságban és a Szentháromság az
 egységben tisztelendő.
 Aki tehát üdvözülni akar: úgy azt a Szentháromság ítéli meg.
 De szükséges az örök üdvösséghez, hogy híven higgye a
 mi Urunk Jézus Krisztus megtestesülését is.
 A hit tehát igaz, tehát higgyük és valljuk meg, mivel a
 mi Urunk Jézus Krisztus Isten fia, Isten és ember.
 Az Isten az Atya valóságából az idők előtt lett; és az
 ember az anya valóságából az időben született.
 A tökéletes Isten tökéletes ember: okos lélekből és
 emberi húsból áll.
 Istenség szerint egyidejű az Atyával. Emberség szerint
 kisebb az Atyánál, aki jöllehet Isten és ember,
 azonban nem kettő, de egy Krisztusban.

Hús szerint pedig nem egy az istenség társaságával,
de egy az Istenben az emberség felvételével.
Nem egészen egy a létezők zűrzavarával, de egy a személy
egységében.

Mert miként az ember okos lélek és hús; úgy az Isten
és a keresztény ember, egy.

Aki szenvedett üdvösségünkért, leszállott a poklokra,
s harmad nap halottaiból feltámadott.

Felszállt a mennyekbe, ül a mindenható Atyaisten jobbján;
onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.

Akinek eljövetelekor minden ember testével támad fel;
hogy számot adjon saját tetteiről.

És a jók, akik szűkölködnek, az örök életre mennek,
a rosszak pedig az örök tűzre.

Ez a katolikus hit, melyet aki nem híven, szilárdan
hiszi, az nem üdvözl.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélek nevében.

90. zsoltár

Aki a Fölséges védelmében lakik . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

67. zsoltár

Fölkel az Isten, ellenségei szétszóródnak . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

69. zsoltár

Istenem, kegyelmedben ments meg . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

53. zsoltár

Segíts meg, Isten, neved által . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

117. zsoltár

Adjatok hálát az Úrnak, mert jó . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

34. zsoltár

Szállj perbe, Uram, azokkal, akik velem vitáznak . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

30. zsoltár

Hozzád menekülök, Uram . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

21. zsoltár

Istenem, Istenem, miért hagytál el . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

3. zsoltár

Mennyien szorongatnak, Uram . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

10. zsoltár

Az Úrnál keresek menedéket . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

12. zsoltár

Meddig feledkezel meg rólam, Uram . . . stb.

Dicsőség az Atyának, Fiúnak . . . stb.

Könyörgés az ördögtől való megszabadulás után

Könyörgünk hozzád, mindenható Isten, hogy a gonosz léleknek nem volt nagyobb hatalma ezen szolgálodon ~ szolgálóleányodon, N-en, mivel elmenekült, és nem tért vissza, nem hatolt belé, Uram, megparancsolva téled a mi Urunk Jézus Krisztus jósága és békéje, melynek a révén meg vagyunk mentve, és semmi rossztól nem félünk, mivel az Úr velünk van. Aki él és uralkodik az Atyaistennel, a Szentlélekisten egységében mindörökkön örökké.

Válasz: Ámen.

JEGYZETEK

1. A bárány gyilkosa: a bárány Jézus jelképe, gyilkosai pedig halálra ítélői és keresztre feszítői.
2. Utalás ez arra a bibliai elbeszélésre, mely szerint a zsidóknak Mózes vezetésével Egyiptomból való kivonulása során üldözőik a Vörös tengerbe veszttek. (Mózes 5. könyve 13–14.)
3. Lásd Sámuel 2. könyve 22.
4. Júdás 30 ezüstért elárulta a zsidó főpapoknak Jézust, később azonban lelkiismeret-furdalása miatt felakasztotta magát.
5. Lásd Apostolok cselekedetei, 5. 1–11.
6. Elymas: Elimász, más néven Bárjézus zsidó varázsló, hamis próféta, akit Pál apostol vaksággal vert meg, mert Szergiusz Paulus ciprusi helytartót vissza akarta tartani a hittől. (Apostolok cselekedetei, 13, 6–11.)
7. Lásd Apostolok cselekedetei, 16. 16–18.

NAGY FERENC¹

**„AZ EGY, IGAZ, ÉS BOLDOGÍTÓ HITNEK ELEI,
MELLYEKET FŐ TISZTELENDŐ ÉS NAGY MÉLTÓSÁGU
GALÁNTAI GRÓF ESZTERHÁZY KÁROLYNAK . . . ISTEN, ÉS
AZ APOSTOLI SZÉKNEK KEGYELMÉBŐL EGRI PÜSPÖKNEK . . .
NEMES HEVES ÉS KÜLSŐ SZOLNOK TÖRVÉNYESEN EGYBE
KAPTSOLT VÁRMEGYÉK ÖRÖKÖS FŐ ISPÁNNYÁNAK² KEGYELMES
PARANTSOLATJÁBÓL EGYBE SZEDETETT.”
EGER, 1796. pp. 150–156.**

A BOSZORKÁNYSÁGRÓL

Kérdés: Mitsoda a Boszorkányság?

Felelet: Ördöggel nyilván, vagy alattomban való szövetkezés, és kötés, melly által szokatlan dolgokat, és tselekedeteket kíván valaki végben vinni.

Kérdés: Nagy vétek-e a babonaság?

Felelet: Igen nagy, a mint ki-tetszik azon büntetésekből, mellyekkel parantsolta büntetni azoknak tselekedőit az Isten, mondván: A melly Férfiuban, vagy Asszonyban varázsló, vagy jövendőlő Lélek léssen, halállal haljanak meg, és kövezzék meg őket, és az ő vérek legyen rajtok. (Lev. 20.v. 27.³) Alább pedig majd minden nemeit különösen említi a babonaságnak, e képpen szólván: Ne találtassék benned, a ki jövendő mondóktól tudakozódjék, és az álmokra, s madár szállásokra vigyázzék, se ne legyen varázsló, se bűbájos, se a ki a nézőktől, se a ki a jövendőlőktől tanácsot kérjen, mert mind ezeket útálja az Úr, és e féle vétekért el-törli őket. (Deut. 18.v. 10., 11., 12.⁴) Távol legyenek azért az illyenek minden Keresztény Lélektől, kinek jobb itt mindennémű kínokat, nyavalyákat, és ellenzéseket szenvedni, mint sem a minden szeretetre méltó jó Istent meg bántani, és örök tűzre vettetni.

A VARÁZSLÓ ORVOSLÁSRUL

Kérdés: Mitsoda a Varázsló orvoslás?

Felelet: Az egészségnek olly hívságos jelek, s eszközök által való keresése, mellyek sem a természettől, sem pedig az Istentől arra nem rendeltettek.

Kérdés: Mik számláltatnak még a varázsló orvoslások közé?

Felelet: A beteg emberre, vagy marhára való hívságos orvoslások. Nem külömben az olylyan bötűkkel írott tzeduláknak hordozási, mellyeket helyben nem hagy az Anyaszentegyház. Azomban senki se gondolja, hogy a szenteltt állapotok, mellyek némelly nyavalyák, és veszedelmek el-távoztatására alkalmaztattnak, illyen varázsló orvoslások légyenek. Mert azoknak a szentelés, és az Anyaszentegyház könyörgése által adatik olly erő, hogy használhatnak is mindenkor bizonyos okokra nézve; mindazáltal az Anyaszentegyház könyörgésének, és a szentelt állapotoknak nagy erőt tulajdonítunk, Istenben vetvén reménységünket.

A VARÁZSLÓ JÖVENDŐLÉSÉRŐL

Kérdés: Mitsoda a Varázsló jövendölés?

Felelet: A jövendő, vagy már meg lett, de titkos dolgoknak, olly jelek, vagy eszközök által való meg-jövendölése, mellynek arra semmi erejek nintsen.

Kérdés: Kik Számláltatnak még az illyen jövendőlők közé?

Felelet: Azok, a kik az álmoknak hitelt adnak, s azokból jót, vagy rosszat jövendölnek, s magokra várnak. Az illyenekhez szöll az Írás, mondván: Ne figyelmezzetek a ti álmaitokra, mellyeket álmodoztok. (Jerem. 29.v. 8.⁵) Jésus Syrák Fia⁶ is így szöll az álmokról:

Mint a ki az árnyékot ragadja, és a szelet űzi, úgy a ki a hazug látásokra figyelmez. E szerint az álom látása is. . . . Sokakat el tévelyítettek az álmok, és meg-estek, a kik azokban bíztak. (Eccli. 34.v. 2., 3., 4.)

Kérdés: Tehát tellyességgel nem jó az álomnak hinni?

Felelet: Vannak némelly álmok, melyek Istentől bocsáttatnak az emberre, ilyen vala Fáraó Király álma, (Gen. 41.⁷) melyet Jósef, ilyen Nabukodonozoré (Dániel 4.⁸), melyet Dániel Próféta fejtett meg. Az ilyeneknek lehet mindenkor hitelt adni.

Kérdés: Miből lehet meg-tudni, hogy az álom Istentől vagy on?

Felelet: Kiváltképpen e kettőből: Először: Hogy ha az álom jó, és Szent dologra ösztönöz: példának okáért: Isteni félelemre, penitentia⁹ tartására, imádságra, bőjtre, alamisnálkodásra etc.¹⁰ Másodszor: Hogy ha az álomból lelki vigasztalás, s Isteni szolgálatra való készség származik, jónak ítlheted az álmot, és hihetsz néki, mert e félekre nem izgat az ördög. Azomban mindenkor jó imádkozni a rossz álmok után, hogy valami szerencsétlenség ne érje az embert.

A BABONÁRÚL

Kérdés: Mitsoda a Babonaság?

Felelet: Rendetlen, haszontalan, s hamis tisztelete az igaz, vagy hamis, és idegen Istennek. Mondám először: rendetlen, az az: Az Anyaszentegyház szokása ellen való. Példának okáért: Ha most valaki az Ó Testamentumbóli tzeremóniák szerint magát környülmételtetné; vagy a Húsvéti bárányt a Zsidók szokása szerint enné. Mondám másodszor: Haszontalan, az az: Az Anyaszentegyház rendelésein kívül tétovázó; példának okáért: ha valaki nagyobb erőt tulajdonítana az ollyan Misének, mely hat gyertyánál, s hajnalban mondatik, mint, a mely két gyertyánál, s kilentz óra tájban szolgáltatik. Vagy pedig ha valaki Húsvét, Pünkösöd, Karátsony ünnepén, avagy más közönséges Vasárnapokon bőjtölne. Mondám harmadszor: Hamis, az az: olly tiszteletet, mely semmiképpen sem gerjeszti nagyobb ájtatosságra az embert: példának okáért: A Mi Atyánkot, vagy Hiszek egy Istent viszsza mondani. Ezek mind hamis tiszteleti az igaz Istennek. A hamis, és idegen Istennek tisztelete pedig az, mikor olly tisztelettel tiszteli valaki a teremtetett állatokat, a minővel tsak az egy igaz Istent kell tisztelni, a mi bálványozás.

Kérdés: Miből lehet meg-tudni, hogy valamely tselekedet Babonaság?

Felelet: Kiváltképpen abból: Mikor valamely dolognak, vagy tselekedetnek olly erő tulajdonítatik, a minőt annak sem a természet, sem az Isten, sem az Anyaszentegyház nem adott.

*

1. Törökszentmiklósi plébános. Törökszentmiklós Külső Szolnok vármegyének a területén fekszik.
2. Gróf Eszterházy Károly egri püspök egyházfősege alatt (1761–1799), a kötet adattára tanúbizonysága szerint még fordultak elő a vizsgálat alá vett kettős vármegyében bűbajos, boszorkányos esetek.
3. Mózes III. könyve 20. vers 27.:
4. Mózes V. könyve 18. vers 10–12.: „Ne találtassék te közötted, aki az ő fiát vagy leányát átvigye a tűzön, se jövendőmondó, se igéző, se jelmagyarázó, se varázsló. Se bűbajos, se ördöngösöktől

tudakozó, se titokfejtő, se halottidéző. Mert mind utálja az Úr, aki ezeket műveli, és az ilyen utálatosságokért űzi ki őket az Úr, a te Istened te előled.”

5. Jeremiás könyve 29. vers 8. (és 9.): „Mert ezt mondja a Seregek Ura, Izráel Istene: Ne hitessenek el a ti prófétáitok, akik közöttetek vannak, se a ti jövődömondóitok, és ne figyelmezzetek a ti álmaikra, amelyeket álmodoztok. Mert ők hamisan prófétálnak néktek az én nevemben. Nem küldöttem őket, azt mondja az Úr.”
6. Jézus Syrák Fia: jeruzsálemi zsidó, aki i.e. 200 körül élt, és aki az erkölcsi és bölcs mondások gyűjteményét állította össze, mely vallási tartalma és bölcs életszabályok gazdagságánál fogva kiváló helyet foglal el a zsidó irodalomban, és a görög korszakban élő zsidóság vallási fejlődésének fontos emléke. A gyűjtés eredeti héber szövege elveszett, de 1896-tól mind teljesebbé vált, s a 3/5 része ma már megvan. Sirák unokája, – aki Palesztinában élt, – i.e. 180–170 körül görögre fordította és bevezetéssel látta el. (Pallas Nagy Lexikona, XV. kötet Bp. 1897. 10. – Stuttgarter bibliai kislexikon. Eisenstadt, 1973. 272.)
7. Mózes I. könyve 41. vers.
8. Dániel könyve 4. vers.
9. Penitentia: bűnbánat.
10. Etc.: etcetera, azaz és a többi.

BOSZORKÁNYÜLDÖZÉS MARKAZON
1967

.

1967 első felében a gyöngyösi járásbírószágon a Heves megyei Markaz községből 4 „boszorkányper” is zajlott. Az ügy becses iratait meg kívántam e kötet számára szerezni, kutatásom során azonban a járásbírószágon elnöknő tájékoztatásából kiderült, hogy mint magánvádas periratokat a rendelkezések értelmében 10 év múltán válogatás nélkül kiselejtezték. Így tehát az ügyről részletes és hiteles beszámolóként számbajövő egyetlen írott forrásként a [Heves megyei] Népiújságban megjelent cikket iktatom a sorba.

Régi ház a Fő utcán. Ennek a végében lakik egy 73 éves asszony, akit a vele közös udvarban élő leánytestvére boszorkánynak kiáltott ki s azóta Markazon — különösen a szomszédok — szinte unalomig hallgatták már az idős asszonyról: boszorkány. A kopogtatásra gyenge hang válaszolt:

— Tessék.

A piciny lakás tiszta, rendes, a jobb oldali sarokban betegágy, rajta barátságos tekintetű, idős asszony, fölötte kereszt, amelyet megfeketített az idő, a széken orvosságok.

— Jaj, csak nem a törvénytől jött? — riad fel párnájából a beteg.

— Nem, csak tudni szeretnénk, miért bántják magát?... Miért mondják, hogy boszorkány?

— Már nem sokáig mondják, kedvesem... Nem soká. Látja ott azt a szöveget? — Cson-tig lesóványodott kezével a mestergerenda oldalára mutat, ahol jókora szög feje áll ki a fából.

— Az lett volna az én megmentőm, ha annyi erő van még a karomban, hogy odáig fel tudom húzni magam. Tudja, kedves, ennivalót hoztak nekem, de én nem azt óhajtottam, csak azt a jó erős lapos kötelet kértem, amivel megkötötték a hátyit. Akkor... ha több az erőm, mindörökre megszabadultam volna ettől a szégyentől.

Nézi a szöveget, nyújtja felé a kezét, de még most is elérhetetlen magasságú a beteg, erőtlensége számára.

— Annyit szenvedtem már, mint Krisztus, amikor őt megkínózták. — Összekulcsolja a kezét és kétségbeesett arccal kérdez.

— Mondja... Hát úgy nézek-e én ki, mint aki boszorkány? Aki éjszaka jár és emberei embereket nyomkod félholtra? Hisz alig tudok mozdulni. Ugye, magának is azt mondták, hogy boszorkány vagyok?

— Mondták. De ki hiszi ezt el manapság? — nyugtatnám a félős, szelíd arcú öreget.

— Ó, de szívesen segítenék magának, hogy ezt elhiggyék, — reppen fel sóhaja. — Amikor hallom a kiabálásukat... a testvérem, meg az ura kiabálását, hogy „te boszorkány... te boszorkány...” én legszívesebben azt kémém: hívjanak ide tíz papot, azután vessenek a tűzbe, hogy kitudódjon; én csak egy beteg asszony vagyok, semmi más. És ne bántsanak!... Ne bántsanak, az isten szerelmére, mert el kell veszítenem magamat.

Míg ezt elmondja, teljesen kifulladásig. Pihen kicsit, azután kezével mutatja; kérdezzem csak.

— És pont a testvére kezdte híresztelni ezt? Miért tehetette?

— Biztos amiatt a kis vagyon miatt. Szegény anyám a halottaságján azt mondta róla: „Elmennék én... de félek, hogy tönkretesz benneteket. Olyan természetű.” És látja,

így lett. Mert hogy oda építkeztünk a közös udvar másik végébe és a tyúkunk is oda ment az ő házrészük elé. Meg azért is, mert én nem veszekedtem a menyemmel, mint mások.

Ezért aztán a menyét is boszorkánynak kiáltották ki... mert hogy nem veszekedett az anyósával. Ő is majdnem életével fizetett ezért, súlyos lelki beteg lett azoktól a bűnös buta rágalmaktól és majdnem a kút mélye lett a sírja. Most is orvosok kezein van.

De a markazi boszorkányüldözésnek nem ő lett az utolsó áldozata.

Bekapcsolódott a bosszúhadjáratba a többi család is, aztán – beszélük, – öltre mentek ez ügyben s nem sok híja, hogy a sötétség, butaság oltárán újabb emberéletek nem hűnytak ki.

Ez volt az első kör, amelyben főleg még az öregek kapcsolódtak be. De most már tovább terjedt a boszorkányüldözés hulláma, elérte a középkorúakat, sőt a fiatalokat is. Felkavarta a falu nyugalma s a lélekmérgezés mindennapossá lett Markazon.

Így vélekednek erről a faluban.

A vb-elnök: Nagyon bánt bennünket ez a boszorkányüldözés. Tőlünk kértek védelmet a mániákusok a boszorkányok ellen. Szerintük még nappal is megjelennek. De én azt hiszem, inkább akkor jelentkezik náluk a boszorkány, mikor többet isznak a kelletténél. Magam is beszéltem az egyik idős emberrel. Nekem állt: „Mi az, maga nem hisz a boszorkányságban? Pedig van itt fő boszorkány, sőt tanuló is vannak,” – bizonygatta és azt mondta, fojtogatja őket és megrontja. Mondtam, ennek ideggyógyintézet lesz a vége.

Egy idős ember: A maga nagyapja nem mesélt még boszorkányokról? Hogy azt írják a könyvek: nincsenek. A papír türelmes, de engem is megnyomtak mindenszentek éjszakáján. A látóasszony azt mondta, az a boszorkány, aki este elsőnek bekopog hozzám. Hiába tettem hat kaszát, borotvát a küszöb elé, mégis bejött... a legjobb barátom. Azóta tart a harag.

Egy technikai hallgató: Jól bevacsoráznak az egész napi kemény munka után, aztán „jönnek a boszorkányok”. Csoda...?

A tsz elnöke: Sok gondot okoz ennek a falunak a kettőssége. Az egyik oldalon kétszázharminc televízió, félezer rádió, emeletes házak, gépkocsik, a másik oldalról a sötétség, a babona, a vallásosság. Vannak emberek, akik egyszerűen nem akarják elhinni, hogy más igazság is van, mint amit nagyapáiktól hallottak, meg amit a jósök, látók mondanak.

Ez a munkánál is sok nehézséget okoz. Minden vallásos ünnepet megtartanak és most az ilyen boszorkányüldözéses ügyek bolygatják a falut, épp a legnagyobb munka-időben.

Az orvosnő: Ne higgye, hogy csak egy boszorkányügy van itt a faluban. Nemrég a kismama-tanácsadáson kitalálták, hogy az az idős asszony, aki elsőnek kíséri el ide unokáját, az boszorkány, de veri szemmél a gyerekeket, azért nem alszanak a kicsik éjszákánként. Azt is a jós mondta. És erre elvitték a kicsiket a parádi jósasszonyhoz... Azután, hogy itt mindent megadunk nekik.

A falu egyik tréfamestere: Jött hozzám Ferenc bácsi, hogy éjszaka háborgatják. Becsukja az ajtót, de úgyis bejön a boszorkány. Kaparász a kredenc táján, majd ráül a mellére, mondta, hogy már a vasvillát is odatámasztja az ágyhoz, bekente faggyúval az ajtót,

az olvasót balkézről rátekerte a kilincsré, de csak jár a boszorkány. Akkor – mondtam neki, – csak a vasvilla segít. Vágjon oda kend oda, ahol kotor a boszorkány. Ha megölöm, törvény elé visznek, – mondta az öreg, mire én megnyugtattam; a boszorkánynak csak a lelke jár, a törvény pedig csak a testi fenyítést ítéli el. Ahogy később hallottam, megfogadta a tanácsom, leverte a burát, szétverte a kredencet a Máriával együtt. Hát ilyenek.

Fiatalasszony, aki ötödik a boszorkányok sorában: Hónapokig bántottak, csúfoltak, nevettek, még köptek is utánam. Mit csináljak velük? Pereljem őket, vagy uszítsam rájuk a rokonságot, hogy verekedjenek? Így is majd három ember élete veszett már el ezek miatt a buta híresztelések miatt.

Kismama, aki jósnőhöz vitte gyerekét: Elvittem. Beteg volt, úgy mondták, ez használ. A jósnő teafürdőt ajánlt. Három este fürösztöttem. Ahogy láttam, kamilla, meg macskatövis¹ volt a füvek között. Persze volt kórházban is és ha rosszabbul lett, rögtön vittem az orvoshoz. . . Hogy melyik segített? Ezt igazán nem tudnám megmondani.

A járásbíróság vezetője: Látja, ez a negyedik dosszié. Mind boszorkányper. Mind Markazról. . . És mind ez évben. Idézek belőle: Az egyik tanú kijelentette a szomszédasszonyáról: ha továbbra is „pártolja”, akiket boszorkánynak kiáltottak ki, ő is az lesz. Másik tanú: A szomszéd rossz szellem, éjszaka bejár hozzám. Ezért bedrótoltam a kaput. Egy boszorkányüldöző: Tömjént szereztem be, azzal füstöltem, nehogy a rossz szellem bejöjjön. Egy újabb tanú: Fenntartom véleményemet, hogy X. és Y-né boszorkányok, előttünk éjszakánként bottal táncolnak, majd mellünkre ülnek, s megnyomnak bennünket úgy, hogy félholtak leszünk. Két vádlott: Kijelentjük, hogy akik bennünket feljelentettek, mindketten boszorkányok. Ezt így a törvény előtt; és hivatkoznak a gyöngyösi cigányasszonyra, feldebrői, parádi és más jósokra, látóemberekre, akik mind megmondták: kik a boszorkányok s miként lehet védekezni ellenük.

És Markazon erjed a sötétség mérge. Ott araszol a házak és nemzedékek között. Előbb csak néhány öreg hitte, aztán most már a középkorúak, kisman. 'k, lányok, fiatalasszonyok. . . és a gyerekek is. Nem rég a postás megkért egy apróságot, vigyen be levelet a közelben lakó öregasszonyhoz. A gyerek megrettent és tiltakozott:

– Oda nem lehet, mert azok boszorkányok.

Félnek már a gyerekek is! Nyíló értelmükbe otrombán kutulnak bele a vajákos seprűkkel, lidérces látomásokkal, babonaság szította újabb és újabb ellenségeket szülő rémes mesékkal.

Azt mondta az egyik megkérdezett, hogy az embernek nyugodtan agyon lehet ütni a lelkét, mert az nem tartozik a bíróság elé, csak a test sértése. De ez a helyzet SOS-ért kiált: ne hagyjuk veszni a lelkeket. 1967-ben, amikor az ember már nem e világ, hanem az égítetek titkát is sikerrel fejtegeti.²

(Boszorkányüldözés Markazon. Kovács Endre. In:/Heves megyei/ Népújság. 1967. június 11-i száma, 6. oldal.)

*

1. Macskatövis. *Eryngium campestre*, magyarul: százfű, ördögkeringő, ördögnyadrág, ördögrokolya, iringőfű, számartövis, varjútövis, szúnyogtövis, számarkóró.

2. A markazi származású Hacsavecz Béla szíves tájékoztató közléséből tudom, hogy a markazi boszorkányperek főszereplői a következők voltak: felperes Ferencz Jánosné, Fő utca 58., alperes Zaja Jánosné, Fő utca 58. és Zaja Zoltánné, Jókai utca 59. szám alatti lakosok. A jól értesült Hacsavecz úgy tudja, hogy itt azért került perre sor, mivel „a boszorkányügy”-ön összevesztek. Az idősebb asszonyok jelentős része Markazon, Abasáron, Domoszlón, Visontán és a többi környező községekben is hisz a boszorkányokban, de a boszorkányhit az utóbbi évek során erősen csökkent. Ahol erős az istenhit, ott hisznek az ördögben és a boszorkányokban is. Gyermekkorában az idősebb asszonyok fonás közben rendszerint hátborzongató történeteket meséltek a boszorkányokról, úgy állítva be az előadottakat, hogy azok velük, vagy pedig közeli rokonaikkal, ismerőseikkel történtek meg. Ezek 35–40 évvel ezelőtt történtek.

IRODALOM

- BAKOS József – FEKETE Péter: Eger és Felnémet földrajzi nevei. 1. kötet. Külterület nevei. Eger, 1972.
- CARPZOVIVS, Benedictus: Practica Nova Imperialis Saxonica Rerum Criminalium. Wittenbergae, 1652.
- Corpus decretorum juris Hungarici. Budae, 1844.
- Formula Processus Judici Criminalis seu Praxis Criminalis. . . Tynaviae, 1697.
- HEIL Fausztin szócikke. In Pallas Nagy Lexikona. XIV. kötet Budapest, 1897.
- HUSZTY, Stephanus: Jurisprudentia practica seu commentarius novus in Jus Hungaricum. Agriae, 1758.
- KECSKÉS Péter: A Gyöngyös előnévű községek földrajzi és Gyöngyös dülőnevei. Gyöngyös, 1960.
- KITONICH, Joannes: Directio methodica processus iudiciarii iuris consuetudinarii inclyti Regni Hungariae. Leutschoviae, 1650. (Kétnyelvű kiadás Kászoni János magyar fordításával.)
- PELLE Béláné: Heves megye földrajzi nevei. I. kötet. Egri járás, Budapest, 1970. II. kötet. Füzesabonyi járás. Budapest, 1975. III. kötet. Hevesi járás. Budapest, 1980.
- PESTY Frigyes Kézírtatos helységnévtárából. II. kötet. Külső-Szolnok megye. Közzéteszi: Bognár András. Szolnok, 1978.
- Rituale Agriense seu formula agendorum in administratione sacramentorum. . . Pottendorf, 1666.
- Rituale Agriense. . . Agriae, 1768.
- SCHRAM Ferenc: Magyarországi boszorkányperek, 1529–1768. I–III. Budapest, 1970–1982.
- SERES Péterné: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kialakulása. Szolnok, 1975.
- SOÓS Imre: A jobbágyföld helyzete a szolnoki Tiszatájon, 1711–1770. Szolnok, 1858.
- SUGÁR István: Gyöngyöspata földrajzi nevei. Eger, 1966.
- A mohamedán vallásról katolikusra tért volt török alattvalók Egerben. In: Egri Múzeum Évkönyve 1978–79. Eger, 1980.
 - Az egri bulyaváson. In: Agria. Annales Musei Agriensis. XXI. Eger, 1985.
 - Heves és Külső Szolnok vármegyék orvostörténete a XVIII. században. (Kézirat.)
- SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. IV. kötet. Budapest, 1896.

U T Ó S Z Ó

A boszorkányperek a XVI–XVIII. századi magyar történelem legérdekesebb forrásai közé tartoznak. Érdekességük nem merül ki abban, hogy a bennük olvasható történetek olykor népmesei színességgel tárják elénk egy letűnt kor embereinek hiedelemvilágát, mitológiáját. E történetek mindenekelőtt emberi, közösségi konfliktusok emlékét őrzik. Noha a vádaskodás, bűnbakteremtés e módjára azóta is szégyenkezve szokás viszsza gondolni, a boszorkányperek mögött meghúzódó társadalmi feszültségek pontosabb megértése nemcsak a rontások rejtélyét oldhatja meg, nemcsak az ártatlanul meghurcolt, kénpadra vont vádlottak emlékének szolgáltathat igazságot, hanem közelebb vihet az efféle bűnbakteremtő mechanizmusok s a nekik helyt adó bírói gyakorlat megértéséhez is. Az éjjeli látomások, a boszorkányszombat-leírások valószínűtlen színessége mögött a bal szerencse, a kiszolgáltatottság, a rosszhiszemű gyanakvás, a keserű emberi ellentétek szociográfiai színességű rajza bontakozik ki a perekben összegyűjtött tanúvallomásokból.

Nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedekben megélnéknült a boszorkányperek kutatása: e témakör elemzésekor találkozhattak történészek – s köreiken belül is az intézmények, a jog, a vallás, a népi kultúra, az orvostörténet és a társadalmi konfliktusok vizsgálói – néprajzosok és pszichológusok. A boszorkány-hiedelmek elemzése szükségesé, ugyanakkor élvezetessé is teszi e komplex megközelítést. A magyarországi tudományos életben ugyan ez az együttműködés még csak napjainkban van kialakulóban¹, mégis egy jelentős helyzeti előnnyel rendelkezik más országok történeti és néprajzi kutatásával szemben: a boszorkányperek összegyűjtésével és kiadásával már idestova egy évszázada foglalkoznak a levéltárosok, filológusok, etnográfusok, történészek. A perek kiadása a kuriózumok gyűjtésével indult a múlt század derekán – sajnos legtöbbször csak szemelvényeket, pontatlanul ártírt részleteket téve közzé. A boszorkányperek első kiadói között ugyanakkor ott találjuk a kor legelesebb forrásfeltáróit, Rómer Flórist, Áldási Antalt és Szilágyi Sándort is². A döntő előrelépés e kérdéskörben a legjelentősebb magyarországi boszorkány-pánik, a XVIII. századi szegedi boszorkányüldözés dokumentumainak a kiadása (Reizner János), valamint Komáromy Andor 1910-ben megjelent oklevéltára volt, mely egész Magyarország területéről, a XVI–XVIII. századból 461 boszorkány-dokumentumot gyűjtött össze, illetve regesztázott a korábbi kiadásokból³. A teljességre törekvő tematikus gyűjtemények nagy erénye, hogy az addigi ismeretek rendszerezésével egyúttal a kutatás fehér foltjaira is felhívja a figyelmet – kiegészítésre, további anyagfeltárássra serkent. Komáromy művét valóban forráskiadványok további sorozata követte, melyek közös jellemzője, hogy egy-egy megye vagy város pereit gyűjtötték külön kiadványba. Dongó Gyárfás Endre a zempléni⁴, Alapi Gyula a Komárom megyei⁵, Friedrich Teutsch a szászöldi⁶, Árva János a csanádi⁷, Schneider Miklós a Fejér megyei⁸, Horváth Tibor Antal pedig a szombathelyi perek anyagát adta közre⁹. Noha e kiadványok nem mindig tettek eleget a történész, vagy akár a néphit-kutató

filológiai- és teljesség-igényeinek, elmondható, hogy a megyei, városi levéltárak e kezdeményezései nemcsak a kérdés kutatásának, hanem az anyagok közreadásának is adekvát, folyamatos, hasznos támogatást adtak.

E kérdések helyi, megyei szintű kutatása 1945 után hosszú időre visszaesett, néhány egyedi közlés mellett a hetvenes évekig csupán egyetlen kiadvány folytatta a boszorkányperek anyagfeltárásának megyei tradícióját¹⁰. Akadt viszont, Schram Ferenc személyében a magyarországi boszorkányperek dokumentumainak egy fáradhatatlan gyűjtője, akinek sokéves, főként önerőből megszervezett gyűjtőmunkája egy újabb teljességre törő, háromkötetes – Schram korai halála miatt sajnos lezáratlan maradt – okmánytár megszületéséhez vezetett, több, mint 1500-ra emelve a XVI–XVIII. századból ismert boszorkányperek számát¹¹. Schram gyűjteményének megjelenése után most ismét tanúi lehetünk, hogy minden összegzés egyúttal újabb kihívás. Egyrészt a kutatók – történészek és néprajzosok – érdeklődése is megelégnékült a tálcán felkínált forráskincs feldolgozása iránt: a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjában munkacsoport alakult Pócs Éva vezetésével a perek statisztikai, társadalomtörténeti és hiedelemanyagának számítógépes feldolgozására. Másrészt újabb forráskiadványok, a teljesnek hitt anyag további bőséges kiegészítése van készülöben. Herner János Bornemisza Anna XVII. századi megbűvöltetésének páratlanul gazdag dokumentumait tárta fel és rendezte sajtó alá¹². Sugár István pedig e kiadványban, többévtizedes anyaggyűjtésére támaszkodva Schram 17 Heves megyéből gyűjtött boszorkányperét¹³ további 67-tel egészíti ki, s egyben felújítja a megyei forrásközlések e kérdéskörben korábban nagyon is gyümölcsöző tradícióját. Reméljük, példája további követőkre talál, hiszen úgy tűnik, hogy levéltárainkban, az egyházi törvényszékek, úriszékek, városi bíróságok irataiban még meg lehetősön sok ismeretlen boszorkány-dokumentum lappang.

Sugár István kiadványa egyúttal megpróbál eleget tenni azoknak az összetettebb igényeknek, amelyek a boszorkányperek eddigi kiadásaival kapcsolatos hiányérzetek nyomán fogalmazódtak meg. Míg kezdetben egy-egy perből csupán a leglátványosabban meszeszerű kijelentéseket írták ki a kuriózumok gyűjtői (főleg a kínpadra vont boszorkányok tortúra-vallomását), majd a későbbiekben többnyire megelégedtek a tanúvallomások és a vádlottak – néphit szempontjából érdekesnek tűnő – vallomásainak a közlésével, csak rövid kivonatban utalva a vád- és védőbeszédre, valamint az ítéletre (sajnos még Schram gyűjteményében is többnyire ezt találhatjuk), Sugár e – jogtörténeti és kultúrtörténeti szempontból fontos – forrásrészleteket is közreadja, sokszor további részleteket hozzáillesztve a Schram által e megyéből már közölt anyagokhoz is (ez indokolja az így teljessé váló dokumentumok újraközlését is e gyűjteményben). Érdemes hangsúlyozni, hogy sokszor elmélyült, kitartó kutatómunkát igényelt a teljes peranyag rekonstrukciója, hiszen egy-egy per különböző részletei gyakran más-más levéltárakban, vagy egy levéltáron belül más gyűjteményekben maradtak fenn. Ugyancsak a tanult emberek boszorkányhitét tükröző vádbeszédek és ítéletek iránt megnövekedett érdeklődés jegyében vállalkozott Sugár István ezeknek a túlnyomórészt latinul írt szövegrészleteknek a magyarra fordítására. Ugyanezt a célt szolgálja két fontos jogi kézikönyv, a „Praxis Criminalis” és Huszty István „Jurisprudencia. . .”-ja boszorkányüldözésre vonatkozó passzusainak magyar fordítása e kiadvány függelékében. Mindez fokozottan hasznossá teheti Sugár István dokumentum-gyűjteményét a latinul nem tudó kutatók számára

(jelezzük ugyanakkor: kívánatos lett volna az eredeti latin szövegrészeket lábjegyzetben közölni, minthogy azonban a kiadvány már így került összeállításra, s a latin betétek visszakeresése további esztendőkkal hátráltatta volna a kötet megjelenését, így ettől el kellett tekintenünk).

Befejezésésképpen hadd méltassuk még Sugár István gyűjteményének talán leértékesebb darabjait, melyekben nemcsak a boszorkányüldözésről, hanem az ősi magyar táltoshitről is értékes új információt nyerhetünk. Antal Mihályné Zsófia 1720-as perének anyaga (No. 43) értékes kiegészítés egy Diószegi Vilmos által már közölt – ugyanerre a személyre vonatkozó dokumentumhoz¹⁴. Farkas Demeter 1748-as pere (No. 77) érdekes kapcsolódási pontot mutat a táltos- és a halottlátó hiedelmek között, Vizi Andrásné, Kelemen Katalin 1766-os pere (No. 88) ugyancsak érdekes új elemekkel gazdagítja ismereteinket. Sugár gyűjteményének még több más darabját említhetném – például az 1781-ből, 13 évvel a boszorkányüldözések betiltása utánról származó fantasztikus boszorkány-beszámolót (No. 92), vagy a török hódoltság területéről fennmaradt kevés boszorkány-dokumentumot szaporító érdekes adatokat, a kötethez készített több hasznos mutatót –, melyek mind fontos segítséget adnak majd a kérdés jövőbeni kutatásához, s remélhetőleg további ösztönzést új, hasonló forráskiadványok összeállításához.

Klaniczay Gábor

JEGYZETEK

1. Pócs Éva: Gondolatok a magyarországi boszorkányperek néprajzi vizsgálatához, *Ethnographia*, 94, 1983, 134–146.; Klaniczay Gábor: Boszorkányhit, boszorkányvád, boszorkányüldözés a XVI–XVIII. században, *Ethnographia*, 1987, (megjelenés előtt).
2. Rómer Flóris: Adalék a boszorkányperekhez, *Győri történelmi és régészeti füzetek*, 1, 1861, 176–185, 219–236, 322–333; 2, 1862, 74–81, 158–165, 274–276; 3, 1983, 176 skk.; Áldásy Antal: Tököli Miklósné boszorkánypere, *Történelmi Tár*, 1896, 171–175.; Szilágyi Sándor: A boszorkányok történetéhez, *Századok*, 15, 1881, 593–602; u.ő.: Egy múlt századi boszorkányper, *Hazánk*, 7, 1887, 230–236.
3. Reizner János: Szeged története, Szeged, 1900. IV. 373–535.; Komáromy Andor: A magyarországi boszorkányperek oklevéltára, Budapest, 1910.
4. Dongó Gyárfás Géza: Boszorkányperek nyomai levelestárunkban (1646–1766). Adalékok Zemplén vármegye történetéhez 16, 1911, 169–171, 302–305; 17, 1912, 92–94.
5. Alapi Gyula: Bűbájosok és boszorkányok Komárom vármegyében, Komárom, 1914.
6. Fr. Teutsch: Sächsishe Hexenprozesse, *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, N. F. 39, 1915, 709–803.
7. Árva János: Boszorkányperek Csanád vármegyében, Makó, 1927.
8. Schneider Miklós: Fejér megyei boszorkányperek, Székesfehérvár, 1934.
9. Horváth Tibor Antal: Boszorkányok és boszorkányperek Szombathelyen. A Vasi Szemle könyvei, 86. Szombathely, 1937.
10. Csáka Kálmán: Békés megyei boszorkányperek a XVIII. században. Gyula, 1960.
11. Schram Ferenc: A magyarországi boszorkányperek 1529–1768. I–III. Budapest, 1970–1982.
12. Herner János kiadványa ugyanebben a sorozatban lát napvilágot.
13. Valójában, mint a Sugár István bevezetőjében leírt kritikai megjegyzésekből megtudjuk e perekből csupán 8 ténylegesen Heves megyei, 9 pedig a megyével akkor összevont Külső Szolnok megyéből való.
14. Diószegi Vilmos: A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben, Budapest, 1958, 77.

Tartalom

ELŐSZÓ	5
--------------	---

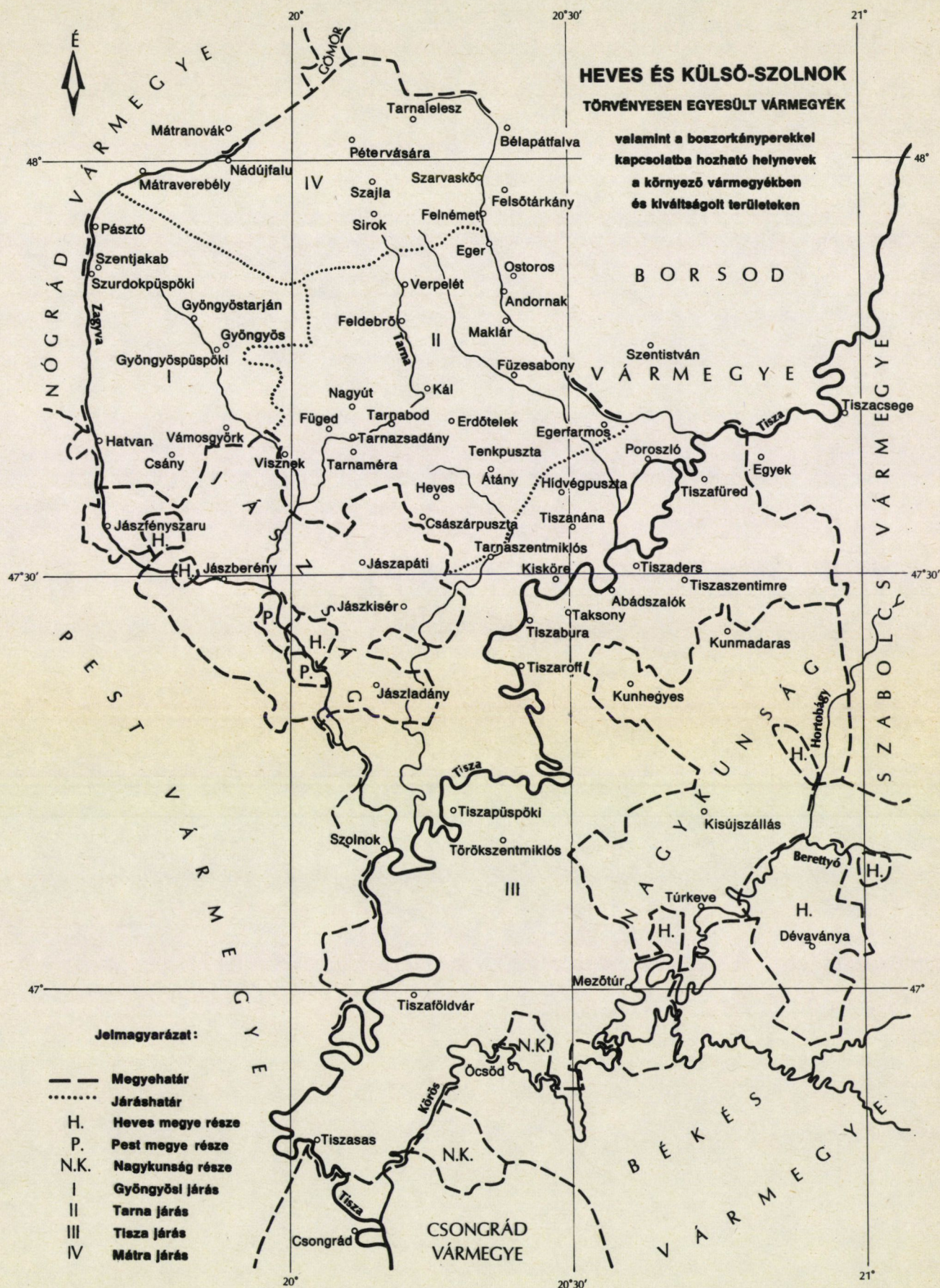
ADATTÁR

BOSZORKÁNYPEREK (1645–1814)	21
Szómagyarázatok	221
Személynévmutató	225
Helynévmutató	229
KÁROMKODÁSOK, ÁTKOZÓDÁSOK, RÁGALMAZÁSOK	233
NÉPHITTEL KAPCSOLATOS FÖLDRAJZI NEVEK	239

FUGGELÉK

A mágiáról és a kínvallatásról a Praxis Criminalisban, 1697	245
A mágiáról és a kínvallatásról Husztly István „A gyakorlati jogtudomány, avagy új kommentár a magyar jogban” című munkájában, 1758	253
Az ördögtől megszállottak exorcizálásáról, 1666	267
Boszorkányságról, varázslásról, jövendölésről és babonáról Nagy Ferenc „Az egy, igaz, és boldogító hitnek elei” című munkájában, 1796	281
Boszorkányüldözés Markazon, 1967	285
Irodalom	290
UTÓSZÓ (Klaniczay Gábor)	292

Felelős kiadó az MTA Könyvtárának főigazgatója
Felelős szerkesztő: H. Takács Marianna
A térképet Görög – Márton „Magyar Atlás” (Bécs, 1802.)
34. lapja alapján készítette Marton Jenő
Alak: B/5 – Terjedelem: 26,5 (A/5) ív
Megjelent: 1987. – Példányszám: 800
Készült az MTA Könyvtára házi sokszorosító
részlegében

100,– Ft

